

**URHEILIJAN RIKOSOIKEUDELLINEN VASTUU
URHEILULOUKKAUKSESSA**

Peukunen, Juha-Pekka

Syventävät opinnot

Rikosoikeus, vastuu ja vastuuseen asettaminen

Turun yliopisto

Oikeustieteellinen tiedekunta

Syyskuu 2012

Tutkielman tarkoituksena oli selvittää urheilijan rikosoikeudellista vastuuta toiselle urheilijalle urheilun aikana aiheuttamastaan ruumiillisen koskemattomuuden loukkauksesta eli urheiluloukkauksesta. Urheilijan teko saattaa urheilutilanteessa täyttää rikoslain säädetyn pahoinpitelyn, vammantuottamuksen tai kuolemantuottamuksen tunnusmerkistön, mutta vain harvoin teko johtaa rikosoikeudelliseen vastuuseen. Koska urheiluloukkausten oikeuttaminen ei perustu lakiin, urheilijan rikosoikeudellista vastuuta koskeva kysymys urheiluloukkauksessa on jäänyt oikeustieteellisen tutkimuksen haasteeksi. Tutkielmassa vastuukysymystä lähestyttiin kolmen tutkimusongelman avulla. Ensimmäkin selvitettiin, miten urheiluloukkausten legitimitetti olisi perusteltavissa. Toiseksi selvitettiin, millä perusteella urheiluloukkausta olisi pidettävä rikoslainopillisesti sallittuna. Kolmanneksi tarkasteltiin, miten rikosoikeudellisesti sallitun ja kielletyn urheiluloukkauksen raja olisi määritettävissä. Menetelmällisesti tutkielma oli oikeusdogmaattinen ja määritettävissä ongelmakeskeiseksi lainopiksi. Lainopillisesti tutkielma perustui oikeuskirjallisuuteen, lainsäädäntöön, lainvalmisteluaineistoihin ja virallisjulkaisuihin. Empiirisenä tutkimusaineistona käytettiin Suomen ja Ruotsin korkeimpien oikeuksien, hovioikeuksien ja käräjäoikeuksien antamia ratkaisuja.

Tutkielmassa urheiluloukkausten legitimitettiperusteita tarkasteltiin kontekstisidonnaisesti selvittämällä, millaiset determinantit olivat urheiluloukkausten yleisen hyväksyttävyyden taustalla. Urheiluloukkausten legitimitetti organisoiduissa ja vakiintuneissa urheilulajeissa systematisoitiin kolmen erillisen mutta yhtä aikaa vaikuttaneen perusteen varaan, jotka olivat yhteiskunnan hyväksyntä, urheilun autonomia sekä urheilijan yksilöautonomia ja riskitietoisuus. Rikoslainopillisesti urheiluloukkausten oikeuttamista on oikeuskirjallisuudessa perusteltu yleisimmin suostumusopilla, sosiaaliadekvanssilla ja riskinottoon perustuvilla teorioilla. Tutkielmassa tehdyn analyysin perusteella urheiluloukkausten oikeuttamista ei voitu tyydyttävästi perustella suostumusopilla eikä sosiaaliadekvanssilla, koska urheiluloukkausten oikeuttamisessa oppien soveltamiseen liittyi avoimeksi jääneitä ongelmia ja heikkouksia. Tutkielmassa päädyttiin kannattamaan mallia, jossa urheiluloukkausten rikoslainopillinen oikeuttaminen tapahtui riskinoton alaisuudessa ja jossa riskinotto jäsennettiin rikoksen rakenteessa suoraan tunnusmerkistökijäksi. Rikosoikeudellisesti sallitun ja kielletyn urheiluloukkauksen erottamiseksi tutkielmassa systematisoitiin kolme rajanvetokriteeriä, jotka olivat urheiluloukkauksen ajallinen yhteys urheilutilanteeseen, urheiluloukkauksen luonne ja urheiluloukkauksen urheilullinen tarkoitus.

Tutkielmassa systematisoitiin jäsennysmallit urheiluloukkausten legitimitettiperusteiksi, urheiluloukkausten rikoslainopilliseksi oikeuttamiseksi sekä sallitun ja kielletyn urheiluloukkauksen rajanvetokriteereiksi. Tällä tavoin tutkielma pyrkii selkeyttämään urheilijan rikosoikeudellista vastuuta koskevaa oikeustilaa urheiluloukkauksessa.

Asiasanat: urheilu, urheiluloukkaus, väkivalta, vastuu, rikosoikeus, urheiluoikeus

SISÄLLYS

SISÄLLYS	II
LÄHTEET	IV
TUTKIELMAN KUVIOT	XIV
LYHENTEET	XV
1 JOHDANTO	1
1.1 Tutkielman lähtökohdat	1
1.2 Keskeiset käsitteet	2
1.3 Tutkimusongelmat ja aiheen rajaus	4
1.4 Metodi	5
1.5 Lähdeaineisto	6
1.6 Tutkielman rakenne	8
2 URHEILULOUKKAUSTEN RIKOSTYYPIT	9
2.1 Yleistä	9
2.2 Pahoinpitely	9
2.2.1 Pahoinpitely rikostyyppinä ja urheiluloukkauksena	9
2.2.2 Törkeä pahoinpitely rikostyyppinä ja urheiluloukkauksena	10
2.2.3 Lievä pahoinpitely rikostyyppinä ja urheiluloukkauksena	14
2.2.4 Pahoinpitely tahallisenä rikostyyppinä	15
2.3 Vamman- ja kuolemantuottamus	16
2.3.1 Yleistä vamman- ja kuolemantuottamusrikoksista	16
2.3.2 Vamman- ja kuolemantuottamus tuottamuksellisina rikostyyppinä ...	16
2.3.3 Vamman- ja kuolemantuottamusrikokset rikostyyppinä ja urheiluloukkauksina	21
3 URHEILULOUKKAUSTEN LEGITIMITEETTI	24
3.1 Yleistä	24
3.2 Yhteiskunnan hyväksyntä urheilulle	24
3.2.1 Yleistä	24
3.2.2 Yhteiskunnan hyväksyntä urheilun hyötyvaikutusten perusteella	24
3.2.3 Yhteiskunnan hyväksyntä yksittäiselle urheilulajille	27
3.3 Urheilun autonomia	30
3.3.1 Yleistä	30
3.3.2 Urheilun autonomian normatiiviset perusteet	31
3.3.3 Urheilun itsesääntelynormien oikeudellinen merkitys	33
3.4 Urheilijan yksilöautonomia ja riskitietoisuus	35
3.4.1 Yleistä	35
3.4.2 Yksilöautonomian periaate ja paternalistisen rikoslain kielto	35
3.4.3 Urheilijan riskitietoisuus	37
3.5 Tiivistelmä urheiluloukkausten legitimitteettiperusteista	38
4 URHEILULOUKKAUSTEN OIKEUTTAMINEN RIKOSLAINOPISSA	40
4.1 Yleistä	40
4.2 Loukatun suostumus ja urheiluloukkausten oikeuttaminen	40
4.2.1 Loukatun suostumus oikeuttamisperusteena	40

4.2.2	Loukatun suostumus ja urheiluloukkaukset	45
4.3	Sosiaaliadekvanssi ja urheiluloukkausten oikeuttaminen	47
4.3.1	Sosiaaliadekvanssi rikoslainopillisena käsitteenä	47
4.3.2	Sosiaaliadekvanssi ja urheiluloukkaukset	52
4.4	Riskinotto ja urheiluloukkausten oikeuttaminen	56
4.4.1	Riskinoton asema rikosoikeudessa	56
4.4.2	Riskinoton asema rikoksen rakenteessa	58
4.4.2.1	Riskinotto ja teon huolimattomuus -oppi	58
4.4.2.2	Teon huolimattomuus -opin ongelmat	63
4.4.2.3	Riskinoton jäsentäminen tunnusmerkistökiteijäksi	66
4.4.3	Riskinoton lajit	70
4.4.3.1	Yleistä	70
4.4.3.2	Riskinotto ilman yhteisymmärrystä	70
4.4.3.3	Myötävaikuttaminen itsevaarantamiseen	71
4.4.3.4	Yhteinen riskinotto	74
4.5	Tiivistelmä urheiluloukkausten oikeuttamisesta rikoslainopissa	82
5	SALLITUN JA KIELLETYN URHEILULOUKKAUKSEN RAJANVETOKRITEERIT	84
5.1	Yleistä	84
5.2	Urheiluloukkauksen ajallinen yhteys urheilutilanteeseen	84
5.3	Urheiluloukkauksen luonne	86
5.4	Urheiluloukkauksen urheilullinen tarkoitus	93
5.4.1	Urheilullisen tarkoituksen rajaukset	93
5.4.2	Objektiivinen urheilullinen tarkoitus	95
5.5	Tiivistelmä sallitun ja kielletyn urheiluloukkauksen rajanvetokriteereistä	101
6	TARKASTELU	104

LÄHTEET

Kirjallisuus

Aarnio, Aulis: Mitä lainoppi on? Tammi. Helsinki 1978.

Aarnio, Aulis: Oikeussäännösten tulkinnasta. Tutkimus lainopillisen perustelun rationaalisuudesta ja hyväksyttävyydestä. Juridica. Helsinki 1982.

Andenæs, Johs – Bratholm, Anders: Spesiell strafferett. Utvalgte emner. Kolmas, uudistettu painos. Universitetsforlaget. Oslo 1997.

Anttila, Inkeri: Loukatun suostumus oikeudenvastaisuuden poistavana perusteena. Suomalaisen Lakimiesyhdistyksen julkaisuja A-sarja nro 26. Helsinki 1946.

Backman, Eero: Oikeustiede yhteiskuntatieteenä. Lakimiesliiton Kustannus. Helsinki 1992.

Backman, Eero: Hajahuomioita väkivallan oikeutuksesta urheilussa. Teoksessa Anne Kumpula (toim.): Juhlajulkaisu Leena Kartio 1938–30/8–1998. Turun yliopiston oikeustieteellisen tiedekunnan julkaisuja. A. Juhlajulkaisut nro 7. Turku 1998, s. 15–21.

Backman, Eero: Varför är det straffbart att sparka någon annan på Idrottsgatan i Helsingfors, men inte på fotbollsplanen 50 meter österut? Några dumma och osystematiska frågor till straffrättsdogmatiken. Teoksessa Petter Asp – Carl Erik Herlitz – Lena Holmqvist (toim.): Flores juris et legum: festskrift till Nils Jareborg. Iustus Förlag Ab. Uppsala 2002.

Backman, Eero: Ajatuksia rikosoikeuden rajoituksista ja mahdollisuuksista. Teoksessa Petri Jääskeläinen – Pekka Koskinen – Martti Majanen (toim.): Rikosoikeudellisia kirjoituksia VIII. Raimo Lahdelle 12.1.2006 omistettu. Suomalaisen Lakimiesyhdistyksen julkaisuja A-sarja nro 268. Helsinki 2006, s. 1–9.

Berr, Helmut: Sport und Strafrecht. Die strafrechtliche Haftung des Sportlers für Körperverletzungen und Tötungen im Sport und deren Erfassung im Aufbau des Straftatsystems. Saarbrücken 1973.

Carlsson, Bo: Rättens hantering av vrede, provokationer och passivt samtycke inom idrotten. Artikelsamling 2007. Idrottsjuridisk skriftserie nro 12. Svensk Idrottsjuridisk Förening. Tukholma 2007, s. 66–79.

Fafinski, Stefan: Consent and the rules of the game: the interplay of civil and criminal liability for sporting injuries. Journal of Criminal Law, Vol. 69, 2005, s. 414–426.

Fogelholm, Mikael – Paronen, Olavi – Miettinen, Mari: Liikunta: hyvinvointipoliittinen mahdollisuus. Suomalaisen terveystieteiden tutkimuskeskuksen julkaisuja 2006. Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskuksen julkaisuja 2007:1. Helsinki 2007.

Foster, Ken: Is there a global sports law? Teoksessa Robert C. R. Siekmann – Janwillem Soek (toim.): Lex sportiva. What is sports law? Haag 2012, s. 35–52.

Frände, Dan: Yleinen rikosoikeus. Toinen, uudistettu painos. Suomentanut Markus Wahlberg. Edita Publishing Oy. Helsinki 2012.

Frände, Dan – Matikkala, Jussi – Tapani, Jussi – Tolvanen, Matti – Viljanen, Pekka – Wahlberg, Markus: Keskeiset rikokset. Edita Publishing Oy. Helsinki 2010.

Hahto, Vilja: Uhrin myötävaikutus ja rikosentekijän vastuu. Rikos- ja vahingonkorvausoikeudellinen tutkimus tekoa edeltävästä uhrikäyttäytymisestä fyysistä koskemattomuutta loukkaavissa rikoksissa. Edita Publishing Oy. Helsinki 2004.

Haikonen, Kari: Tapaturmatilanteen yleiskuva. Teoksessa Kari Haikonen – Anne Lounamaa (toim.): Suomalaiset tapaturmien uhreina 2009. Kansallisen uhritutkimuksen tuloksia. Helsinki 2010, s. 13–18.

Haikonen, Kari – Parkkari, Jari: Liikuntatapaturmat. Teoksessa Kari Haikonen – Anne Lounamaa (toim.): Suomalaiset tapaturmien uhreina 2009. Kansallisen uhritutkimuksen tuloksia. Helsinki 2010, s. 27–34.

Halila, Heikki: Toimivaltajako yhdistyksissä. Suomalaisen Lakimiesyhdistyksen julkaisu A-sarja nro 196. Helsinki 1993.

Halila, Heikki: Oikeustapauskommentti KKO 1998:122. Teoksessa Pekka Timonen (toim.): KKO:n ratkaisut kommenttein II/1998. Lakimiesliiton Kustannus. Helsinki 1999, s. 266–287.

Halila, Heikki: Mihin urheilutoiminnassa tarvitaan lainsäädäntöä? Defensor Legis 5/2002, s. 813–828.

Halila, Heikki: Dopingista johtuva vahingonkorvausvelvollisuus urheilun lajiliitolle. Defensor Legis 5/2003, s. 761–776.

Halila, Heikki: Oikeudellistuva urheilu. Talentum. Helsinki 2006.

Halila, Heikki: Urheilutoiminnan kovaa ja pehmeää sääntelyä. Teoksessa Jarmo Tuomisto (toim.): Sopimus, vastuu, velvoite. Juhlajulkaisu Ari Saarnilehto 1947–21/11–2007. Turun yliopiston oikeustieteellisen tiedekunnan julkaisu A. Juhlajulkaisu nro 20. Turku 2007, s. 73–83.

Halila, Heikki – Hemmo, Mika: Sopimustyypit. Lakimiesliiton Kustannus. Helsinki 1996.

Halila, Heikki – Tarasti, Lauri: Yhdistysoikeus. Neljäs, uudistettu painos. Talentum. Helsinki 2011.

Heiskanen, Markku – Koskela, Kaj: Tapaturmat Suomessa vuosina 1980–1993. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisu 1994:7. Helsinki 1994.

Heiskanen, Markku – Aromaa, Kauko – Niemi, Hannu – Sirén, Reino: Tapaturmat, väkivalta, rikollisuuden pelko. Väestöhaastattelujen tuloksia vuosilta 1980–1997. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisu 171. Helsinki 2000.

Heiskanen, Markku – Sirén, Reino – Aromaa, Kauko: Suomalaisten turvallisuus 2003. Vuoden 2003 haastattelututkimuksen ennakkotietoja suomalaisten tapaturmien ja rikosten kohteeksi joutumisesta ja pelosta. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen tutkimustiedonantoja 58. Poliisiammattikorkeakoulun tiedotteita 29. Helsinki 2004.

Hirsimäki, Jouni: Oikeustapauskommentti KKO 1996:74. Lakimies 1/1997, s. 100–107.

Honkasalo, Brynolf: Suomen rikosoikeus. Yleiset opit. Ensimmäinen osa. Toinen painos. Suomalaisen Lakimiesyhdistyksen julkaisuja B-sarja nro 28. Helsinki 1965.

Honkasalo, Brynolf: Suomen rikosoikeus. Erityinen osa I:1. Henkilöön kohdistuvat rikokset. Suomalaisen Lakimiesyhdistyksen julkaisuja B-sarja nro 107. Helsinki 1970.

Jareborg, Nils: Allmän kriminalrätt. Neljäs painos. Iustus Förlag Ab. Uppsala 2009.

Kangas, Urpo: Lesken oikeudellinen asema. Suomalaisen Lakimiesyhdistyksen julkaisuja A-sarja nro 156. Helsinki 1982.

Kinnunen, Aarne: Kriminaalipolitiikan paradoksi: tutkimuksia huumausainerikollisuudesta ja sen kontrollista Suomessa. Oikeuspoliittisen tutkimuslaitoksen julkaisuja 233. Helsinki 2008.

Kinnunen, Essi: Oikeustapauskommentti KKO 1997:129. Oikeustieto 1a/1998, Edilex-versio, s. 21–24.

Kinnunen, Essi: Rangaistava toisen vahingoittaminen urheilussa. Opetusministeriön Kulttuuripolitiikan osaston julkaisusarja nro 10/1999. Oy Edita Ab. Helsinki 1999.

Kinnunen, Essi: Mitä etuliite urheilu merkitsee oikeudessa? Urheilu ja oikeus 2004, s. 54–71.

Kinnunen, Essi: Dopingrikos urheilun ja rikosoikeuden leikkauspisteessä. Suomalaisen Lakimiesyhdistyksen julkaisuja A-sarja nro 305. Helsinki 2012.

Koskinen, Pekka: Johdatus rikosoikeuteen. Helsingin yliopiston oikeustieteellisen tiedekunnan julkaisuja. Helsinki 2001.

Koskinen, Pekka: Rikoksen rakenneopin kehityslinjoja Suomessa Honkasalosta nykypäivään. Lakimies 3/2004, s. 516–520.

Lahti, Raimo: Tieliikennelainsäädännön teoreettinen tarkastelu. Teoksessa Uutta tieliikennelainsäädäntöä. Lakimiesliiton Koulutuskeskuksen julkaisusarja nro 34. Helsinki 1982, s. 41–58.

Lahti, Raimo: Den reviderade finska vägtrafikstraffrätten. Teoksessa Festskrift till Hans Thornstedt. P. A. Norstedt & Söners förlag. Tukholma 1983, s. 431–447.

Lappi-Seppälä, Tapio: Rangaistuksen määräämisestä I. Teoria ja yleinen osa. Suomalaisen Lakimiesyhdistyksen julkaisuja A-sarja nro 173. Helsinki 1987.

Lappi-Seppälä, Tapio: Miksi rikosoikeus? Teoksessa Ari Hirvonen (toim.): Kohti 2000-luvun rikosoikeutta. Helsingin yliopiston rikos- ja prosessioikeuden laitoksen julkaisuja. A. Nro 8. Helsinki 1994, s. 19–82.

Lappi-Seppälä, Tapio: Rikosoikeuden yleisiä oppeja koskeva uudistus I. Lakimies 5/2003, s. 751–788.

Lappi-Seppälä, Tapio – Hakamies, Kaarlo – Koskinen, Pekka – Majanen, Martti – Melander, Sakari – Nuotio, Kimmo – Nuutila, Ari-Matti – Ojala, Timo – Rautio, Ilkka: Rikosoikeus. Kolmas, uudistettu painos. WSOYpro Oy. Helsinki 2009.

Liikennevahinkolautakunnan normit ja ohjeet 2011. Liikennevahinkolautakunta. (<http://www.liikennevahinkolautakunta.fi/Guidelines.aspx>, viitattu 7.10.2011)

Lindroth, Jan: Idrottens väg till folkrörelse. Studier i svensk idrottsrörelse till 1915. Acta Universitatis Upsaliensis. Studia Historica Upsaliensia nro 60. Uppsala 1974.

Linnakangas, Esko: Urheilussa aiheutetun vamman rikosoikeudellista arviointia. Helsingin yliopiston oikeustieteellinen tiedekunta. Lisensiaatintyö. 1971.

Malmsten, Krister: Idrottsvåld: regelkonformitet och rättsenlighet. Teoksessa Nils Jareborg – Per Ole Träskman (toim.): Skuld och ansvar. Straffrättsliga studier tillägnade Alvar Nelson. Uppsala 1985, s. 192–207.

Malmsten, Krister: Idrottsvåld och idrottstvister: 138 rättsfall. Tukholma 1994.

Malmsten, Krister: Idrottsnorm som juridisk standard. Svensk Juristtidning 3/1997, s. 240–249.

Malmsten, Krister: Culpavariabler vid idrottsskador. Artikelsamling 2000. Idrottsjuridisk skriftserie nro 5. Svensk Idrottsjuridisk Förening. Farsta 2001, s. 117–126.

Matikkala, Jussi: HIV-infektio, seksi ja rikosoikeudellinen vastuu. Helsingin yliopiston rikos- ja prosessioikeuden sekä oikeuden yleistieteiden laitos. Helsinki 1995.

Matikkala, Jussi: Loukatun suostumuksesta ja urheiluloukkauksista. Teoksessa Raimo Lahti (toim.): Kohti rationaalista ja humaania kriminaalipolitiikkaa. Omistettu Inkeri Anttilalle 29.11.1996. Helsingin yliopiston rikos- ja prosessioikeuden sekä oikeuden yleistieteiden laitos. Helsinki 1996, s. 171–183.

Matikkala, Jussi: Henkeen ja terveyteen kohdistuvat rikokset. Lakimiesliiton Kustannus. Helsinki 2000.

Matikkala, Jussi: Monimuotoinen tahallisuus. Lakimies 1/2006, s. 83–86.

Melander, Sakari: Kriminalisointiteoria: rangaistavaksi säättämisen oikeudelliset rajoitukset. Suomalaisen Lakimiesyhdistyksen julkaisuja A-sarja nro 288. Helsinki 2008.

Mikkonen, Samuli: Urheiluväkivalta ja vahingonkorvaus. Opetusministeriön Kulttuuri-, liikunta- ja nuorisopolitiikan osaston julkaisusarja nro 9/2001. Edita Oyj. Helsinki 2001.

Morawski, Viktor: Straffrättsligt ansvar vid idrottsutövning. Artikelsamling 2004. Idrottsjuridisk skriftserie nro 9. Svensk Idrottsjuridisk Förening. Farsta 2004, s. 212–276.

MOT Kielitoimiston sanakirja. Kotimaisten kielten tutkimuskeskus ja Kielikone Oy. (<http://mot.kielikone.fi>, viitattu 31.3.2012)

Muukkonen, Matti: Yhdistysoikeuden perusteet. Edita Publishing Oy. Helsinki 2008.

Muukkonen, Matti: Yhdistymisvapauden alkuperä ja sisältö. Oikeus 4/2010, s. 396–417.

Niiniviita, Ville: Pahoinpitelyrikoksen törkeäksi tekevät perusteet oikeuskäytännön valossa. Lakimies 4/2012, s. 559–581.

Norros, Olli: Urheiluliigan organisointi. WSOYpro Oy. Helsinki 2011.

Nuotio, Kimmo: Rikosoikeudesta riskien hallinnan välineenä: ajatuksellista taustaa. Lakimies 7/1991, s. 995–1022.

Nuotio, Kimmo: Riskit, vaarat ja rikosoikeudellisen riskidogmatiikan rajat. Oikeus 4/1994, s. 335–344.

Nuotio, Kimmo: Teko, vaara, seuraus. Rikosvastuun filosofisista, kriminaalipoliittisista ja lainopillisista perusteista. Suomalainen Lakimiesyhdistyksen julkaisuja A-sarja nro 216. Helsinki 1998.

Nuotio, Kimmo: Rikosoikeus ja rikosoikeudellinen vastuu. Teoksessa Kimmo Nuotio – Martti Majanen: Rikosoikeuden poluilla. Helsingin yliopiston oikeustieteellisen tiedekunnan julkaisuja. Helsinki 2003, s. 9–113.

Nuotio, Kimmo: Kulttuurien kohtaaminen rikosoikeudessa. Oikeus 2/2010, s. 138–145.

Nuutila, Ari-Matti: Rikosoikeuden ABC-kirja. Turun yliopiston oikeustieteellisen tiedekunnan julkaisuja. Rikos- ja prosessioikeuden sarja. A. Nro 21. Turku 1995.

Nuutila, Ari-Matti: Loukatun suostumus eilen ja tänään. Teoksessa Raimo Lahti (toim.): Kohti rationaalista ja humaania kriminaalipolitiikkaa. Omistettu Inkeri Anttilalle 29.11.1996. Helsingin yliopiston rikos- ja prosessioikeuden sekä oikeuden yleistieteiden laitos. Helsinki 1996, s. 203–216. (Nuutila 1996a.)

Nuutila, Ari-Matti: Rikosoikeudellinen huolimattomuus. Lakimiesliiton Kustannus. Helsinki 1996. (Nuutila 1996b.)

Nuutila, Ari-Matti: Rikoslain yleinen osa. Lakimiesliiton Kustannus. Helsinki 1997.

Nuutila, Ari-Matti: Urheiluvahingot rikosoikeuden kartalla. Urheilu ja oikeus 1999, s. 28–43.

Nuutila, Ari-Matti: Oikeustapauskommentti KKO 2001:7. Teoksessa Pekka Timonen (toim.): KKO:n ratkaisut kommentein I/2001. Lakimiesliiton Kustannus. Helsinki 2001, s. 58–64.

Parkkari, Jari – Kannus, Pekka – Fogelholm, Mikael: Liikuntavammat: suurin tapaturmaluokka Suomessa. Suomen Lääkärilehti 4/2004, s. 3889–3895.

Pirjatanniemi, Elina: Vihertyvä rikosoikeus. Ympäristökriminalisointien oikeutus, mahdollisuudet ja rajat. Edita Publishing Oy. Helsinki 2005.

Rauste, Olli: Urheiluoikeus. Lakimiesliiton Kustannus. Helsinki 1997.

Riitesuo, Risto: Erottaminen ja kurinpito yhdistyksessä. Lakimiesliiton Kustannus. Helsinki 2001.

Roxin, Claus: Strafrecht. Allgemeiner Teil. Band I. Grundlagen. Der Aufbau der Verbrechenslehre. Neljäs painos. München 2006.

Safai, Parissa: Sport and health. Teoksessa Barrie Houlihan (toim.): Sport and society. A student introduction. Toinen painos. SAGE Publications. Lontoo 2008, s. 155–173.

Sipilä, Arvo: Deliktiperusteisen vahingonvastuun teoreettinen rakenne: Suomen varallisuus oikeutta silmälläpitäen. Suomalaisen Lakimiesten Yhdistyksen julkaisuja nro 8. Helsinki 1936.

Strahl, Ivar: Allmän straffrätt i vad angår brotten. Institutet för rättsvetenskaplig forskning nro 86. Tukholma 1976.

Tapani, Jussi: Petos liikesuhteessa. Talousrikosoikeudellinen tutkimus. Suomalaisen Lakimiesyhdistyksen julkaisuja A-sarja nro 250. Helsinki 2004.

Tapani, Jussi – Tolvanen, Matti: Rikosvastuu ja sen toteuttaminen. Joensuun yliopiston oikeustieteellisiä julkaisuja nro 11. Joensuu 2004.

Tapani, Jussi – Tolvanen, Matti: Rikosoikeus. Rangaistuksen määrääminen ja täytäntöönpano. Talentum. Helsinki 2006.

Tapani, Jussi – Tolvanen, Matti: Rikosoikeuden yleinen osa. Vastuuoppi. Talentum. Helsinki 2008.

Tarasti, Lauri: Idrottens normsystem: etik och juridik. Julkaistu esitelmä. Förhandlingarna vid Det 34:e nordiska juristmötet i Stockholm 21–23 augusti 1996. Del I, 1996, s. 83–92.

Tiirikainen, Kati – Lounamaa, Anne: Suomalaiset tapaturmien uhreina 2006. Kansallisen uhritutkimuksen perustaulukoita. Kansanterveyslaitoksen julkaisuja B4/2007. Helsinki 2007.

Tiirikainen, Kati – Lounamaa, Anne – Sihvonen, Sanna: Suomalaiset tapaturmien ja väkivallan uhreina 2003. Uhritutkimuksen perustaulukoita. Kansanterveyslaitoksen julkaisuja B15/2005. Helsinki 2005.

Timonen, Pekka: Johdatus lainopin metodiin ja lainopilliseen kirjoittamiseen. Helsingin yliopiston oikeustieteellinen tiedekunta. Helsinki 1998.

Tolvanen, Matti: Tieliikennerikokset ja kriminaalipolitiikka. Lakimiesliiton Kustannus. Helsinki 1999.

Tolvanen, Matti: Rangaistuksella uhkaaminen ja rankaiseminen. Edilex, asiantuntijakirjoitukset 15.3.2001.

Tolvanen, Matti: Oikeustapauskommentti KKO 2006:13. Teoksessa Pekka Timonen (toim.): KKO:n ratkaisut kommentein I/2006. Talentum. Helsinki 2006, s. 105–112.

Tolvanen, Matti: Oikeustapauskommentti KKO 2008:93. Teoksessa Pekka Timonen (toim.): KKO:n ratkaisut kommentein II/2008. Talentum. Helsinki 2009, s. 142–152.

Tolvanen, Matti: Systematiikkaa ja kriminaalipolitiikkaa: rikosoikeuden yleisten oppien tutkimusta Turun yliopistossa. Teoksessa Tatu Hyttinen – Katja Weckström (toim.): Turun yliopiston oikeustieteellinen tiedekunta 50 vuotta. Turun yliopiston oikeustieteellisen tiedekunnan julkaisuja. A. Juhlajulkaisut nro 22. Porvoo 2011, s. 117–131.

Tuori, Kaarlo: Arvostelu Anna Mäki-Petäjä-Leinosen väitöskirjasta "Dementoituvan henkilön oikeudellinen asema". Lakimies 6/2003, s. 1049–1054.

Tuori, Risto: Rikosoikeudellisesta vähäisyydestä. Teoksessa Ari-Matti Nuutila – Elina Pirjatanniemi (toim.): Rikos, rangaistus ja prosessi. Juhlajulkaisu Eero Backman 1945–14/5–2005. Turun yliopiston oikeustieteellisen tiedekunnan julkaisuja. A. Juhlajulkaisut nro 15. Turku 2005, s. 327–347.

Vanhalakka-Ruoho, Marjatta: Perhe ja urheileva lapsi. Tampereen yliopiston psykologian laitoksen tutkimuksia nro 123. Tampere 1981.

Vieweg, Klaus: The legal autonomy of sport organisations and the restrictions of European law. Teoksessa Andrew Caiger – Simon Gardiner (toim.): Professional sport in the EU: regulation and re-regulation. T. M. C. Asser Press. Haag 2000, s. 83–106.

Viljanen, Pekka: Oikeustapauskommentti KKO 2005:137. Teoksessa Pekka Timonen (toim.): KKO:n ratkaisut kommentein II/2005. Talentum. Helsinki 2006, s. 454–462.

Wilhelmsson, Thomas: Arvostelu Anna Mäki-Petäjä-Leinosen väitöskirjasta "Dementoituvan henkilön oikeudellinen asema". Lakimies 6/2003, s. 1042–1048.

Zipf, Heinz: Einwilligung und Risikoübernahme im Strafrecht. Darmstadt 1970.

Virallislähteet

Suomi

HE 68/1966 vp: Hallituksen esitys Eduskunnalle henkeen ja terveyteen kohdistuvien rikosten rankaisemista koskevan lainsäädännön uudistamisesta.

HE 66/1988 vp: Hallituksen esitys Eduskunnalle rikoslainsäädännön kokonaisuudistuksen ensimmäisen vaiheen käsittäväksi rikoslain ja eräiden muiden lakien muutoksiksi.

HE 94/1993 vp: Hallituksen esitys Eduskunnalle rikoslainsäädännön kokonaisuudistuksen toisen vaiheen käsittäviksi rikoslain ja eräiden muiden lakien muutoksiksi.

HE 309/1993 vp: Hallituksen esitys Eduskunnalle perustuslakien perusoikeussäännösten muuttamisesta.

HE 236/1997 vp: Hallituksen esitys Eduskunnalle liikuntalaiksi.

HE 44/2002 vp: Hallituksen esitys Eduskunnalle rikosoikeuden yleisiä oppeja koskevan lainsäädännön uudistamiseksi.

KK 374/1998 vp: Kirjallinen kysymys NHB-näytöksen järjestämisestä Turussa.

KM 1976:72: Rikosoikeuskomitean mietintö.

KM 1976:87: Liikuntalakikomitean mietintö.

LaVM 6/1990 vp: Lakivaliokunnan mietintö hallituksen esityksestä (HE 66/1988 vp) rikoslainsäädännön kokonaisuudistuksen ensimmäisen vaiheen käsittäviksi rikoslain ja eräiden muiden lakien muutoksiksi.

LaVM 22/1994 vp: Lakivaliokunnan mietintö hallituksen esityksestä (HE 94/1993 vp) rikoslainsäädännön kokonaisuudistuksen toisen vaiheen käsittäviksi rikoslain ja eräiden muiden lakien muutoksiksi.

OPM:n julkaisuja 2009:17: Valtioneuvoston periaatepäätös liikunnan edistämisen linjoista.

OPM:n työryhmämuistioita ja selvityksiä 2008:14: Liikkuva ja hyvinvoiva Suomi 2010-luvulla. Ehdotus kansalliseksi liikuntaohjelmaksi julkisen ohjauksen näkökulmasta.

OPM:n työryhmämuistioita ja selvityksiä 2009:28: Ehdotus liikuntalain ja -asetuksen muuttamiseksi.

SiVM 11/1998 vp: Sivistysvaliokunnan mietintö hallituksen esityksestä (HE 236/1997 vp) liikuntalaiksi.

STM:n esitteitä 2008:10: Valtioneuvoston periaatepäätös terveyttä edistävän liikunnan ja ravinnon kehittämislinjoista.

Ruotsi

Prop. 1969:118: Lag om förbud mot professionell boxning.

Prop. 1993/94:130: Ändringar i brottsbalken m.m. (ansvarsfrihetsgrunder m.m.).

Prop. 2005/06:147: Lag om tillståndsplikt för vissa kampsportsmatcher.

SOU 1988:7: Frihet från ansvar. Om legalitetsprincipen och om allmänna grunder för ansvarsfrihet. Slutbetänkande av fängelsestraffkommittén.

SOU 2003:24: Kampidrott i fokus. Betänkande av proffsboxnings- och kampidrottsutredningen.

Oikeustapakset

Korkein oikeus

KKO 1926 I 49
KKO 1932 I 7
KKO 1933 I 51
KKO 1939 II 121
KKO 1950 II 36
KKO 1953 II 130 (ään.)
KKO 1955 II 49 (ään.)
KKO 1975 II 79 (ään.)
KKO 1977 II 11 (ään.)
KKO 1980 II 7
KKO 1982 II 21 (ään.)
KKO 1983 II 26
KKO 1983 II 159
KKO 1985 II 182
KKO 1989:141
KKO 1992:189
KKO 1994:73
KKO 25.10.1994, Dnro R 93/623, nro 3944
KKO 1996:65
KKO 1996:74
KKO 1997:73
KKO 1997:129
KKO 1998:1 (ään.)
KKO 1998:122 (ään.)
KKO 2001:7
KKO 2002:43 (ään.)
KKO 2005:134
KKO 2005:137 (ään.)
KKO 2006:13 (ään.)
KKO 2006:25
KKO 2008:85 (ään.)
KKO 2008:93
KKO 2009:79
KKO 2010:36

Hovioikeus

HHO 12.1.1989, Dnro R 87/1507, nro 54 (lainvoimainen)
I-SHO 30.4.1998, Dnro R 97/594, nro 474 (KKO 10.2.1999: ei valituslupaa)
I-SHO 18.1.2001, Dnro R 00/999, nro 44 (lainvoimainen)

I-SHO 12.5.2009, Dnro R 08/966, nro 421 (lainvoimainen)
I-SHO 11.6.2009, Dnro R 09/96, nro 542 (lainvoimainen)
RHO 25.5.2007, Dnro R 06/458, nro 469 (lainvoimainen)
THO 2.2.1995, Dnro R 93/2024, nro 533 (KKO 21.6.1995: ei valituslupaa)
THO 3.10.2003, Dnro R 02/531, nro 2509 (lainvoimainen)
VHO 28.12.1982, Dnro R 81/995, nro V/1512 (lainvoimainen)
VHO 31.3.1995, Dnro R 95/166, nro 496 (lainvoimainen)
VHO 31.12.1997, Dnro R 97/174, nro 1942 (lainvoimainen)

Käräjäoikeus

Helsingin KäO 30.12.2011, Dnro R 11/3143, nro 11/12464 (ei lainvoimainen)
Keski-Suomen KäO 30.8.2011, Dnro R 11/1341, nro 11/2612 (lainvoimainen)
Pirkanmaan KäO 19.4.2011, Dnro R 11/1001, nro 11/2410 (lainvoimainen)
Päijät-Hämeen KäO 30.9.2011, Dnro R 11/1966, nro 11/2505 (lainvoimainen)

Ruotsi

NJA 1957 C 676
NJA 1997, s. 636, nro 107

HovR:n för Övre Norrland, B 237/82, DB 2066/83 (lainvoimainen)

Skellefteå tingslags HR, B 12/62, DB 58/62 (lainvoimainen)
Sunnerbo HR, B 223/66, DB 300/66 (lainvoimainen)
Växjö TR, B 459/86, DB 528/86 (lainvoimainen)

TUTKIELMAN KUVIOT

KUVIO 1.	Urheiluloukkausten legitimitteettiperusteet	38
KUVIO 2.	Urheiluloukkauksen ja rikoslain suhde (Malmsten 1985, s. 195; Malmsten 2001, s. 123)	86

LYHENTEET

A	asetus
B	beslut
BrB	brottsbalken (21.12.1962/700) (Ruotsi)
DB	dombok
Dnro	diaarinumero
HE	hallituksen esitys
HHO	Helsingin hovioikeus
HO	hovioikeus
HovR	hovrätt
HR	häradsrätt
I-SHO	Itä-Suomen hovioikeus
KK	kirjallinen kysymys
KKO	korkein oikeus
KM	komiteanmietintö
KäO	käräjäoikeus
L	laki
LaVM	lakivaliokunnan mietintö
LiikuntaA	liikunta-asetus (18.12.1998/1055)
LiikuntaL	liikuntalaki (18.12.1998/1054)
nro	numero
NJA	Nytt juridiskt arkiv
OKM	opetus- ja kulttuuriministeriö
OPM	opetusministeriö
PL	Suomen perustuslaki (11.6.1999/731)
PRH	Patentti- ja rekisterihallitus
Prop.	regeringens proposition (Ruotsi)
RHO	Rovaniemen hovioikeus
RL	rikoslaki (19.12.1889/39)
SiVM	sivistysvaliokunnan mietintö
SOU	statens offentliga utredningar (Ruotsi)
STM	sosiaali- ja terveystieteiden ministeriö
Strl	almindelig borgerlig straffelov (straffeloven) (22.5.1902/10) (Norja)
THO	Turun hovioikeus
TR	tingsrätt
VHO	Vaasan hovioikeus
vp	valtiopäivät
YhdL	yhdistyslaki (26.5.1989/503)
ään.	äänestyspäätös

1 JOHDANTO

1.1 Tutkielman lähtökohdat

Urheilu on yleisesti sallittua ja hyväksyttyä toimintaa, vaikka siinä saatetaan vahingoittaa toista ihmistä. Esimerkiksi kamppailulajit perustuvat urheilijoiden väliseen fyysiseen kontaktiin ja tavoitteena niissä on vastustajan fyysinen kukistaminen. Urheilutilanteessa urheilijan teko saattaa täyttää jonkin rikoslain (19.12.1889/39, RL) 21 luvussa (21.4.1995/578) tarkoitetun henkeen ja terveyteen kohdistuvan rikoksen tunnusmerkistön, mutta kuitenkin vain harvoin loukkaus johtaa rikosoikeudelliseen vastuun toteutumiseen. Voidaankin esimerkiksi kysyä, miksi nyrkkeilijä saa nyrkkeilykehässä lyödä toista ottelijaa tai miksi painija saa heittää vastustajaansa niskalenkistä, vaikka samat teot ovat areenan ulkopuolella rikoksia.¹

Normaalisti rikoksen tunnusmerkistön täyttävä teko johtaa rikosoikeudelliseen vastuuseen, ellei käsillä ole erityistä perustetta, jonka johdosta tekoa voidaan pitää oikeudenmukaisena.² Rikoslakiin, tai ylipäätään Suomen lakiin, ei sisälly säännöstä, joka estää rikosoikeudellisen vastuun syntymisen teossa, joka ulkoisesti täyttää pahoinpitelyn, vammantuottamuksen tai kuolemantuottamuksen tunnusmerkistön, mutta joka tehdään urheilun yhteydessä. Oikeuskirjallisuudessa ja -käytännössä on kuitenkin vakiintuneesti hyväksytty, että urheiluloukkauksia on pidettävä tiettyyn rajaan asti oikeutettuina.

Koska urheiluloukkausten oikeuttaminen ei perustu lakiin, oikeustieteelliselle tutkimukselle ja oikeuskirjallisuudelle on jäänyt haasteeksi selvittää, mihin urheiluloukkausten legitimiteetti perustuu, miten urheiluloukkausten oikeuttaminen voidaan rikoslainopillisesti perustella sekä miten rikosoikeudellisesti sallitun ja kielletyn urheiluloukkauksen raja voidaan määrittää. Urheilijan oikeusturvan, oikeusvarmuuden ja lainkäytön ennakoitavuuden varmistamiseksi olisikin olennaista, että lainsäädännön puuttuessa nämä kysymykset olisi rikoslainopissa riittävän täsmällisesti määritetty. Tämän tutkielman tiedonintressissä on näiden kysymysten selvittäminen.

---

¹ Backman 1998, s. 15.

² Hirsimäki 1997, s. 102.

1.2 Keskeiset käsitteet

Tutkielman aihe vaatii määrittelemään urheilun ja urheiluloukkauksen käsitteet. *Urheilun* käsitettä voidaan lähestyä liikunnan käsitteen avulla ja suhteessa siihen. Liikunnalla tarkoitetaan yleisesti fyysistä räsitystä aiheuttavaa toimintaa, jonka tarkoituksena on kunnan kohottaminen, terveyden parantaminen tai liikunnan tuottama ilo ja nautinto.³ Liikunnan käsitteelle on ominaista se, että kysymys on ihmisen fyysisin ponnistuksin tapahtuvasta toiminnasta eikä toiminnan itsetarkoituksena ole kilpailu vaan fyysinen toiminta itsessään.⁴ Urheilulla puolestaan tarkoitetaan yleiskielen merkityksessä sääntö- ja kilpailujärjestelmiin perustuvaa liikuntamuotoa taikka kilpailua erilaisia laitteita tai eläimiä käyttäen.⁵ Urheilulle on ominaista se, että toiminnan harjoittaminen perustuu muodollisiin sääntöihin ja sen itsetarkoituksena on yksilöiden tai joukkueiden välinen kilpailu taikka kilpailua varten tapahtuva harjoittelu.⁶ Toiminnan harjoittaminen voi tapahtua ihmisen fyysisin ponnistuksin taikka kokonaan tai osittain välineitä apuna käyttäen. Erona liikuntaan urheilulle on siten ominaista toiminnan sääntöjenmukaisuus ja kilpailullisuus sekä se, että toiminnan harjoittamisen ei tarvitse perustua yksinomaan ihmisen fyysiseen ponnisteluun, vaan se voi tapahtua myös kokonaan tai osittain välineitä käyttäen. Näin ollen urheiluksi luetaan myös melko vähän fyysistä räsitystä aiheuttavat urheilumuodot – kuten ammunta, biljardi ja darts – lajeissa kehitetyn kilpailujärjestelmän ja lajien kulttuuritaustan perusteella.⁷ Tässä tutkielmassa urheilulla tarkoitetaan sääntöjen mukaisena harjoituksena tai kilpailuna tapahtuvaa toimintaa, jota ihminen harjoittaa fyysisin ponnistuksin taikka laitteita tai eläimiä käyttäen.

Oikeuskirjallisuudessa⁸ urheilulajit on tavanomaisesti luokiteltu kolmeen ryhmään sen mukaan, millainen merkitys fyysisellä kontaktilla lajissa on. *Yhden* ryhmän muodostavat yksilö- ja joukkuelajit, joissa toisen urheilijan fyysisen koskemattomuuden loukkaaminen ei kuulu lajin luonteeseen. Esimerkkeinä voidaan mainita yleisurheilulajit, uinti, voimistelu, hiihto, raviurheilu ja moottoriurheilulajit. *Toisen* ryhmän muodostavat joukkuelajit, joissa joudutaan fyysiseen kontaktiin toisen urheilijan kanssa, mutta fyysi-

³ Lindroth 1974, s. 16; *KM 1976:87*, s. 1; *HE 236/1997 vp*, s. 11; *Fogelholm – Paronen – Miettinen 2007*, s. 21; *MOT Kielitoimiston sanakirja*, 2012.

⁴ Lindroth 1974, s. 16; *HE 236/1997 vp*, s. 11; *Fogelholm – Paronen – Miettinen 2007*, s. 21.

⁵ Lindroth 1974, s. 16–17; *KM 1976:87*, s. 4; *Vanhalakka-Ruoho 1981*, s. 6; *Malmsten 1985*, s. 193; *HE 236/1997 vp*, s. 11; *Kinnunen 2004*, s. 58; *Morawski 2004*, s. 216; *MOT Kielitoimiston sanakirja*, 2012.

⁶ Lindroth 1974, s. 16–17; *KM 1976:87*, s. 4; *Vanhalakka-Ruoho 1981*, s. 6; *HE 236/1997 vp*, s. 11; *Kinnunen 2004*, s. 58.

⁷ *HE 236/1997 vp*, s. 11.

⁸ *Hirsimäki 1997*, s. 103; *Backman 1998*, s. 19–20; *Kinnunen 1999*, s. 13–14; *Nuutila 1999*, s. 29.

sen koskemattomuuden loukkaus kuuluu lajiin vain välillisesti, koska urheilusuorituksen välittömänä kohteena on peliväline eikä vastapuolen pelaaja. Esimerkkeinä tällaisista joukkuelajeista voidaan mainita jääkiekko ja jalkapallo. *Kolmannen* ryhmän muodostavat kamppailulajit. Niissä urheilijoiden välinen fyysinen kontakti on lajin harjoittamisen välttämätön edellytys. Urheilusuorituksen välittömänä kohteena on toinen urheilija ja tavoitteena on kukistaa vastustaja. Esimerkkeinä voidaan mainita nyrkkeily, paini, karate ja judo. Tässä tutkielmassa urheilulajien luokittelussa noudatetaan edellä esitettyä jaottelua.

Urheiluloukkauksella ei ole legaalimääritelmää eikä käsitteelle ole myöskään vakiintunut yleiskielen merkitystä. Oikeuskirjallisuudessa käsitteen sisältöä ja merkitystä on sen sijaan analysoitu. Anttila määrittelee urheiluloukkauksen sisällön seuraavasti: ”Hyvinä esimerkkeinä loukatun suostumuksin tapahtuvista pahoinpitelyteoista ovat urheilun yhteydessä sattuvat ruumiillisen koskemattomuuden loukkaukset. Nämä ns. urheiluloukkaukset on usein katsottu sallituiksi juuri loukatun niihin antaman suostumuksen johdosta.”⁹ Anttilan mukaan urheiluloukkaus ilmenee ulkoisesti pahoinpitelynä ja teon on liityttävä urheilutilanteeseen.¹⁰ Berr ja Hirsimäki puolestaan näkevät urheiluloukkaukset tekotavoiltaan Anttilaa laajemmin. Heidän mukaansa urheiluloukkauksella tarkoitetaan mitä tahansa ruumiillisen koskemattomuuden loukkausta, joka tapahtuu jollakin tavoin urheilun yhteydessä. Tällöin käsitteen ulkopuolelle rajautuvat ennen urheilusuorituksen alkamista ja sen päättymisen jälkeen tehdyt teot.¹¹ Urheiluloukkauksen käsitettä ei ole semanttisesti syytä rajata Anttilan tavoin vain pahoinpitelydelikteihin, vaan käsite voidaan Berrin ja Hirsimäen tavoin ulottaa koskemaan kaikkia urheilun yhteydessä tehtyjä ruumiillisen koskemattomuuden loukkauksia. Oikeuskirjallisuudessa¹² käsitteen ulkopuolelle rajataan yleensä muiden kuin urheilijoiden, esimerkiksi valmentajan, toimitsijan, katselijan tai kolmannen, urheilijalle ja urheilijan näille aiheuttamat vahingot. Käsitteellä siis tarkoitetaan pääsääntöisesti vain urheilijan toiselle urheilijalle aiheuttamia ruumiillisen koskemattomuuden loukkauksia. Tässä tutkielmassa urheiluloukkauksella tarkoitetaan ruumiillisen koskemattomuuden loukkausta, jonka urheilija aiheuttaa toiselle urheilijalle urheilun yhteydessä.

---

⁹ Anttila 1946, s. 146–147.

¹⁰ Anttila 1946, s. 146–147.

¹¹ Berr 1973, s. 27; Hirsimäki 1997, s. 103.

¹² Linnakangas 1971, s. 8; Berr 1973, s. 29–30; Malmsten 1985, s. 193–194; Hirsimäki 1997, s. 103; Malmsten 2001, s. 118–119. Ks. myös Kinnunen 1999, s. 17.

1.3 Tutkimusongelmat ja aiheen rajaus

Tutkielman tarkoituksena on selvittää urheilijan rikosoikeudellista vastuuta urheiluloukkauksessa. Vastuukysymystä lähestytään kolmen tutkimusongelman avulla.

Ensimmäisenä tutkimusongelmana on selvittää, *mihin urheiluloukkausten legitimizeetti perustuu*. Tavallisesti urheilussa tapahtuvaa toisen urheilijan vahingoittamista ei pidetä rikoksena. Tämä johtuu poikkeuksellisista teko-olosuhteista, sillä teko tehdään urheilun toimintaympäristössä. Urheiluloukkausten oikeuttaminen ei kuitenkaan perustu lakiin, minkä vuoksi niiden legitimizeetti on perusteltava muulla tavoin. Tarkoituksena on selvittää perusteita, miksi toisen henkilön fyysistä loukkaamista voidaan pitää yleisesti hyväksyttävänä ja sallittuna urheilukontekstissa.

Toisena tutkimusongelmana on selvittää, *millä perusteella urheiluloukkausta on pidettävä rikoslainopillisesti sallittuna*. Perustetta ei ole kirjattu lakiin, vaan siitä on esitetty oikeuskirjallisuudessa erilaisia teorioita. Yleisimmin urheiluloukkausten oikeuttamista on oikeuskirjallisuudessa¹³ perusteltu suostumusopilla, sosiaaliadekvanssilla ja riskinottoon perustuvilla teorioilla. Tarkoituksena on tarkastella eri teorioita rikosoikeudellisina oppeine ja arvioida niiden selitysvoimaa urheiluloukkausten oikeuttamisessa.

Kolmantena tutkimusongelmana on selvittää, *miten rikosoikeudellisesti sallitun ja kielletyn urheiluloukkauksen raja voidaan määrittää*. Tarkoituksena on selvittää ja systematisoida rajanvetokriteerejä rikosoikeudellisesti sallitun ja kielletyn urheiluloukkauksen erottamiseksi.

Tutkielmassa keskitytään ongelman vastuupilliseen tarkasteluun, ei seuraamusharkintaan. Vastuupillinen tarkastelu rajoittuu rikosoikeudellisen vastuun perustamista ja rajoittamista koskeviin kysymyksiin urheiluloukkauksessa, jolloin tarkastelun ulkopuolelle rajataan muut vastuupilliset kysymykset. Tutkimusaihetta tarkastellaan pahoinpitely-, vammantuottamus- ja kuolemantuottamusrikoksen konteksteissa. Tarkastelun

---

¹³ Ks. esim. Anttila 1946, s. 146–149; Malmsten 1985, s. 197–201; Lappi-Seppälä 1987, s. 366, 431; Matikkala 1996, s. 178–179; Nuutila 1996a, s. 211–215; Nuutila 1996b, s. 299–304; Malmsten 1997, s. 248; Nuutila 1997, s. 141–142, 315–316; Backman 1998, s. 17–21; Kinnunen 1998, s. 22–23; Kinnunen 1999, s. 45–91; Nuutila 1999, s. 30; Matikkala 2000, s. 116–119; Malmsten 2001, s. 121–122; Backman 2002, s. 82–83; Nuotio 2003, s. 76; Hahto 2004, s. 288–293; Morawski 2004, s. 222–239; Tapani – Tolvanen 2004, s. 47–53; Tapani – Tolvanen 2008, s. 256–258; Jareborg 2009, s. 290–291, 295–296; Rikosoikeus/Lappi-Seppälä 2009, s. 510; Keskeiset rikokset / Matikkala 2010, s. 186–187; Frände 2012, s. 93–95.

kohteena ovat vakiintuneet ja organisoituneet urheilulajit. Tällöin urheilua harjoitetaan jonkin yhdistysrekisteriin merkityn ja valtionavustusta saavan liikuntajärjestön tai sen alaisuudessa toimivan organisaation järjestämässä kilpailu- tai harjoitusottelussa organisaation vahvistamien sääntöjen mukaisesti ja sääntöjen noudattamista ottelutilanteessa valvotaan. Henkilöpiiriltään tutkielma rajataan käsittämään urheilija-urheilijasuhde. Tällöin tarkastelun ulkopuolelle jätetään muut urheilutilanteessa mahdolliset henkilösuhteet. Lisäksi tutkielma rajataan käsittämään rikosoikeudellisen vastuukärajan ylittäneet (15-vuotta täyttäneet) ja syyntakeiset henkilöt. Tällöin ei keskitytä erityiskysymyksiin, jotka tulevat esiin urheilijan ollessa alle 15-vuotias tai syyntakeeton.

1.4 Metodi

Tutkielma on rikoslainopillinen. Se liittyy teemaltaan vastuuoppiin. Menetelmällisesti tutkielma on lainopillinen (oikeusdogmaattinen) ja määriteltävissä ongelmakeskeiseksi lainopiksi. Timosen mukaan lainopillinen tutkimus on jaettavissa ongelmakeskeiseen ja normikeskeiseen lainoppiin.¹⁴ Tässä jaottelussa perinteinen lainoppi on luonnehdittavissa normikeskeiseksi, jolloin lainoppi ymmärretään oikeussäännösten systematisoinniksi ja tulkinnaksi. Sen tutkimuskohteena on voimassa oleva oikeus ja tehtävänä viime kädessä oikeussäännösten sisällön selvittäminen. Tämä tapahtuu esittämällä kannanottoja eli tulkintasuosituksia siitä, miten säännöksiä on sovellettava erilaisissa tyyppitilanteissa.¹⁵ Sen sijaan ongelmakeskeisen lainopin tutkimustehtävänä on muodostaa kokonaiskuva jonkin oikeudellisesti mielenkiintoisen ongelman sääntelystä.¹⁶ Ongelmakeskeinen lainoppi määrittelee ja rajaa tutkimusongelmansa yhteiskunnasta eikä oikeusjärjestyksestä käsin. Lähtökohtana on tietty yhteiskunnallisesti määräytynyt ongelmakokonaisuus, jonka oikeudellista sääntelyä pyritään selvittämään.¹⁷ Kankaan mukaan ongelmakeskeisen tutkimuksen päämääränä on systemaattisen kokonaiskuvan luominen tarkasteltavasta aiheesta.¹⁸ Näin ollen ongelmakeskeisen lainopin tuloksena ovat pikemminkin systematisoinnit kuin tulkinnat.¹⁹ Siten ongelmakeskeisen lainopin tutkimustehtävänä on selvittää, millaiset normit koskevat tarkasteltavaa ongelmaa sekä millainen kokonai-

¹⁴ *Timonen* 1998, s. 14. Ks. myös *Aarnio* 1982, s. 61–63; *Kangas* 1982, s. 383–387.

¹⁵ *Timonen* 1998, s. 12–15, 21–22. Ks. myös *Aarnio* 1978, s. 52.

¹⁶ *Aarnio* 1982, s. 62; *Kangas* 1982, s. 383–387; *Timonen* 1998, s. 14.

¹⁷ *Aarnio* 1982, s. 62; *Tuori* 2003, s. 1049; *Norros* 2011, s. 4.

¹⁸ *Kangas* 1982, s. 386.

¹⁹ *Timonen* 1998, s. 15; *Wilhelmsson* 2003, s. 1043.

suus näistä normeista ja niille muodostuneista tulkinnoista muodostuu.²⁰ Timosen mukaan jokainen oikeustieteellinen tutkimus on yhdistelmä ongelmakeskeisiä ja normikeskeisiä kysymyksenasetteluja ja ongelmia. Ne eivät ole toisiaan poissulkevia näkökulmia eikä niiden välillä ole sellaista eroa, joka ilmenisi erilaisena metodologiana. Niiden erotelussa on kysymys lähinnä painotuksista lainopin perustehtävien kesken, mikä ilmenee erilaisista kysymyksenasetteluista ja tiedonintresseistä.²¹

Tässä tutkielmassa ongelmakeskeisen menetelmän valintaa puoltaa tutkielman tiedonintressi ja tutkimusongelmien kysymyksenasettelu. Tutkielman tarkoituksena ei ole pyrkiä selvittämään jonkin normin tulkintaa, vaan tavoitteena on selvittää, miten tarkasteltavana oleva reaalin oikeusongelma on hahmotettavissa lainopillisesti. Vaikka tutkielman tiedonintressi ja kysymyksenasettelu edustavat ongelmakeskeistä lainoppia, tämä ei poissulje sitä, etteikö tutkielmassa tukeuduttaisi myös normikeskeiseen lainoppiin.

Lainopillisesti tutkielma perustuu oikeuskirjallisuuteen, lainsäädäntöön, lainvalmisteluaineistoihin ja virallisjulkaisuihin. Empiirisenä tutkimusaineistona käytetään korkeimman oikeuden, hovioikeuksien ja alioikeuksien antamia ratkaisuja. Koska urheiluloukkauksia käsitellään maassamme yleisissä tuomioistuimissa vain harvoin, myös alimpien tuomioistuinten ratkaisujen ottamista mukaan tutkimusaineistoon pidetään perusteltuna. Samasta syystä empiirisenä tutkimusaineistona nojaututaan myös ruotsalaisiin oikeustapauksiin.

1.5 Lähdeaineisto

Aikaisemmat tutkimukset ja oikeuskirjallisuus. Urheiluloukkauksia käsittelevää kotimaista rikosoikeudellista tutkimusta on tehty niukasti. Suomalaisessa rikoslainopissa aihetta käsitteli ensimmäisen kerran Anttila väitöskirjassaan ”Loukatun suostumus oikeudenvastaisuuden poistavana perusteena”²². Urheiluloukkauksen rikosoikeudellista vastuuta ovat nimenomaisesti tutkineet Linnakangas lisensiaatintutkimuksessaan ”Urheilussa aiheutetun vamman rikosoikeudellista arviointia”²³ ja Kinnunen lisensiaatintut-

---

²⁰ Aarnio 1982, s. 62; Timonen 1998, s. 22.

²¹ Timonen 1998, s. 14–15.

²² Anttila 1946.

²³ Linnakangas 1971.

kimuksessaan ”Rangaistava toisen vahingoittaminen urheilussa”²⁴. Aihetta sivutaan yleisten oppien kysymyksenä myös Nuutilan väitöskirjassa ”Rikosoikeudellinen huolimattomuus”²⁵ ja Hahdon väitöskirjassa ”Uhrin myötävaikutus ja rikosentekijän vastuu”²⁶. Urheiluloukkauksen rikosoikeudellista arviointia koskeva kotimainen kirjallisuus koostuu lähinnä artikkeleista, joiden lisäksi urheiluloukkauksia käsitellään rikosoikeuden perusteoksissa. Edellä mainittujen kotimaisten tutkimusten, artikkeleiden ja perusteosten lisäksi tutkielmassa hyödynnetään urheiluloukkauksia käsitteleviä ulkomaisia artikkelikirjoituksia. Rikosoikeudellisen kirjallisuuden ohella tutkielmassa hyödynnetään myös urheiluoikeudellista kirjallisuutta.

Empiirinen tutkimusaineisto. Urheiluloukkauksia koskeva kotimaisen oikeuskäytännön kartoitus on kattava korkeimman oikeuden ennakkopäätösten osalta. Tutkimusaineistoksi on kerätty kaikki urheiluloukkauksia käsittelevät korkeimman oikeuden ennakkopäätökset. Urheiluloukkauksia koskevien hovioikeusratkaisujen kartoitus on tehty käyttäen kolmea eri menetelmää. *Ensinnäkin* hovioikeusratkaisuja on kerätty Turun yliopiston oikeustieteellisen tiedekunnan ylläpitämästä hovioikeustapauskokoelmasta, joka koostuu Turun, Kouvolan, Itä-Suomen, Rovaniemen ja Vaasan hovioikeuksien ratkaisuksista. Ratkaisut on kerätty hovioikeustapauskokoelmasta käymällä läpi kaikki vuosina 2005–2010²⁷ annetut ratkaisut, joissa valitusperusteeksi on nimetty

- pahoinpitely, lievä pahoinpitely, törkeä pahoinpitely, pahoinpitelyn yritys tai törkeän pahoinpitelyn yritys
- kuolemantuottamus tai törkeä kuolemantuottamus
- vammantuottamus tai törkeä vammantuottamus
- tappeluun osallistuminen
- hätävarjelun liioitteluna tehty pahoinpitely.

Toiseksi hovioikeusratkaisuja on kartoitettu käymällä läpi kaikki hovioikeusratkaisujen sähköisessä tietokannassa olevat ratkaisut. *Kolmanneksi* urheiluloukkauksia koskevien hovioikeusratkaisujen tunnistetietoja on kerätty muista tutkimuksista. Tunnistetietojen perusteella ratkaisut on hankittu joko oikeustapauskokoelmasta tai suoraan hovioikeu-

---

²⁴ Kinnunen 1999.

²⁵ Nuutila 1996b.

²⁶ Hahto 2004.

²⁷ Kouvolan hovioikeus on alkanut toimittaa ratkaisunsa Turun yliopiston oikeustieteelliseen tiedekuntaan sähköisesti heinäkuusta 2010 lähtien. Sähköisiä ratkaisuja ei ollut saatavissa tutkimusaineistoksi. Jotta kuuden vuoden hakuajanjakso voitiin ulottaa myös Kouvolan hovioikeuden ratkaisuihin, Kouvolan hovioikeuden ratkaisujen hakuajanjakso oli kesäkuusta 2004 kesäkuuhun 2010.

desta. Käräjäoikeusratkaisut on hankittu suoraan käräjäoikeuksista ja tieto niistä on saatu uutisoinnin perusteella.

Kotimaisen oikeuskäytännön lisäksi empiirisenä tutkimusaineistona käytetään urheiluloukkauksia käsitteleviä ruotsalaisia oikeustapauksia, jotka Malmsten on koonnut teokseensa ”Idrottsvåld och idrottstvister – 138 rättsfall”²⁸. Teokseen on koottu ruotsalaisten tuomioistuinten antamat urheiluloukkauksia koskeneet ratkaisut kaikista oikeusasteista vuoteen 1994 saakka.

1.6 Tutkielman rakenne

Tutkielman aluksi luvussa 2 luodaan katsaus tutkielman aiheen kannalta relevantteihin rikostunnusmerkistöihin, joita ovat pahoinpitelyn, vammantuottamuksen ja kuolemantuottamuksen tunnusmerkistöt. Näitä tunnusmerkistöjä tarkastellaan tutkielman aiheen ja jatkokäsittelyn taustoittamiseksi paitsi rikostyyppinä myös urheiluloukkauksina.

Tutkielman toisessa jaksossa (luku 3) pyritään selvittämään, miten urheiluloukkausten legitimitetti voidaan perustella eli millä perusteilla toiseen urheilijaan kohdistuvaa fyysistä loukkausta voidaan pitää urheilun toimintaympäristössä yleisesti hyväksyttävänä ja sallittuna. Jaksossa haetaan vastausta tutkielman ensimmäiseen tutkimusongelmaan.

Tutkielman kolmannessa jaksossa (luku 4) luodaan katsaus eri teorioihin, joilla urheiluloukkausten oikeuttamista on rikoslainopissa perusteltu. Luvussa tarkastellaan ja arvioidaan suostumusoppia, sosiaaliadekvanssia ja riskinottoon perustuvia teorioita rikosoikeudellisina oppeina ja urheiluloukkausten oikeuttamista selittävinä teorioina. Jaksossa haetaan vastausta tutkielman toiseen tutkimusongelmaan.

Tutkielman neljännessä jaksossa (luku 5) tarkastellaan ja systematisoidaan rikosoikeudellisesti sallitun ja kielletyn urheiluloukkauksen rajanvetokriteereitä. Jaksossa haetaan vastausta tutkielman kolmanteen tutkimusongelmaan.

Tutkielman lopuksi luvussa 6 käsitellään keskeisiä johtopäätöksiä.

---

²⁸ Malmsten 1994.

2 URHEILULOUKKAUSTEN RIKOSTYYPIT

2.1 Yleistä

Tässä tutkielmassa urheiluloukkauksia tarkastellaan pahoinpitelyn, vammantuottamisen ja kuolemantuottamisen konteksteissa. Tutkielman aiheen ja jatkokäsittelyn taustoittamiseksi näitä tunnusmerkistöjä tarkastellaan tässä luvussa paitsi rikostyyppinä myös urheiluloukkauksina.

2.2 Pahoinpitely

2.2.1 *Pahoinpitely rikostyyppinä ja urheiluloukkauksena*

Pahoinpitelystä säädetään rikoslain 21:5:ssä. Lainkohdan mukaan pahoinpitelystä on tuomittava se, joka tekee toiselle ruumiillista väkivaltaa taikka tällaista väkivaltaa tekemättä vahingoittaa toisen terveyttä, aiheuttaa toiselle kipua tai saattaa toisen tiedottomaan tai muuhun vastaavaan tilaan. Myös pahoinpitelyn yritys on rangaistava.

Pahoinpitelyn tunnusmerkistö on kaksiosainen. *Ensinnäkin* kyseinen tunnusmerkistö voidaan täyttää tekemällä toiselle ruumiillista väkivaltaa. Esitöiden mukaan se on toimintaa, jolla loukataan toisen ruumiillista koskemattomuutta. Siitä voi aiheutua toiselle vamma tai muu terveyden vahingoittuminen, mutta tämä ei ole välttämätöntä.²⁹ Tunnusmerkistö kattaa siis sekä seurauksen aiheuttavan että seurauksettoman ruumiillisen väkivallan käytön toista henkilöä kohtaan.

Pahoinpitelyn perusmuotona voidaan pitää toiselle terveysvahingon aiheuttavaa ruumiillisen väkivallan käyttöä.³⁰ Näin syntyneet terveysvahingot voidaan jakaa fyysisiin, psyykkisiin ja funktionaalisiin terveysvahinkoihin. Fyysisiin terveysvahinkoihin kuuluvat ruumiinvammat, kuten haava, ruhjevamma, mustelma tai luunmurtuma, sekä kivun aiheuttaminen. Psyykkisiä terveysvahinkoja ovat seuraukset, jotka ilmenevät mielisairauksina tai mielenterveyden häiriöinä. Funktionaalisilla terveysvahingoilla viitataan ih-

---

²⁹ HE 94/1993 vp, s. 95.

³⁰ Rikosoikeus/Lappi-Seppälä 2009, s. 505.

misen toimintapiiriä rajoittaviin vahinkoseurauksiin, kuten puheen, näön tai kuulon kadottamiseen.³¹ Vaikka ruumiillisen väkivallan tekeminen ei edellytä terveystahingon aiheutumista, tullakseen pahoinpitelynä rangaistavaksi teon on kuitenkin kohdistuttava nimenomaisesti henkilön terveyteen. Ruumiillisen väkivallan on siten oltava aina terveyden kannalta relevanttia, ruumiillista koskemattomuutta loukkaavaa toimintaa. Esimerkkeinä tämän tekotavan mukaisista pahoinpitelyteoista voidaan mainita lyöminen, töniminen, riuhtominen, kuristaminen, potkiminen, maahan kaataminen ja käsien vääntäminen.³² Nämä ovat myös urheiluloukkausten tyyppitilanteita.

Toisessa pahoinpitelyn tekotavassa on kysymys seurauksen aiheuttamisesta. Siihen kuuluu toisen terveyden vahingoittaminen tai kivun aiheuttaminen muuten kuin ruumiillista väkivaltaa tekemällä. Myös sellainen ruumiillista väkivaltaa sisältämätön teko tai laiminlyönti, jolla toinen saatetaan tiedottomaan tai muuhun vastaavaan tilaan, kuuluu pahoinpitelyn tunnusmerkistöön.³³ Urheiluloukkauksen määritelmä ei itsessään sulje pois mahdollisuutta, etteikö urheiluloukkausta voitaisi tehdä tämän tekotavan mukaisesti. Käytännössä urheilijan toiselle urheilijalle aiheuttama urheiluloukkaus tämän tekotavan mukaisesti tuskin kuitenkaan voi tulla kyseeseen, vaan voidaan pitää selvänä, että kontekstistaan ja luonteestaan johtuen urheiluloukkaukset kuuluvat nimenomaan pahoinpitelyrikoksen ensin mainittuun tekotapaan, jolle on tunnusomaista pahoinpitelemisen ruumiillista väkivaltaa tekemällä.

2.2.2 Törkeä pahoinpitely rikostyyppinä ja urheiluloukkauksena

Törkeän pahoinpitelyn kvalifointiperusteet on lueteltu tyhjentävästi rikoslain 21:6:ssa (13.7.2001/654). Lainkohdan mukaan pahoinpitely on törkeä, jos siinä (1) aiheutetaan toiselle vaikea ruumiinvamma, vakava sairaus tai hengenvaarallinen tila, (2) rikos tehdään erityisen raa'alla tai julmalla tavalla tai (3) käytetään ampuma- tai teräasetta taikka muuta niihin rinnastettavaa hengenvaarallista välinettä. Lisäksi edellytetään, että rikos on kokonaisuutena arvostellen törkeä. Ollakseen törkeää pahoinpitely edellyttää näin ollen sekä kvalifointiperustetta että kokonaistörkeyttä. Myös törkeän pahoinpitelyn yritys on säädetty rangaistavaksi.

---

³¹ Keskeiset rikokset / *Matikkala* 2010, s. 179–180.

³² Rikosoikeus/*Lappi-Seppälä* 2009, s. 505; Keskeiset rikokset / *Matikkala* 2010, s. 179.

³³ *HE 94/1993 vp*, s. 95–96.

Ensimmäinen kvalifiointiperuste koskee vakavien seurausten aiheuttamista. Niitä ovat vaikea ruumiinvamma, vakava sairaus tai hengenvaarallinen tila. Esitöissä todetaan, että kaikki törkeän pahoinpitelyn kvalifiointiperusteet ovat asiallisesti samat kuin vuoden 1969 rikoslaissa,³⁴ joten vakavien seurausten määrittelemisessä voidaan tukeutua vuoden 1969 rikoslain esitöihin. Niissä vaikealla ruumiinvammalla tarkoitetaan puhekyvyn, näön tai kuulon menettämistä tai huomattavaa heikkenemistä, muuta vaikeaa vikaa tai ruumiinvirhettä, raskauden keskeytymistä naisen tahtomatta, pysyvää tai pitkäaikaista vaikeaa ja hengenvaarallista terveydenhaittaa, haavaa tai tautia taikka muuta näihin rinnastettavaa ruumiin tai ruumiillisen tai henkisen terveyden vahingoittumista.³⁵ Oikeuskäytännössä vaikeaksi ruumiinvammaksi on katsottu muun muassa kasvojen rumentava arpi sekä otsaluun ja nenänjuuren sisään painuma (KKO 1932 I 7), toisen silmän menettäminen tai sen sokeutuminen (KKO 1933 I 51, KKO 1975 II 79 [ään.] ja KKO 1983 II 26), näkökyvyn pysyvä olennainen vähentyminen (KKO 1939 II 121 ja KKO 1955 II 49 [ään.]) sekä kuulon menettäminen toisesta korvasta (KKO 1953 II 130 [ään.]).

Vakavalla sairaudella tarkoitetaan pitkäaikaista vaikeaa terveydenhaittaa. Terveyshaitan ei tarvitse olla pysyvä, mutta sen on oltava vakava.³⁶ Sellaisia voivat olla esimerkiksi ruumiinosan herpaantuminen, mielisairauden puhkeaminen, työkyvyttömyyden aiheuttava ruumiinvoimien häviäminen³⁷ tai HIV-infektio³⁸.

Hengenvaarallinen tila ei tarkoita sitä, että rikos tehdään hengenvaarallisella tavalla, vaan vaaditaan, että lopputuloksena on hengenvaarallinen tila. Näin ollen törkeysarvostelu edellyttää toteutunutta konkreettista seurausta, siis hengenvaarallista tilaa, eikä vain konkreettista vaaraa.³⁹ Tässä yhteydessä voidaan viitata ratkaisuun KKO 1998:1 (ään.), jossa todettiin, että kuristamiseen liittynyt heijasteellisen sydänpysähdyksen vaara aiheutti uhrille sinänsä konkreettisen hengenvaaran, mutta se ei vielä riittänyt hengenvaarallisen tilan vaatimuksen toteutumiseen, koska vaara ei konkretisoitunut. Oikeuskirjallisuudessa esimerkkinä hengenvaarallisesta tilasta mainitaan pääonteloon kohdistuneen tai sisäelimiin saakka ulottuneen haavan aiheuttama hengenvaara.⁴⁰

---

³⁴ HE 94/1993 vp, s. 96.

³⁵ HE 68/1966 vp, s. 6–7, 16.

³⁶ Honkasalo 1970, s. 40.

³⁷ Honkasalo 1970, s. 40.

³⁸ Keskeiset rikokset / *Matikkala* 2010, s. 182.

³⁹ HE 94/1993 vp, s. 96; *LaVM* 22/1994 vp, s. 12; Rikosoikeus/*Lappi-Seppälä* 2009, s. 511; Keskeiset rikokset / *Matikkala* 2010, s. 182–183. Ks. myös HE 66/1988 vp, s. 99; *LaVM* 6/1990 vp, s. 12.

⁴⁰ Honkasalo 1970, s. 40–41; Rikosoikeus/*Lappi-Seppälä* 2009, s. 511.

Toisena kvalifiointiperusteena on erityisen raaka tai julma tekotapa. Esitöiden mukaan raakuudella ja julmuudella on vivahde-ero, minkä vuoksi molemmat ankaroitamisperusteet mainitaan säännöksessä.⁴¹ Matikkala tulkitsee vivahde-eron niin, että raakuus liittyy ominaisuutena enemmän tekijäperspektiiviin, kun taas julmuus edustaa pikemminkin uhrin näkökulmaa.⁴² Esitöissä esimerkkinä raa'asta tekotavasta mainitaan pään potkiminen ja julmasta tekotavasta puolustuskyvyttömään kohdistunut pahoinpitely.⁴³ Erityisen raakana tekotapana korkein oikeus on pitänyt maassa maanseen uhrin lyömistä ja potkimista ylävartaloon ja päähän (KKO 2005:134 ja KKO 2008:85 [ään.]), uhrin päähän potkimista puukengillä (KKO 1980 II 7) ja kuristamalla tehtyä pahoinpitelyä (KKO 1989:141)⁴⁴, kun taas erityistä julmuutta on ilmentänyt väkivallan kohdistaminen maassa maanneeseen puolustuskyvyttömään uhriin (KKO 2005:134 ja KKO 2008:85 [ään.]). Aiheutuneen terveystahingon laadulle tai vakavuudelle ei aseteta perusmuotoisesta pahoinpitelystä poikkeavia erityisedellytyksiä. Pahoinpitely voidaan siis tuomita törkeänä, vaikka vamman laatu ei sitä edellyttäisi.⁴⁵

Kolmas kvalifiointiperuste koskee pahoinpitelyä, jossa käytetään ampuma- tai teräasetta taikka muuta niihin rinnastettavaa hengenvaarallista välinettä. Kvalifiointiperuste ja sen tulkinta on samanlainen kuin törkeän ryöstön (RL 31 luvun [24.8.1990/769] 2.1 §:n 3 k.) tunnusmerkistössä.⁴⁶ Ampuma-aseeseen rinnastettavia hengenvaarallisia välineitä ovat esimerkiksi pommit, myrkylliset tai tukahduttavat kaasupanokset ja räjähteet. Teräaseita ovat muun muassa puukot, tikarit, stiletit ja pistimet. Niihin rinnastettavia hengenvaarallisia välineitä ovat esimerkiksi jousipatukka, nyrkkirauta sekä erilaiset ketjusta, kaapelista, metalliputkesta tai vaijerista valmistetut lyömäaseet.⁴⁷ Myös monilla muilla ja mitä erilaisimmilla välineillä voidaan aiheuttaa hengenvaara. Esimerkiksi kiviä ja laudanpätkiä voidaan käyttää hengenvaarallisella tavalla.⁴⁸ Hallituksen esitysten (HE

---

⁴¹ HE 94/1993 vp, s. 96.

⁴² Matikkala 1995, s. 193.

⁴³ HE 94/1993 vp, s. 96.

⁴⁴ Vrt. ratkaisu KKO 1998:1 (ään.), jossa yksikään oikeusaste ei vedonnut pahoinpitelyn raakaa tai julmaa tekotapaa koskeneeseen kvalifiointiperusteeseen. Lappi-Seppälän mukaan tähän pidättyvyyteen on saattanut vaikuttaa se, ettei henkirikosten yhteydessä kuristaminen ole riittänyt tapon kvalifioinniksi murhaksi. Hänen mukaansa tästä ei voida kuitenkaan päätellä, ettei kuristaminen voi riittää törkeän pahoinpitelyn kvalifiointiperusteeksi. Lappi-Seppälä katsookin, että pitkään jatkunut kuristaminen voi pahoinpitelyn tekotapana olla raaka tai julma. Ks. Rikosoikeus/*Lappi-Seppälä* 2009, s. 512. Matikkala puolestaan huomauttaa, että syynä siihen, miksei korkein oikeus ole ottanut kantaa ratkaisussa KKO 1998:1 (ään.) pahoinpitelyn tekotapaa koskeneeseen kvalifiointiperusteeseen, saattaa olla se, ettei tekotavan raakuus tai julmuus ole ollut prosessissa sillä tavoin esillä, että korkein oikeus olisi pitänyt sen tarkastelua aiheellisena. Ks. Keskeiset rikokset / *Matikkala* 2010, s. 183 alav. 97.

⁴⁵ *Hahto* 2004, s. 273–274.

⁴⁶ HE 94/1993 vp, s. 97; Keskeiset rikokset / *Matikkala* 2010, s. 184.

⁴⁷ HE 66/1988 vp, s. 99.

⁴⁸ HE 94/1993 vp, s. 96.

66/1988 vp ja HE 94/1993 vp) mukaan kvalifiointiperuste on kuitenkin tarkoitus rajata koskemaan ainoastaan ampuma- ja teräaseita sekä niihin rinnastettavia hengenvaarallisia välineitä eikä tulkintaa ole tarkoitus laajentaa aseiden ja niihin rinnastettavien välineiden ulkopuolelle. Rajauksella on haluttu korostaa varsinaisten aseiden käytön suurempaa tuomittavuutta.⁴⁹ Korkein oikeus on pitänyt kiinni esitöissä tarkoitetusta tulkintalinjasta. Lainkohdassa tarkoitettuina hengenvaarallisina välineinä ei ole pidetty metallirunkoista tuolia (KKO 2010:36), vasaraa ja pesäpallomailaa (KKO 2009:79), kumpampua (KKO 1996:65), kyynelkaasusumutinta (KKO 1994:73) eikä ilmapistoolia (KKO 1992:189). Aiheutuneen terveystahingon laadulle tai vakavuudelle ei aseteta perusmuotoisesta pahoinpitelystä poikkeavia erityisedellytyksiä.⁵⁰

Selvää on, että urheiluloukkaus voi täyttää törkeän pahoinpitelyn tunnusmerkistön kaksi ensimmäistä kvalifiointiperustetta: urheiluloukkaus voi johtaa vakaviin terveystahinkoihin tai se voidaan tehdä erityisen raa'alla tai julmalla tekotavalla. Esimerkiksi kumpailulajeissa päähän kohdistuneet iskut voivat olla tekotavaltaan erityistä raakuutta osoittavia.

En näe mahdottomana, etteikö urheiluloukkaus voisi tulla kysymykseen törkeänä pahoinpitelynä myös kolmannessa kvalifiointiperusteessa tarkoitettulla tavalla eli hengenvaarallista välinettä käyttäen. Kanta edellyttää lisäperusteluja. Edellä kerrotuin tavoin aseisiin rinnastettavien hengenvaarallisten välineiden määrittelyssä on noudatettu suppeaa tulkintalinjaa, jolloin välineeltä edellytetään tosiasiallista hengenvaarallisuutta. Tulkintalinja rajaa kvalifiointiperusteen ulkopuolelle joukon sinänsä vaarallisia urheiluvälineitä. Esimerkiksi värikuula-, muovikuula- tai ilma-asetta ei lueta ampuma-aseeksi eikä hengenvaaralliseksi välineeksi. Vastaavasti länsimaisessa urheilumiekkailussa käytettävää miekkaa tuskin pidetään kvalifiointiperusteen tarkoittamana teräaseena tai siihen rinnastettavana hengenvaarallisena välineenä, koska miekka ei ole terävä, vaan sen terä on taipuisa ja terä päättyy nuppiin. Sen sijaan lajeissa, joissa käytetään hengenvaarallisia urheiluvälineitä, esimerkiksi pistooliammunnassa, lajin luonteeseen ja tarkoitukseen ei kuulu toisen urheilijan vahingoittaminen hengenvaarallista välinettä käyttämällä. Edellyttäen, että näissä olosuhteissa teko (urheiluloukkaus) olisi tahallinen, kysymys voisi olla törkeästä pahoinpitelystä. Näin ollen urheiluloukkaus voi olla nähdäkseni törkeä pahoinpitely myös kolmannen kvalifiointiperusteen perusteella. Eri asia on, että

---

⁴⁹ HE 94/1993 vp, s. 96. Ks. myös HE 66/1988 vp, s. 99.

⁵⁰ Hahto 2004, s. 273–274.

tekijä ei voi välttää rikosoikeudellista vastuuta tällä tavoin tehdystä, lajin luonteeseen kuulumattomasta urheiluloukkauksesta. Tarkemmin tämä käy ilmi luvusta 4, jossa tarkastellaan urheiluloukkausten rikoslainopillista oikeuttamista, ja luvusta 5, jossa selvitetään sallitun ja kielletyn urheiluloukkauksen rajanvetoa.

Pahoinpitelyn tuomitseminen törkeänä edellyttää kvalifiointiperusteen olemassaolon lisäksi, että teko on kokonaisuutena arvostellen törkeä. Harkinta törkeän tekemuodon täyttymisestä on siten kaksivaiheinen: ensin on arvioitava, onko tapauksessa käsillä jokin kvalifiointiperuste, ja sen jälkeen on arvioitava, onko rikos myös kokonaisuutena arvostellen törkeä.⁵¹ Kokonaistörkeysharkinnassa on kysymys kokonaisarviointista, jota ohjaavia harkintaperusteita ei ole kirjattu lakiin. Oikeuskirjallisuudessa on sen sijaan katsottu, että urheiluloukkauksen kokonaisarviointissa törkeysarviointin kynnystä korottaa se, että urheilija on asettanut itsensä riskille alttiiksi.⁵² Näin ollen urheiluloukkauksen pitäminen törkeänä pahoinpitelynä voisi tulla kyseeseen poikkeuksellisesti. Tällöin teon kokonaistörkeydeltä edellytettäisiin enemmän kuin vastaavalta teolta muissa olosuhteissa.

2.2.3 Lievä pahoinpitely rikostyyppinä ja urheiluloukkauksena

Lievästä pahoinpitelystä säädetään rikoslain 21:7:ssä. Pahoinpitely on lievä, jos se, huomioon ottaen väkivallan, ruumiillisen koskemattomuuden loukkauksen tai terveyden vahingoittamisen vähäisyys taikka muut rikokseen liittyvät seikat, on kokonaisuutena arvostellen vähäinen.⁵³ Näin ollen pahoinpitelyä voidaan pitää lievänä silloin, kun se on ollut tekotavaltaan verraten vähäinen ja siitä on aiheutunut vain vähäinen terveysvahinko. Lievänä pahoinpitelynä voitaisiin tuomita vähäinen väkivallanteko, kuten töniminen, jonka seurauksena uhri on kaatunut ja mahdollisesti loukannut itsensä vähäisesti.⁵⁴ Terveysvahingoissa voidaan lähteä siitä, että mustelmien, kolahdusvammojen, nyrjähdysten, nirhaumien, ihonaarmujen ja pienten haavojen tasolle jäävät vammat ovat vähäisiä.⁵⁵ On kuitenkin syytä huomioida, että aiheutuneen terveysvahingon vähäisyys ei privilegioi pahoinpitelyä lieväksi silloin, kun pahoinpitelyä ei voida pitää myös tekota-

---

⁵¹ Niinivirta 2012, s. 579.

⁵² Hirsimäki 1997, s. 104, 106; Hahto 2004, s. 273–274.

⁵³ Huomautettakoon, että lievän pahoinpitelyn yritystä ei ole säädetty rangaistavaksi.

⁵⁴ Rikosoikeus/Lappi-Seppälä 2009, s. 516.

⁵⁵ Rikosoikeus / Nuutila – Ojala 2009, s. 534; Keskeiset rikokset / Matikkala 2010, s. 200; Liikennevahinkolautakunnan normit ja ohjeet 2011.

valtaan vähäisenä. Tämä johtuu siitä, että väkivallanteko voidaan tuomita rikoslain 21:5:n mukaan tavallisena pahoinpitelynä, vaikka teolla ei olisikaan aiheutettu terveysvahinkoa.

Vähäisyysarvioinnissa on kysymys teon kokonaisarviointista, jota ohjaavia kriteereitä ei ole lain esitöissä⁵⁶ määritelty lakitekstissä ilmaistuja kriteereitä tarkemmin. Kuten privilegoidut tunnusmerkistöt yleensä, lievä pahoinpitely voi olla käsillä muissakin kuin tunnusmerkistön mainitsemisissa esimerkkitalanteissa, kunhan pahoinpitely on kokonaisuutena arvostellen vähäinen.⁵⁷ Urheiluloukkauksen luonne voi itsessään vaikuttaa kokonaisarvioinnissa lieventävänä seikkana. Rangaistavana pidettävää tekoa voidaan nimittäin urheilun harjoittamisen yhteydessä pitää lievempänä kuin vastaavaa tekoa muuten.⁵⁸ Tällöin urheilukonteksti voi vaikuttaa rikoksen tekemuodon harkintaan tai seuraamusharkintaan.

2.2.4 Pahoinpitely tahallisena rikostyyppinä

Pahoinpitely voi tulla rangaistavaksi vain tahallisena tekona. Peittämisperiaatteen mukaan tahallisuuden on katettava rikoksen kaikki ainesosat eli teonhetkiset olosuhteet ja teon seuraukset.⁵⁹ Näin ollen pahoinpitelyn eli ruumiillisen väkivallan käytön tai terveyden vahingoittamisen on oltava tahallista. Samoin seuraukset voidaan ottaa teon moitearvostelussa huomioon vain siltä osin kuin tekijän tahallisuus kattaa ne. Tämä merkitsee, että tekijän on pitänyt tarkoittaa tietyn seurauksen aiheuttamista (*dolus determinatus*) taikka pitää seurausta varmana (*dolus directus*) tai varsin todennäköisenä (*dolus eventualis*).⁶⁰ Tahallisuuden on katettava myös kvalifiointiperusteiden tarkoittamat olosuhteet.⁶¹

Tahallisuuden puuttuessa toisen terveyden vahingoittaminen ei voi tulla rangaistavaksi pahoinpitelynä vaan mahdollisesti vammantuottamuksena.⁶² On myös mahdollista, että

---

⁵⁶ HE 94/1993 vp.

⁵⁷ Keskeiset rikokset / Matikkala 2010, s. 185.

⁵⁸ Hirsimäki 1997, s. 104; Tuori 2005, s. 334.

⁵⁹ Nuutila 1997, s. 213, 227–232; HE 44/2002 vp, s. 72; Matikkala 2006, s. 83–84; Tapani – Tolvanen 2006, s. 40; Tapani – Tolvanen 2008, s. 208, 210; Rikosoikeus/Lappi-Seppälä 2009, s. 506; Frände 2012, s. 107.

⁶⁰ Tapani – Tolvanen 2008, s. 208, 210; Rikosoikeus/Lappi-Seppälä 2009, s. 506.

⁶¹ Rikosoikeus/Lappi-Seppälä 2009, s. 515.

⁶² Rikosoikeus/Lappi-Seppälä 2009, s. 506.

tahallisen pahoinpitelyn seurauksena uhrille on aiheutunut vamma tai uhrin kuolema, jota pahoinpitelijä ei ole mieltänyt tekonsa varsin todennäköiseksi seuraukseksi ja jota pahoinpitelijän tahallisuus ei näin ollen kata. Näissä tapauksissa tuomio sekä pahoinpitelystä että vamman- tai kuolemantuottamuksesta on mahdollinen.⁶³

2.3 Vamman- ja kuolemantuottamus

2.3.1 Yleistä vamman- ja kuolemantuottamusrikoksista

Vamman- ja kuolemantuottamuksen tunnusmerkistöissä on kysymys kielletyn seurauksen aiheuttamisesta huolimattomuudella. Rikoslain 21:10:n mukaan vammantuottamuksesta on tuomittava se, joka huolimattomuudellaan aiheuttaa toiselle vähäistä vakavamman ruumiinvamman tai sairauden, kun taas kuolemantuottamuksesta on rikoslain 21:8:n mukaan tuomittava se, joka huolimattomuudellaan aiheuttaa toisen kuoleman. Tekotapoja ei ole tunnusmerkistöissä rajattu, vaan jokainen kielletyn seurauksen aiheuttava teko tai laiminlyönti voi täyttää tunnusmerkistön.

Matikkala systematisoi vamman- ja kuolemantuottamuksen tunnusmerkistöt kolmen tunnusmerkin perusteella. Hänen mukaansa tunnusmerkistöissä on kyse (1) huolimattomuudesta, (2) aiheuttamisesta ja (3) seuraustunnusmerkeistä.⁶⁴ Tässä luvussa vamman- ja kuolemantuottamusrikosten käsittelyssä tukeudutaan Matikkalan systematisointiin. Ensin luvussa 2.3.2 tarkastellaan rikosoikeudellista huolimattomuutta. Sen jälkeen luvussa 2.3.3 käsitellään vamman- ja kuolemantuottamusrikoksia aiheuttamisen ja seuraustunnusmerkkien avulla.

2.3.2 Vamman- ja kuolemantuottamus tuottamuksellisina rikostyyppinä

Rikosoikeudellinen huolimattomuus eli tuottamus tarkoittaa toiminnassa vaadittavan huolellisuuden laiminlyöntiä.⁶⁵ Tuottamuksesta säädetään rikoslain 3 luvun (13.6.2003/515) 7 §:ssä. Rikoslain 3:7.1:n mukaan tekijän menettely on huolimaton, jos hän rikkoo olosuhteiden edellyttämää ja häneltä vaadittavaa huolellisuusvelvolli-

⁶³ Rikosoikeus / Nuutila – Ojala 2009, s. 532, 538.

⁶⁴ Keskeiset rikokset / Matikkala 2010, s. 190.

⁶⁵ HE 44/2002 vp, s. 89, 95.

suutta, vaikka hän olisi kyennyt sitä noudattamaan. Huolimattomuudessa on siten erotettavissa kaksi puolta: lainkohdan alkuosalla viitataan objektiiviseen teon huolimattomuuteen ja jälkiosalla subjektiiviseen tekijän huolimattomuuteen.⁶⁶

Teon huolimattomuus eli tuottamuksen objektiivinen puoli kuuluu tunnusmerkistön mukaisuuteen ja on rikoslain 3:7.1:n mukaan huolimattomuuden arvioinnissa ensisijaisesti ratkaistava kysymys. Arvioitavana on se, onko tekijä laiminlyönyt toiminnassa vaaditun huolellisuusstandardin noudattamisen. Asiallisesti kysymys on siitä, onko tekijä ottanut kielletyn riskin vai onko riskinotto jäänyt sallitun puolelle. Teon huolimattomuudessa on siten kysymys teon kielletystä tai sallitusta luonteesta.⁶⁷

Teon huolimattomuuden arviointi edellyttää, että on olemassa jokin huolellisen menettelyn mittapuun, toisin sanoen huolellisuusstandardi, johon toteutunutta menettelyä verrataan. Jotta teon huolimattomuus voi täytyä, edellytetään, että tekijä on rikkonut tilanteen vaatimaa huolellisuusstandardia. Huolellisuusstandardien lähteet ovat monenlaisia ja ne voivat olla enemmän tai vähemmän auktoritatiivisia.⁶⁸ Huolellisuusstandardi voi siten määräytyä virallisista normeista (esim. liikennesäännöistä, työturvallisuusmääräyksistä tai viranomaisluvista), epävirallisista normeista (esim. urheilsäännöistä) tai viime kädessä huolellisen henkilön mittapuusta.⁶⁹ Urheiluloukkausten rikosoikeudellisessa arvioinnissa huolellisuusstandardi muodostuu kunkin urheilulajin säännöistä. Urheilsääntöjen soveltamista urheiluloukkausten rikosoikeudellisen vastuun mittapuuna selvitetään yksityiskohtaisemmin luvussa 5.

Tekijän huolimattomuus eli tuottamuksen subjektiivinen puoli koskee puolestaan tekijän syyllisyyttä.⁷⁰ Rikoslain 3:7.1:n mukaan tekijän huolimattomuus tulee arvioitavaksi vasta sen jälkeen, kun huolimattomuusarvioinnissa on ensin todettu teon olleen objektiivisesti arvioiden huolimaton. Tekijän huolimattomuudessa arvioidaan, onko tekijällä ollut kyky ja tilaisuus toimia tilanteessa huolellisella tavalla. Kysymys on siitä, voidaanko tekijää moittia teostaan.⁷¹

---

⁶⁶ HE 44/2002 vp, s. 16, 95–96.

⁶⁷ HE 44/2002 vp, s. 89–90, 95; Keskeiset rikokset / *Matikkala* 2010, s. 190.

⁶⁸ HE 44/2002 vp, s. 89–90, 95; Keskeiset rikokset / *Matikkala* 2010, s. 190.

⁶⁹ Nuutila 1996b, s. 277, 302–304; Nuutila 1997, s. 144–154; Tolvanen 1999, s. 254–256; HE 44/2002 vp, s. 90, 95; Lappi-Seppälä 2003, s. 786; Hahto 2004, s. 292; Tapani – Tolvanen 2004, s. 49; Jareborg 2009, s. 218–225.

⁷⁰ HE 44/2002 vp, s. 89.

⁷¹ HE 44/2002 vp, s. 89, 96–97; Keskeiset rikokset / *Matikkala* 2010, s. 193.

Tekijän huolimattomuudessa erotetaan kaksi tuottamustyyppiä: tietoinen ja tiedoton tuottamus.⁷² Tietoinen tuottamus (*luxuria*) viittaa tietoiseen riskinottoon. Tekijä on toiminut siitä huolimatta, että hän on mieltänyt tunnusmerkistön toteutumisen mahdolliseksi.⁷³ Tietoisessa tuottamuksessa on kysymys todennäköisyyttä alemmasta epäilystä tunnusmerkistön täyttymisestä;⁷⁴ jos tekijä mieltäisi tunnusmerkistön täyttymisen varsin todennäköiseksi, kyse olisi tahallisuudesta.⁷⁵ Vamman- ja kuolemantuottamusrikoksissa tämä tarkoittaa sitä, että tekijä on mieltänyt seurauksen sattumisen mahdollisuuden, mutta hän on pitänyt todennäköisenä, ettei vahinkoa synny⁷⁶. Esimerkiksi jalkapalloilija tietää riskit, jotka liittyvät maalivahdin käsissä olevan pallon potkaisemiseen. Hän arvioi, että maalivahti voi loukkaantua, jos potku osuu pallon sijasta maalivahtiin. Tästä huolimatta hän päättää koettaa onneaan eikä oman taitavuutensa vuoksi pidä maalivahdin loukkaantumista todennäköisenä.⁷⁷ Jos esimerkkitalanteessa potku osuisi maalivahtiin ja loukkaisi häntä, pelaaja olisi ottanut tietoisesti riskin maalivahdin loukkaantumisesta, jolloin teko voitaisiin lukea pelaajan syyksi tuottamuksellisenä. Tietoisesti riskin ottaneella tekijällä on ollut kyky ja tilaisuus toimia huolellisesti. Siksi tietoisesti tuottamuksen tilanteet eivät ole tekijän syyllisyyden kannalta ongelmallisia.⁷⁸

Tiedoton tuottamus (*negligentia*) viittaa puolestaan tiedostamattomaan riskinottoon. Tekijä ei ole mieltänyt tunnusmerkistön toteutumista mahdolliseksi tai ei ole ylipäättään ajatellut asiaa, vaikka hänen olisi pitänyt mieltää tunnusmerkistön täyttymisen riski mahdolliseksi.⁷⁹ Tuottamusta arvioidaan sen perusteella, olisiko tekijän pitänyt havaita riski.⁸⁰ Esimerkiksi rallikilpailussa kuljettajalta voi jäädä huomaamatta liikenteenohjauslaite, kuten erikoiskokeen maalimerkki, jonka ohitettuaan kuljettaja ei miellä jatkavansa ajoaan rallikilpailun sääntöjen vastaisesti. Vahingon satuttua kuljettaja voitaisiin kuitenkin asettaa tuottamusvastuuseen aiheutuneista seurauksista.

Samoin kuin tietoisessa tuottamuksessa myös tiedottomassa tuottamuksessa rikosoikeudellinen vastuu perustuu siihen, että tekijällä on ollut tilaisuus ja kyky huolelliseen toi-

---

⁷² HE 44/2002 vp, s. 16, 90, 96.

⁷³ Nuutila 1996b, s. 563; HE 44/2002 vp, s. 90, 96; Tapani – Tolvanen 2006, s. 44.

⁷⁴ Tapani – Tolvanen 2008, s. 269; Frände 2012, s. 200.

⁷⁵ Nuutila 1996b, s. 563; HE 44/2002 vp, s. 90; Tapani – Tolvanen 2006, s. 44; Tapani – Tolvanen 2008, s. 269; Frände 2012, s. 200.

⁷⁶ Kinnunen 1999, s. 24 alav. 134.

⁷⁷ Esimerkki on Kinnusen lisensiaatintutkimuksesta. Ks. Kinnunen 1999, s. 24 alav. 134.

⁷⁸ Nuutila 1996b, s. 564; HE 44/2002 vp, s. 96.

⁷⁹ Nuutila 1996b, s. 563–566; Kinnunen 1999, s. 24 alav. 135; HE 44/2002 vp, s. 90; Tapani – Tolvanen 2006, s. 44.

⁸⁰ Rikosoikeus / Nuutila – Ojala 2009, s. 531.

mintaan. Vaikka tekijä ei ole tiedottomassa tuottamuksessa tosiasiallisesti mieltänyt vahinkoseurauksen sattumisen mahdollisuutta, hänellä on kuitenkin pitänyt olla tekoon ryhtyessään tosiasiallinen tilaisuus havaita menettelynsä riskit ja hänen olisi pitänyt ne myös havaita. Siten tiedottomassakin tuottamuksessa edellytetään toisintoimimismahdollisuuden vaatimusten täyttymistä.⁸¹ Jos edellä olleessa esimerkkitilanteessa rallikilpailun erikoiskokeen maalimerkki oli asetettu näkyville kilpailusääntöjen mukaisesti ja kuljettajan olisi pitänyt se havaita, tällöin kuljettajalla oli ollut myös tilaisuus havaita riskit, jotka liittyivät merkin vastaiseen ajoon. Kyvyllä havaita vahinkoseurauksen sattumisen mahdollisuus tarkoitetaan puolestaan sitä, millaiset erityiset riskit tekijä on voinut ennakoita ja ottaa lukuun toiminnassaan. Muun muassa tekijän tiedot, taidot, koulutus, kokemus ja osaaminen vaikuttavat siihen, mitä hän kykenee havaitsemaan.⁸² Näin ollen sekä tietoisesti että tiedottomasti aiheutetuissa tuottamuksellisissa urheiluloukkauksissa urheilijan erityisosaaminen voidaan ottaa huomioon ankaroitavana perusteena häneltä vaadittavaa huolellisuusvelvoitetta määritettäessä. Urheilijan erityisosaaminen muodostuu muun muassa erityistiedoista ja -taidoista, jotka hänelle on karttunut lajikoulutuksen, -harjoittelun ja -kokemuksen myötä.

Käytännössä tietoisien ja tiedottomien riskinoton erottaminen saattaa olla tulkinnanvaraista tai jopa mahdotonta. Edellä olleessa esimerkkitilanteessa voisi olla jälkepäin mahdotonta näyttää toteen, oliko ralliauton kuljettaja tosiasiallisesti havainnut erikoiskokeen maalimerkin. Hän saattoi huomata merkin mutta vahingon satuttua kiistäisi huomanneensa sen, jolloin kysymys olisi joka tapauksessa tietoisesta tuottamuksesta. Sen sijaan jos hän ei tosiasiallisesti huomannut merkkiä, kysymys olisi tiedottomasta tuottamuksesta. Tuottamusvastuun syntymisen arvioinnissa tietoisien ja tiedottomien tuottamusten erottelu ei ole kuitenkaan välttämätöntä, koska rikoslain 3:7.1:ssä tietoista ja tiedotonta tuottamusta ei ole asetettu astesuhteeseen.⁸³ Siten molemmat tuottamustyyppit riittävät rikosoikeudellisen tuottamusvastuun perustamiseen.

Vaikka tuottamustyyppien erottelulla ei ole itsenäistä merkitystä tuottamusvastuun ylittämiskynnyksen arvioinnissa, tietoisuuden aste voi vaikuttaa tuottamuksen asteeseen (törkeysarvosteluun),⁸⁴ sillä rikoslain 3:7.2:ssä riskinoton tietoisuus on säädetty yhdeksi tuottamuksen kokonaistörkeysarvostelun arviointiperusteeksi. On kuitenkin

⁸¹ Nuutila 1995, s. 124; Nuutila 1996b, s. 565–579; Nuutila 1997, s. 267; HE 44/2002 vp, s. 96–97; Tapani – Tolvanen 2006, s. 44; Tapani – Tolvanen 2008, s. 270; Rikosoikeus / Nuutila – Ojala 2009, s. 530–531; Keskeiset rikokset / Matikkala 2010, s. 193; Frände 2012, s. 198–199.

⁸² Nuutila 1995, s. 125; Nuutila 1996b, s. 550–554; Nuutila 1997, s. 263–265; Lappi-Seppälä 2003, s. 787; Tapani – Tolvanen 2008, s. 267, 273–277; Rikosoikeus / Nuutila – Ojala 2009, s. 531–532.

⁸³ HE 44/2002 vp, s. 16, 90, 95.

⁸⁴ Nuutila 1997, s. 272–277; Lappi-Seppälä 2003, s. 786 alav. 87.

huomattava, että tuottamuksen kokonaistörkeysarvostelussa riskinoton tietoisuus on vain yksi huomioon otettava tekijä muiden joukossa eikä tuottamuksen asteita erotella sen perusteella, mitä tekijä on mieltänyt ja mitä ei. Tuottamuksen asteet erotellaan määrällisillä eikä laadullisilla perusteilla. Näin ollen myös tiedoton tuottamus voi olla törkeää ja tietoinen ei sitä välttämättä ole.⁸⁵

Tuottamuksen asteet ovat (perusmuotoinen) tuottamus ja törkeä tuottamus. Rikoslain 3:7.2:ssa todetaan, että se, pidetäänkö huolimattomuutta törkeänä (törkeä tuottamus), ratkaistaan kokonaisarvostelun perusteella. Saman lainkohdan mukaan arvostelussa otetaan huomioon (1) rikotun huolellisuusvelvollisuuden merkittävyys, (2) vaarannettujen etujen tärkeys (esim. kuoleman riskin aiheuttamisessa törkeän huolimattomuuden raja on alempana kuin pelkästään vammautumisen riskin aiheuttamisessa), (3) loukkauksen todennäköisyys (ts. mitä todennäköisempi vahinkoseuraus on teon hetkellä, sitä todennäköisemmin huolimattomuus on törkeää), (4) riskinoton tietoisuus sekä (5) muut tekeen ja tekijään liittyvät olosuhteet. Törkeän huolimattomuuden kokonaisarvostelussa otetaan huomioon sekä teon objektiivisen että tekijän subjektiivisen huolimattomuuden aste: kolme ensimmäistä seikkaa liittyvät tekeen, neljäs tekijään ja viidentenä mainitut muut olosuhteet kumpaankin.⁸⁶ Esitöiden mukaan muuna olosuhteena voidaan ottaa huomioon muun muassa toiminnan yleinen sosiaalinen merkitys, jolloin sosiaalisesti hyväksyttävässä tai välttämättömässä toiminnassa aiheutuviin riskeihin suhtaudutaan hyväksyvämmiin kuin jo sellaisenaan kielletyn toiminnan aiheuttamiin riskeihin.⁸⁷ Tällöin riskin luoneen teon sosiaalisesti hyväksyttävät päämäärät korottavat sallitun riskin rajaa.⁸⁸ Koska urheilua pidetään sosiaalisesti hyödyllisenä ja sallittuna toimintana, urheilukonteksti voi ja saa vaikuttaa siihen, että urheilun yhteydessä tuottamuksen törkeysarvostelun arvioidaan tavanomaista korkeammaksi.

Rikoslain 3:7.3:n mukaan teosta, joka harkitaan tapahtuneeksi pikemmin tapaturmasta kuin tuottamuksesta, ei rangaista. Tapaturmana on siten pidettävä sellaista tunnusmerkistön toteuttamista, jossa tekijältä on *ex ante* -näkökulmasta puuttunut kyky ja tilaisuus toimia huolellisella tavalla.⁸⁹

---

⁸⁵ Nuutila 1997, s. 272; HE 44/2002 vp, s. 91.

⁸⁶ HE 44/2002 vp, s. 97.

⁸⁷ HE 44/2002 vp, s. 98.

⁸⁸ Lappi-Seppälä 1987, s. 366.

⁸⁹ Nuutila 1996b, s. 608–612; HE 44/2002 vp, s. 98–99.

2.3.3 *Vamman- ja kuolemantuottamusrikokset rikostyypeinä ja urheiluloukkauksina*

Vamman- ja kuolemantuottamuksen tunnusmerkistöissä puhutaan rikosnimikkeen mukaisen seurauksen aiheuttamisesta. Vammantuottamuksessa joku huolimattomuudellaan aiheuttaa toiselle vähäistä vakavamman ruumiinvamman tai sairauden (RL 21:10), kun taas kuolemantuottamuksessa joku huolimattomuudellaan aiheuttaa toisen kuoleman (RL 21:8). Laissa ei ole määritelty eikä rajattu vamman- ja kuolemantuottamuksen teko-tapoja. Siten jokainen rikosnimikkeen mukaisen seurauksen aiheuttava teko voi täyttää tunnusmerkistön, kunhan teko ja seuraus ovat olleet syy-yhteydessä ja seuraus on ollut tekijälle ennalta arvattava.⁹⁰ Syy-yhteyden vaatimus merkitsee sitä, teon on pitänyt aiheuttaa kausaalisesti tunnusmerkistön mukainen seuraus. On kysyttävä, olisiko uhri kuollut tai vammautunut samalla tavoin, jos tekijä olisi toiminut huolellisesti.⁹¹ Ennalta arvattavuuden vaatimus merkitsee puolestaan sitä, että toisen kuolema tai vammautuminen on ollut teon ennakoitava seuraus. Ennalta arvattavuus ei edellytä sitä, että tekijän olisi tosiasiaassa pitänyt mieltää tapahtunut seuraus. Riittävää on, että hän olisi voinut ja hänen olisi pitänyt teon hetkellä mieltää tapahtuneen seurauksen mahdollisuus, kun tapahtunutta tarkastellaan huolellisen toimijan näkökulmasta.⁹²

Aiheuttaminen voi tapahtua myös laiminlyönnillä. Tällöin edellytetään, että tunnusmerkistön mukaisen seurauksen on aiheuttanut sellaisen henkilön laiminlyönti, joka on ollut vastuuasemassa eli jolla on ollut rikoslain 3:3.2:ssa säädetty erityinen oikeudellinen velvollisuus estää seurauksen syntyminen.⁹³ Tällainen velvollisuus voi perustua (1) virkaan, toimeen tai asemaan, (2) tekijän ja uhrin väliseen suhteeseen, (3) tehtäväksi ottamiseen tai sopimukseen, (4) tekijän vaaraa aiheuttaneeseen toimintaan taikka (5) muuhun niihin rinnastettavaan syyhyn. Urheiluvahingoissa vastuuasema urheilijan turvallisuudesta voi perustua virkaan, toimeen tai asemaan (kohta 1) taikka tehtäväksi ottamiseen tai sopimukseen (kohta 4).⁹⁴ Vastuuasemassa urheilijan turvallisuudesta voidaan katsoa olevan erityisesti opettajan (KKO 1977 II 11 [ään.] ja VHO 31.12.1997, R 97/174 [lainvoimainen]), urheiluryhmän kouluttajan (Keski-Suomen KäO 30.8.2011, R

⁹⁰ Rikosoikeus / Nuutila – Ojala 2009, s. 518–519, 523–524; Keskeiset rikokset / Matikkala 2010, s. 194–195, 198–199.

⁹¹ Rikosoikeus / Nuutila – Ojala 2009, s. 523; Frände 2012, s. 71–75.

⁹² Rikosoikeus / Nuutila – Ojala 2009, s. 524. Vrt. Jareborg 2009, s. 235–236; Frände 2012, s. 102–106. Jareborg ja Frände hylkäävät ennalta arvattavuuden vaatimuksen ja he korvaavat sen teon huolimattomuus -oppiin kuuluvalla kielletyn riskinoton relevanssin vaatimuksella. Ks. luku 4.4.2.1.

⁹³ Rikosoikeus / Nuutila – Ojala 2009, s. 519.

⁹⁴ Kimmunen 1999, s. 29; Rikosoikeus / Nuutila – Ojala 2009, s. 521–522.

11/1341 [lainvoimainen]), urheiluryhmän ohjaajan tai vetäjän (KKO 1997:73), urheilupaikan ylläpitäjän (KKO 2002:43 [ään.]) ja kilpailun järjestäjän⁹⁵.

Törkeä kuolemantuottamus on rikoslain 21:9:n mukaan kyseessä silloin, kun kuolemantuottamuksessa kuolema aiheutetaan törkeällä huolimattomuudella ja rikos on myös kokonaisuutena arvostellen törkeä. Näin ollen huolimattomuudelta edellytetään rikoslain 3:7.2:n mukaista törkeyttä, minkä lisäksi rikoksen on oltava myös kokonaisuutena arvostellen törkeä. Esitöissä ei selvitetä täsmällisesti, millainen sisältö kokonaistörkeysvaatimukselle on annettava ja miten se eroaa huolimattomuuden törkeysarvioinnista. Huolimattomuuden törkeys ja rikoksen kokonaistörkeys on hallituksen esityksessä (HE 94/1993 vp) ikään kuin yhdistetty toteamalla, että niiden arvioinnissa on kiinnitettävä huomioita ainakin riskin suuruuteen, tekijän tietoisuuteen riskistä, huolellisuusvelvollisuudesta poikkeamisen suuruuteen ja tekijän mahdollisuuteen noudattaa huolellisuusvelvollisuuden vaatimuksia.⁹⁶

Törkeä vammantuottamus on rikoslain 21:11:n mukaan kyseessä silloin, kun vähäistä vakavampi ruumiinvamma tai sairaus aiheutetaan törkeällä huolimattomuudella ja rikos on myös kokonaisuutena arvostellen törkeä. Tällöinkin edellytetään, että huolimattomuus on törkeää ja rikos on myös kokonaisuutena arvostellen törkeä. Hallituksen esityksen (HE 94/1993 vp) mukaan kokonaistörkeysarvioinnissa on kiinnitettävä huomiota erityisesti vamman vakavuuteen, mutta muuten huolimattomuuden törkeysarviointi ja rikoksen kokonaistörkeysarviointi on tehtävä samoin perustein kuin törkeässä kuolemantuottamuksessa.⁹⁷

Vähäisen ruumiinvamman tai sairauden aiheuttaminen ei täytä vammantuottamuksen tunnusmerkistöä. Vähäiset ruumiinvammat voidaan rinnastaa lievässä pahoinpitelyssä tarkoitettuun vähäiseen terveyden vahingoittamiseen. Näin ollen esimerkiksi mustelmia, kolahdusvammoja, nyrjähdyksiä, nirhaumia, ihonaarmuja ja pieniä haavoja voidaan pitää vähäisinä ruumiinvammoina.⁹⁸ Samoin kivun tuottamuksellinen aiheuttaminen jää

---

⁹⁵ Kinnunen 1999, s. 29, 109–111.

⁹⁶ HE 94/1993 vp, s. 98; Keskeiset rikokset / *Matikkala* 2010, s. 199.

⁹⁷ HE 94/1993 vp, s. 98.

⁹⁸ Rikosoikeus / *Nuutila – Ojala* 2009, s. 534; Keskeiset rikokset / *Matikkala* 2010, s. 200; Liikennevahinkolautakunnan normit ja ohjeet 2011.

tunnusmerkistön ulkopuolelle.⁹⁹ Vähäisinä sairauksina voidaan pitää vilustumista ja muita sellaisia fyysisiä ja psyykkisiä sairauksia, jotka eivät edellytä lääkärin hoitoa.¹⁰⁰

---

⁹⁹ Nuutila 1997, s. 402.

¹⁰⁰ Rikosoikeus / Nuutila – Ojala 2009, s. 534–535.

3 URHEILULOUKKAUSTEN LEGITIMITEETTI

3.1 Yleistä

Tavallisesti urheilussa tapahtuvaa toisen urheilijan vahingoittamista ei pidetä oikeudellisesti paheksuttavana tekona, josta yhteiskunta moittisi tekijää rikosoikeudellisella sanktiolla. Tämä johtuu poikkeuksellisista teko-olosuhteista, sillä teko tehdään urheilun toimintaympäristössä. Urheiluloukkausten oikeuttaminen ei kuitenkaan perustu lakiin, minkä vuoksi niiden legitimizeetti on perusteltava muulla tavoin.

Tässä luvussa pyritään selvittämään perusteita, joista urheiluloukkaukset saavat legitimizeettinsä. Oikeuskirjallisuudessa urheiluloukkausten legitimizeettiperusteita on tarkasteltu, mutta niistä ei ole esitetty systemaattista jäsenystä. Tässä luvussa urheiluloukkausten legitimizeettiä lähestytään kontekstisidonnaisesti tarkastelemalla, millaiset determinantit ovat urheiluloukkausten yleisen hyväksyttävyyden taustalla. Samalla pyritään legitimizeettiperusteiden systemaattiseen jäsentämiseen.

3.2 Yhteiskunnan hyväksyntä urheilulle

3.2.1 Yleistä

Urheilu on osa yhteiskuntaa ja se on yhteiskunnan hyväksymää toimintaa. Koska valtiolla on valta määrittää, mikä yhteiskunnassa on sallittua ja kiellettyä, urheilun yhteiskunnallinen asema ja sen sallittavuus riippuvat yhteiskunnan hyväksynnästä. Näin ollen urheilussa tapahtuvan toiminnan legitimizeetin yhtenä perusteena voidaan pitää yhteiskunnan hyväksyntää. Tässä luvussa selvitetään urheilun yhteiskunnallisen hyväksynnän perusteita ja sisältöä.

3.2.2 Yhteiskunnan hyväksyntä urheilun hyötyvaikutusten perusteella

Yhteiskunnan hyväksynnän urheilulle voidaan katsoa nojautuvan intressivertailuun, jonka perusteella urheilun yhteiskunnalliset hyötyvaikutukset arvioidaan siihen sisälty-

viä riskejä ja vahinkoja suuremmiksi.¹⁰¹ Intressivertailuperiaatteen mukaan toiminta, jolle on tunnusomaista yleinen hyödyllisyys, on yhteiskunnassa oikeudenmukaista siitä huolimatta, että siitä tiedetään jopa varmasti syntyvän vahinkoa.¹⁰²

Urheilulla tiedetään olevan useita laajalle ulottuvia yhteiskunnallisia hyötyvaikutuksia. Niitä tarkasteltaessa voidaan viitata liikunnan hyötyvaikutuksiin, joita on selvitetty muun muassa liikuntalain (18.12.1998/1054, LiikuntaL) esitöissä¹⁰³ ja muissa virallis-julkaisuissa¹⁰⁴. Niissä korostetaan liikunnan merkitystä yksilön fyysisen terveyden, psyykkisen hyvinvoinnin ja sosiaalisen kanssakäymisen edistäjänä kaikissa elämänvaiheissa.¹⁰⁵ Yhteiskunnallisesti tarkastellen näillä vaikutuksilla on paitsi kansanterveydelistä merkitystä osana yhteiskunnan hyvinvointipolitiikka myös kansantaloudellista merkitystä sairausmenojen säästäjänä.¹⁰⁶ Liikunnan yhteiskunnallinen hyväksyntä nojautuukin suurelta osin nimenomaan liikunnan kansanterveyttä edistäviin vaikutuksiin ja sen välttämättömyyteen osana ihmisen elämää.¹⁰⁷ Näiden lisäksi liikunnan yhteiskunnallisina hyötyvaikutuksina korostetaan liikunnan kasvatuksellisia, työllistäviä ja viih-teellisiä sekä kansallista kulttuuria ja identiteettiä vahvistavia vaikutuksia.¹⁰⁸

Merkittävimpana urheilun harjoittamiseen sisältyvänä riskinä pidetään liikuntatapaturmia. Ne ovat olleet suurin vammoja aiheuttanut tapaturmaluokka Suomessa 1990-luvulta lähtien,¹⁰⁹ jona aikana niiden kehityssuunta on ollut nouseva paitsi määrällisesti myös suhteellisesti.¹¹⁰ Suurena tapaturmaluokkana liikuntatapaturmat kuormittavat jul-

---

¹⁰¹ Anttila 1946, s. 148–149; Malmsten 1985, s. 200–201, 206; Malmsten 1997, s. 247–248; Backman 1998, s. 19–20; Kinnunen 1998, s. 22; Malmsten 2001, s. 122; Mikkonen 2001, s. 6–7; Backman 2002, s. 83; Hahto 2004, s. 305; Morawski 2004, s. 212, 217–218, 238.

¹⁰² Sipilä 1936, s. 312; Jareborg 2009, s. 222.

¹⁰³ HE 236/1997 vp, s. 1, 7–8, 10; SiVM 11/1998 vp, s. 2–3.

¹⁰⁴ Ks. esim. KM 1976:87, s. 9–28; Fogelholm – Paronen – Miettinen 2007, s. 22, 71; OPM:n työryhmämuistioita ja selvityksiä 2008:14, s. 14, 57; STM:n esitteitä 2008:10, s. 6–8; OPM:n julkaisuja 2009:17, s. 5, 7, 9; OPM:n työryhmämuistioita ja selvityksiä 2009:28, s. 10.

¹⁰⁵ KM 1976:87, s. 9–14, 17–22; HE 236/1997 vp, s. 1, 7, 10; SiVM 11/1998 vp, s. 2–3; Fogelholm – Paronen – Miettinen 2007, s. 22, 71; OPM:n työryhmämuistioita ja selvityksiä 2008:14, s. 14, 52, 57; STM:n esitteitä 2008:10, s. 6–8.

¹⁰⁶ HE 236/1997 vp, s. 10; SiVM 11/1998 vp, s. 2; Fogelholm – Paronen – Miettinen 2007, s. 71; OPM:n työryhmämuistioita ja selvityksiä 2008:14, s. 20, 57; Safai 2008, s. 158–159; OPM:n julkaisuja 2009:17, s. 5, 7, 9–11, 19.

¹⁰⁷ OPM:n työryhmämuistioita ja selvityksiä 2008:14, s. 14, 57. Ks. myös Malmsten 1985, s. 200–201; Malmsten 1997, s. 248; Backman 1998, s. 21; Kinnunen 1999, s. 63; Malmsten 2001, s. 122–123; Backman 2002, s. 83; Hahto 2004, s. 305; Morawski 2004, s. 212, 217–218, 238.

¹⁰⁸ KM 1976:87, s. 20–28; HE 236/1997 vp, s. 1, 7–8, 10; SiVM 11/1998 vp, s. 2–3; OPM:n työryhmämuistioita ja selvityksiä 2008:14, s. 14–20, 22–23.

¹⁰⁹ Heiskanen – Sirén – Aromaa 2004, s. 2–4, 11–12; Parkkari – Kannus – Fogelholm 2004, s. 3889; Haikonen 2010, s. 14–18.

¹¹⁰ Liikuntatapaturmia sattui 15–74-vuotiaille suomalaisille vuonna 1988 yhteensä 195 000 (24 % kaikista tapaturmista) ja vuonna 1993 yhteensä 232 000 (26 %). Liikuntatapaturmia sattui 15-vuotta täyttäneille suomalaisille vuonna 1997 yhteensä 267 000 (28 %), vuonna 2003 yhteensä 338 000 (32 %), vuonna

kista terveydenhuoltoa ja aiheuttavat julkisia kustannuksia terveydenhoitomenoina.¹¹¹ Tapaturmatilastoilla kyetään luotettavasti osoittamaan kuitenkin ainoastaan se, että liikuntatapaturmat muodostavat merkittävän osan kaikista sattuneista tapaturmista, mutta niiden avulla ei pystytä selittämään tapaturmien taustalla olevia syitä. Liikuntatapaturmien kokonaismäärän tai sen kasvun perusteella ei esimerkiksi voida yksioikoisesti päätellä, että urheilu olisi väkivaltaistunut,¹¹² vaan liikuntatapaturmien tilastolliseen kasvuun saattavat vaikuttaa jatkuvasti laajeneva liikuntaharrastuksen toimintakenttä ja mahdollisuus, että tapaturmiin haetaan aiempaa useammin lääketieteellistä apua ja korvauksia vakuutusyhtiöiltä.¹¹³ Koska urheilu on joka tapauksessa välttämätön osa yhteiskuntaa ja sosiaalista elämää, urheilussa tapahtuvat loukkaantumiset on hyväksyttävä urheilun yhteiskunnalle tuottamien positiivisten vaikutusten kääntöpuolena.¹¹⁴

Yhteiskunnallisten hyötyvaikutusten mukaisuus on useimmissa urheilulajeissa selvästi todettavissa. Kyseenalaiseksi tämä voi tulla eräissä tavanomaista vaarallisemmissa urheilulajeissa, kuten nyrkkeilyssä tai potkunyrkkeilyssä, joissa säännöt sallivat poikkeuksellisen aggressiivisen voimankäytön toista urheilijaa vastaan.¹¹⁵ On kuitenkin huomattava, että vaarallisten kamppailulajien raakuus ja yhteiskunnallisten hyötyvaikutusten kyseenalaisuus ilmenevät lähinnä kilpailuotteluissa.¹¹⁶ Nähdäkseni tällaisten lajien yhteiskunnallinen perustelu voidaan johtaa siitä, että lajeihin kuuluvalla kunto- ja lajitaitojen harjoittelulla on samoja yhteiskunnallisia hyötyvaikutuksia kuin muillakin urheilulajeilla, millä tavoin ne toimivat kokonaisuutena arvioiden enimmäkseen urheilun yhteiskunnallisten hyötyvaikutusten suunnassa. On syytä täsmentää, että tämä perustelu koskee nimenomaan tutkielman fokuksessa olevia eli sellaisia urheilulajeja, jotka ovat saaneet yhteiskunnassa vakiintuneen aseman, sillä vain niiden yhteiskunnallinen tarkoituksenmukaisuus on viranomaisarkinnassa arvioitu (luku 3.2.3).

Arvioitaessa yleisesti toiminnan yhteiskunnallista hyödyllisyyttä ja sen synnyttämää vaarallisuutta intressivertailu tehdään yleisellä tasolla *in abstracto*. Kun toiminnan hyötyvaikutukset arvioidaan vaaroja suuremmiksi, intressivertailu johtaa toiminnan oikeudenmukaisuusarvostelmaan.¹¹⁷ Sipilä huomauttaa, että on kuitenkin eri asia, osoittaako jonkin toiminnan arvostelu toiminnan sinänsä oikeudenmukaiseksi *in abstracto* kuin se,

---

2006 yhteensä 278 000 (32 %) ja vuonna 2009 yhteensä 348 000 (32 %). Huom. Vuosien 1988 ja 1993 tiedot eivät ole täysin vertailukelpoisia myöhempiin vuosiin verrattuna tietojen keruussa tapahtuneiden muutosten vuoksi. Ks. Heiskanen – Koskela 1994, s. 31–34, 76; Heiskanen – Aromaa – Niemi – Sirén 2000, s. 12, 73; Heiskanen – Sirén – Aromaa 2004, s. 11; Tiirikainen – Lounamaa – Sihvonon 2005, s. 23; Tiirikainen – Lounamaa 2007, s. 14, 21; Haikonen 2010, s. 14; Haikonen – Parkkari 2010, s. 27.

¹¹¹ Safai 2008, s. 160–161.

¹¹² Kinnunen 1999, s. 6–7.

¹¹³ HE 236/1997 vp, s. 7; Kinnunen 1999, s. 6; OPM:n työryhmämuistioita ja selvityksiä 2008:14, s. 22, 57.

¹¹⁴ Zipf 1970, s. 85; Malmsten 1985, s. 201; Kinnunen 1999, s. 63–64.

¹¹⁵ Backman 1998, s. 20–21; Kinnunen 1999, s. 64.

¹¹⁶ Backman 1998, s. 20.

¹¹⁷ Sipilä 1936, s. 312–313.

harjoitetaanko toimintaa huolellisuusvaatimuksen edellyttämällä tavalla *in concreto*.¹¹⁸ Toisin sanoen siitä, että urheilun harjoittaminen on yhteiskunnan sallimaa, ei voida päätellä yksittäisten tekojen sallittavuutta,¹¹⁹ vaan vaarallisen toiminnan oikeudenmukaisen harjoittamisen edellytyksenä on, että sitä harjoitettaessa noudatetaan vaadittavaa huolellisuutta.¹²⁰ Urheilussa tämä merkitsee vaatimusta toimia lajin sääntöjen tai vähintään pelin hengen mukaisesti eli urheilulajin luonteen edellyttämällä tavalla.¹²¹

Tiivistäen voidaan todeta, että yhteiskunta hyväksyy urheilun harjoittamisen urheilun yhteiskunnallisten hyötyvaikutusten vuoksi, vaikka toimintaan sisältyy vahinkoriski. Tällöin yhteiskunnalliset hyötyvaikutukset legitimoivat urheilun aseman yhteiskunnallisena ilmiönä. Yhteiskunnan hyväksynnän legitimizeetti kattaa kuitenkin vain kunkin urheilulajin luonteeseen kuuluvan käyttäytymisen, jolloin yhteiskunnan hyväksynnän legitimizeetin ulkopuolelle jäävät urheilulajin luonteeseen kuulumattomat loukkaukset. Käytännössä yhteiskunnan hyväksyntä urheilutoiminnalle ilmenee niin, että urheilulajin luonteeseen kuuluvat teot jäävät rikosoikeudellisen vastuun ulkopuolelle.

3.2.3 *Yhteiskunnan hyväksyntä yksittäiselle urheilulajille*

Urheilun harjoittaminen konkretisoituu yhteiskunnassa yksittäisten urheilulajien harjoittamisena. Eräänä indisiona yhteiskunnan hyväksynnästä urheilulajille on pidetty sitä, että yhteiskunta ei ole kieltänyt tai rajoittanut urheilulajin harjoittamista, vaikka sillä olisi siihen mahdollisuus.¹²² Urheilulajin harjoittamisen kieltämistä tai rajoittamista rikosoikeudellisen sanktion uhallalla onkin pidettävä selvänä osoituksena siitä, että yhteiskunta ei hyväksy urheilulajin harjoittamista tai suhtautuu siihen varauksellisesti.

Esimerkkinä voidaan esittää, että Ruotsissa oli voimassa vuosina 1970–2006 ammattinyrkkeilyn kieltänyt laki (lag [28.11.1969/612] om förbud mot professionell boxning), jossa kiellettiin osallistuminen lajin kilpailu-, näytös- ja harjoitusotteluihin. Ammattinyrkkeilyn kieltoa perusteltiin lain esitöissä eritoten lajiin kuuluvilla vakavilla terveystarpeilla, kuten aivovamman riskillä. Kieltoon vaikuttivat myös moraaliset syyt: toisaalta ammattinyrkkeilyn nähtiin sisältävän yleisesti raastavaa vaikutusta, toisaalta pidettiin loukkaavana sitä, että nyrkkeilijä tai ottelun järjestäjä voisi saavuttaa

¹¹⁸ Sipilä 1936, s. 313. Ks. myös Jareborg 2009, s. 215.

¹¹⁹ Zipf 1970, s. 87; Mikkonen 2001, s. 7.

¹²⁰ Sipilä 1936, s. 312–313; Anttila 1946, s. 149; Jareborg 2009, s. 222.

¹²¹ Malmsten 1985, s. 194–196; Nuutila 1996b, s. 318–319; Nuutila 1997, s. 147–148.

¹²² Backman 1998, s. 17, 19; Kinnunen 1998, s. 22; Kinnunen 1999, s. 63; Halila 2002, s. 820; Halila 2006, s. 50–51.

taloudellista voittoa toiminnalla, jossa aiheutettaisiin vahinkoa toiselle kilpailijalle.¹²³ Ammattinyrkkeilyn kieltänyt laki korvattiin Ruotsissa vuonna 2006 lailla, jolla säädettiin luvanvaraiseksi otteluiden järjestäminen kaikissa kamppailulajeissa, joissa iskut päähän ovat sallittuja (lag [21.6.2006/1006] om tillståndsplikt för vissa kampsportsmatcher). Lain esitöiden mukaan tällaisten kamppailulajien riskit ovat rinnastettavissa ammattinyrkkeilyn riskeihin, minkä vuoksi kyseisiä kamppailulajeja koskeva sääntely katsottiin tarpeelliseksi yhdenmukaistaa.¹²⁴ Lain 2 §:n mukaan luvansaannin edellytyksenä on, että lajin säännöissä ja turvallisuusmääräyksissä on riittävällä tavalla varmistettu urheilijoiden turvallisuus.¹²⁵ Vastaavasti Norjassa on säädetty lailla (lov [15.6.2001/73] om organisert kampaktivitet som tillater knockout) luvanvaraiseksi otteluiden järjestäminen kamppailulajeissa, joissa tyrmäys on sallittu. Lain 1.2 §:n mukaan lupaharkinnassa on annettava painoa muun muassa sille, otetaanko lajin harjoittamisessa riittävästi huomioon urheilijoiden terveys ja turvallisuus.

Suomessa ei ole kielletty tai rajoitettu minkään urheilulajin harjoittamista rangaistuksen uhalla. Nähdäkseni kuitenkin yksinomaan siitä, että yhteiskunta ei ole kieltänyt tai rajoittanut urheilulajin harjoittamista, ei voida päätellä, että yhteiskunta on nimenomaisesti osoittanut hyväksyntänsä lajille. Se, että rangaistuksen uhalla kiellettyjä urheilulajeja ei ole, ei merkitse sitä, että yhteiskunnan on suhtauduttava hyväksyvästi kaikkeen urheilun nimissä harjoitettavaan toimintaan, vaan se merkitsee ainoastaan sitä, että yhteiskunnassa ei ole urheilulajeja, joiden harjoittamisesta voi seurata rangaistus. Yhteiskunnan hyväksyntä urheilulajille merkitsee käytännössä sitä, että lainkäytössä urheilulajin säännöt hyväksytään oikeudellisen vastuuarvioinnin mittapuuksi.¹²⁶ Jos juridisen arvioinnin kohteena olisi urheiluloukkauksen aiheuttaminen vakiintumattomassa urheilulajissa, jonka yhteiskunnallinen hyväksyttävyys olisi epävarmaa – esimerkkinä voidaan mainita eräät extreme-lajit, kuten NHB –, ¹²⁷ mahdollinen yhteiskunnan varauksellinen suhtautuminen lajiin voisi ilmetä ainoastaan niin, että lainkäytössä lajin sääntöjä ei sellaisenaan hyväksyttäisi toiselle urheilijalle aiheutetun vahingon oikeudellisen arvioinnin mittapuuksi. Tällöin siis rangaistus voisi seurata toiselle urheilijalle aiheutetun vahingon johdosta, mutta rangaistus itse lajin harjoittamisesta ei ole mahdollinen. Voidaankin todeta, että se, ettei yhteiskunta ole kieltänyt tai rajoittanut urheilulajin harjoittamista, ei vielä riitä osoittamaan yhteiskunnan hyväksyneen yksittäisen urheilulajin harjoittamista.

Tarkasteltaessa, miten yhteiskunnan voidaan päätellä nimenomaisesti osoittaneen hyväksyntänsä yksittäiselle urheilulajille, konkreettisena osoituksena tästä pidetään oike-

---

¹²³ *Prop. 1969:118*, s. 31.

¹²⁴ *SOU 2003:24*, s. 12, 117–118, 128, 131, 135–137; *Prop. 2005/06:147*, s. 17–19.

¹²⁵ Ks. tarkemmin *SOU 2003:24*, s. 138–139; *Prop. 2005/06:147*, s. 27.

¹²⁶ *Anttila 1946*, s. 147–149; *Malmsten 1997*, s. 247–248; *Mikkonen 2001*, s. 7.

¹²⁷ *Backman 1998*, s. 21; *KK 374/1998 vp*; *Kinnunen 1999*, s. 64; *Hahto 2004*, s. 304–306.

uskirjallisuudessa¹²⁸ sitä, että yhteiskunta myöntää taloudellista tukea lajin harjoittamiselle. Liikunnan ja urheilun valtionrahoitus perustuu liikuntalakiin, jossa määritellään liikuntapolitiikan yhteiskunnalliset arvopäämäärät sekä säädetään valtion velvollisuudesta tukea taloudellisesti liikunnan ja urheilun eri osa-alueita.

Liikuntalain 7 §:ssä (9.8.2002/662) säädetään liikuntajärjestöjen valtionavustuksista. Lainkohdan nojalla opetus- ja kulttuuriministeriö (OKM) myöntää vuosittain hakemuksesta valtakunnallisille ja alueellisille liikuntajärjestöille valtionavustusta sekä hyväksyy hakemuksesta liikuntalain 7 §:n perusteella avustettavat liikuntajärjestöt. Liikuntalain 7.1 §:n mukaan harkittaessa valtionavustuksen määrää otetaan huomioon se, miten järjestö toimii liikuntalain tarkoituksen toteuttamiseksi. Tällöin huomioon otetaan muun muassa se, miten järjestö edistää liikuntaa sekä kilpa- ja huippu-urheilua sekä miten toiminnalla edistetään väestön hyvinvointia ja terveyttä sekä tuetaan lasten ja nuorten kasvua ja kehitystä.

Liikuntalain 7.4 §:n mukaan harkittaessa liikuntajärjestön hyväksymistä valtionavustuksen piiriin otetaan huomioon järjestön toiminta liikunnan järjestämiseksi ja muu liikuntaa edistävä toiminta. Lisäksi on huomioitava, miten järjestö ottaa toiminnassaan huomioon urheilun eettiset periaatteet. Tällä tarkoitetaan liikuntalain esitöiden mukaan sitä, että valtion tukeman liikunnan on toimittava yksilön ja yhteiskunnan kannalta liikunnan positiivisten fyysisten, psyykkisten ja sosiaalisten vaikutusten edistämiseksi. Esitöiden mukaan yhteiskunnan tuen ulkopuolelle voidaan siten rajata toiminta, jossa suhtaudutaan välinpitämättömästi esimerkiksi urheiluun liittyvään väkivaltaan.¹²⁹ Toisin kuin esimerkiksi Ruotsissa ja Norjassa, Suomessa ei ole lainsäädännöllä kielletty tai rajoitettu minkään urheilulajien harjoittamista, mutta jättämällä valtionavustuksen ulkopuolelle urheilutoiminnan, jonka ei katsota edistävän riittävästi urheilun yhteiskunnallisia hyötyvaikutuksia, yhteiskunta voi osoittaa kielteisen suhtautumisensa lajin harjoittamiseen.

On huomattava, että liikunta-asetuksen (18.12.1998/1055, LiikuntaA) 1 §:n (22.8.2002/728) mukaan valtionavustuksen saaminen edellyttää, että liikuntajärjestön on oltava rekisteröity yhdistys. Tämä merkitsee, että yhdistysrekisteriviranomainen eli Patentti- ja rekisterihallitus (PRH) on tarkastanut yhdistyslain (26.5.1989/503, YhdL) nojalla urheilujärjestön tarkoituksen ja sääntöjen lainmukaisuuden yhdistyksen rekisteröinti-ilmoitusta käsitellessään (YhdL 1.1 § ja 49.1 §:n [13.12.1994/1177] 3–4 k.).¹³⁰

¹²⁸ *Malmsten* 1985, s. 201; *Kinnunen* 1998, s. 22; *Kinnunen* 1999, s. 63; *Malmsten* 2001, s. 122; *Morawski* 2004, s. 218; *Halila* 2007, s. 77; *Jareborg* 2009, s. 223–224; *Frände* 2012, s. 93 alav. 219.

¹²⁹ *HE 236/1997 vp*, s. 10.

¹³⁰ Yhdistyksen rekisteröinti-ilmoitusta käsiteltäessä rekisteriviranomaisen on muun muassa tarkastettava, eetteivät yhdistyslain 1 luvun säännökset aseta rekisteröinnille estettä (YhdL 49.1 §:n 3 k.). Tällöin nousee

Rekisteriviranomaisen toiminta on kuitenkin laillisuusharkintaa, jonka mukaan yhdistyksen rekisteröinnin voi estää ainoastaan jokin lakisääteisistä perusteista.¹³¹ Urheilujärjestön rekisteröinti ei siis perustu viranomaisen tarkoituksenmukaisuusharkintaan siitä, millä tavoin urheilujärjestö toimii urheilun legitimeettiperusteena olevien yhteiskunnallisten hyötyvaikutusten suunnassa. Tämä harkintavalta ei kuulu rekisteriviranomaisen toimivaltaan. Näin ollen saattaa olla, että jonkin urheilulajin edistämiseksi perustettu yhdistys on yhdistyslain nojalla rekisteröitävä, vaikka lajin ei katsottaisi – esimerkiksi lajin väkivaltaisuuden vuoksi – edistävän siinä määrin urheilun yhteiskunnallisia hyötyvaikutuksia, että se nauttisi urheilulajina yhteiskunnan hyväksyntää ja sille myönnettäisiin liikuntalain nojalla valtionavustusta.

Kokonaisuudessaan valtionavustusjärjestelmä perustuu tarkoituksenmukaisuusharkintaan, jossa valtion tukeman liikunnan edellytetään edistävän niitä positiivisia vaikutuksia, joiden varaan liikunnan hyväksyntä yhteiskunnassa perustuu. Voidaankin todeta, että viimeistään silloin, kun urheilulaji saa valtionavustusta, lajin harjoittaminen on yhteiskunnan hyväksymää ja sen intressien mukaista toimintaa, jolloin urheilulajin harjoittamisella ja sen luonteeseen kuuluvalla käyttäytymisellä on vahva yhteiskunnan hyväksyntään perustuva legitimeetti.

3.3 Urheilun autonomia

3.3.1 Yleistä

Urheiluloukkausten legitimeetin perustelu voidaan kiinnittää toiseksi urheilun autonomiaan ja urheilun omiin sääntöihin. Urheilun autonomialla viitataan siihen, että urheilutoiminnassa sisäinen norminantovalta on jätetty maassamme kokonaisuudessaan ja yksinomaan urheilun kansanliikkeelle eli yksityisoikeudellisille urheilujärjestöille.¹³² Urheilun autonomian nojalla urheilujärjestöillä on valta päättää muun muassa urheilulajeissa noudatettavista lajisäännöistä, jotka toimivat urheiluloukkausten oikeudellisessa arvioinnissa normatiivisena huolellisuusstandardina ja määrittävät kussakin urheilulajissa sallitun toiminnan alan¹³³.

---

esille kolme tilannetta, jotka voivat estää yhdistyksen rekisteröinnin: *ensinnäkin* sotilaallisesti järjestäytyneet yhdistykset ovat kokonaan kiellettyjä (YhdL 3 §), *toiseksi* ampumayhdistykset (pl. metsästysseurat) ovat luvanvaraisia (YhdL 4 § [22.12.2009/1398]) ja *kolmanneksi* yhdistyksen tarkoitus tai sen säännöt eivät saa olla lain tai hyvien tapojen vastaisia (YhdL 1.1 §). Ks. *Muukkonen* 2010, s. 407 alav. 34.

¹³¹ *Muukkonen* 2008, s. 81; *Muukkonen* 2010, s. 407; *Halila – Tarasti* 2011, s. 658–659.

¹³² *Halila* 2002, s. 814; *Halila* 2006, s. 39; *Halila* 2007, s. 75–76.

¹³³ *Nuutila* 1996b, s. 277, 302–304, 318–319; *Nuutila* 1997, s. 144, 147–149; *Nuutila* 1999, s. 30–32; *Jareborg* 2009, s. 223.

Urheilun autonomialle ja sen nojalla annetuille normeille on saatavissa institutionaalista tukea laista. Tässä luvussa tarkastellaan urheilun autonomian normatiivisen legitimitetin perusteita ja sen nojalla annettujen normien oikeudellista merkitystä.

3.3.2 *Urheilun autonomian normatiiviset perusteet*

Suomessa kaikki urheilulajiorganisaatiot ovat juridiselta muodoltaan rekisteröityjä aatteellisia yhdistyksiä.¹³⁴ Tällöin niiden toiminnan sääntely perustuu yhdistysoikeuteen. Yhdistysten toiminnan oikeudellisena perustana on Suomen perustuslain (11.6.1999/731, PL) 13.2 §:ssä turvattu yhdistymisvapaus.¹³⁵ Sen yhtenä ulottuvuutena on yhdistysautonomia eli yhdistysten itsemääräämisoikeus.¹³⁶ Yhdistysautonomiaan kuuluu, että yhdistys saa lain sallimissa rajoissa päättää itse säännöistään ja jäsenkunnastaan ilman, että julkinen valta tai muu ulkopuolinen taho voi asiakysymyksissä määrätä yhdistyksen päätöksen sisältöä tai riitauttaa sen tarkoituksenmukaisuutta.¹³⁷

On syytä huomioida, että valtio voi halutessaan antaa lainsäädäntöä miltä tahansa elämän alueelta. Valtiollinen lainsäädäntö voitaisiin ulottaa myös urheiluun, jos lainsäädäntövaltaa käyttävä toimielin niin haluaisi. Vertailun vuoksi voidaan esittää, että esimerkiksi eteläisen Euroopan maissa, kuten Ranskassa, Italiassa, Kreikassa, Espanjassa ja Portugalissa, urheilu koetaan julkisen vallan tehtäväpiiriin kuuluvaksi toimintamuodoksi. Urheilun järjestö rakenne määritellään lainsäädännössä ja urheilujärjestöt toimivat valtion valvonnassa ikään kuin julkisina toimieliminä, joille valtio on delegoinut omaa julkista valtaansa urheilun alalla. Sen sijaan pohjoisen Euroopan valtioissa, kuten Pohjoismaissa, Hollannissa, Belgiassa, Saksassa, Itävallassa ja Sveitsissä, urheilua pidetään vapaan kansalaistoiminnan muotona, jota lainsäätäjät on tietoisesti pidättäytyneet säätelemästä valtiollisella lainsäädännöllä.¹³⁸ Urheilujärjestöjen autonomiaa koskeva kysymys ja sen sisältö kuuluvat siis kansallisen lainsäädännön toimivaltaan.¹³⁹

Suomessa yhdistysmuotoisesti organisoituneiden urheilujärjestöjen itsesääntelyn oikeudellinen perusta ja normatiivinen legitimitetti nojautuvat siis yhdistysautonomiaan.¹⁴⁰ Yhdistysautonomian perusteella urheilun kansanliikkeen norminantovaltaan kuuluvat (1) yhdistysten säännöt eli urheilujärjestöjen ja koko järjestö rakenteen organisaatiota

¹³⁴ Norros 2011, s. 68–69.

¹³⁵ Halila 1993, s. 241–255; HE 309/1993 vp, s. 60; Tarasti 1996, s. 84; Halila – Tarasti 2011, s. 42–45, 47–48.

¹³⁶ Halila 1993, s. 241–252; HE 309/1993 vp, s. 60; Tarasti 1996, s. 84; Muukkonen 2010, s. 405, 407; Halila – Tarasti 2011, s. 47.

¹³⁷ Halila 1993, s. 240; HE 309/1993 vp, s. 60; Tarasti 1996, s. 84; Halila 2007, s. 78; Muukkonen 2010, s. 408–409; Halila – Tarasti 2011, s. 42, 47.

¹³⁸ Rauste 1997, s. 6–7.

¹³⁹ Vieweg 2000, s. 89.

¹⁴⁰ Tarasti 1996, s. 84; Halila 2002, s. 814, 823; Halila 2006, s. 13–14, 39; Halila 2007, s. 76.

koskevat toimintasäännöt, (2) lajisäännöt eli itse urheilulajissa noudatettavat säännöt, (3) kilpailusäännöt eli kilpailujen järjestämistä ja kilpailutoiminnan hallinnointia koskevat säännöt, (4) eritasoiset eettiset säännöt, esimerkiksi dopingsääntely, sekä (5) kurinpitösäännöt.¹⁴¹ Nämä säännöt muodostavat sisällöllisesti urheilun itsesääntelynormiston.

Urheilun itsesääntely avaa sillan urheilun autonomiaan. Juridisessa merkityksessä urheilun autonomia merkitsee urheilujärjestöjen itsemääräämisoikeutta eli oikeutta antaa sääntöjä ja tehdä päätöksiä itsenäisesti edellä mainituissa urheilun itsesääntelynormistoon kuuluvissa asioissa.¹⁴² Urheilun autonomiaan perustuvaa norminantovaltaa rajoittaa se, etteivät itsesääntelynormit saa olla ristiriidassa ylikansallisen tai kansallisen lain-säädännön kanssa, joten urheilun itsesääntelyllä ei voida sivuuttaa pakottavia virallisenormeja.¹⁴³ Muilta osin urheilun autonomian kohdealue voidaan ymmärtää oikeudesta vapaaksi vyöhykkeeksi, jossa päätöksenteko- ja norminantovalta kuuluvat yksinomaan urheilujärjestöille.¹⁴⁴

Esimerkiksi tuomioistuin ei voi ottaa kantaa urheilujärjestön asianmukaisesti antamien sääntöjen tai tekemien päätösten tarkoituksenmukaisuuteen, vaan tuomioistuimessa voidaan tutkia vain kanteita, jotka sisältävät oikeusharkintaa ja ovat ratkaistavissa oikeussääntöjä soveltamalla.¹⁴⁵ Esimerkkeinä tästä voidaan viitata ennakkopäätöksiin KKO 1926 I 49 ja KKO 1998:122 (ään.).

Ennakkopäätöksessä KKO 1926 I 49 A vaati tuomioistuimelta, että palkintotuomarit velvoitettaisiin muuttamaan tekemänsä ratkaisu ravikilpailun voittajasta sekä julistamaan hänet kilpailun voittajaksi ja ensimmäisen palkinnon saajaksi. Korkein oikeus kuitenkin katsoi, ettei oikeudenkäynnin kohteena voinut olla palkintotuomareiden urheilusääntöjen mukaan tekemä ratkaisu.

Ennakkopäätöksessä KKO 1998:122 (ään.) A oli määrätty positiivisen dopingnäytteen perusteella neljän vuoden kilpailukieltoon. A vaati tuomioistuimelta hänelle määrätyn kilpailukiellon kumoamista tai vaihtoehtoisesti sen kohtuullistamista. Korkeimman oikeuden perustelujen mukaan tuomioistuimella oli (ainoastaan) toimivalta tutkia yhdistyslain 32–33 §:n nojalla, oliko kurinpitorangaistusta määrättäessä menetelty asianmukaisessa järjestyksessä sekä lakia ja urheilun sisäisiä sääntöjä noudattaen. Asianmukaisesti määrätyn kilpailukiellon pituutta tuomioistuin ei voinut kohtuullistaa, koska kilpailukiellon pituudesta päättäminen kuului yhdistysautonomian piiriin ja oli luonteeltaan tuomioistuimen toimivaltaan kuulumatonta tarkoituksenmukaisuusharkintaa.

Jotta urheilun itsesääntelynormit voivat tulla yksittäisiä urheilijoita velvoittaviksi, heidät on sitoutettava urheiluorganisaation normeihin. Tämä voi tapahtua jäsenyyden, sopi-

¹⁴¹ Halila 2002, s. 814, 819; Halila 2006, s. 39; Halila 2007, s. 76; Norros 2011, s. 16–17.

¹⁴² Halila – Hemmo 1996, s. 283–284; Tarasti 1996, s. 84; Halila 2002, s. 814; Halila 2003, s. 764–766; Halila 2006, s. 13–14.

¹⁴³ Rauste 1997, s. 22; Vieweg 2000, s. 89; Norros 2011, s. 17.

¹⁴⁴ Halila – Hemmo 1996, s. 284; Halila 2006, s. 13–14.

¹⁴⁵ Halila 1999, s. 267, 269; Halila 2006, s. 450.

muksen tai osallistumisen perusteella.¹⁴⁶ Oikeuskirjallisuudessa pidetään selvänä, että urheilijan sitoutuminen lajisääntöjen noudattamiseen tapahtuu suoraan osallistumisen perusteella eikä siihen tarvita muita sitouttamiskeinoja.¹⁴⁷

Urheilijan sitoutumisen muihin itsesääntelynormeihin kuin lajisääntöihin pitää perustua urheilujärjestön jäsenyyteen tai sopimukseen.¹⁴⁸ Näitä sitouttamiskeinoja ei kuitenkaan tässä yhteydessä käsitellä tarkemmin, koska tutkielman aiheen kannalta relevantissa asemassa ovat nimenomaan lajisäännöt ja niihin sitoutuminen.¹⁴⁹

Tiivistäen voidaan todeta, että urheiluloukkausten legitimizeetti nojaa osaltaan urheilun autonomiaan. Yhteiskunta sallii sen, että urheilujärjestöt antavat autonomiansa nojalla toimintaansa koskevia sääntöjä, joihin myös lajisäännöt kuuluvat. Tällä tavoin urheilujärjestöillä on valta määrittää urheilulajeissa hyväksyttävän käyttäytymisen ala. Urheilujärjestöjen autonomia saa normatiivisen legitimizeettinsä perustuslaissa turvatusta yhdistysautonomiasta, mikä vahvistaa urheilujärjestöjen normien institutionaalista asemaa. Urheilun lajisäännöt sitovat toimintaan osallistuvia urheilijoita sopimusoikeudellisesti velvoittaen urheilijat käyttäytymään lajisääntöjen mukaisesti, mutta samalla ne myös oikeuttavat urheilijat ryhtymään niiden sallimiin tekoihin.

3.3.3 *Urheilun itsesääntelynormien oikeudellinen merkitys*

Vaikka urheilun itsesääntelynormien normatiivinen legitimizeetti nojaa yhdistysautonomiaan ja yhdistysoikeuteen, ne ovat juridiselta luonteeltaan yksityisoikeudellisten urheilujärjestöjen laatimia sopimus pohjaisia ja ei-oikeudellisia normeja.¹⁵⁰ Ne muodostavat oikeusjärjestyksen ulkopuolisen normijärjestelmän, joka velvoittaa siihen sitoutunutta urheilijapiiriä ja jonka sisällöstä urheilujärjestöt saavat yhdistysautonomiansa nojalla itsenäisesti päättää. Omalakisesti toimiessaan oikeusjärjestyksen ulkopuoliset normijärjestelmät eivät ole sellaisenaan oikeusjärjestyksen kannalta ongelmallisia, mutta ongelmalliseksi ne saattavat tulla silloin, kun niiden välityksellä annetaan oikeu-

¹⁴⁶ Halila – Hemmo 1996, s. 284; Halila 2002, s. 814, Halila 2003, s. 764–766.

¹⁴⁷ Hirsimäki 1997, s. 106; Malmsten 2001, s. 125; Riitesuo 2001, s. 62; Halila 2003, s. 764; Halila 2006, s. 299.

¹⁴⁸ Ks. esim. Riitesuo 2001, s. 38–75; Halila 2003, s. 763; Halila 2006, s. 299; Halila – Tarasti 2011, s. 476–477; Norros 2011, s. 17–18.

¹⁴⁹ Ks. jäsenyyteen ja sopimukseen perustuvista sitouttamiskeinoista esim. Rauste 1997, s. 17–69; Riitesuo 2001, s. 38–75; Halila 2003, s. 764–767; Halila 2006, s. 299–302.

¹⁵⁰ Backman 1992, s. 117–118, 140–141; Hirsimäki 1997, s. 106; Rauste 1997, s. 43–48; Viljanen 2006, s. 455.

dellisille normeille sisältöä.¹⁵¹ Tällöin myös urheilun itsesääntelynormien oikeudellisen merkityksen kaksijakoisuus tulee esiin.

Koska urheilun itsesääntelynormit ovat luonteeltaan sopimusperusteisia ja ei-oikeudellisia normeja, niille ei voida antaa oikeudenkäytössä sitovaa merkitystä *de jure*.¹⁵² Backmanin mukaan edes se, että laissa on säännöksiä oikeushenkilön sääntöjä koskevista vähimmäisvaatimuksista tai että oikeushenkilön rekisteröinti tai sen sääntöjen vahvistaminen edellyttää viranomaisen myötävaikutusta, ei tee oikeushenkilön säännöistä oikeusnormeja, vaan oikeusnormiksi on tunnustettava ainoastaan valtiollisesti vahvistettu yhteiskunnallinen sääntö.¹⁵³ Näin ollen tuomioistuimelle jää tapauskohtaisesti valta harkita, millainen merkitys ei-oikeudellisille urheilun itsesääntelynormeille voidaan oikeudenkäytössä antaa.

Vaikka urheilun itsesääntelynormeille ei voida antaa oikeudenkäytössä sitovaa merkitystä *de jure*, tosiasiallisesti niille annetaan lainkäytössä oikeusnormatiivista merkitystä määritettäessä urheilussa sallitun toiminnan alaa ja toiminnassa vaadittavaa huolellisuusstandardia.¹⁵⁴ Tällöin ne muotoilevat myös rikosoikeudellisten normien sisältöjä, sillä tunnusmerkistöjen täyttymisen arvioinnissa vakiintuneiden urheilulajien sääntöjen määräämät käyttäytymisvelvoitteet asetetaan sellaisenaan urheiluloukkausten rikosoikeudellisen vastuuarvioinnin mittapuuksi.¹⁵⁵ Esimerkkinä voidaan viitata ratkaisuun KKO 1982 II 21 (ään.), jossa ralliautoilun kilpailusäännöt asetettiin rikosoikeudellisen tuottamusvastuun mittapuuksi harkittaessa kuljettajan vastuuta kartanlukijan kuolemasta. Voidaan todeta, että vaikka urheilun itsesääntelynormeille ei voida antaa oikeudenkäytössä sitovaa merkitystä *de jure*, ne saavat oikeudenkäytössä merkitystä *de facto*.

---

¹⁵¹ Backman 1992, s. 141.

¹⁵² Backman 1992, s. 141; Nuutila 1996b, s. 321; Nuutila 1997, s. 149; Jareborg 2009, s. 219.

¹⁵³ Backman 1992, s. 140–141.

¹⁵⁴ Backman 1992, s. 140–141; Nuutila 1996b, s. 321; Nuutila 1997, s. 149; Jareborg 2009, s. 219.

¹⁵⁵ Backman 1992, s. 118, 140–141; Nuutila 1996b, s. 320–322; Hirsimäki 1997, s. 106; Nuutila 1997, s. 149–150; HE 44/2002 vp, s. 95; Jareborg 2009, s. 219.

3.4 Urheilijan yksilöautonomia ja riskitietoisuus

3.4.1 Yleistä

Urheiluloukkausten legitimitietin tarkasteluun on syytä yhdistää myös toimintaan osallistujan ja urheiluloukkauksen uhrin eli urheilijan asema. Se on merkityksellinen siksi, että urheilijalla on oikeus päättää vapaaehtoisesti ja riskeistä tietoisena osallistumisestaan organisoituun urheilutoimintaan. Tässä luvussa selvitetään, millainen merkitys urheilijan yksilöautonomialle ja riskitietoisuudelle on annettava urheiluloukkausten hyväksyttävyyttä perusteltaessa.

3.4.2 Yksilöautonomian periaate ja paternalistisen rikoslain kielto

Organisoidun urheilun harjoittaminen perustuu urheilijan yksilöautonomiaan: itsemääräämisoikeutensa nojalla urheilijalla on vapaus valita, osallistuuko hän organisoidun urheilun harjoittamiseen vai ei. Suomessa yhteiskunta ei ole rajoittanut yksilönvapautta turvautumalla lainsäädäntöön, joka rangaistuksen uhalla kieltää jonkin urheilulajin harjoittamisen tai rajoittaa sitä. Tällä tavoin urheilijan yksilöautonomia toteutuu käytännössä.

Voidaan todeta, että jonkin urheilulajin harjoittamisen kieltäminen tai rajoittaminen rangaistuksen uhalla edustaisi paternalistista lainsäädäntöä, joka soveltuisi huonosti liberalistiseen traditioon perustuvan rikosoikeutemme lähtökohtana olevan yksilöautonomian periaatteeseen¹⁵⁶. Yksilöautonomian periaatteen mukaan yksilöt tunnustetaan vapaiksi, autonomisiksi, itsestään ja omista eduistaan huolehtimaan kykeneviksi oikeussubjekteiksi, joiden toimintavapautta on rajoitettava lainsäädännöllä mahdollisimman vähän.¹⁵⁷ Yksilöautonomian periaatteesta on johdettavissa paternalistisen rikoslain kiellon,¹⁵⁸ jonka mukaan lainsäätäjän on pidättäydyttävä säätämästä holhoavaa lainsäädäntöä, jolla kansalaisia rangaistuksen uhalla koetetaan estää loukkaamasta tai vaarantamasta omia etujaan.¹⁵⁹ Rikosoikeutta ei siis pidä käyttää siihen, että yksilöt pakotetaan toimi-

¹⁵⁶ Hahto 2004, s. 35, 38; Backman 2006, s. 5.

¹⁵⁷ Nuutila 1996b, s. 40; Nuotio 1998, s. 53; Hahto 2004, s. 35; Backman 2006, s. 5; Melander 2008, s. 281.

¹⁵⁸ Lappi-Seppälä 1994, s. 52; Hahto 2004, s. 38.

¹⁵⁹ Tolvanen 1999, s. 202; Tolvanen 2001, s. 10; Hahto 2004, s. 239; Melander 2008, 281; Jareborg 2009, s. 53; Rikosoikeus/Koskinen 2009, s.170; Kinnunen 2012, s. 185.

maan omien etujensa mukaisesti, vaan heille on jätettävä vapaus päättää intressipiiriinsä kuuluvista asioista halutessaan myös omaksi vahingokseen.¹⁶⁰ Näin ollen ei ole hyväksyttävää kriminalisoida itseloukkausta, kuten itsemurhaa tai oman terveyden vahingoittamista, eikä itsevaarantamista.¹⁶¹ Vastaavasti tietoiseen riskinottoon, kuten urheilusuo-ritukseen, ryhtyvä henkilö saattaa arvostaa hetkellistä jännitystä ja vaarantunnetta enemmän kuin turvallisuutta. Tällöin riskinoton kriminalisointi tarkoittaisi urheilijalle omien arvovalintojen kieltämistä, itsemääräämisoikeuden rajoittamista ja paternalistista puuttumista yksilöautonomiaan, jolloin kriminalisointia ei voitaisi pitää mielekkäänä eikä hyväksyttävänä.¹⁶²

Periaatteellisesta paternalistisen rikoslain kiellosta huolimatta on olemassa säännöksiä, joilla pyritään ohjaamaan yksilön omaa käyttäytymistä yhteiskunnan hyväksi katso-maan suuntaan.¹⁶³ Esimerkkeinä voidaan mainita huumausaineiden käytön sekä tieliikenteessä henkilökohtaisten suojavälineiden käytön laiminlyönnin, kuten turvavyön ja suojakypärän käyttöpakon rikkomisen, kriminalisoinnit. Tällaisten kriminalisointien taustalla painavat yksilön itsensä suojelun ohella yhteiskunnallisten ja toisten henki-löiden etujen suojaamiseen liittyvät intressit. Esimerkiksi huumausaineiden käytön kriminalisointia perustellaan käyttäjälle koituvien sosiaalisten ja terveydellisten haitto-jen ohella muun muassa sillä, että niiden käyttö aiheuttaa usein omaisuus- ja väkival-tarikollisuutta sekä julkisten terveydenhoito- ja sosiaalimenojen kasvua.¹⁶⁴ Puolestaan suojavälineiden käyttöpakkoa tieliikenteessä perustellaan muun muassa tarpeella pa-rantaa liikenneturvallisuutta sekä vähentää liikenneonnettomuuksista aiheutuvia vam-mautumisia ja kuolemantapauksia, mikä vähentää paitsi yksilön itsensä myös yhteis-kunnan ja muiden henkilöiden vahinkoja.¹⁶⁵ Harkittaessa paternalistisen kri-minalisoinnin säätämistä sen edellytykset perustuvat kriminalisoinnista aiheutuvien hyötyjen ja haittojen intressivertailuun.¹⁶⁶

Lähtökohtaisesti kriminalisoinnit on pystyttävä perustelemaan tarpeella suojata toisen aiheuttamilta loukkauksilta ja riskeiltä.¹⁶⁷ Tällöinkään rangaistavana ei ole pidettävä tilannetta, jossa uhrin loukkaaminen tapahtuu hänen suostumuksellaan: koska omista eduista luopuminen on sallittua, on mahdollista antaa toisellekin oikeus niiden louk-kaamiseen lukuun ottamatta uhrin surmaamista tai vakavan ruumiinvamman aiheutta-

---

¹⁶⁰ *Lappi-Seppälä* 1994, s. 52; *Nuutila* 1997, s. 280; *Tolvanen* 1999, s. 202; *Tolvanen* 2001, s. 10; *Hahto* 2004, s. 35, 38, 239; *Jareborg* 2009, s. 53; *Kinnunen* 2012, s. 185.

¹⁶¹ *Nuutila* 1997, s. 280–281; *Hahto* 2004, s. 38. Poikkeuksena itseloukkauksen rankaisemattomuudesta voidaan mainita sotilasrikoksiin kuuluva, rikoslain 45 luvun (16.6.2000/559) 1.2 §:n 2 kohdassa kri-minalisoitu oman terveyden vahingoittaminen palveluksen välttämistarkoituksessa. Kriminalisoinnin perusteena on se, ettei varusmiehen terveys ole vain hänen oma asiansa, vaan varusmiehen palveluskun-non ylläpitäminen on myös yhteiskunnan intressissä. Ks. *Nuutila* 1997, s. 313; *Rikosoikeus / Nuutila – Ojala* 2009, s. 1217.

¹⁶² *Hahto* 2004, s. 38–39.

¹⁶³ *Hahto* 2004, s. 39; *Kinnunen* 2008, s. 64; *Kinnunen* 2012, s. 186.

¹⁶⁴ *Hahto* 2004, s. 42; *Kinnunen* 2012, s. 187–188.

¹⁶⁵ *Nuotio* 1998, s. 1350; *Tolvanen* 1999, s. 202–203; *Hahto* 2004, s. 42; *Kinnunen* 2012, s. 187–188.

¹⁶⁶ Ks. esim. *Tolvanen* 1999, s. 202–204; *Tolvanen* 2001, s. 10–11; *Hahto* 2004, s. 41–43.

¹⁶⁷ *Lappi-Seppälä* 1994, s. 52; *Tolvanen* 1999, s. 202; *Tolvanen* 2001, s. 10; *Hahto* 2004, s. 35; *Kinnunen* 2012, s. 185, 188.

mista, joihin uhri ei voi oikeusjärjestyksemme mukaan pätevästi suostua.¹⁶⁸ Sen sijaan toisen etuihin kohdistuvaa riskinottoa pidetään pääsääntöisesti rangaistavana, vaikkakaan rikoslainopissa ei vallitse yksimielisyyttä riskinoton rangaistavuudesta silloin, kun riskinoton kohde osallistuu riskinottoon (yhteinen riskinotto). Toisen etuihin kohdistuvan riskinoton tilanteita käsitellään tarkemmin luvussa 4.4.3.

Tiivistäen voidaan todeta, että lainsäätäjät ei ole rajoittanut urheilijan yksilönvapautta päättää osallistumisestaan organisoidun urheilun harjoittamiseen, vaan valinta siitä, haluaako urheilija asettaa itsensä urheilutilanteessa hyväksyttävänä ja sallittuna pidettävän riskin alaiseksi, kuuluu urheilijan yksilöautonomiaan. Näin ollen urheilijan yksilöautonomian voidaan katsoa legitimoivan hänen omasta puolestaan häneen kohdistuvat urheiluloukkaukset. Yksilöautonomiasta johtuva legitimizeetti kattaa kuitenkin vain sellaiset urheiluloukkaukset, jotka aiheutuvat urheilulajin luonteenomaisen harjoittamisen eli sallitun riskinoton seurauksena.

3.4.3 Urheilijan riskitietoisuus

Organisoituun urheiluun osallistuva urheilija tuntee lajin luonteenomaiseen harjoittamiseen liittyvät riskit, jotka voivat konkretisoitua lajia harjoitettaessa.¹⁶⁹ Urheilijan riskitietoisuus kattaa siten sellaisten riskien konkretisoitumisen, jotka syntyvät toisen urheilijan lajin sääntöjen tai pelin hengen mukaisen käyttäytymisen seurauksena. Lisäksi urheilija on tietoinen siitä, että lajin luonteeseen kuuluvat urheiluloukkaukset eivät johda oikeudelliseen vastuuseen eli oikeusjärjestys ei anna hänelle suojaa näin konkretisoituvien riskien varalle.¹⁷⁰ Urheilijan riskitietoisuudesta seuraa, että osallistuessaan organisoituun urheiluun urheilijan voidaan katsoa luopuneen tietoisesti oikeuksiensa suojelusta sellaisten riskien varalta, jotka konkretisoituvat lajin luonteenomaisen harjoittamisen seurauksena.

Tässä yhteydessä voidaan viitata ennakkopäätökseen KKO 1982 II 21 (ään.). Ratkaisussa oli kysymys siitä, oliko rallikilpailun erikoiskokeessa tieltä suistuneen ajoneuvon kuljettaja laiminlyönyt noudattaa häneltä vaadittavaa huolellisuutta ja varovaisuutta ja siten aiheuttanut kartanlukijan kuoleman. Korkein oikeus hylkäsi kuljettajaa vastaan ajatun syytteen kuolemantuottamuksesta todeten muun muassa, että kuljettaja

¹⁶⁸ Nuutila 1997, s. 183, 313, 315; Hahto 2004, s. 43.

¹⁶⁹ Matikkala 1996, s. 180; Hirsimäki 1997, s. 106; Mikkonen 2001, s. 28; Backman 2002, s. 82; Fafinski 2005, s. 421, 425; Jareborg 2009, s. 224; Frände 2012, s. 94.

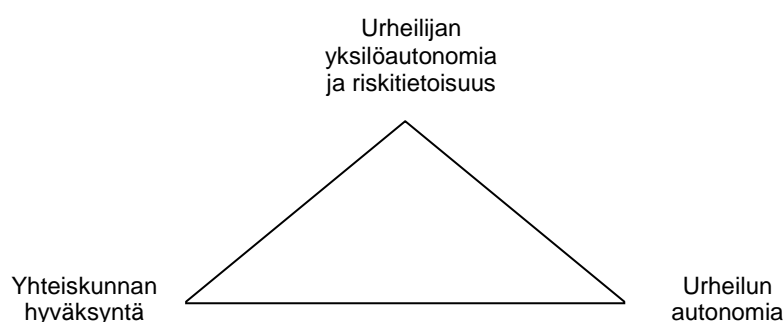
¹⁷⁰ Hirsimäki 1997, s. 106; Backman 1998, s. 18.

ei ollut rikkonut kilpailusääntöjä ja kartanlukija oli ollut tietoinen ralliautoilun kilpailijalle aiheuttamista vaaroista jo ennen kilpailuun lähtöä. Vaikka korkein oikeus ei perusteluissaan tarkemmin eritellyt, millaista itsenäistä merkitystä kartanlukijan riskitietoisuudelle rikosoikeudellisessa harkinnassa oli annettu, nähdäkseni viittauksella riskitietoisuuteen korkein oikeus tarkoitti nimenomaan sitä, että kartanlukija oli hyväksynyt lajin luonteenomaiseen harjoittamiseen liittyneet riskit ja tällä tavoin luopunut omasta puolestaan oikeuksiensa suojelusta riskien konkretisoitumisen varalta.

Ryhtyessään urheilusuoritukseen urheilijat sitoutuvat toimimaan urheilulajin luonteen edellyttämällä tavalla.¹⁷¹ Näin ollen urheilijalla on oikeus luottaa siihen, että toiset urheilijat toimivat lajin sääntöjen tai vähintään pelin hengen mukaisesti. Tämän johdosta urheilijan riskitietoisuus kattaa ainoastaan sellaisten urheiluloukkausten luomat riskit, jotka voivat konkretisoitua, kun urheilulajia harjoitetaan lajin sääntöjen tai pelin hengen mukaisella tavalla.¹⁷² Urheilijan ei siten tarvitse varautua riskeihin, jotka toinen urheilija aiheuttaa hänelle urheilulajin luonteeseen kuulumattomalla käyttäytymisellään.

3.5 Tiivistelmä urheiluloukkausten legitimeettiperusteista

Urheiluloukkausten legitimeetti organisoiduissa ja vakiintuneissa urheilulajeissa on systematisoitu tässä jaksossa kolmen erillisen mutta yhtä aikaa vaikuttavan perusteen varaan. Legitimeettiperusteita on tarkasteltu yhteiskunnan, urheilun ja urheilijan näkökulmista. Legitimeettiperusteita voidaan havainnollistaa kuviolla 1.

KUVIO 1. Urheiluloukkausten legitimeettiperusteet

¹⁷¹ Hirsimäki 1997, s. 106; Malmsten 2001, s. 125; Riitesuo 2001, s. 62; Halila 2003, s. 764; Halila 2006, s. 299.

¹⁷² Hirsimäki 1997, s. 106; Mikkonen 2001, s. 27–28; Fafinski 2005, s. 426.

Yksi legitimizeettiperusteista on yhteiskunnan hyväksyntä urheilulle. Yhteiskunnan hyväksyntä perustuu siihen, että urheilun yhteiskunnalliset hyötyvaikutukset arvioidaan urheilun sisältämiä riskejä ja vahinkoja suuremmiksi. Yhteiskunnalliset hyötyvaikutukset legitimoivat tällöin urheilun aseman yhteiskunnallisena ilmiönä ja kunkin urheilulajin luonteeseen kuuluvan käyttäytymisen, jolloin yhteiskunta jättää urheilulajin luonteeseen kuuluvat teot rikosoikeudellisen vastuun ulkopuolelle. Osoituksena yhteiskunnan hyväksynnästä yksittäisen urheilulajin harjoittamiselle voidaan pitää yhteiskunnan myöntämää taloudellista tukea urheilulajille, koska valtionavustuksen saamisen edellytyksenä on, että urheilulaji edistää urheilutoiminnalle asetettuja yhteiskunnallisia hyötyvaikutuksia.

Toinen legitimizeettiperusteista on urheilun autonomia. Yhteiskunta on jättänyt urheilujärjestöille sisäisen norminantovallan, jonka nojalla urheilujärjestöt saavat itsenäisesti päättää säännöistään, joihin myös urheilun lajisäännöt kuuluvat. Näin ollen urheilujärjestöille on jätetty valta päättää siitä, millainen käyttäytyminen on lajin harjoittamisessa sallittua. Kuitenkin vasta silloin, kun urheilulaji nauttii yhteiskunnan hyväksyntää, voidaan varmuudella todeta, että lajisääntöjen mukainen käyttäytyminen on myös yhteiskunnan sallimaa.

Kolmas legitimizeettiperusteista on urheilijan yksilöautonomia ja riskitietoisuus. Yksilöautomiansa nojalla urheilijalla on vapaus valita, osallistuuko hän organisoidun urheilun harjoittamiseen tietoisena riskeistä, jotka voivat konkretisoitua lajin luonteenomaisen harjoittamisen seurauksena. Riskin konkretisoituessa oikeusjärjestys ei anna urheilijalle suojaa silloin, kun hän on vapaaehtoisesti ja riskeistä tietoisena osallistunut yhteiskunnan hyväksymän urheilulajin harjoittamiseen ja vahinko on syntynyt toisen urheilijan lajille luonteenomaisen käyttäytymisen seurauksena.

Tässä luvussa on selvitetty urheiluloukkausten legitimizeettiperusteita, jotka tekevät yleisesti hyväksyttäväksi sen, että urheilun toimintaympäristössä toista urheilijaa saateetaan vahingoittaa teolla, jota kyseisen toimintaympäristön ulkopuolella voidaan pitää rangaistavana tekona. Seuraavaksi selvitetään, miten urheiluloukkaukset voidaan oikeuttaa rikoslainopillisesti.

4 URHEILULOUKKAUSTEN OIKEUTTAMINEN RIKOSLAINOPISSA

4.1 Yleistä

Rikoslaisissa ei ole yleistä säännöstä, joka oikeuttaa urheiluloukkaukset tai poistaa niiltä teon rangaistavuuden. Urheiluloukkaukset oikeuttavaa perustetta ei voida johtaa myöskään muusta laista. Urheiluloukkausten oikeuttamisen perustelu onkin jäänyt rikoslainopissa lähes yksinomaan oikeuskirjallisuuden varaan.

Oikeuskirjallisuudessa¹⁷³ urheiluloukkausten oikeuttamista on perusteltu yleisimmin suostumusopilla, sosiaaliadekvanssilla ja riskinottoon perustuvilla teorioilla. Tässä luvussa teorioita käsitellään tarkemmin paitsi rikosoikeudellisina oppeina myös urheiluloukkausten oikeuttamista selittävinä teorioina. Pyrkimyksenä ei ole teorioiden kokonaisvaltainen esittely ja arviointi, vaan tarkastelun painopisteenä on arvioida, millainen selitysvaikutus niillä on urheiluloukkausten rikoslainopillisessa oikeuttamisessa.

4.2 Loukatun suostumus ja urheiluloukkausten oikeuttaminen

4.2.1 *Loukatun suostumus oikeuttamisperusteena*

Loukatun suostumuksella voi olla merkitystä joko tunnusmerkistökäsitteinä tai oikeuttamisperusteena. Kun rikostyyppin tunnusmerkistö edellyttää toimimista vastoin kohteena olevan henkilön suostumusta, teko, johon on saatu kohdehenkilön suostumus, ei täytä tunnusmerkistöä. Esimerkkeinä tällaisista rikoksista voidaan mainita vapaudenriisto ja kotirauhan rikkominen.

Sen sijaan muissa rikostyypeissä, muun muassa pahoinpitelyssä, suostumuksen merkitys rikosoikeudellisen vastuun poistavana perusteena on jäänyt oikeuskirjallisuuden ja

---

¹⁷³ Ks. esim. Anttila 1946, s. 146–149; Malmsten 1985, s. 197–201; Lappi-Seppälä 1987, s. 366, 431; Matikkala 1996, s. 178–179; Nuutila 1996a, s. 211–215; Nuutila 1996b, s. 299–304; Malmsten 1997, s. 248; Nuutila 1997, s. 141–142, 315–316; Backman 1998, s. 17–21; Kinnunen 1998, s. 22–23; Kinnunen 1999, s. 45–91; Nuutila 1999, s. 30; Matikkala 2000, s. 116–119; Malmsten 2001, s. 121–122; Backman 2002, s. 82–83; Nuotio 2003, s. 76; Hahto 2004, s. 288–293; Morawski 2004, s. 222–239; Tapani – Tolvanen 2004, s. 47–53; Tapani – Tolvanen 2008, s. 256–258; Jareborg 2009, s. 290–291, 295–296; Rikosoikeus/Lappi-Seppälä 2009, s. 510; Keskeiset rikokset / Matikkala 2010, s. 186–187; Frände 2012, s. 93–95.

-käytännön varaan.¹⁷⁴ Tämä johtuu siitä, että rikoslaissamme ei ole yleistä säännöstä loukatun suostumuksen merkityksestä teon rangaistavuuteen.

Vertailun vuoksi voidaan esittää, että Ruotsin rikoslain (brottsbalken 21.12.1962/700, BrB) 24:7:ssä (1.7.1994/458) loukatun suostumus on säädetty yleiseksi oikeuttamisperusteeksi.¹⁷⁵ Lainkohdan mukaan loukatun suostumus poistaa lähtökohtaisesti teon rikosvastuun. Tällainen teko on rikos vain, jos sitä ei voida pitää puolustettavana, kun otetaan huomioon teon aiheuttama vahinko, loukkaus tai vaara taikka teon tarkoitus ja muut olosuhteet (BrB 24:7).

Norjan laissa loukatun suostumuksesta ei ole yleistä säännöstä. Sen sijaan Norjan rikoslaissa (straffeloven 22.5.1902/10, Strl) on erillinen säännös suostumuksen merkityksestä henkeen ja terveyteen kohdistuvissa rikoksissa (Strl 235 §).¹⁷⁶ Norjan rikoslain 235.1 § säätee vastuuvapauden suostumustapauksessa, jos teko on pahoinpitely (Strl 228 §) tai vammantuottamus (Strl 229 §). Näitä vakavammilta teoilta loukatun suostumus ei poista rikosvastuuta, mutta se oikeuttaa tuomitsemaan säädettyä asteikkoa lievempään rangaistukseen tai lievempään rangaistuslajiin (Strl 235.2 §).¹⁷⁷

Loukatun suostumusta koskevaa erillistä vastuuvapausperustetta ei ehdotettu lisättäväksi lakiin rikosoikeuden yleisiä oppeja koskevassa uudistuksessa. Säännöksen pois jättämistä perusteltiin sillä, että käytännössä sen merkitys rajautuisi koskemaan vain suppeaa rikosryhmää, lähinnä pahoinpitelyrikoksia, ja tällöinkin säännöstä sovellettaessa olisi mahdollista ottaa kantaa vain osaan suostumuksen arvioinnissa vaikuttavista perusteista. Esitöissä todetaankin, että suostumuksen vaikutus teon rangaistavuuteen jää edelleen oikeuskäytännön ratkaisujen ja oikeuskirjallisuuden suositusten varaan.¹⁷⁸ Suostumusta koskevaa oikeuskäytäntöä on kuitenkin niukasti, minkä vuoksi ratkaisuista ei voida muodostaa tuomioistuinten omaksumaa yhtenäistä tulkintalinjaa.¹⁷⁹ Ennemminkin ratkaisuja voidaan käyttää esimerkkeinä siitä, millaisiin seikkoihin oikeuskäytännössä on kiinnitetty huomiota arvioitaessa loukatun suostumuksen merkitystä teon rangaistavuuteen. Suostumusoppi perustuukin lähes yksinomaan oikeuskirjallisuudessa vakiintuneeseen kantaan. Oikeuskirjallisuudessa¹⁸⁰ ja lainvalmisteluaineistoissa¹⁸¹ loukatun suostumusta pidetään vakiintuneesti teon oikeudenvastaisuuden poistavana perusteena eli oikeuttamisperusteena niissä tapauksissa, joissa suostumuksen puuttumista ei ole säädetty tunnusmerkistön täyttymisen edellytykseksi.

¹⁷⁴ Nuutila 1997, s. 312–313; Hahto 2004, s. 241–243.

¹⁷⁵ Ks. myös *Prop. 1993/94:130*, s. 42.

¹⁷⁶ *Andenaes – Bratholm* 1997, s. 75.

¹⁷⁷ *Andenaes – Bratholm* 1997, s. 75.

¹⁷⁸ *HE 44/2002 vp*, s. 111.

¹⁷⁹ *Matikkala* 1996, s. 175; *Hahto* 2004, s. 240, 271.

¹⁸⁰ *Matikkala* 1995, s. 236–237; *Matikkala* 1996, s. 179; *Nuutila* 1997, s. 313, 315; *Kinnunen* 1998, s. 22; *Koskinen* 2001, s. 56; *Hahto* 2004, s. 160–161, 243–246.

¹⁸¹ *KM 1976:72*, s. 106–107; *HE 94/1993 vp*, s. 96; *HE 44/2002 vp*, s. 110–111.

Frände tosin pitää loukatun suostumusta kaikissa tapauksissa tunnusmerkistön mukaisuuden poistavana tekijänä. Hän perustelee kantaansa oikeushyvän käsitteellä. Henkilö, jolla on oikeus määrätä rikosoikeudellisesta oikeushyvästä, voi myös sallia, että sitä loukataan. Lisäksi Frände perustelee kantaansa systemaattisilla näkökohdilla. Oikeuttamisperusteet perustuvat intressipunnintaan, kun taas suostumuksessa on kysymys oikeuksista luopumisesta. Tiettyjä viranomaislupia Frände kuitenkin pitää oikeuttamisperusteina. Kysymys on tällöin negatiivisesti ympäristön kehitykseen puuttuvasta toiminnasta, kuten ympäristön turmelemisesta. Kun teko toteutetaan viranomaisen luvalla, sitä on pidettävä tunnusmerkistön mukaisena mutta sallittuna: ympäristö sinänsä pilaantuu, mutta toiminta on luvan nojalla sallittua.¹⁸²

Hahto kritisoi Fränden näkemystä suostumuksen jäsentämisestä tunnusmerkistön mukaisuuden poistavaksi tekijäksi myös silloin, kun suostumuksen puuttumista ei ole säädetty tunnusmerkistön täyttymisen edellytykseksi. Vasta-argumenttina Hahto esittää *ensinnäkin*, että näin jäsennettynä suostumuksen olisi aina poistettava teon rangaistavuus kaikilta loukatun suostumuksin tehdyiltä teoilta riippumatta teon ja sen seurausten vakavuudesta. *Toiseksi* Hahto esittää, että myös suostumuksessa on kyse intressipunninnasta, ei pelkästään oikeudesta luopumisesta, vaikkakin suostumuksessa oikeuttamisperusteen hyväksymisen puolesta ja sitä vastaan vaikuttavat ensisijaiset intressit kuuluvat samalle taholle. *Kolmanneksi* Hahto mainitsee, että suostumus ei tee yleensä menettelystä yleisellä tasolla sallittua vaan ainoastaan poistaa rangaistavuuden konkreettissa tapauksessa. Oikeuttamisperusteiden tavoin suostumus siis tekee tunnusmerkistön kuvauksen täyttävän teon yksittäisessä tapauksessa oikeutetuksi.¹⁸³

Pätevän suostumuksen rajat ovat vakiintuneet täsmällisesti oikeuskirjallisuudessa. Lähtökohtana on yksilöautonomia: ihmisellä on oikeus päättää itseään koskevista asioista ja halutessaan hän voi myös vapaaehtoisesti luopua oikeuksiensa suojelusta, jolloin suoje-lun tarpeessa olevaa oikeushyvää ei yksittäistapauksessa ole.¹⁸⁴ Yksilöautonomiasta huolimatta pätevälle suostumukselle on asetettu rajoituksia. *Ensinnäkin* suostumus voidaan antaa vain välittömästi omaa yksityistä etua loukkaavaan rikokseen. Yksityinen uhri ei näin ollen voi antaa suostumusta rikokseen, joka kohdistuu yleiseen etuun tai toisen henkilön yksityiseen etuun.¹⁸⁵ *Toiseksi* yksityinenkään uhri ei voi suostua tekoon, jonka seuraukset ovat vakavat, korvaamattomat ja peruuttamattomat. Hengen riistämistä ja vakavia terveyden loukkauksia ei pidetä henkilöiden yksityisasiaina.¹⁸⁶ Tätä perustellaan ensinnäkin sillä, että vakava seuraus johtaa yksilön yhteiskunnallisen toimintakyvyn lakkaamiseen tai olennaiseen vähenemiseen. Toisekseen vakaviin seurauksiin liittyy huomattava katumisriski.¹⁸⁷ Suostumus ei siten poista surmaamisen tai törkeän pahoinpitelyrikoksen rangaistavuutta.¹⁸⁸ Sen sijaan rikoslainsäädännön kokonaisuudistuksen toisen vaiheen esitöissä (HE 94/1993 vp) todetaan, että suostumus poistaa pahoinpi-

¹⁸² Frände 2012, s. 68, 136–137.

¹⁸³ Hahto 2004, s. 161.

¹⁸⁴ Hahto 2004, s. 35, 38–39, 43, 239.

¹⁸⁵ KM 1976:72, s. 107; Nuutila 1995, s. 143; Nuutila 1997, s. 184, 313; Hahto 2004, s. 240–241, 247.

¹⁸⁶ Nuutila 1995, s. 143; Nuutila 1997, s. 313.

¹⁸⁷ KM 1976:72, s. 107; Matikkala 1995, s. 237; Nuutila 1997, s. 184, 313.

¹⁸⁸ Nuutila 1997, s. 313.

telyn ja lievän pahoinpitelyn rangaistavuuden.¹⁸⁹ Näihin tekoihin ja niiden seurauksiin, kuten kivun ja lievän vamman vastaanottamiseen, yksilö voi siis antaa pätevän suostumuksensa.

Pätevälle suostumukselle on asetettu oikeuskirjallisuudessa myös tarkkarajaiset edellytykset. *Ensinnäkin* suostumuksen on oltava vapaaehtoinen. Suostumus on annettava vakavasti tarkoittaen sekä tietoisena loukkauksen luonteesta ja sen seurauksista. Näin ollen pakottamalla, uhkaamalla, erehdyttämällä tai leikkimielisesti annettu suostumus ei ole pätevä. *Toiseksi* pätevä suostumus on annettava etukäteen. Suostumuksen on oltava voimassa myös rikoksen teko aikaan ja sen on oltava peruutettavissa milloin tahansa – myös teon kestäessä, jos teko on vielä mahdollista keskeyttää. Jälkikäteinen suostumus ei ole oikeuttamisperuste, mutta loukattu voi halutessaan jättää rikosilmoituksen tekemättä. *Kolmanneksi* pätevän suostumuksen on oltava riittävän täsmällinen. Suostumuksesta on käytävä selvästi ilmi se oikeushyvä, jonka loukkaukseen suostumus annetaan. Liian epämääräinen ja yleisluonteinen lupa aiheuttaa jokin vamma ei täytä täsmällisyysvaatimusta. Suostumuksen antajan tarkoitus ja asian luonne vaikuttavat siihen, miten täsmällisesti muut suostumukseen liittyvät seikat, kuten suostumuksen saaja sekä teko aika, -paikka ja -tapa, on määriteltävä. Esimerkiksi tekotapa saattaa olla suostumuksen antajalle merkityksellinen, jolloin suostumus ei kata muulla tavalla tehtyä tekoa. *Neljänneksi* suostumuksen antajalta edellytetään suostumuskelpoisuutta. Suostumuksen antajan on kyettävä ymmärtämään suostumuksen merkitys ja sisältö. Lisäksi suostujan on oltava henkisesti riittävän kypsä ja terve. Täysivaltaisuutta ei kuitenkaan vaadita, vaan myös alaikäisellä tai muuten vajaavaltaisella on oikeus päättää eduistaan ikäänsä, kehitystasoaan ja ymmärryskykyään vastaavalla tavalla. Pätevälle suostumukselle ei ole asetettu muotovaatimuksia. Se voidaan antaa nimenomaisesti tai konkludenttisesti. Myöskään tekijän tietoisuutta suostumuksen olemassaolosta ei edellytetä, vaan oikeuttamisperusteen tosiasiallinen olemassaolo riittää estämään teon rangaistavuuden. Kun suostumuksen antaja on päättänyt luopua oikeushyvänsä suojelusta, tekijän rikosentekotarkoitus ei tee oikeutetusta teosta rangaistavaa eikä vaikutusta ole sillä, luuleeko tekijä syyllistyvänsä rikokseen.¹⁹⁰

---

¹⁸⁹ HE 94/1993 vp, s. 96.

¹⁹⁰ Nuutila 1997, s. 314; Nuutila 2001, s. 58–59; Hahto 2004, s. 247–249.

Suostumuksen asema vastuuvapausperusteena on tunnustettu paitsi oikeuskirjallisuudessa myös lainvalmisteluaineistoissa¹⁹¹. Suostumus vaikuttaa myös useissa arkielämän tilanteissa, kuten korvien rei'ittämisessä korvakorujen ottamista varten.¹⁹² Lisäksi suostumuksen merkitys vastuuvapausperusteena on hyväksytty oikeuskäytännössä, vaikkakin suostumusta käsitteleviä tuomioistuinratkaisuja on vähän¹⁹³. Nimenomaisesti suostumuksen pätevyyttä käsitellään vain yhdessä korkeimman oikeuden ennakkopäätöksessä KKO 2001:7. Siinä vastaaja oli antanut 12-vuotiaalle lapselle tämän pyynnöstä juotavaksi väkevää alkoholijuomaa seurauksin, että lapsi oli juonut itsensä tiedottomaan humalatilaan. Teko luettiin vastaajan syyksi pahoinpitelynä, koska lapsen ei katsottu voineen antaa ikäänsä nähden pätevää suostumusta terveytensä vahingoittamiseen. Ratkaisussa korkein oikeus operoi nimenomaisesti suostumuksen käsitteellä. Vaikka tapauksen ydinkysymys oli suostumusopillinen¹⁹⁴, korkein oikeus ei ottanut perusteluissaan laajemmin kantaa suostumusopillisiin seikkoihin, pätevän suostumuksen sisältöön, rajoihin tai edellytyksiin eikä suostumuksen systemaattiseen paikkaan rikoksen rakenteessa. Ratkaisussaan korkein oikeus hyväksyi ja tunnusti, että suostumuksella voi olla merkitystä rikosoikeudellisena vastuuvapausperusteena. Korkein oikeus ei kuitenkaan ottanut perusteluissaan kantaa suostumusopin asemaan eikä sisältöön, joten oikeuskäytännön suostumusoppia koskeva tulkintalinja jäi edelleen määrittämättä. Näin ollen oikeuskirjallisuudella on huomattava merkitys suostumusopin suhteen.

---

¹⁹¹ *KM* 1976:72, s. 106–107; *HE* 94/1993 vp, s. 96; *HE* 44/2002 vp, s. 111.

¹⁹² *Hahto* 2004, s. 240.

¹⁹³ *Matikkala* 1996, s. 175; *Hahto* 2004, s. 240, 271. Suostumuksen merkitystä henkeen ja terveyteen kohdistuvissa rikoksissa on käsitelty tekstissä esitetyn ratkaisun KKO 2001:7 lisäksi ratkaisuissa KKO 1950 II 36; I-SHO 30.4.1998, R 97/594 (KKO 10.2.1999: ei valituslupaa); THO 3.10.2003, R 02/531 (lainvoimainen) ja I-SHO 11.6.2009, R 09/96 (lainvoimainen). *Ensimmäisessä* ratkaisussa syytetty oli päähtyneenä yrittänyt ampua 2–3 metrin matkalta toisen suostumuksen mukaisesti tämän päässä ollutta hattua, jolloin luoti oli osunut tätä päähän. Syytetty tuomittiin kuolemantuottamuksesta. *Toisessa* ratkaisussa syytteet lievistä pahoinpitelystä hylättiin, koska uhrin katsottiin antaneen suostumuksensa veteen heittämisestä olemalla vastustamatta tekoa. *Kolmannessa* ratkaisussa syytteet törkeästä ryöstöstä hylättiin, koska uhrin katsottiin antaneen suostumuksensa siihen, että häntä lyötiin metalliputkella niin, että hänelle aiheutui mustelmia. *Neljännessä* ratkaisussa syyte pahoinpitelystä hylättiin, koska molemminpuolisin suostumuksin käydyn leikkipainin ei katsottu täyttäneen pahoinpitelyn tunnusmerkistöä.

¹⁹⁴ Nuutila tosin katsoo, että korkeimman oikeuden olisi pitänyt paikantaa tapauksen ydinongelma toisin. Vastaaja ei tietenkään ollut saanut lapselta suostumusta aiheuttaa tälle henkilövahinkoja, vaan vastaaja oli myötävaikuttanut siihen, että lapsi vaaransi oman turvallisuutensa viinaa juomalla. Näin ollen ydinkysymystä ei olisi Nuutilan mukaan pitänyt tarkastella suostumusopillisesti, vaan se olisi pitänyt jäsentää myötävaikutukseksi itsevaarantamiseen. Lopputuloksen kannalta toisenlaisella kysymyksenasettelulla ei tässä ratkaisussa kuitenkaan olisi ollut Nuutilan mukaan merkitystä. Ks. *Nuutila* 2001, s. 60–61. Tämä johtuu siitä, että rankaisemattoman itsevaarantamisen edistämisen edellytykset eivät tapauksessa täyttyneet (luku 4.4.3.3). Ks. *Nuutila* 1996b, s. 465; *Nuutila* 1997, s. 178–179.

4.2.2 Loukatun suostumus ja urheiluloukkaukset

Urheiluloukkausten oikeuttamista on perusteltu aiemmassa oikeuskirjallisuudessa loukatun antamalla suostumuksella.¹⁹⁵ Ensi näkemältä suostumusoppi vaikuttaakin tarjoavan onnistuneen selityksen sille, miksi urheilulajin sääntöjä noudattamalla tehtyä urheiluloukkausta ei voida pitää rikosoikeudellisesti rangaistavana. Suostumusdoktriinin mukaan peliin osallistumalla urheilija antaa konkludenttisesti suostumuksensa pelissä tapahtuviin sääntöjen mukaisiin tekoihin, jotka ulkoisesti täyttävät pahoinpitelyn tai vammantuottamuksen tunnusmerkistön.¹⁹⁶ Myös korkein oikeus on sivumennen todennut ratkaisussaan KKO 1996:74, että osallistumalla peliin pelaajan voidaan katsoa hyväksyneen, että hän voi saada ottelun aikana erilaisia, yleensä lievähköjä vammoja. Vaikka korkein oikeus ei ratkaisussaan käyttänyt suostumuskäsitettä, nähdäkseni viittauksella vammautumisen hyväksymiseen tarkoitettiin asiallisesti juuri sitä.

Loukatun suostumukseen urheiluloukkausten oikeuttamisperusteena sisältyy kuitenkin ongelmia. *Ensinnäkin* kuolema ja vakava vamma rajautuvat suostumusopissa pätevän suostumuksen ulkopuolelle.¹⁹⁷ Tällöin toisen urheilijan kuoleman tai vakavan ruumiinvamman aiheuttanut urheilija olisi aina rikosoikeudellisessa vastuussa teostaan, vaikka tämä olisi toiminut lajin sääntöjen mukaisesti. Nähdäkseni näkemys on ongelmallinen vahingon aiheuttaneen urheilijan oikeusturvaa ajatellen, koska hän ei voi välttämättä ennalta tietää, millaisia vahinkoseurauksia sinänsä sääntöjenmukaisesti tehdystä urheiluloukkauksesta toiselle urheilijalle voi aiheutua. Vahinkoseurausten aiheutumisessa kysymys on myös sattumasta. Näkemys johtaisi lisäksi epäloogiseen tilanteeseen, jossa suostumus riskinottoon olisi sinänsä pätevä, mutta se ei kattaisi riskin konkretisoitumista silloin, kun seurauksena olisi kuolema tai vakava ruumiinvamma.¹⁹⁸ Näkemystä ei ole myöskään hyväksytty oikeuskäytännössä. Ratkaisussa KKO 1982 II 21 (ään.) rallikilpailun erikoiskokeessa auto oli syöksynyt tieltä seurauksin, että ohjaajan vieressä istunut kartanlukija oli kuollut. Kun ohjaajan ei ollut näytetty laiminlyöneen sellaisen huolellisuuden ja varovaisuuden noudattamista, mitä häneltä kyseessä olleissa kilpailuolosuhteissa oli voitu vaatia, häntä vastaan ajettu syyte kuolemantuottamuksesta hylät-

---

¹⁹⁵ Anttila 1946, s. 146–147; Nuutila 1996b, s. 299, 319; Hirsimäki 1997, s. 106; Kinnunen 1998, s. 22; Nuutila 1999, s. 30; Hahto 2004, s. 240.

¹⁹⁶ Anttila 1946, s. 147, 149; Nuutila 1996a, s. 212.

¹⁹⁷ Anttila 1946, s. 147; Nuutila 1996a, s. 212; Nuutila 1996b, s. 299, 482; Nuutila 1997, s. 183, 315; Backman 1998, s. 18; Nuutila 1999, s. 30.

¹⁹⁸ Hahto 2004, s. 289.

tiin. Ratkaisussa ohjaajan rikosoikeudellinen vastuu ei siis riippunut aiheutuneista vakavistakaan vahinkoseurauksista.

Toiseksi suostumusoppi ei sovellu tilanteisiin, joissa urheiluun osallistuminen on pakollista, kuten koulu- tai armeijaliikunnassa taikka pelaajasopimukseen perustuvassa velvollisuudessa osallistua tiettyyn urheilusuoritukseen, koska saattaa olla, että tällöin suostumusta ei ole annettu lainkaan tai sen antaminen ei ole perustunut tosiasialliseen vapaaehtoisuuteen.¹⁹⁹ Pakollisuuteen perustuva urheilu jäisi siten suostumusopin ulkopuolelle ja urheilija olisi rikosoikeudellisessa vastuussa kaikista toiselle aiheuttamistaan henkilövahingoista riippumatta siitä, toimiko hän lajin sääntöjen mukaan vai ei.²⁰⁰ Käytännössä urheiluloukkauksiin suhtaudutaan kuitenkin samalla tavoin riippumatta siitä, onko osallistuminen perustunut vapaaehtoisuuteen vai ei.²⁰¹ Suostumusoppi jättääkin vastaamatta siihen, miten urheiluloukkaukset voidaan oikeuttaa pakolliseen osallistumiseen perustuvassa urheilussa.²⁰²

Kolmanneksi on väärin sanoa, että urheilussa suostumus annetaan loukkaustekoon tai vahinkoseuraukseen, vaan pikemminkin urheilija antaa suostumuksensa vahingon sattumisen riskiin sekä suorastaan uskoo ja toivoo välttävänsä lopullisen vahingon.²⁰³ Suostumus riskiin ei siis tarkoita samaa kuin suostumus vahinkoseuraukseen. Esimerkiksi osallistumalla jääkiekkopeliin urheilija tuskin antaa suostumustaan siihen, että vastustaja lyö häntä kasvoihin niin, että häneltä irtoaa kolme hammasta. Siksi on oikeampaa sanoa, että osallistumalla peliin urheilija antaa suostumuksensa ainoastaan vahingoittumisen riskille. Suostumusopin mukaanhan pätevä suostumus on annettava sekä tekoon että seuraukseen.

Neljänneksi suostumusoppi soveltuu käytännössä vain tahallisten tekojen arviointiin, koska suostumuksen on koskettava sekä tekoa että seurausta.²⁰⁴ Aiemmassa oikeuskirjallisuudessa²⁰⁵ katsottiin, että suostumus oli mahdollista antaa myös tuottamuksellisiin tekoihin ja seurauksiin. Tätä perusteltiin niin sanotulla tahdonsuuntateorialla. Teorian mukaan jos joku antaa suostumuksensa tekoon ja ottaa samalla huomioon tai nimen-

¹⁹⁹ Nuutila 1996a, s. 212; Nuutila 1997, s. 315; Nuutila 1999, s. 30. Ks. myös Anttila 1946, s. 149.

²⁰⁰ Nuutila 1997, s. 315; Nuutila 1999, s. 30.

²⁰¹ Nuutila 1996a, s. 212; Nuutila 1996b, s. 300 alav. 69; Hahto 2004, s. 303.

²⁰² Nuutila 1996a, s. 212; Nuutila 1996b, s. 300 alav. 69.

²⁰³ Malmsten 1985, s. 200; Nuutila 1996b, s. 300, 482–483; Nuutila 1997, s. 183–184, 315; Backman 1998, s. 18; Nuutila 1999, s. 30; Malmsten 2001, s. 121; Jareborg 2009, s. 282.

²⁰⁴ Matikkala 1996, s. 172; Nuutila 1997, s. 316; Kinnunen 1998, s. 22; Frände 2012, s. 193.

²⁰⁵ Anttila 1946, s. 83, 139, 146–148; Honkasalo 1965, s. 189.

omaisesti tarkoittaa myös teosta mahdollisesti aiheutuvaa seurausta, suostumuksen varassa toimineen tahallisuudella tai tuottamuksella ei ole merkitystä. Esimerkiksi oletetaan, että A antaa B:lle suostumuksensa lievään pahoinpitelyyn, mutta samalla hän ottaa huomioon vammautumisen vaaran. Oletetaan lisäksi, että B lievän pahoinpitelyn yhteydessä aiheuttaa huolimattomuudellaan A:lle vamman. Tahdonsuuntateorian mukaan B:n teko ei ole oikeudenvastainen, koska se on ollut A:n sallivan tahdonsuunnan mukainen. Siten A:n suostumus on koskenut myös tuottamuksellisesti aiheutettua seurausta, ei kuitenkaan vakavan vamman tuottamusta eikä kuolemantuottamusta.²⁰⁶ Sen sijaan nykyisessä oikeuskirjallisuudessa²⁰⁷ katsotaan, että suostumusoppi voi soveltua käytännössä vain tahallisten loukkausrikosten arviointiin, koska suostumus on annettava nimenomaan tietyn tavoitellun seurauksen aiheuttamiseen. Näin ollen suostumusopin ei katsota soveltuvan tuottamuksellisiin tekoihin, joissa aiheutunut seuraus ei ole toiminnan tavoiteltu lopputulos vaan pikemminkin epäonnekas sattuma.

Voidaan todeta, että urheiluloukkausten oikeuttamista ei voida tyydyttävästi perustella loukatun suostumuksella. Nimenomaan urheiluloukkausten oikeuttamisperusteena suostumusoppiin liittyy avoimeksi jääviä ongelmia, jotka on kuitenkin pystyttävä ratkaisemaan. Näin ollen suostumusoppia ei voida pitää riittävänä selitysmallina urheiluloukkausten oikeuttamiseen, vaikka opin asema urheiluloukkausten oikeuttamisperusteena on ollut aiemmin vahva.

4.3 Sosiaaliadekvanssi ja urheiluloukkausten oikeuttaminen

4.3.1 Sosiaaliadekvanssi rikoslainopillisena käsitteenä

Urheiluloukkausten rikosoikeudellista oikeuttamista on oikeuskirjallisuudessa perusteltu myös sosiaaliadekvanssilla²⁰⁸. Varsinaisesti sosiaaliadekvanssi on vaikuttanut ruotsalai-

---

²⁰⁶ Anttila 1946, s. 83, 139, 146–148; Honkasalo 1965, s. 186–187, 189–191.

²⁰⁷ Ks. esim. Matikkala 1996, s. 172; Nuutila 1997, s. 316; Hahto 2004, s. 288; Frände 2012, s. 193.

²⁰⁸ Sosiaaliadekvanssin käsitteen ohella oikeuskirjallisuudessa on viitattu samaan ilmiöön käyttämällä eri käsitteitä, kuten intressivertailua, hyötyjen ja haittojen punnintaa sekä elämän sääntöjä (*livets regel*). Rikoslainopillisesti käsitteiden funktio on sama eli niiden avulla on pyritty oikeuttamaan teko sen sosiaalisen hyväksyttävyyden vuoksi. Tässä tutkielmassa käytetään yhdenmukaisesti sosiaaliadekvanssin käsitettä.

nessa ja saksalaisessa rikoslainopissa.²⁰⁹ Sen sijaan suomalaisessa rikoslainopissa sen asema on jäänyt vähemmälle huomiolle.²¹⁰

Sosiaaliadekvanssille ei ole olemassa legaalimääritelmää. Lainopissa se määritellään usein ilmaisemalla sosiaaliadekvaatin toiminnan kuvaus. Yleisesti rikoslainopissa sosiaaliadekvanssin katsotaan tarkoittavan sitä, että toiminta, joka on yhteiskunnassa yleisesti hyväksyttävää ja sallittua, ei ole rangaistavaa, vaikka siinä täytyisi jonkin rikoksen tunnusmerkistö ja vaikka rikosoikeudellisen vastuun pois sulkemiseen ei soveltuisi mikään lakiin kirjattu vastuuvapausperuste.²¹¹ Jareborgin mukaan sosiaaliadekvanssi vaikuttaa rikosoikeudessa kirjoittamattomana poikkeussääntönä. Hän määrittelee sosiaaliadekvanssin dogmaattiseksi varaventiiliksi, jonka avulla on mahdollisuus sulkea rikosoikeudellinen vastuu pois tapauksissa, joissa vastuuvapaudelle ei ole saatavissa tukea kirjoitetusta laista, mutta joissa rikosoikeudellinen puuttuminen on kohtuutonta ja tarkoituksetonta. Esimerkkeinä sosiaaliadekvaateista tilanteista Jareborg mainitsee muun muassa vapaaehtoisesti lajin sääntöjen ja pelin hengen mukaan harjoitettavan urheilun ja leikin sekä vallitsevan hoitokäytännön mukaiset hoitotoimenpiteet.²¹²

Sosiaaliadekvanssin lainopillisena tehtävänä on rajoittaa rikosoikeudellisen vastuun alaa.²¹³ Rikosvastuun kaventamisen tarve voi johtua *ensinnäkin* siitä, että rikostunnusmerkistö saattaa soveltua tilanteeseen, jota lainsäätäjät ei ole tarkoittanut rangaistavaksi. Rikostunnusmerkistöjä saattaa olla vaikeaa tai mahdotonta muotoilla niin täsmällisesti ja yksityiskohtaisesti, että ne kattaisivat ainoastaan rangaistavaksi tarkoitettua toimintaa. Tällöin sosiaaliadekvanssin tarkoituksena on korjata rikosoikeutta niin, että vastuu voi seurata vain epäadekvaatista toiminnasta.²¹⁴ *Toiseksi* rikosvastuun kaventamisen tarve voi johtua siitä, että lakiin kirjattuja vastuuvapausperusteita soveltamalla ei voida poistaa vastuuta tilanteissa, joissa rikosoikeudellisen vastuun pois sulkeminen on kuitenkin välttämätöntä. Tällöin sosiaaliadekvanssin tarkoituksena on paikata lakiin kirjattujen vastuuvapausperusteiden soveltamisalan ulkopuolelle jääviä aukkoja.²¹⁵

²⁰⁹ Kinnunen 1999, s. 59–63; Hahto 2004, s. 289–291.

²¹⁰ Nuutila 1996b, s. 299; Kinnunen 1999, s. 61; Tolvanen 1999, s. 254.

²¹¹ Strahl 1976, s. 407–408; Nuutila 1997, s. 141–142; Kinnunen 1999, s. 59; Morawski 2004, s. 225; Nuotio 2010, s. 139.

²¹² Jareborg 2009, s. 290–291, 295–301.

²¹³ Strahl 1976, s. 407; Lahti 1982, s. 52–53; Lahti 1983, s. 439; Nuotio 2003, s. 76; Morawski 2004, s. 227; Tuori 2005, s. 328; Melander 2008, s. 499; Jareborg 2009, s. 290.

²¹⁴ Strahl 1976, s. 407–408; Morawski 2004, s. 225–227; Jareborg 2009, s. 290.

²¹⁵ Strahl 1976, s. 407; Koskinen 2001, s. 58; Morawski 2004, s. 225–226; Jareborg 2009, s. 290–291, 296.

Rikosoikeuden systematiikassa sosiaaliadekvanssi on ymmärretty kolmessa eri merkityksessä. *Ensinnäkin* se on voitu jäsentää teon tunnusmerkistön mukaisuuden alaisuuteen. Tällöin katsotaan, että sosiaaliadekvaatti toiminta ei täytä lainkaan rikoksen tunnusmerkistöä, vaan tunnusmerkistön täyttyminen edellyttää, että tunnusmerkistöön sisältyvän sallitun toiminnan raja ylittyy sosiaalisesti epäadekvaatilla tavalla.²¹⁶ *Toiseksi* sosiaaliadekvanssi on voitu ymmärtää tulkintaperiaatteena, jonka mukaan tunnusmerkistöjä on tulkittava niin, että sosiaalisesti hyväksyttävä toiminta suljetaan tulkinnalla tunnusmerkistön soveltamisalan ulkopuolelle. Tällöin ajatellaan – kuten ensimmäisesäkin kohdassa –, että tunnusmerkistöt on tarkoitettu kattamaan vain sosiaalisesti epäadekvaatti käyttäytyminen.²¹⁷ *Kolmanneksi* sosiaaliadekvanssia on voitu pitää oikeuttamisperusteena.²¹⁸ Tällöin kysymys on siitä, että teon katsotaan ulkoisesti täyttävän rikoksen tunnusmerkistön, mutta sosiaaliadekvanssi lakiin kirjoittamattomana yleisenä vastuuvapausperusteena poistaa rikosoikeudellisen vastuun silloin, kun tekoa on pidettävä yhteiskunnassa yleisesti hyväksyttävänä. Tällöin sosiaaliadekvanssi täydentää lakiin kirjattujen oikeuttamisperusteiden joukkoa.

Todettakoon, että Ruotsin korkein oikeus on tunnustanut sosiaaliadekvanssin aseman lakiin kirjoittamattomana vastuuvapausperusteena seuraavassa ratkaisussaan:

NJA 1997 s. 636: A oli suorittanut ympärileikkauksen kuudelle 1½–6-vuotiaalle muslimipojalle uskonnollisin syin näiden huoltajien pyynnöstä. A:lla ei ollut Ruotsissa lääkäriänoikeuksia, toimenpidettä ei tehty sairaalaolosuhteissa eikä leikkauksissa käytetty puudutusta. Neljä kuudesta pojasta sai infektion. Alioikeus ja hovioikeus tuomitsivat vastaajan pahoinpitelystä. Korkein oikeus hylkäsi syytteen perustellen, että uskonnollisista syistä tehty pojan ympärileikkaus oli sosiaaliadekvaattia, kun toimenpiteeseen oli saatu henkilön oma tai alaikäisen huoltajan suostumus. Tällöin sosiaaliadekvanssi johti vastuuvapauteen, vaikka teko olisi muuten arvioitu pahoinpitelyksi.

Ratkaisussa keskeistä oli *ensinnäkin* se, että korkein oikeus hylkäsi pahoinpitelysyytteen lakiin kirjoittamattomalla perusteella eli sosiaaliadekvanssin nojalla. Korkein oikeus ei kuitenkaan eritellyt tarkemmin sosiaaliadekvanssin rikoslainopillisia lähtökoh- tia eikä sisällöllisiä kriteereitä. *Toiseksi* ratkaisu osoitti sen, että korkein oikeus jäseni sosiaaliadekvanssin oikeuttamisperusteeseen rinnastuvaksi vastuuvapausperusteeksi toteamalla seuraavasti: "– – omskärelsen av religiösä skäl i och för sig uppfyller kriteriet social adekvans och därför, om samtycke föreligger, bör kunna medföra frihet från ansvar trots att handlandet annars skulle vara att bedöma som misshandel" (kurs. tässä). Viittaus vastuuvapauteen osoittaa, että korkein oikeus on katsonut rikostunnusmerkistön ulkoisesti täyttyneen, mutta rikosoikeudellinen vastuu on jäänyt toteutumatta poikkeuksellisen vastuuvapausperusteiden nojalla. Ratkaisussaan korkein oikeus on siis tunnustanut sosiaaliadekvanssin rikoslainopillisen aseman ja katsonut sen lainopilliseksi tehtäväksi täydentää lakiin kirjattuja vastuuvapausperusteita.

²¹⁶ Zipf 1970, s. 79–80, 93–94; Lappi-Seppälä 1987, s. 393; Nuutila 1997, s. 141–142; Kinnunen 1999, s. 62; Tolvanen 1999, s. 255–256; Nuotio 2003, s. 76.

²¹⁷ Kinnunen 1999, s. 62; Tolvanen 1999, s. 256.

²¹⁸ Lahti 1982, s. 52–53; Lahti 1983, s. 439; Lappi-Seppälä 1987, s. 393; Tuori 2005, s. 328; Jareborg 2009, s. 38, 290–301.

Ruotsalaisessa rikoslainopissa sosiaaliadekvanssi on saanut institutionaalista tukea myös lainvalmisteluaineistoissa (SOU 1988:7 ja Prop. 1993/94:130). Vastuuvapausperusteita koskevassa mietinnössä (SOU 1988:7) sosiaaliadekvanssia käsitellään yleisenä rikosoikeudellista vastuuta rajoittavana perusteena tilanteissa, joissa muut vastuuvapausperusteet eivät sovellu poistamaan rikosoikeudellista vastuuta, vaikka sen poistaminen on tilanteessa välttämätöntä.²¹⁹ Myös rikoslain vastuuvapausperusteiden muuttamista koskevassa hallituksen esityksessä (Prop. 1993/94:130) lainsäätäjät antaa nähdäkseen tuen sosiaaliadekvanssille vastuuvapausperusteena suostumussäännöksen (BrB 24:7) perusteluosassa, vaikka lainsäätäjät ei suoraan tukeudu sosiaaliadekvanssin käsitteeseen. Siinä lainsäätäjät katsoo, että koska suostumus ei sovellu vastuuvapausperusteeksi kaikissa urheiluloukkaustilanteissa, vastuuvapauden on seurattava siitä, että tietyt urheiluloukkaukset, myös sääntörikkomukset, ovat yleisesti hyväksytyjä yhteiskunnassa. Lainsäätäjät toteaa: "Att använda samtycke som grund för ansvarsfrihet är – – inte möjligt i alla situationer. Ansvarsfriheten följer här i stället av att vissa regelöverträdelser är *allmänt godtagna i samhället*" (kurs. tässä).²²⁰ Toteamus yleisestä yhteiskunnallisesta hyväksyttävyydestä merkitsee tässä yhteydessä nähdäkseen sosiaaliadekvanssiin tukeutumista.

Suomalaisessa rikoslainopissa sosiaaliadekvanssi ei ole saanut ainakaan nimenomaista tukea lainvalmisteluaineistoista eikä oikeuskäytännöstä. Niin sanotussa Koijärvi-tapauksessa sosiaaliadekvanssin kaltainen vastuuvapausperustelu nimenomaisesti hylättiin:

KKO 1983 II 159: Syytetyt olivat maansiirtotyömaalla tunkeutuneet kaivinkoneen toimintasäteen sisäpuolelle, jolloin koneen kuljettajan oli ollut luovuttava käyttämästä konetta, koska hän muutoin olisi saattanut aiheuttaa tahallansa tai tuottamuksellaan koneen toimintasäteen sisäpuolella olleille henkilöille ruumiinvamman ja siten syyllistyä rikokseen. Syytetyt tuomittiin rangaistukseen pakottamisesta. Niin sanottu kansalaisistottelemattomuus ei ollut sellainen peruste, joka olisi poistanut teon rangaistavuuden.

Tapauksessa ojitussuunnitelma, jonka mukaisia maankaivuutöitä syytetyt olivat estäneet, oli hyväksytty lainmukaisessa järjestyksessä. Näin ollen syytetyt eivät voineet toimia rikoslain tarkoittamassa, rangaistavuuden poistavassa pakkotilassa. Syytetyt vetosivat puolustuksessaan pyrkimyksensä auttaa oikeuden toteutumista siten, että alueen suojeluratkaisut ehdittäisiin tehdä ennen ojitussuunnitelman täytäntöönpanoon ryhtymistä. Näin he katsoivat toimineensa yhteiskunnalle arvokkaiden päämäärien hyväksi, minkä vuoksi heidän tekonsa olisi pitänyt jättää anteeksiantoperustein rankaisematta. Korkein oikeus ei hyväksynyt syytettyjen esittämiä sosiaaliadekvaattisia päämääriä vastuuvapausperusteeksi vaan totesi ratkaisussaan seuraavaa: "Oikeusjärjestykseen sisältyviä säännöksiä muutetaan siten kuin perustuslaeissa säädetään. Yhteiskuntarauhan kannalta ei voida puolustaa sellaista sääntöä, että yksilö tai ryhmittymä säädettävän lain

²¹⁹ SOU 1988:7, s. 130–131, 134–135.

²²⁰ Prop. 1993/94:130, s. 40–41.

kannalta ehkä yleisestikin hyväksyttävän perusteen tai päämäärän mukaisesti ryhtyisi oikeusjärjestyksen syrjäyttämällä toimimaan ikään kuin tuo peruste tai päämäärä jo olisi lainsäädännössä hyväksytty. Syytettyjen esittämä peruste ei siten poista tekojen rangaistavuutta." Sen sijaan niin sanotussa ympärileikkaustapauksessa korkein oikeus arvioi toisella tavoin sosiaalisten tarkoitusten merkitystä rikosoikeudellisessa vastuuarvioinnissa:

KKO 2008:93: A oli suorittanut lääkirillä neljän ja puolen vuoden ikäiselle pojalle ympärileikkauksen uskonnollisista syistä. Korkeimman oikeuden tuomiosta ilmenevillä perusteilla katsottiin, että A:n menettely ei ollut rangaistavaa pahoinpitelynä tai siihen yllytyksenä.

Korkein oikeus toteaa ratkaisussaan poikien ympärileikkauksen olevan maailmanlaajuisen ilmiö ja tavanomainen toimenpide useissa yhteisöissä joko uskontoon, kulttuuriin tai perinteisiin liittyvistä syistä. Ratkaistavana olleessa tapauksessa oli kysymys muslimipojan ympärileikkauksesta. Korkeimman oikeuden ratkaisun mukaan muslimien keskuudessa poikien ympärileikkaus on vakiintunut, uskonnollisiin traditioihin nojautuva vanha ja velvoittava perinne sekä kiinteä osa yhteisön miespuolisten jäsenten identiteettiä, ja se liittyy heidät uskonnolliseen ja sosiaaliseen yhteisöönsä. Näistä syistä uskonnollisin perustein suoritettua lääketieteellisesti asianmukaista ympärileikkausta ei ollut pidettävä oikeudenvastaisena eikä siten rangaistavana. Tolvanen huomauttaa, että korkein oikeus on tarkastellut ympärileikkauksen sallittavuutta oikeudenvastaisuuden kategoriassa, mutta se on jättänyt kertomatta, mikä tapaukseen soveltunut juridinen oikeutamisperuste on ollut.²²¹ Ratkaisusta on luettavissa, että korkein oikeus on perustellut ympärileikkauksen sallittavuutta sosiaalisesti hyväksyttävillä syillä kuitenkin käyttämättä sosiaaliadekvanssin käsitettä tai edes pohtimatta tällaisen perustelutavan laajempaa sovellettavuutta rikosoikeudellisen vastuun arviointiin. Näin ollen ennakkopäätöksen perusteella ei nähdäkseni voida päätellä, että korkein oikeus olisi tunnustanut sosiaaliadekvanssin aseman rikosoikeudellisena vastuuvapausperusteena.

Tässä yhteydessä voidaan viitata myös lainvoimaa vailla olevaan Helsingin kärjäoikeuden ratkaisuun 30.12.2011, R 11/3143. Tapauksessa A oli suorittanut ympärileikkauksen 7- ja 12-vuotiaille muslimipojille uskonnollisin syin näiden vanhempien pyynnöstä. A:lla ei ollut Suomen tai EU:n alueella vahvistettua lääketieteellistä taikka muuta terveyden- tai sairaanhoitoalan pätevyyttä. Tästä syystä kärjäoikeus katsoi, että ympärileikkauksia ei ollut suoritettu lääketieteellisesti asianmukaisella tavalla, ja se tuomitsi A:n kahdesta pahoinpitelystä. Poikien vanhempien katsottiin syyllistyneen pahoinpitelyn yllytykseen, mutta heidät jätettiin rangaistukseen tuomitsematta, koska kärjäoikeus piti heidän tekoaan anteeksiannettavana sen syiden perusteella. Ratkaisussa keskeisenä

---

²²¹ Tolvanen 2009, s. 143.

erona ennakkopäätökseen KKO 2008:93 oli se, että ympärileikkauksen suorittaneella ei ollut muodollista pätevyyttä tehdä tämänkaltaista kirurgista toimenpidettä. Käräjäoikeus ei myöskään hyväksynyt tekojen taustalla ollutta uskonnollista (sosiaaliadekvaattia) syytä rikosoikeudellisen vastuun poistavaksi perusteeksi.

Sisällöllisesti ja dogmaattisesti sosiaaliadekvanssi on läheisessä yhteydessä sallittuun riskiin (luku 4.4.1). Useat tutkijat²²² katsovat, että ne viittaavat asiallisesti samaan ilmiöön, ja eräät tutkijat²²³ jopa rinnastavat sosiaaliadekvanssin ja sallitun riskin jo määritelmätasolla. Esimerkiksi Lappi-Seppälä määrittelee sosiaaliadekvanssin riskin sisältämän toiminnan hyväksymiseksi toiminnan sosiaalisesti suotuisten ominaisuuksien perusteella.²²⁴ Vastaavasti Jareborg katsoo, että sosiaaliadekvanssin käsitettä voidaan käyttää sallittuun riskiin kuuluvasta toiminnasta.²²⁵

Yhtäläisyyksistä huolimatta nähdäkseni sosiaaliadekvanssia ja sallittua riskiä ei voida täysin rinnastaa toisiinsa. Kuten edellä on käynyt ilmi, sosiaaliadekvanssissa haetaan intressipunninnalla perusteita, jotka tekevät toiminnan sosiaalisesti hyväksyttäväksi. Kysymys on näin ollen toiminnan legitimizeettiperusteiden selvittämisestä. Sen sijaan sallittu riski pyrkii osoittamaan rikosoikeudellisesti sallitun ja kielletyn rajan.²²⁶ Kun sallittuun riskiin nojaututaan, sallitun ja kielletyn rajanvedon lisäksi myös sen taustalla olevat legitimizeettiperusteet on kyettävä selvittämään. Näin ollen hahmotan sosiaaliadekvanssin ja sallitun riskin suhteen niin, että sallitun riskin legitimizeettiperusteiden määrittäminen merkitsee samaa kuin mistä sosiaaliadekvanssissa on kysymys, mutta sallittu riski menee juridis-teknisenä käsitteenä legitimizeettiperustelua (sosiaaliadekvanssia) pidemmälle pyrkien määrittämään sallitun ja kielletyn toiminnan rajan, mistä syystä sosiaaliadekvanssissa on jouduttu tukeutumaan sallitun riskin käsitteeseen.

4.3.2 Sosiaaliadekvanssi ja urheiluloukkaukset

Urheilun sosiaaliadekvanssia voidaan pitää epäilemättä suurena, sillä riskeistä huolimatta urheilun harjoittamisella on monia positiivisia hyötyvaikutuksia niin yksilölle kuin

---

²²² Ks. esim. Lahti 1982, s. 52; Lahti 1983, s. 439; Lappi-Seppälä 1987, s. 366; Nuotio 1998, s. 303; Hahto 2004, s. 290–291; Melander 2008, s. 499; Jareborg 2009, s. 290.

²²³ Ks. esim. Lahti 1982, s. 52; Lahti 1983, s. 439; Lappi-Seppälä 1987, s. 366; Hahto 2004, s. 290–291.

²²⁴ Lappi-Seppälä 1987, s. 366.

²²⁵ Jareborg 2009, s. 290.

²²⁶ Nuutila 1996b, s. 300–303; Nuutila 1997, s. 141; Frände 2012, s. 90–98.

yhteiskunnalle. Esimerkkinä voidaan mainita urheilun terveyttä edistävä vaikutus.²²⁷ Ollakseen sosiaaliadekvaattia toiminnan on pysyttävä sallitun riskin rajoissa, mikä tarkoittaa, että urheilua on harrastettava lajin sääntöjen tai pelin hengen mukaisesti.²²⁸

Suostumusoppiin verrattuna sosiaaliadekvanssiopin etuna on *ensinnäkin* se, ettei oppi edellytä osallistujan suostumusta.²²⁹ Toisin sanoen suostumusta ei tarvitse tulkita keino-tekoisesti olemassa olevaksi silloin, kun sitä ei tosiasiallisesti ole.²³⁰ Tällöin teon oikeuttaminen voidaan opin mukaan perustella silloinkin, kun osallistuminen on tapahtunut ilman osallistujan suostumusta esimerkiksi osallistuttaessa pakolliseen koulu- tai armeijaliikuntaan taikka pelaajasopimuksen velvoittaessa pelaajan osallistumaan tiettyyn urheilu-uritukseseen. *Toiseksi* (tahalliset ja tuottamukselliset) teot, jotka tehdään sallitun riskin rajoissa, katsotaan seurauksista riippumatta automaattisesti sosiaaliadekvaateiksi.²³¹ Nähdäkseni juuri näissä argumenteissa opin selitysvaikutus nimenomaan urheiluloukkausten rikosoikeudellisessa oikeuttamisessa tulee hyvin esiin: jos urheilija toimii lajin sääntöjen mukaisesti eli sallitun riskin rajoissa, hänen vastuunsa ei riipu – toisin kuin suostumusopissa – siitä sattumanvaraisesta seikasta, millaiset vahinkoseuraukset hän teollaan toiselle urheilijalle aiheuttaa, eikä siitä, oliko loukattu antanut suostumustaan ja minkä laajuusena.

Oppiin liittyy kuitenkin eräitä ongelmia ja heikkouksia. *Ensinnäkin* sosiaaliadekvanssin selitysvaikutus urheiluloukkausten rikosoikeudellisessa oikeuttamisessa voidaan kyseenalaistaa, sillä urheiluun sisältyy lieveilmiöitä, joita ei voida pitää yksilölle tai yhteiskunnalle hyödyllisinä. Backman katsoo, että sosiaaliadekvanssilla voidaan oikeuttaa vain väkivallattomat urheilulajit sekä niissä sattuvat onnettomuudet ja loukkaantumiset. Esimerkkinä voidaan mainita hiihtäjien törmäminen toisiinsa. Sen sijaan Backmanin mukaan sosiaaliadekvanssiopilla ei voida oikeuttaa urheiluloukkauksia joukkue- ja kappailulajeissa, joissa väkivalta kuuluu niiden luonteeseen. Esimerkiksi nyrkkeilyssä jokainen päähän kohdistunut isku aiheuttaa aivoissa vaurioita, joilla on haitallisia seurauksia urheilijalle myöhemmin.²³² Backmanin mukaan sosiaaliadekvanssi ei voi koskea

²²⁷ Malmsten 1997, s. 248; Backman 1998, s. 19–20; Backman 2002, s. 83; Morawski 2004, s. 217–218; Tapani – Tolvanen 2008, s. 256–257.

²²⁸ Jareborg 2009, s. 223–224.

²²⁹ Jareborgin mukaan urheilussa ja leikissä sosiaaliadekvanssisääntö koskee kuitenkin vain vapaaehtoista osallistumista. Ks. Jareborg 2009, s. 224, 295–296.

²³⁰ Hahto 2004, s. 291.

²³¹ Lappi-Seppälä 1987, s. 366, 431; Hahto 2004, s. 290–291.

²³² Backman 1998, s. 20; SOU 2003:24, s. 117–125; Prop. 2005/06:147, s. 13–14.

urheilun väkivaltaisia piirteitä, koska ne eivät ole urheilijalle tai yhteiskunnalle hyödyllisiä vaan kielteisiä lajin lieveilmiöitä.²³³

Sosiaaliadekvanssin selitysvoiman voidaan katsoa käyneen myös yleisesti kyseenalaiseksi kilpa- ja huippu-urheilussa, jossa urheilun perustarkoitukset ja -arvot, kuten terveyden ylläpito ja reilu peli, lisääntyvässä määrin korvataan kaupallistumisen ja viiheteellistymisen ehdoilla.²³⁴ Tällöin sosiaalinen adekvanssi, joka alun perin on liittynyt urheilutoimintaan ja jonka nojalla urheiluloukkauksien rikosoikeudellinen erityisasema on voitu perustella, ei voi riittää päteväksi perusteeksi, jos urheilun arvoperusta muuttuu selvästi toiseksi.

Lisäksi sosiaaliadekvanssin selitysvoimaa tarkasteltaessa on kiinnitettävä huomiota siihen, että sosiaaliadekvanssilla voidaan oikeuttaa ainoastaan urheiluloukkaus, joka tehdään hyväksyttävän urheilullisen tavoitteen saavuttamiseksi, sillä rankaisemattomuus on tunnustus teon sosiaalisesti hyväksyttävälle päämäärille.²³⁵ Sen sijaan tekoa, joka tehdään ainoastaan toisen urheilijan vahingoittamistarkoituksessa, kuten vastustajan vahingoittamista kostoksi, ei voida pitää sosiaaliadekvaattina eikä siten sallittuna, vaikka teko tehtäisiin lajin sääntöjä noudattaen, koska teko on ristiriidassa yhteiskuntaintressin eli urheilun positiivisten vaikutusten kanssa.²³⁶ Näkökannan ongelma on siinä, että tekijän tarkoitus (subjektiivinen motiivi) määrää sen, onko teko objektiivisesti moitittava. Näkökannan pyrkimys muodostaa subjektiivinen momentti rikoksen objektiiviselle puolelle on tekorikosoikeuteen perustuvalla rikoslainopillamme vieras.²³⁷

Toiseksi sosiaaliadekvanssin voidaan väittää olevan Suomessa rikoslainopillisesti epävarmalla pohjalla, sillä suomalaisessa rikoslainopissa sosiaaliadekvanssin institutionaalinen asema perustuu yksinomaan oikeuskirjallisuuteen. Tuomioistuinratkaisuisissa tai lainvalmisteluaineistoissa siihen ei ole tietävästi Suomessa viitattu. Kodifioimattomaan sosiaaliadekvanssioppiin nojautumista ratkaisutoiminnassa ei voida nähdäkseni pitää vakuuttavana, vaan se saattaisi merkitä oikeusturvariskiä.²³⁸

---

²³³ Backman 1998, s. 20.

²³⁴ Tarasti 1996, s. 84–86; Backman 1998, s. 20; Kinnunen 1999, s. 64; Backman 2002, s. 83.

²³⁵ Malmsten 1985, s. 204–205; Lappi-Seppälä 1987, s. 392–393; Kinnunen 1999, s. 106; Malmsten 2001, s. 122.

²³⁶ Malmsten 1985, s. 204–205; Malmsten 2001, s. 122.

²³⁷ Matikkala 1996, s. 180; Kinnunen 1999, s. 108; Backman 2006, s. 6–8.

²³⁸ Myös ruotsalaisessa rikoslainopissa sosiaaliadekvanssin ongelmana pidetään sitä, ettei oppi perustu kirjoitettuun lakiin. Ks. Morawski 2004, s. 225.

Kolmas ongelma liittyy opin dogmaattiseen epämääräisyyteen.²³⁹ Sosiaaliadekvanssin käsite ja sisältö ovat jääneet lainopillisesti epämääräisiksi.²⁴⁰ Koska oppi ei perustu lain-säädäntöön vaan oikeuskirjallisuuteen, eri tutkijat ovat määritelleet sosiaaliadekvanssin käsitteellisesti ja sisällöllisesti hieman eri tavoin. Myös sosiaaliadekvanssin systemaattinen paikka rikoksen rakenteessa on jäänyt oikeuskirjallisuudessa epämääräiseksi. Rikosoikeuden systematiikassa sosiaaliadekvanssi on voitu ymmärtää tunnusmerkistön mukaisuustekijäksi, tulkintaperiaatteeksi tai oikeuttamisperusteeksi.²⁴¹

Neljänneksi sosiaaliadekvanssin tarvetta ja käyttökelpoisuutta tunnusmerkistön ja tunnusmerkistön mukaisuuden rajaajana voidaan pitää kyseenalaisena.²⁴² Tolvasen mukaan sosiaaliadekvanssin käsitettä ei tarvita rajaamaan tunnusmerkistön ulkopuolelle tekoja, jotka jäävät sen ulkopuolelle jo siksi, että tekijä on toiminut sallitun riskin rajoissa, esimerkiksi noudattamalla urheilulajin sääntöjä.²⁴³ Tolvanen pitää tarpeettomana viittamista sosiaaliadekvanssiin, koska sallittu riski itsessään riittää perusteeksi sille, että tunnusmerkistön mukaisuus ei täyty.²⁴⁴ Samansuuntaisesti kyseenalaistan itsekin sosiaaliadekvanssin käyttökelpoisuuden tunnusmerkistön mukaisuuden rajaajana. Teon sosiaaliadekvaattisuutta pohdittaessa huomio ohjautuu toiminnan sosiaalisen hyödyllisyyden arviointiin ja perusteluun, jolloin kysymys on samasta asiasta kuin toiminnan legitimitietin (so. toiminnan yleisen hyväksyttävyyden) arvioinnissa. Toiminnan legitimitietinperusteen määrittely ei kuitenkaan anna riittäviä normatiivisia perusteita ja kiinne-kohtia yksittäisen teon rikosoikeudelliseen arviointiin. Esimerkiksi urheiluloukkauksen rikosoikeudelliseen arviointiin ei riitä urheilun yleisen legitimitietin perustelu, vaan teon rikosoikeudellisessa arvioinnissa huomio on kiinnitettävä rikosoikeudellisesti relevantteihin sallitun ja kielletyn toiminnan rajanvetokriteereihin. Tässä tehtävässä sosiaaliadekvanssiopin on tukeuduttava toisiin rikosoikeudellisiin käsitteisiin, toisin sanoen sallitun ja kielletyn riskin käsitteisiin. Operoitaessa sallitun riskin käsitteellä (luku 4.4.1) sosiaaliadekvanssin käsite on tarpeeton, koska jotta teko ylipäänsä voisi olla sallittuun riskiin kuuluva, sen on oltava myös yleisillä perusteilla eli sosiaaliadekvaatilla tavalla

²³⁹ *Lappi-Seppälä* 1987, s. 393–394; *Nuutila* 1996b, s. 299; *Kinnunen* 1999, s. 61–63. Ks. myös *Tolvanen* 1999, s. 255–256; *Tapani – Tolvanen* 2008, s. 252–253.

²⁴⁰ *Lappi-Seppälä* 1987, s. 393–394; *Nuutila* 1996b, s. 299; *Kinnunen* 1999, s. 61–63. Ks. myös *Tolvanen* 1999, s. 255–256; *Tapani – Tolvanen* 2008, s. 252–253.

²⁴¹ *Lappi-Seppälä* 1987, s. 393–394; *Nuutila* 1996b, s. 299; *Kinnunen* 1999, s. 61–63. Ks. myös *Tolvanen* 1999, s. 255–256; *Tapani – Tolvanen* 2008, s. 252–253.

²⁴² *Tolvanen* 1999, s. 256; *Tapani – Tolvanen* 2008, s. 253.

²⁴³ *Tolvanen* 1999, s. 256.

²⁴⁴ *Kinnunen* 1999, s. 62; *Tolvanen* 1999, s. 256.

hyväksyttävä. Näin ollen sosiaaliadekvanssin käsitettä ei tarvita, kun teko jää tunnusmerkistön ulkopuolelle sallitun riskinoton perusteella.

4.4 Riskinotto ja urheiluloukkausten oikeuttaminen

4.4.1 Riskinoton asema rikosoikeudessa

Riskinotto voidaan määritellä toiminnaksi, joka aiheuttaa vaaran vahinkoseurauksen syntymisestä. Riski siis merkitsee tiettyä todennäköisyyttä tunnusmerkistön mukaisen seurauksen syntymisestä – ainoastaan varmuus ja mahdottomuus jäävät riskin ulkopuolelle.²⁴⁵ Fränden mukaan riskille ei ole tarpeen yrittää määrittää tiettyä todennäköisyysminimiä, vaan riski voidaan arvioida suoraan sallituksi tai kielletyksi.²⁴⁶ Riski ja vaara ovat käsitteellisiä vastinpareja. Ne viittaavat samaan ilmiöön mutta eri havaintajaperspektiiveistä. Tekijän näkökulmasta toiminnan erilaiset tarkoittamattomat kielteiset sivuvaikutukset ovat riskejä, kun taas potentiaalisen uhrin näkökulmasta toisen riskinotto näyttää vaarana.²⁴⁷

Sallitulla riskinotolla tarkoitetaan oikeuskirjallisuudessa²⁴⁸ toimintaa, joka sisältää oikeudellisesti relevantin riskin, mutta joka on yleisillä perusteilla hyväksyttävää ja sallittua. Sallitun riskinoton legitimeettiperusteiden määrittäminen (ts. miksi riskinotto ylipäätään on sallittua) merkitsee asiallisesti samaa kuin mistä sosiaaliadekvanssissa on kysymys; urheilutoiminnan legitimeettiperusteita on selvitetty tarkemmin luvussa 3. Sallitun riskin käsite perustuu ajatukseen, jonka mukaan useisiin inhimilliseen elämään kuuluviin toimintoihin, kuten liikenteeseen, lääkinnällisiin hoitotoimenpiteisiin ja urheiluun, liittyy riskejä, joita yhteiskunnassa on kuitenkin perusteltua ja välttämätöntä sietää. Jos kaikki riskinotto kiellettäisiin, yhteiskunnalliset toiminnat lamaantuisivat.²⁴⁹ Esimerkiksi jos urheiluloukkauksia ei sallittaisi, urheilua ei voitaisi lainkaan harjoittaa.²⁵⁰ Näin ollen on oltava olemassa jokin riskimarginaali, joka kussakin toiminnassa on siedettävä ja jonka puitteissa toimintaa voidaan harjoittaa syyllistymättä rikokseen,

²⁴⁵ Nuotio 1994, s. 337–338; Hahto 2004, s. 287; Frände 2012, s. 90.

²⁴⁶ Frände 2012, s. 90–91.

²⁴⁷ Nuotio 1994, s. 337; Nuotio 2003, s. 77–78.

²⁴⁸ Nuutila 1996b, s. 303; Nuutila 1997, s. 141; Hahto 2004, s. 290–291; Frände 2012, s. 90.

²⁴⁹ Nuotio 1994, s. 336–337; Matikkala 1995, s. 146; Tapani – Tolvanen 2004, s. 47; Jareborg 2009, s. 215.

²⁵⁰ Anttila 1946, s. 148; Matikkala 1996, s. 178; Jareborg 2009, s. 215.

vaikka rikosoikeudellisesti relevantti seuraus syntyisikin.²⁵¹ Sallitun riskinoton rajat määräytyvät yleisellä tasolla toimintaa ohjaavien normien tai periaatteiden perusteella. Sallitun riskinoton rajojen määrittäjinä voivat olla esimerkiksi lainsäädäntö tai epäviralliset normit, kuten urheilulajin sisäiset säännöt, taikka viime kädessä hyöty–haittاپunninta tai huolellisen henkilön mittapuu.²⁵² Urheiluloukkaukset onkin alettu jäsentää uusimmassa rikoslainopissa²⁵³ sallitun riskinoton alaisuuteen.

Sallitun riskin systemaattisesta asemasta rikoksen rakenteessa on esitetty rikoslainopissa erilaisia käsityksiä. Aiemmassa rikoslainopissa sallittu riski jäsenettiin lähinnä poikkeukselliseksi vastuuvapausperusteeksi, oikeuttamisperusteeksi tai tuottamuksellisia rikoksia koskevaksi loukatun suostumuksen kääntöpuoleksi.²⁵⁴ Näin jäsenettynä sallitussa riskinotossa olisi kysymys siitä, että tekoa pidettäisiin yleisellä tasolla kiellettynä, mutta yksittäistapauksessa poikkeuksellinen vastuuvapausperuste – sallittu riski – poistaisi rikosoikeudellisen vastuun.²⁵⁵ Esimerkiksi urheilijan sääntöjen mukaista, vahinkoseuraukseen johtanutta tekoa pidettäisiin yleisellä tasolla kiellettynä, mutta yksittäistapauksessa se jäisi rankaisematta sallitusta riskistä johtuvan vastuuvapausperusteen vuoksi.²⁵⁶

Uudemmassa rikoslainopissa²⁵⁷ sallittu riski on alettu jäsentää tunnusmerkistön mukaisuuden poistavaksi tekijäksi. Näin jäsenettynä sallitun riskinoton rajoissa pysyvä toiminta jää suoraan rikoksen tunnusmerkistön soveltamisalan ulkopuolelle eikä tekoa ole pidettävä rikoksena, vaikka teko ulkoisesti täyttäisikin jonkin rikoksen tunnusmerkistön.²⁵⁸ Tällöin sallitussa riskinotossa ei ole kyse pistemäisesti, tapauskohtaisesti ja poikkeuksellisesti vaikuttavasta vastuuvapausperusteesta, vaan sallitun riskinoton rajoissa tehtyä tekoa pidetään yleisesti sallittuna vahinkoseurauksista riippumatta. Sallittu riski ei tällöin myöskään rajoitu niihin yksittäistapauksiin, joihin uhri on antanut nimenomai-

---

²⁵¹ Nuotio 1991, s. 1008; Nuotio 1994, s. 337; Matikkala 1995, s. 146.

²⁵² Nuutila 1996b, s. 277, 302–304, 318–319; Nuutila 1997, s. 144–154; Nuutila 1999, s. 30, 32; Tolvanen 1999, s. 254–256; HE 44/2002 vp, s. 90, 95; Hahto 2004, s. 292; Tapani – Tolvanen 2004, s. 49; Jareborg 2009, s. 218–225.

²⁵³ Matikkala 1996, s. 179; Nuutila 1996a, s. 212; Nuutila 1996b, s. 300, 319–320; Nuutila 1997, s. 141; Backman 1998, s. 19; Kinnunen 1998, s. 22–23; Kinnunen 1999, s. 75–78, 84–88, 93; Koskinen 2004, s. 518; Tapani – Tolvanen 2008, s. 256–258.

²⁵⁴ Nuutila 1996a, s. 214; Nuutila 1996b, s. 299–303; Nuutila 1997, s. 141; Tolvanen 1999, s. 254–255.

²⁵⁵ Nuutila 1996b, s. 299–302; Nuutila 1997, s. 141; Kinnunen 1999, s. 61, 71; Tolvanen 1999, s. 254.

²⁵⁶ Nuutila 1997, s. 141; Kinnunen 1999, s. 71.

²⁵⁷ Nuutila 1996a, s. 214–215; Nuutila 1996b, s. 300–303; Nuutila 1997, s. 141; Backman 1998, s. 20 alav. 8; Kinnunen 1998, s. 22–23; Kinnunen 1999, s. 71–73; Hahto 2004, s. 281; Koskinen 2004, s. 518; Tapani – Tolvanen 2004, s. 47–53; Tapani – Tolvanen 2008, s. 1–2, 252–258; Frände 2012, s. 88–90.

²⁵⁸ Nuutila 1996a, s. 212–215; Nuutila 1996b, s. 275–277, 301–304; Nuutila 1997, s. 141; Tolvanen 1999, s. 254–256; Frände 2012, s. 88–90.

sen tai konkludenttisen suostumuksensa.²⁵⁹ Sallitun riskinoton vastapuolta, *kiellettyä riskinottoa*, on puolestaan alettu pitää yleisenä tunnusmerkistön mukaisuuden edellytyksenä: jotta teko voi täyttää rikoksen tunnusmerkistön, siihen on sisällyttävä kiellettyä riskinottoa.²⁶⁰ Seuraavaksi tarkastellaan tarkemmin, miten riskinoton asema rikoksen rakenteessa on jäsennetty viimeaikaisessa rikoslainopissa.

4.4.2 Riskinoton asema rikoksen rakenteessa

4.4.2.1 Riskinotto ja teon huolimattomuus -oppi

Viimeaikaisessa rikoslainopissa riskinotto on pyritty jäsentämään osaksi tunnusmerkistön mukaisuutta osana laajempaa rikosvastuun yleisiä edellytyksiä käsittelevää teon huolimattomuus -oppia.²⁶¹ Oppia on sovellettu siten myös urheiluloukkausten oikeuttamiseen modernissa rikoslainopissa²⁶². Opin mukaan teon huolimattomuus on yksi teon tunnusmerkistön mukaisuuden täyttymisen yleisistä edellytyksistä: jotta teon tunnusmerkistön mukaisuus voi toteutua, teon huolimattomuuden on täytyttävä.²⁶³ Opin funktiona on rajoittaa tekijän rikosoikeudellista vastuuta tekojensa seurauksista. Teon huolimattomuus perustuu ajatukseen, että rikossäännökset eivät vielä itsessään ilmaise tyhjentävästi kielletyn toiminnan kuvausta eivätkä rikosoikeudellisen vastuun edellytyksiä, vaan jokaiseen rikossäännökseen jää jonkinasteinen sallitun toiminnan liikkuma-ala eli sallitun riskinoton alue, joka ei suoraan ilmene säännöstekstistä.²⁶⁴ Vasta sallitun liikkuma-alan ylittäminen eli kielletty riskinotto merkitsee sitä, että teon tunnusmerkistö voi tulla sovellettavaksi. Teon huolimattomuus -oppi nostaakin rikosoikeudellisen tulokinnan keskiöön sallitun ja kielletyn riskinoton välisen rajanvedon.²⁶⁵

---

²⁵⁹ Nuutila 1996a, s. 207, 212–213; Nuutila 1996b, s. 277, 299–304; Nuutila 1997, s. 148.

²⁶⁰ Nuutila 1996a, s. 212–215; Nuutila 1996b, s. 275–276, 302; Nuutila 1997, s. 141.

²⁶¹ Nuutila 1995, s. 74–88; Nuutila 1996b, s. 272–524; Nuutila 1997, s. 141–196; Kinnunen 1999, s. 73; Hahto 2004, s. 287; Tapani 2004, s. 114; Melander 2008, s. 499; Jareborg 2009, s. 203–236; Frände 2012, s. 88–106.

²⁶² Nuutila 1995, s. 74–88; Matikkala 1996, s. 179–180; Nuutila 1996b, s. 275–281, 299–304, 318–320; Nuutila 1997, s. 141–142, 147–149; Kinnunen 1999, s. 74–91; Hahto 2004, s. 287, 304–310; Koskinen 2004, s. 518; Frände 2012, s. 88–95.

²⁶³ Nuotio 1991, s. 1008; Nuutila 1996b, s. 180–181, 273, 275–276, 281; Nuutila 1997, s. 141; Tapani – Tolvanen 2004, s. 48; Jareborg 2009, s. 206–209; Frände 2012, s. 89.

²⁶⁴ Nuotio 1991, s. 1008; Nuutila 1996b, s. 280–298, 302–303; Nuutila 1997, s. 18; Nuotio 1998, s. 292, 296, 325; Tapani – Tolvanen 2004, s. 6; Pirjatanniemi 2005, s. 261–263; Tapani – Tolvanen 2006, s. 43; Frände 2012, s. 88–90.

²⁶⁵ Nuutila 1996b, 302–303; Pirjatanniemi 2005, s. 261; Jareborg 2009, s. 204–208, 233.

Teon huolimattomuus -opin mukaan rikosoikeudellisen vastuun edellytyksenä on, että tekijä on aiheuttanut oikeudellisesti relevantin vaaran (kielletty riski) ja tämä vaara on realisoitunut tunnusmerkistön mukaisessa seurauksessa (kielletyn riskinoton relevanssi).²⁶⁶ Lisäksi eräät tutkijat edellyttävät, että tunnusmerkistön on ulotuttava konkreettiseen seuraukseen (tunnusmerkistön ulottuvuus).²⁶⁷

Teon huolimattomuuden täytyminen edellyttää siis *ensinnäkin* sitä, että tekijä on ottanut oikeudellisesti kielletyn riskin (*kielletty riskinotto*). Kysymys on siitä, että tekijä on rikkonut toiminnassa vaadittavaa huolellisuusstandardia ja siten aiheuttanut oikeudellisesti kielletyn vaaran. Huolellisuusstandardin rikkominen voi tapahtua paitsi aktiivisella teolla myös laiminlyönnillä. Laiminlyönti voi olla kiellettyä riskinottoa, jos tekijältä olisi vaadittu laiminlyötyyn tekoon ryhtymistä siksi, että vahinkoseuraus olisi voitu välttää. Ellei teko tai laiminlyönti sisällä kiellettyä riskinottoa, teko ei voi olla myöskään huolimaton.²⁶⁸ Näin ollen vasta sallitun riskinoton ylittyminen, esimerkiksi pelaaminen sääntöjen vastaisesti, voi olla rikosoikeudellisesti merkityksellistä.

Toisena edellytyksenä on, että kielletty riskinotto on relevantti tunnusmerkistön mukaiselle vahinkoseuraukselle (*kielletyn riskinoton relevanssi*). Vahinkoseurauksen on siten oltava sellainen, jonka sattumisen estämiseksi riskinotto on kiellettyä. Joissain tilanteissa siitä huolimatta, että tekijä on ottanut kielletyn riskin ja aiheuttanut vahinkoseurauksen, seuraus on jokin muu kuin sellainen, jonka estämiseksi riskinotto on kiellettyä.²⁶⁹ Esimerkiksi jos nyrkkeilyottelua seuraamaan tullut katsoja järkyttyy nähdessään nyrkkeilijän ottelevan sääntöjen vastaisesti ja katsoja saa järkytyksensä vuoksi sairauskohtauksen, nyrkkeilijä ei ole vastuussa tekonsa katsojalle aiheuttamasta seurauksesta. Vaikka nyrkkeilijän teko on esimerkkitapauksessa sisältänyt kiellettyä riskinottoa ja se on syy-yhteydessä katsojan saamaan sairauskohtauksen, katsojalle aiheutunut vahinkoseuraus ei ole nyrkkeilijän ottaman kielletyn riskin kannalta relevantti, koska nyrkkeilyn lajisäännöt on tarkoitettu suojaamaan nimenomaan keskenään ottelevia nyrkkeilijöitä, ei ulkopuolisia. Tällöin katsojalle aiheutunut seuraus ei ole sellainen, joka lajisäännöillä on tarkoitettu estää. Toisena esimerkkinä voidaan ajatella tilannetta, jossa nyrkkeilijä vahingoittaa vastustajaansa sääntöjen vastaisin ottein, mutta loukkaantunut vastustaja

---

²⁶⁶ Nuutila 1996b, s. 275–279, 299–524; Roxin 2006, s. 375–421; Jareborg 2009, s. 212–228; Frände 2012, s. 88–98, 100–102.

²⁶⁷ Ks. Nuutila 1996b, s. 275–279, 458–524; Roxin 2006, s. 401–421.

²⁶⁸ Nuutila 1996b, s. 275–279, 301–303; Jareborg 2009, s. 205–206, 212–214.

²⁶⁹ Nuutila 1996b, s. 275–278, 402–404; Nuutila 1997, s. 170–171; Jareborg 2009, s. 212, 226; Frände 2012, s. 100–102.

vahingoittuu lisää esimerkiksi sairaankuljetuksen aikana tai sairaalassa. Näin syntyneitä uusia vahinkoja ei voida palauttaa ensiaiheuttajan huolimattomuuteen.²⁷⁰ Tämä johtuu siitä, että ensiaiheuttajan ottama kielletty riski jää lisävahingossa realisoitumatta, koska syntynyt lisävahinkoseuraus ei ole sellainen, joka nyrkkeilyn lajisäännöillä on tarkoitettu estää.²⁷¹ Kielletyn riskinoton relevanssissa on siis kysymys siitä, että kielletyn riskin ja vahinkoseurauksen on sovittava yhteen.²⁷²

Kolmanneksi eräät tutkijat, kuten Roxin ja Nuutila, edellyttävät, että tunnusmerkistön on ulotuttava vahinkoseuraukseen (*tunnusmerkistön ulottuvuus*).²⁷³ Lopullisen vahinkoseurauksen on näin ollen oltava sellainen, joka teon kriminalisoinnilla on haluttu estää. Tunnusmerkistön ulottuvuudessa ei ole enää kysymys siitä, onko riskinotto ollut kiellettyä ja onko se realisoitunut vahinkoseurauksessa, vaan nyt kysytään, millaista suojaajatietyllä rikossäännöksellä on tarkoitettu tarjota.²⁷⁴ Vastuuvapautta puoltavissa tunnusmerkistön ulottuvuustapauksissa on Nuutilan mukaan kysymys (1) myötävaikutuksesta itsevaarantamiseen, (2) yhteisestä riskinotosta, (3) tilanteesta, jossa uhri tai kolmas toimii myös huolimattomasti ja osaltaan pahentaa syntynyttä seurausta vahinkotapahtuman jälkeen taikka (4) eräistä epätyypillisistä tilanteista (shokkivahingoista, uhrin omien erityisten ominaisuuksien aiheuttamista lisävahingoista tai vahinkoseurauksen hoidon jälkeisistä seurannaisvahingoista). Näissä tilanteissa tunnusmerkistön ulottuvuuden täytyminen voi käydä kyseenalaiseksi.²⁷⁵ Esimerkiksi seurausta ei voida lukea ensiaiheuttajan syyksi siltä osin kuin lopullisen vahinkoseurauksen varsinaisena vaikuttavana syynä on ollut riskeistä tietoisesta ja syyntakeisesta uhrin vapaaehtoinen kieltäytyminen hoidosta. Jos esimerkiksi urheiluloukkauksen uhri menehtyy vammoihinsa, koska hän on kieltäytynyt verensiirrosta, ensiaiheuttajan syyksi voidaan lukea ainoastaan vammantuottamus, ei kuolemantuottamusta.²⁷⁶ Esimerkkitaapauksessa tunnusmerkistö ei ulotu uhrille aiheu-

---

²⁷⁰ Nuutila 1996b, s. 407–408.

²⁷¹ Nuutilan mukaan sairaanhoidossa syntyneistä uusista seurauksista ensiaiheuttajan syyksi on luettava ainoastaan ne, jotka ovat palautettavissa hänen huolimattomuuteensa. Esimerkiksi ensiaiheuttajan vastuu hoidon yhteydessä saadun infektion seurauksista on ratkaistava arvioimalla, onko infektion saaminen riippunut sairaalaan joutumisen syynä olleesta vammasta. Jos uhri on saanut infektion siitä syystä, että onnettomuuden vuoksi hänen yleiskuntonsa tai vastustuskykynsä on heikentynyt poikkeuksellisen huonoksi, ensiaiheuttaja on vastuussa seurauksista. Sen sijaan ensiaiheuttajan vastuu ei ulotu esimerkiksi sairaalapalon seurauksiin, koska vahinkoseuraus ei ole kytköksissä ensiaiheuttajan aiheuttamaan vammaan. Ks. Nuutila 1996b, s. 407–408.

²⁷² Nuutila 1996b, s. 275–279; Tapani – Tolvanen 2004, s. 50; Jareborg 2009, s. 226; Frände 2012, s. 100.

²⁷³ Nuutila 1996b, s. 275–279, 458–524; Roxin 2006, s. 401–421.

²⁷⁴ Nuutila 1996b, s. 275–279, 403, 458–461; Nuutila 1997, s. 176–177; Tapani – Tolvanen 2004, s. 52.

²⁷⁵ Nuutila 1996b, s. 275–279, 458–461; Nuutila 1997, s. 176–177.

²⁷⁶ Nuutila 1996b, s. 477–479; Nuutila 1997, s. 181–182.

tuneeseen lopulliseen vahinkoseuraukseen, koska uhrin oma myötävaikutus on pahentanut sitä.

Kaikki tutkijat, kuten Jareborg ja Frände, eivät erota tunnusmerkistön ulottuvuutta omaksi kysymysryhmäkseen, jolloin tunnusmerkistön ulottuvuuteen liittyvät kysymykset ratkaistaan jo kielletyn riskinoton tai sen relevanssin alaisuudessa.²⁷⁷ Kun tunnusmerkistön ulottuvuus erotetaan omaksi ryhmäkseen, sen erottaminen kielletyn riskinoton relevanssista saattaa olla käytännössä vaikeaa. Nuutila kuitenkin katsoo, että kielletyn riskinoton relevanssissa ja tunnusmerkistön ulottuvuudessa on kysymys eri tasojen ongelmista, minkä vuoksi hän pitää kysymysryhmien erottelua tarpeellisena. Eroja on hänen mukaansa kaksi. *Ensimmäinen* kielletyn riskinoton relevanssissa vastuu vapaus perustuu siihen, että seurauksen aiheuttaminen on *yleisellä* tasolla kiellettyä, kun taas tunnusmerkistön ulottuvuus perustuu *tapaushkohtaiseen* olosuhdeharkintaan. Nuutila vertaakin havainnollisesti, että kielletyn riskinoton relevanssi suhtautuu tunnusmerkistön ulottuvuuteen samoin kuin tunnusmerkistön mukaisuus oikeudenvastaisuuteen. *Toiseksi* pohdittaessa kielletyn riskinoton relevanssia lähtökohtana on *huolellisuusstandardi* ja sen suojelutavoitteet, kun taas tunnusmerkistön ulottuvuudessa lähtökohtana on *rikoksen tunnusmerkistö* ja sen suojelutavoitteet.²⁷⁸ Nuutila myöntää, että tunnusmerkistön ulottuvuus kysymysten erottaminen kielletyn riskinoton relevanssikysymyksistä ei ole välttämättä yksiselitteistä, sillä tunnusmerkistön ulottuvuus kysymyksissä on usein asiallisesti kyse samantyyppisestä asiasta kuin kielletyn riskinoton relevanssissa: tekijä on toiminut huolimattomasti, mutta seuraus ei ole sellainen kuin toiminnan kieltävällä normilla on tarkoitettu estää.²⁷⁹ Kuitenkin edellä esitetyt systemaattiset erot puoltavat Nuutilan mukaan kysymysryhmien erottamista toisistaan.²⁸⁰ Toisaalta Tolvanen huomauttaa, että tunnusmerkistön ulottuvuuden erottaminen omaksi kategoriakseen ei tuo sanottavaa apua rikosvastuun hahmottamiseen.²⁸¹ Sitä vastoin se tuo yhä hienojakoisempaa systemaattista jaottelua teon huolimattomuusopin sisältöön, mikä on omiaan monimutkaistamaan opin rakennetta, mutta rikosvastuun laajuuteen se ei vaikuta.

Nuutilan mallissa opin ensimmäinen edellytys eli kielletty riskinotto asetetaan teon huolimattomuuden täyttymisen yleiseksi edellytykseksi.²⁸² Tekoon on siis sisällyttävä kiellettyä riskinottoa, jotta teon tunnusmerkistön mukaisuus voi täytyä ja teko voi olla rangaistava. Siten Nuutila asettaa kielletyn riskinoton vaatimuksen koskemaan kaikkia rikostyyppisiä (teko-, seuraus- ja vaarantamisrikoksia).²⁸³ Vastaavasti jos teko on pysynyt sallitun riskinoton rajoissa, teon huolimattomuuden vaatimus ei täyty ja teko jää suoraan rikoksen tunnusmerkistön ulkopuolelle.²⁸⁴ Sen sijaan kielletyn riskinoton relevanssin ja tunnusmerkistön ulottuvuuden edellytykset liittyvät hänen mukaansa ainoastaan seurausrikoksiin ja konkreettisiin vaarantamisrikoksiin.²⁸⁵

²⁷⁷ Jareborg 2009, s. 226–231; Frände 2012, s. 100–102. Ks. myös Nuutila 1996b, s. 458.

²⁷⁸ Nuutila 1996b, s. 276–279, 402–403, 458–459.

²⁷⁹ Nuutila 1996b, s. 279, 458–459.

²⁸⁰ Nuutila 1996b, s. 279, 458–459.

²⁸¹ Tolvanen 2011, s. 124.

²⁸² Nuutila 1996b, s. 180–181, 273–276, 280–298, 302.

²⁸³ Nuutila 1996b, s. 276.

²⁸⁴ Nuutila 1996b, s. 300–302.

²⁸⁵ Nuutila 1996b, s. 276, 293–294, 401–403, 458–459; Nuutila 1997, s. 141, 171, 177.

Frände katsoo, että teon huolimattomuus -oppia voidaan soveltaa ainoastaan seurausrikoksiin. Fränden mukaan soveltamisalan rajoitus johtuu riskin käsitteestä: riskinotto merkitsee epävarmuutta siitä, miten tapahtumat tulevaisuudessa kehittyvät, jolloin seurauksen on oltava tekohetkellä tekijän kontrollin ulkopuolella. Tästä johtuen oppia ei voida Fränden mukaan soveltaa myöskään sellaisiin seurausrikoksiin, joissa teon ja seurauksen välillä ei ole ajanjaksoa, joka on tekijän kontrollin ulkopuolella. Toisin sanoen jos tekijä kontrolloi koko tapahtumasarjaa, esimerkiksi tekijä tappaa uhrinsa usealla puukoniskulla, toimintaa ei ole Fränden mukaan mielekästä luonnehtia riskinotoksi.²⁸⁶ Mainitunlaisten seurausrikosten ja tekoriikosten rajaamista teon huolimattomuuden soveltamisalan ulkopuolelle voidaan pitää perusteltuna, koska teon huolimattomuus -opille ei jää kyseisissä rikoksissa varsinaisesti tilaa. Sen sijaan Nuotio pitää Fränden tekemää konkreettisten vaarantamisrikosten rajaamista opin soveltamisalan ulkopuolelle perusteettomana, koska opilla kielletystä riskinotosta määritetään normatiivisesti sallitun ja kielletyn rajaa. Samalla tavoin kuin tekijän vastuuta seurauksesta ei voida perustella vielä sillä, että hän on aiheuttanut tunnusmerkistössä tarkoitetun seurauksen, vaarantaminenkaan ei vielä perustele vastuuta, ellei vaarantamista ole jollain tavoin normatiivisesti kvalifioitu. Näin ollen Nuotio katsoo, että kiellettyä riskinottoa on syytä edellyttää myös konkreettiselta vaarantamiselta.²⁸⁷

Opin mukaan teon huolimattomuus on yksi teon tunnusmerkistön mukaisuuden täytty-misen yleisistä edellytyksistä.²⁸⁸ Siksi opin kannattajat asettavat teon huolimattomuuden sekä tahallisten että tuottamuksellisten rikosten rakenneosaksi.²⁸⁹ Tuottamuksellisissa rikoksissa teon huolimattomuus on käsitettävä vastuun positiiviseksi edellytykseksi, koska sen tehtävänä on täydentää tunnusmerkistöön sisältyvää avoimuutta.²⁹⁰ Jotta tuot-tamuksellinen teko voi tulla rangaistavaksi, sen on pitänyt olla objektiivisesti huolima-ton. Näin ollen tuottamuksellisissa rikoksissa teon huolimattomuus perustaa rikosoikeu-dellisen vastuun. Tahallisissa rikoksissa teon huolimattomuutta on pidettävä puolestaan vastuun negatiivisena edellytyksenä. Tahallisten rikosten vastuuarvioinnissa on lähdet-tävä siitä, että rangaistussäännöksen mukainen teko on tunnusmerkistön mukainen *pri-ma facie*, jos se aiheuttaa rikosoikeudellisesti relevantin seurauksen.²⁹¹ Tahallisissa ri-koksissa kielletyn riskin katsotaan olevan ikään kuin sisään kirjoitettuna rangaistus-

²⁸⁶ Frände 2012, s. 91–92.

²⁸⁷ Nuotio 1998, s. 321–322.

²⁸⁸ Nuutila 1996b, s. 180–181, 273–276, 280–298, 302; Nuutila 1997, s. 141; Tapani – Tolvanen 2004, s. 48; Jareborg 2009, s. 206–209; Frände 2012, s. 89.

²⁸⁹ Nuutila 1996b, s. 180, 275–276, 299–303; Nuutila 1997, s. 141; Jareborg 2009, s. 207–208, 211, 233; Frände 2012, s. 88–90, 193.

²⁹⁰ Nuutila 1996b, s. 280, 302; Tapani 2004, s. 113; Tapani – Tolvanen 2004, s. 48; Pirjatanniemi 2005, s. 263. Vrt. Frände 2012, s. 88–89. Frände käsittää teon huolimattomuuden rikosoikeudellisen tehtävän negatiiviseksi sekä tuottamuksellisissa että tahallisissa rikoksissa. Hänen mukaansa lähtökohtana on pi-dettävä oletusta, että rikosoikeudellisesti relevantin seurauksen aiheuttanut toiminta on ollut myös tekona objektiivisesti huolimaton. Yksittäistapauksessa voi kuitenkin osoittautua, että teon huolimattomuus sul-keutuu pois ja lähtökohtaoletus kumoutuu. Tuottamuksellisten rikosten osalta Fränden näkemys vaikuttaa ristiriitaiselta hänen teon huolimattomuutta koskevan oppinsa kanssa: Frändenkin mallissa teon huolim-atomuuden täyttyminen edellyttää, että tekijä on ottanut kielletyn riskin ja riski on toteutunut aiheutuneessa seurauksessa. Näin ollen myös Fränden mallissa teon huolimattomuuden täyttyminen nimenomaan perus-taa tuottamuksellisissa teossa rikosoikeudellisen vastuun, ei poista sitä, jolloin teon huolimattomuuden funktio on toimia vastuun positiivisena edellytyksenä.

²⁹¹ Tapani 2004, s. 113; Tapani – Tolvanen 2004, s. 48–49; Pirjatanniemi 2005, s. 263.

säännökseen. Olettaus kumoutuu kuitenkin silloin, kun tekijän menettely on pysynyt sallitun riskinoton rajoissa. Näin ollen tahallisissa rikoksissa teon huolimattomuus poistaa rikosoikeudellisen vastuun ulkoisesti rikoksen tunnusmerkistön täyttävältä teolta, kun teko on pysynyt sallitun riskinoton rajoissa.

4.4.2.2 Teon huolimattomuus -opin ongelmat

Teon huolimattomuus -oppia voidaan luonnehtia kiistanalaiseksi rikosoikeudelliseksi konstruktioksi, sillä oikeustieteilijät suhtautuvat eri tavoin sen käyttökelpoisuuteen.²⁹² Keskeinen oppiin liittyvä erimielisyys koskee opin soveltuvuutta tahallisiin rikoksiin. Oppi on kehitetty nimenomaan tuottamuksellisia rikoksia varten, joihin se on vaikeuksista sovitettavissa osana rikoslain 3:7.1:n edellyttämää tuottamusarviointia,²⁹³ joka on tuottamuskriminalisoinneissa vastuuarvioinnin lähtökohta. Teon huolimattomuus -opin kannattajien mukaan oppi on sovellettavissa myös tahallisiin rikoksiin. Kantaansa he perustelevat sillä, että tahalliset ja tuottamukselliset rikokset eivät eroa tunnusmerkistön objektiivisen puolen osalta toisistaan, jolloin teon huolimattomuutta on pidettävä yleisenä tunnusmerkistön mukaisuustekijänä.²⁹⁴ Sen sijaan kriitikot kiinnittävät huomiota siihen, että sallitun ja kielletyn menettelyn erotteluun ajetaan sisään eräänlainen tahallisuusarviointi, sillä kiellettyä riskinottoa ja riskinoton relevanssia ei ole mahdollista arvioida objektiivisin kriteerein.²⁹⁵ Tällä viitataan siihen, että vaikka sallitun ja kielletyn riskinoton erottelu pyritään tekemään objektiivisesti, esimerkiksi huolellisen henkilön mittapuuta käyttäen, huolellisuusarviointi perustuu kuitenkin tosiasiasa siihen, millaista huolellisuutta kyseiseltä henkilöltä kyseissä olosuhteissa on voitu edellyttää, jolloin huolellisuusarvioinnissa otetaan väistämättä huomioon subjektiivisia tekijöitä, kuten tekijän erityistiedot ja -taidot.²⁹⁶ Näin ollen kriitikoiden mukaan teon huolimattomuus -oppia ei *ensinnäkään* tarvita tahallisissa rikoksissa, koska tahallisuus toimii niissä riittävänä ratkaisumekanismina.²⁹⁷

²⁹² Tapani 2004, s. 115; Tapani – Tolvanen 2004, s. 53; Pirjatanniemi 2005, s. 263.

²⁹³ Tapani – Tolvanen 2004, s. 48; Pirjatanniemi 2005, s. 263; Tolvanen 2011, s. 123.

²⁹⁴ Nuutila 1996b, s. 275–276, 280–304; Jareborg 2009, s. 207–208, 211, 233; Frände 2012, s. 88–90, 193.

²⁹⁵ Tapani 2004, s. 116; Tapani – Tolvanen 2004, s. 53.

²⁹⁶ Tulkinta perustuu asiasta käytyyn keskusteluun Tapanin kanssa.

²⁹⁷ Tapani 2004, s. 116; Tapani – Tolvanen 2004, s. 53; Tapani – Tolvanen 2008, s. 4; Tolvanen 2011, s. 123. Ks. myös Pirjatanniemi 2005, s. 263.

Toiseksi on kiinnitettävä huomiota siihen, että teon huolimattomuus -opin jäsentämiseen osaksi tahallisten rikosten rakennetta ei ole osoitettavissa tukea rikoslaista eikä lain esitöistä²⁹⁸. Frände tosin katsoo, että teon huolimattomuus -oppi on saanut tukea laista rikosoikeuden yleisten oppien uudistuksessa, kun rikoslakiin kirjattiin tuottamussäännös (RL 3:7.1).²⁹⁹ Fränden mukaan teon huolimattomuutta koskevan säännöksen systemaattinen sijoittaminen tuottamusmääritelmän osaksi antaa aiheen olettaa, että teon huolimattomuus liittyy ainoastaan tuottamuksellisiin rikoksiin. Hänen mukaansa teon huolimattomuuden vaatimus koskee kuitenkin sekä tahallisia että tuottamuksellisia rikoksia, koska ne eivät eroa tunnusmerkistön objektiivisen puolen osalta toisistaan.³⁰⁰ Nähdäkseni rikoslaista tai lain esitöistä ei ole kuitenkaan saatavissa tukea kannalle, että teon huolimattomuus -oppia olisi tarkoitus soveltaa myös tahallisiin rikoksiin. *Ensinnäkin* tuottamussäännöstä koskevassa esitöiden kohdassa³⁰¹ selvitetään teon huolimattomuuden käsitettä ja sisältöä ainoastaan osana tuottamuksellisten rikosten arviointia, mutta mainintaa ei ole siitä, että teon huolimattomuuden arviointikriteereitä olisi tarkoitus sisällyttää myös tahallisten rikosten rakenneosaksi. Esitöissä ei esitetä myöskään kriminalisointiesimerkkejä, joiden perusteella näin voitaisiin päätellä olevan. *Toiseksi* tahallisuussäännöstä koskevassa esitöiden kohdassa³⁰² ei ole viitteitä siitä, että tahallisten rikosten arvioinnissa olisi kiinnitettävä huomiota teon objektiiviseen huolimattomuuteen. Siten tunnusmerkistön täyttävää tekoa on pidettävä *prima facie* rikoksena ilman, että tunnusmerkistön täytyminen edellyttäisi teolta muuta kuin mitä tunnusmerkistössä on säädetty. *Kolmanneksi* rikoksen rakennetta ja vastuuedellytyksiä koskevassa esitöiden kohdassa³⁰³ teon huolimattomuus -oppia ei mainita eikä siten jäsennetä rikoksen yleiseksi rakennetekijäksi. On otettava huomioon, että vaikka esitöissä on käytetty teon huolimattomuuden käsitettä ja sen sisältö on määritetty oikeuskirjallisuudessa vallitsevan teon huolimattomuus -opin sisällön mukaiseksi,³⁰⁴ esitöissä ei kuitenkaan dogmaattisesti sitouduta teon huolimattomuus -oppiin eikä näin ollen edellytetä opin sisällyttämistä tahallisten tai tuottamuksellisten rikosten rakenneosaksi. Siitä, että teon huolimattomuudesta säädetään tuottamussäännöksen osana, ei voida päätellä, että teon huolimattomuus olisi tarkoitettu sovellettavaksi myös tahallisiin rikoksiin.

---

²⁹⁸ HE 44/2002 vp.

²⁹⁹ Frände 2012, s. 89–90. Ks. myös HE 44/2002 vp, s. 89–90, 95–96.

³⁰⁰ Frände 2012, s. 89–90, 193.

³⁰¹ HE 44/2002 vp, s. 88–99.

³⁰² HE 44/2002 vp, s. 71–88.

³⁰³ HE 44/2002 vp, s. 9–10.

³⁰⁴ HE 44/2002 vp, s. 89–90, 95–96.

Kolmanneksi tahallisten rikosten rakenteessa ei ole luontevaa paikkaa teon huolimattomuuden kategorialle.³⁰⁵ Tuottamuksellisen rikoksen rakenteeseen teon huolimattomuus -oppi on sinänsä sijoitettavissa tunnusmerkistön edellyttämän huolellisuusvaatimuksen (RL 3:7.1) osana. Sen sijaan tahallisen rikoksen rakenteeseen oppia ei voida luontevasti jäsentää, vaan ainoa jäsenyskeino on sijoittaa oppi teoreettisesti ja väkisin tahallisten rikosten tunnusmerkistön mukaisuuden rakenneosaksi.

Neljänneksi riskinotolle ja siten myöskään teon huolimattomuudelle ei jää varsinaisesti tilaa tahallisuuden selvimmissä muodoissa eli tarkoitustahallisuudessa (*dolus determinatus*) ja varmuustahallisuudessa (*dolus directus*).³⁰⁶ Esimerkiksi jos henkilö on lyönyt uhriaan veitsellä useita kertoja rintaan, on tarpeetonta puhua siitä, että tekijä on ottanut kielletyn riskin suhteessa uhrinsa kuolemaan. Sen sijaan tekijän sanotaan tappaneen uhrinsa eli hänen menettelynsä on täyttänyt tapposäännöksen tunnusmerkit.³⁰⁷ Näin ollen kun seurausta pidetään varmana, sallitun riskinoton alue kutistuu tietyissä tahallisissa rikostyypeissä niin pieneksi tai olemattomaksi, ettei teon huolimattomuudelle jää aidosti soveltamisalaa eikä siten käytännössä mitään tarvetta.³⁰⁸

Lisäksi kriitikot arvostelevat oppia sen hienojakoisista systemaattisista jaotteluista. Lainkäytössä tarvitaan riittävän yksinkertaista vastuurakennetta, jolloin tietoisopin luomat hienosyiset ja monimutkaiset erittelyt eivät auta lainkäytön perustehtävässä vaan monimutkaistavat vastuun perustavien seikkojen hahmottamista.³⁰⁹ Kriitikot arvostelevat myös teon huolimattomuuteen liittyvää terminologiaa. Vaikka oppi olisi sinänsä jäsennettävissä tuottamuksellisten rikosten rakenteeseen, kriitikoiden mukaan teon huolimattomuuden käsite on harhaanjohtava, koska vain tekijä voi olla huolimaton.³¹⁰ Koska objektiivisen huolimattomuuden tarkoituksena on määrittää objektiivisin perustein, onko tekijä syyllistynyt vaaralliseen tai vaarantavaan menettelyyn, joka on kiellettyä ja johon voidaan kytkeä vastuu syntyneistä seurauksista,³¹¹ Tolvasen mukaan on kuvavampaa käyttää ilmaisua huolellisuusvelvollisuuden rikkominen kuin teon huolimatto-

³⁰⁵ *Tapani – Tolvanen* 2008, s. 4; *Tolvanen* 2011, s. 123.

³⁰⁶ *Nuotio* 1994, s. 339; *Tapani* 2004, s. 117, 229; *Tapani – Tolvanen* 2004, s. 53; *Tapani – Tolvanen* 2008, s. 4; *Tolvanen* 2011, s. 123.

³⁰⁷ *Nuotio* 1994, s. 339; *Tapani* 2004, s. 117; *Tapani – Tolvanen* 2004, s. 53; *Tapani – Tolvanen* 2008, s. 4. Frände katsoo, että teon huolimattomuus -oppi ei sovellu esimerkinkaltaiseen seurausrikokseen, jossa teon ja seurauksen välille ei jää ajanjaksoa, joka on tekijän kontrollin ulkopuolella. Tämä johtuu Fränden mukaan riskin käsitteestä, joka edellyttää epävarmuutta siitä, miten tapahtumat tulevaisuudessa kehittyvät. Ks. *Frände* 2012, s. 91–92.

³⁰⁸ *Nuotio* 1994, s. 339; *Tapani* 2004, s. 117, 229; *Tapani – Tolvanen* 2004, s. 53.

³⁰⁹ *Koskinen* 2004, s. 520; *Tapani – Tolvanen* 2008, s. 4.

³¹⁰ *Nuotio* 1998, s. 318–319; *Tolvanen* 2011, s. 123.

³¹¹ *Nuotio* 1998, s. 318–319.

muus.³¹² Tämän lisäksi Tolvanen pitää teon huolimattomuuden käsitettä tahallisissa rikoksissa harhaanjohtavana, koska teko voi olla mitä huolellisimmin suunniteltu ja toteutettu.³¹³

Tiivistäen voidaan todeta, että keskeisimmät ongelmat liittyvät teon huolimattomuus -opin systemaattiseen sijoitteluun ja tarkoituksenmukaisuuteen tahallisen rikoksen rakenteessa. Lisäksi voidaan todeta, että vaikka teon huolimattomuus -oppia on yritetty jäsentää lainopissa³¹⁴ rikoksen rakenneosaksi, oppia ei ole kuitenkaan sellaisenaan omaksuttu kotimaisessa oikeuskäytännössä³¹⁵. Näistä syistä seuraavaksi tarkastellaan toista keinoa riskinoton jäsentämiseksi rikoksen rakenteeseen.

4.4.2.3 Riskinoton jäsentäminen tunnusmerkistökijäksi

Viimeisimmässä rikosoikeuden yleisten oppien esityksessään³¹⁶ Tapani ja Tolvanen ovat luopuneet kokonaan teon huolimattomuus -opista.³¹⁷ Kantaansa he perustelevat sillä, että oppi monimutkaistaa rikoksen rakenteen hahmottamista ja oppia on vaikea sijoittaa tahallisten rikosten rakenteeseen.³¹⁸ Tapani ja Tolvanen jäsentävätkin riskinoton suoraan tunnusmerkistökysymykseksi. Tällöin he katsovat, että sallitun riskinoton rajoissa tehty teko ei täytä alun perinkään tunnusmerkistöä. Tahallisten ja tuottamuksellisten rikosten rakenne-erojen vuoksi riskinotto jäsentyy eri tavoin tahallisten ja tuottamuksellisten rikosten tunnusmerkistöissä.³¹⁹

Tahallisissa rikoksissa Tapanin ja Tolvasen mallissa on taustalla ajatus, että tunnusmerkistöt eivät ilmaise tyhjentävästi kielletyn toiminnan kuvausta, vaan niihin sisältyy sallitun riskinoton alue, joka määräytyy kussakin toimintaympäristössä erikseen. Esimerkiksi urheilua pidetään yhteiskunnassa hyväksyttävänä ja hyödyllisenä toimintana, joten riskinotto urheilussa sallitaan tällä yhteiskuntapoliittisella perusteella. Tapani ja Tolvanen katsovat, että kun ulkoisesti rikoksen tunnusmerkistön täyttävä teko tehdään sallitun

---

³¹² Tolvanen 2011, s. 123.

³¹³ Tolvanen 2011, s. 123.

³¹⁴ Ks. esim. Nuutila 1996b, s. 272–524; Nuutila 1997, s. 79–84, 141–196; Roxin 2006, s. 375–421; Jareborg 2009, s. 37–39, 203–236; Frände 2012, s. 66–68, 88–98, 100–106, 193.

³¹⁵ Tulkinta perustuu asiasta käytyyn keskusteluun Tapanin kanssa. Ks. myös Frände 2012, s. 89.

³¹⁶ Tapani – Tolvanen 2008.

³¹⁷ Tapani – Tolvanen 2008, s. 3–4, 185–188, 250–258, 264–269; Tolvanen 2011, s. 123–124.

³¹⁸ Tapani – Tolvanen 2008, s. 4; Tolvanen 2011, s. 123–124.

³¹⁹ Tapani – Tolvanen 2008, s. 185–188, 250–258, 264–269.

riskinoton rajoissa, teon tunnusmerkistö ei täyty. Esimerkiksi kun jääkiekkoilija taklaa toista pelaajaa sääntöjen mukaisesti, hänen tekonsa pysyy sallitun riskin rajoissa, jolloin teko ei täytä lainkaan pahoinpitelyrikoksen tunnusmerkistöä.³²⁰

Tuottamuksellisissa rikoksissa riskinoton jäsentäminen tapahtuu Tapanin ja Tolvasen mallissa rikoslain 3:7.1:n tuottamussäännökseen sisältyvän objektiivisen huolimattomuuden avulla. Lähtökohtana tuottamuksellisten rikosten vastuuarvioinnissa on rikoslain 3:7.1:ssä säädetty tuottamussäännös, koska vastuu tuottamuksellisessa rikoksessa edellyttää, että tekijä aiheuttaa tunnusmerkistössä kuvatun seurauksen huolimattomuudellaan.³²¹ Rikoslain 3:7.1:ssä säädetyn tuottamussäännöksen mukaan tekijän menettely on huolimaton, jos hän rikkoo olosuhteiden edellyttämää ja häneltä vaadittavaa huolellisuusvelvoitetta (objektiivinen huolimattomuus), vaikka hän olisi kyennyt sitä noudattamaan (subjektiivinen huolimattomuus).

Objektiivisen huolimattomuuden täytyminen edellyttää Tapanin ja Tolvasen mukaan *ensinnäkin* sitä, että tekijä on rikkonut toiminnassa vaadittavaa huolellisuusvelvollisuutta (*huolellisuusvelvollisuuden rikkominen*).³²² Perinteisen terminologian mukaan kysymys on kielletystä riskinotosta. Objektiivinen huolimattomuus liittyy olosuhteiden edellyttämään huolellisuusvelvollisuuteen, joka määräytyy jonkin sovellettavaksi tulevan huolellisuusstandardin, esimerkiksi lainsäädännön tai epävirallisten normien, kuten urheilulajin sääntöjen, perusteella.³²³ Jos tekijä ei ole rikkonut häneltä vaadittavaa huolellisuusvelvoitetta (teko on pysynyt sallitun riskinoton rajoissa), myöskään tunnusmerkistön edellyttämä huolimattomuus ei voi olla käsillä. *Toiseksi* objektiivisen huolimattomuuden täytyminen seurausrikoksissa edellyttää, että tekijä on aiheuttanut huolellisuusvelvollisuuden vastaisella teollaan tunnusmerkistössä mainitun seurauksen (*huolellisuusvelvollisuuden rikkomisen relevanssi*). Kysymys on siitä, onko huolellisuusvelvollisuuden rikkominen konkretisoitunut tunnusmerkistön mukaisena seurauksena. Mikäli aiheutettu seuraus ei sovi niiden seurausten joukkoon, johon riskiarviointi perustuu, kysymys on irrelevantista seurauksesta ja rikosoikeudellinen vastuu sulkeutuu pois.³²⁴ Huolellisuusvelvollisuuden rikkomisen relevanssissa on kysymys samansisältöisestä vaatimuksesta kuin teon huolimattomuus -oppiin kuuluvassa kielletyn riskinoton rele-

³²⁰ Tapani – Tolvanen 2008, s. 252–254, 256–258.

³²¹ Tapani – Tolvanen 2008, s. 185, 187–188, 264.

³²² Tapani – Tolvanen 2008, s. 264.

³²³ HE 44/2002 vp, s. 89–90, 95; Tapani – Tolvanen 2008, s. 265–269.

³²⁴ Tapani – Tolvanen 2008, s. 185–188.

vanssissa, joten toiston välttämiseksi tässä yhteydessä viitataan kielletyn riskinoton relevanssin yhteydessä esitettyyn (luku 4.4.2.1).

Riskinoton jäsentäminen tuottamuksellisiin rikoksiin tehdään Tapanin ja Tolvasen mallissa siis osana objektiivisen huolimattomuuden arviointia: jos tekijä ei ole rikkonut häneltä vaadittavaa huolellisuusvelvollisuutta, kysymys on sallitusta toiminnasta, kun taas jos tekijä on rikkonut huolellisuusvelvollisuutta, kysymys on kielletystä toiminnasta.³²⁵ Koska tuottamuskriminalisoinnin tunnusmerkistö edellyttää tekijän menetelleen huolimattomasti, ollakseen huolimaton tekijän menettelyltä vaaditaan, että siinä on rikottu huolellisuusvelvollisuutta. Huolellisuusvelvollisuuden rikkominen on näin ollen vastuun positiivinen edellytys,³²⁶ jonka funktiona on täydentää tuottamukselliseen tunnusmerkistöön sisältyvää avoimuutta.³²⁷ Sen sijaan vaikka tekijä olisi aiheuttanut tunnusmerkistössä kuvatun seurauksen, tuottamuksellisen rikoksen tunnusmerkistö ei täyty, jos tekijä ei ole rikkonut huolimattomuuden objektiiviselle puolelle kuuluvaa huolellisuusvelvollisuutta. Tällöin tunnusmerkistö ei voi täytyä, koska vaadittava tunnusmerkistötekijä – huolimattomuus – ei täyty. Esimerkiksi jos urheilija ei ole rikkonut lajisääntöjä, hänen ei katsota aiheuttaneen syntynyttä seurausta huolimattomuudellaan, jolloin tunnusmerkistöäkään ei voi täytyä.

Tapanin ja Tolvasen mallissa toiminnan sallittu tai kielletty luonne ratkaistaan suoraan tunnusmerkistötasolla edellä esitetyn tavoin. Perinteistä puhetapaa käyttäen kysymys on siitä, että riskinotto jäsennetään rikoksen rakenteeseen suoraan tunnusmerkistökysymykseksi. Tuottamuksellisissa rikoksissa riskinoton jäsentäminen tapahtuu mallissa tosiasiallisesti samalla tavoin kuin teon huolimattomuus -opissa. Erona on se, että objektiivisen huolimattomuuden arvioinnissa Tapanin ja Tolvasen mallissa operoidaan suoraan huolellisuusvelvollisuuden rikkomisen ja huolellisuusvelvollisuuden rikkomisen relevanssin käsitteillä ilman teon huolimattomuus -opin konstruktiota.³²⁸

Vastaavasti tahallisissa rikoksissa riskinotto huomioidaan suoraan tunnusmerkistön soveltamisalakysymyksenä. Tapani ja Tolvanen pitävät lähtökohtana sitä, että tahallisen

---

³²⁵ Koska Tapani ja Tolvanen sanoutuvat irti teon huolimattomuus -opista, he eivät käytä tuottamussäännöksen yhteydessä sallitun ja kielletyn riskinoton käsitteitä vaan korvaavat ne sallitun ja kielletyn toiminnan käsitteillä. Asiallisesti termit viittaavat samoihin ilmiöihin. Sen sijaan tahallisissa rikoksissa Tapani ja Tolvanen käyttävät sallitun ja kielletyn toiminnan käsitteiden ohella sallitun ja kielletyn riskin käsitteitä. Ks. *Tapani – Tolvanen* 2008, s. 185 alav. 345, s. 252–254, 256–257.

³²⁶ *Tapani – Tolvanen* 2008, s. 264.

³²⁷ *Pirjatanniemi* 2005, s. 263.

³²⁸ *Tapani – Tolvanen* 2008, s. 185–188, 250–258, 264–269.

rangaistussäännöksen mukainen teko on myös tunnusmerkistön mukainen *prima facie*.³²⁹ Sen sijaan jos tekijän menettely on pysynyt sallitun riskinoton rajoissa, teko jää suoraan tunnusmerkistön ulkopuolelle, vaikka tunnusmerkistössä kuvattu teko on tehty tai siinä kuvattu seuraus on aiheutunut.³³⁰ Menettelyn sallittu luonne otetaan näin ollen huomioon jo siinä vaiheessa, kun arvioidaan, täyttääkö teko tunnusmerkistöä. Tästä voidaan johtaa mallin kolme keskeistä eroa teon huolimattomuus -oppiin. *Ensimmäkin* Tapanin ja Tolvasen mallissa tahallisen rikoksen tunnusmerkistön täyttymisen arvioinnissa on keskeistä – mutta samalla riittävää –, että sallitun ja kielletyn riskinoton raja on rikosoikeudellisesti relevantilla tavalla määritettävissä. Tahallisissa rikoksissa tekijän rikosoikeudellisen vastuun ulottuvuuden arviointiin ei siten tarvita teon huolimattomuus -oppiin sisältyviä muita osatekijöitä, toisin sanoen kielletyn riskinoton relevanssin ja tunnusmerkistön ulottuvuuden kriteereitä. Ne ovat rikosvastuun rajoittamiseen liittyviä kysymyksiä, joiden huomioon ottaminen on tarkoituksenmukaista ainoastaan tuottamuksellisten rikosten vastuuarvioinnissa, jotta tekijän vastuu tuottamuksellisen teon tai laiminlyönnin seurauksista ei muodostu liian laajaksi ja ankaraksi. Sen sijaan tahallisissa rikoksissa tahallisuus peittämisperiaatteen³³¹ mukaisesti rajoittaa tekijän vastuuta teon ennakoimattomista seurauksista, jolloin kielletyn riskinoton relevanssin ja tunnusmerkistön ulottuvuuden kysymykset ovat tarpeettomia tahallisten rikosten arvioinnissa. Näin ollen Tapanin ja Tolvasen mallissa tahallisen rikoksen tunnusmerkistön soveltamisalan rajoittamiseksi riittää se, että tekijän menettelylle on osoitettavissa legitiimisti hyväksyttävä peruste eli tekijän katsotaan toimineen sallitun riskinoton rajoissa. Tästä seuraa mallin *toinen* ero teon huolimattomuus -oppiin. Malli nostaa riskinoton arviointitason rikoksen rakenteessa teon huolimattomuus -oppia varhaisempaan vaiheeseen eli suoraan tunnusmerkistötasolle, mitä voidaan pitää mallin etuna. Teon huolimattomuus -opissahan tahallisen teon on ensin todettu sinänsä täyttäneen rangaistussäännöksen tunnusmerkit, mutta tämän jälkeen, kun rikoksen rakenneanalyysissä on edetty teon huolimattomuus -opin konstruktion, voi käydä ilmi, että teko on pysynyt sallitun riskinoton rajoissa eikä teko täytäkään tunnusmerkistöä.³³² *Kolmantena* erona ja etuna voidaan pitää sitä, että mallissa ei tuoda (tahallisen) rikoksen rakenteeseen vierasta konstruktiota, joka ei siihen luontevasti jäsenny.

---

³²⁹ *Tapani* 2004, s. 113; *Tapani – Tolvanen* 2004, s. 48–49.

³³⁰ *Tapani – Tolvanen* 2008, s. 256–258.

³³¹ *Nuutila* 1997, s. 213, 227–232; *HE 44/2002 vp*, s. 72; *Matikkala* 2006, s. 83–84; *Tapani – Tolvanen* 2006, s. 40; *Tapani – Tolvanen* 2008, s. 208, 210; *Rikosoikeus/Lappi-Seppälä* 2009, s. 506; *Frände* 2012, s. 107.

³³² *Nuutila* 1996b, s. 300–302.

Jäsennettäessä riskinotto suoraan tunnusmerkistökriteeriksi Tapanin ja Tolvasen mallin tavoin on vältettävissä ongelmakohdat, jotka liittyvät teon huolimattomuus -opin soveltamiseen erityisesti tahallisissa rikoksissa. Siksi tässä tutkielmassa päädytään kannattamaan Tapanin ja Tolvasen esittämää mallia riskinoton jäsentämiseksi rikoksen rakenteeseen.

4.4.3 Riskinoton lajit

4.4.3.1 Yleistä

Toisen etuihin kohdistuvan riskinoton lajit voidaan systematisoida kolmeen kategoriaan.³³³ Sillä, millaisesta riskinoton lajista on kysymys, on merkitystä rikosoikeudellisen vastuun jaossa, minkä vuoksi riskinoton lajien erottaminen on merkityksellistä. *Ensimmäkin* riskinotto voi tapahtua ilman yhteisymmärrystä vaarannetun kanssa. *Toiseksi* riskinotto voi olla luonteeltaan myötävaikuttamista itsevaarantamiseen. *Kolmanneksi* kysymys voi olla yhteisestä riskinotosta vaarannetun kanssa.³³⁴ Kaikki riskinoton lajit ovat mahdollisia urheilun yhteydessä.

4.4.3.2 Riskinotto ilman yhteisymmärrystä

Kun vaarantaminen ei perustu yhteisymmärrykseen, toisen turvallisuuteen kohdistuvan riskinoton rangaistava luonne ratkaistaan suoraan sallitun ja kielletyn riskin käsitteiden avulla edellä esitettyjen sääntöjen mukaisesti.³³⁵ Tätä riskinoton lajia voidaankin luonnehtia riskinoton perusmuodoksi.

Organisoidussa urheilussa urheilulajiin osallistuvat urheilijat tietävät lajin harjoittamiseen sisältyvät riskit. Kysymys on näin ollen urheilijoiden vapaaehtoisesta ja tietoisesta riskinotosta, mutta systemaattisesti kysymys ei ole yhteisestä riskinotosta.³³⁶ Esimerkiksi osallistuessaan joukkuepeliin pelaaja tietää riskit, jotka ovat mahdollisia, kun lajia harjoitetaan sallitun riskin rajoissa, ja niihin riskeihin hänen on varauduttava. Sen sijaan

---

³³³ Omien etujen vaarantamista eli itsevaarantamista on käsitelty luvussa 3.4.2.

³³⁴ Nuutila 1996b, s. 458–494; Nuutila 1997, s. 176–186; Hahto 2004, s. 287–304.

³³⁵ Hahto 2004, s. 302.

³³⁶ Tapani – Tolvanen 2008, s. 256.

pelaajan ei tarvitse varautua siihen, että toinen pelaaja vahingoittaa häntä ottaen kielletyn riskin. Koska kielletyn riskin ottamisesta ei vallitse yhteisymmärrystä, kysymys ei ole yhteisestä riskinotosta.³³⁷ Tällöin toisen urheilijan turvallisuuden kohdistuvan riskinoton rangaistava luonne ratkaistaan suoraan sallitun ja kielletyn riskin käsitteiden avulla.³³⁸

4.4.3.3 Myötävaikuttaminen itsevaarantamiseen

Riskinotto voi olla myös myötävaikuttamista siihen, että joku vaarantaa oman turvallisuutensa omilla toimenpiteillään. Myötävaikuttaminen voi olla yllytystä (kuten rohkaista tai kannustusta) tai avunantoa uhkarohkeaan suoritukseen.³³⁹ Oikeuskirjallisuudessa³⁴⁰ myötävaikutusta itsevaarantamiseen pidetään rankaisemattomana, jos toinen vain myötävaikuttaa siihen, että (1) syyntakeinen, (2) riskit tiedostava henkilö vaarantaa itsensä tahallaan ja (3) vapaaehtoisesti (4) eikä myötävaikuttaja ole suojeluvastuussa itsensä vaarantajasta. Edellytysten täytyessä riskinottoon sovelletaan oman vastuun periaatetta.³⁴¹ Tällöin myötävaikutuksen rankaisemattomuus seuraa siitä, että avunanto itsemurhaan tai muuhun itseloukkaukseen ei ole rangaistavaa, jolloin myöskään niitä vähäisempänä pidettävää tekoa – myötävaikutusta itsevaarantamiseen – ei ole perusteltua pitää rangaistavana.³⁴²

Edellä esitettyjen kriteereiden neljättä vaatimusta – toisin sanoen suojeluvastuussa olevan myötävaikuttajan vastuuaseman merkitystä myötävaikuttajan rikosvastuuseen – on tarkasteltava lähemmin, sillä kysymys myötävaikuttajan vastuuaseman asiallisesta ulottuvuudesta on suomalaisessa rikoslainopissa epävarmalla pohjalla. Epävarmuus koskee sitä, missä laajuudessa suojeluvastuussa olevan myötävaikuttajan voidaan katsoa olevan vastuussa itsensä vaarantajan omasta menettelystä (riskinotosta).³⁴³ Kysymys on toisin sanoen siitä, mihin asti rikoslain 3:3.2:n tarkoittamassa suojeluvastuussa olevan myötävaikuttajan vastuu ulottuu, kun syyntakeinen, riskit tiedostava henkilö ryhtyy tahallaan

---

³³⁷ Hahto 2004, s. 295.

³³⁸ Hahto 2004, s. 302.

³³⁹ Nuutila 1996b, s. 460–461; Nuutila 1997, s. 178; Hahto 2004, s. 287, 293; Rikosoikeus / Nuutila – Ojala 2009, s. 526; Frände 2012, s. 99–100.

³⁴⁰ Nuutila 1996b, s. 465, 468; Nuutila 1997, s. 179; Hahto 2004, s. 293; Rikosoikeus / Nuutila – Ojala 2009, s. 526–530; Frände 2012, s. 99–100.

³⁴¹ Hahto 2004, s. 293.

³⁴² Nuutila 1996b, s. 461–462; Nuutila 1997, s. 178; Frände 2012, s. 99.

³⁴³ Nuutila 1996b, s. 469–474; Nuutila 1997, s. 180–181; Rikosoikeus / Nuutila – Ojala 2009, s. 527.

ja vapaaehtoisesti omalla menettelyllään tietoiseen riskinottoon. Suojeluvastuun ulottuvuutta on arvioitu muun muassa seuraavassa ratkaisussa:

KKO 25.10.1994, R 93/623: Teknisen työn opettaja A oli opastanut seitsemännellä luokalla oppilaita henkilökohtaisesti työvälineiden käytössä. Muun muassa oikohöylällä noudatettavat työmenetelmät oli opetettu. Kahdeksannella luokalla opettaja seurasi oppilaiden työskentelyä vierestä. Yhdeksännellä luokalla oppilaat saivat työskennellä itsenäisemmin. Työstökoneiden käyttö ilman opettajan valvontaa oli kuitenkin kielletty. Ohjaus ja opastus sekä valvonta vastasivat kouluhallituksen ohjeita. Yhdeksännen luokan viimeisellä oppitunnilla A oli poistunut varastoon. Tällöin 15-vuotias oppilas B oli siirtynyt käyttämään oikohöylää ja höylännyt tietämiensä ohjeiden vastaisesti liian pientä laudankappaletta käyttämättä terän suojalaitetta. B:lle aiheutui vaikea ruumiinvamma, sillä molemmista käsistä leikkautui sormia poikki. Syyte työturvallisuuslain säännösten rikkomisesta ja ruumiinvamman tuottamuksesta hylättiin, koska ei voitu vaatia, että A:n olisi pitänyt arvata, että B hänen konesalista poistuttuaan siirtyy käyttämään höylää, ja koska *A:n syyksi valvonnan laiminlyömisestä ei voitu lukea sitä, että B käytti höylää tietämiensä työmenetelmien vastaisesti ja loukkaantui* (kurs. tässä).

Vaikka opettaja oli vastuuasemassa oppilaastaan, ratkaisussa olennaista oli se, että syyntakeinen oppilas oli käyttänyt höylää tietoisesti ja vapaaehtoisesti ohjeiden ja työmenetelmien vastaisesti sekä turvalaitetta käyttämättä. Oppilaan työ- ja turvallisuusohjeiden vastainen menettely oli ikään kuin hänen omaa ylimääräistä riskinottoaan, johon opettajan suojeluvastuu ei ulottunut, vaan tapaus ratkaistiin oman vastuun periaatetta soveltaen. Vastaavalla tavalla suojeluvastuun ulottuvuutta on arvioitu seuraavassa ratkaisussa:

KKO 1997:73: 31-vuotias C oli osallistuessaan sukellusleirin yhteydessä järjestettyyn luolasukellukseen eksynyt luolaan ja hukkunut. Sukelluksen aikana oli menetelty Suomen Urheilusukeltajain Liitto ry:n antamien turvamääräysten ja luolasukelluksessa noudatetun käytännön vastaisesti. C:ltä, joka oli melko kokenut sukeltaja, oli puuttunut luolasukellukseen osallistumiseen vaadittava kokemus. C oli siten osallistumalla sukellukseen omalta osaltaan tietoisesti rikkonut turvamääräyksiä ja muita vahingon välttämiseksi annettuja ohjeita. Sukellusvanhimman ei katsottu huolimattomuudellaan aiheuttaneen C:n kuolemaa.

Tapauksessa sukellusvanhin oli menetellyt Suomen Urheilusukeltajain Liitto ry:n antamien turvamääräysten ja luolasukelluskäytännön vastaisesti, vaikka hänen tehtävänänsä oli valvoa niiden noudattamista. Sallittuaan turvamääräysten vastaisen sukelluksen sukellusvanhin oli myötävaikuttanut siihen, että C saattoi vaarantaa omalla menettelyllään oman turvallisuutensa. Vaikka sukellusvanhimman voitiin sinänsä katsoa olleen suojeluvastuussa nuoremista sukeltajista,³⁴⁴ jolloin myötävaikuttajan vastuuvapaus ei pää-

---

³⁴⁴ Huomautettakoon, että korkein oikeus ei ratkaisun KKO 1997:73 perusteluissa nimenomaisesti viitanut sukellusvanhimman suojeluvastuuseen. Näin ollen tulkintaa siitä, onko korkein oikeus katsonut sukel-

sääntöisesti voisi tulla kyseeseen, ratkaisussa jouduttiin pohtimaan vastuuaseman ulottuvuutta eli sitä, missä laajuudessa vastuuasemassa ollut oli velvollinen estämään sen, etteivät toiset ryhtyneet tietoisesti vaarantamaan omaa turvallisuuttaan.³⁴⁵ Sukellusvanhimman vastuuvapautta perusteltiin sillä, että C oli vapaaehtoisesti ja tietoisesti rikkonut turvamääräyksiä ja luolasukelluskäytäntöä sekä tuntenut toimintaan liittyneet vaarat, ollut kokenut sukeltaja ja päättänyt jo sukellusleirille tullessaan sukeltaa luolaan. Koska C:n katsottiin omalla menettelyllään aiheuttaneen vahingon, sukellusvanhimman ei katsottu huolimattomuudellaan aiheuttaneen C:n kuolemaa. Sukellusvanhimman suojeluvastuu ei siten ulottunut C:n menettelyyn (itsevaarantamiseen) ja tapaus ratkaistiin oman vastuun periaatetta soveltaen.

Esitettyjen ratkaisujen perusteella voidaan katsoa, että suojeluvastuussa oleva myötävaikuttaja ei ole vastuussa itsensä vaarantajan oman ylimääräisen riskinoton seurauksena syntyneistä vahingoista. Tämä on ymmärrettävää, sillä muussa tapauksessa suojeluvastuussa oleva myötävaikuttaja olisi ankarassa vastuussa itsensä vaarantajasta. Tästä johtuen luvun alussa esitetty, rankaisemattoman itsevaarantamisen myötävaikutusta koskeva neljäs vaatimus on nähdäkseni syytä modifioida sisällöllisesti oikeuskäytäntöä vastaavaksi: myötävaikutusta itsevaarantamiseen pidetään rankaisemattomana – kolmen muun edellytyksen täytyessä –, jos myötävaikuttaja ei ole suojeluvastuussa itsensä vaarantajasta *ja tämän menettelystä*. Tällöin itsensä vaarantajan toimintaan sovelletaan oman vastuun periaatetta.³⁴⁶

Sen sijaan jos jokin oman vastuun periaatteelle asetetuista kriteereistä ei täyty, myötävaikutus itsevaarantamiseen ei ole rankaisematonta. Toisin sanoen myötävaikuttaja ei saa käyttää hyväkseen toisen syyntakeettomuutta tai tietämättömyyttä eikä pakottaa tätä vaaraan. Myötävaikuttajan vastuuvapaus ei myöskään tule kyseeseen, jos hän on suojeluvastuussa itsensä vaarantajan menettelystä, koska tällöin hänellä on rikoslain 3:3.2:n edellyttämä erityinen oikeudellinen velvollisuus estää seurauksen syntyminen.³⁴⁷ Tällai-

---

lusvanhimman olleen suojeluvastuussa nuoremmista sukeltajista vai ei, rasittaa epävarmuus korkeimman oikeuden vaietessa asiasta. Sen sijaan oikeuskirjallisuudessa sukellusvanhimman suojeluvastuukysymys on hahmotettu rikoslain 3:3.2:n vastuuasemaoppiin tukeutuen. Ks. Nuutila 1997, s. 181; Kinnunen 1999, s. 29, 120, 123; Rikosoikeus / Nuutila – Ojala 2009, s. 530.

³⁴⁵ Nuutila 1997, s. 179–181; Kinnunen 1999, s. 120, 123; Rikosoikeus / Nuutila – Ojala 2009, s. 529–530.

³⁴⁶ Tekstissä esitettyjen ratkaisujen KKO 25.10.1994, R 93/623 ja KKO 1997:73 lisäksi ratkaisuissa KKO 1985 II 182 ja KKO 2006:25 myötävaikutusta itsevaarantamiseen on pidetty rankaisemattomana silloin, kun oman vastuun periaatteen soveltamisedellytykset täyttyvät.

³⁴⁷ Nuutila 1996b, s. 465–474; Nuutila 1997, s. 179; Rikosoikeus / Nuutila – Ojala 2009, s. 527.

sessä tilanteessa myötävaikuttajan vaaraa aiheuttavan toiminnan rikosoikeudellinen arviointi perustuu riskinoton sallittuun tai kiellettyyn luonteeseen.³⁴⁸

Suojeluvastuu syyntakeisesta ja vapaaehtoisesti organisoituun urheiluun osallistuvasta urheilijasta tulee kysymykseen lähinnä koulutustilanteessa, jossa kouluttaja on asemansa perusteella vastuussa koulutus- ja harjoitustilanteiden turvallisuudesta rikoslain 3:3.2:n edellyttämällä tavalla. Esimerkiksi Keski-Suomen käräjäoikeuden ratkaisussa 30.8.2011, R 11/1341 (lainvoimainen) kaksi riippuliitokurssin kouluttajaa tuomittiin kuolemantuottamuksesta, koska riippuliito-onnettomuudessa kuolleen kurssilaisen koulutuksessa oli siirrytty heidän luvallaan korkeiden yksinlentojen vaiheeseen, vaikka uhrilla ei ollut ollut siihen vielä riittäviä valmiuksia Suomen Ilmailuliitto ry:n riippuliidon koulutusohjelmalle asettamien edellytysten mukaan. Rikosoikeudellisen vastuun arvioinnissa merkitystä ei ollut sillä, että uhri oli syyntakeinen, hän aiheutti onnettomuuden omalla ohjausvirheellään ja hän oli kurssille ilmoittautuessaan ilmoittanut tienneensä toiminnan vaarat ja osallistuneensa koulutukseen omalla vastuullaan. Rikosoikeudellisesti merkityksellistä oli se, että kouluttajat olivat sallineet uhrin yksinlennon korkeudessa, johon tällä ei ollut vielä koulutuksellisia edellytyksiä. Koska kouluttajat olivat asemansa perusteella suojeluvastuussa uhrin turvallisuudesta eikä kurssilainen ollut ryhtynyt lennon aikana oma-aloitteisesti ylimääräiseen riskinottoon, myötävaikutus itsevaarantamiseen oli rangaistavaa.

4.4.3.4 Yhteinen riskinotto

Yhteisessä riskinotossa henkilöt osallistuvat yhdessä ja yhteisymmärryksessä riskejä sisältävään toimintaan.³⁴⁹ Yhteinen riskinotto voi tapahtua *ensinnäkin* niin, että joku aiheuttaa toimenpiteillään toiselle vaaran yhteisymmärryksessä tämän kanssa tai *toiseksi* niin, että osallistujat aiheuttavat yhteisesti vaaran, jolloin kaikki osallistujat ovat joutuneet saman riskin alaiseksi ja vahinko saattaa kohdata ketä tahansa riskinottajista.³⁵⁰ Yhteisen riskinoton muotojen välinen rajanveto saattaa olla tulkinnanvaraista eikä sillä ole käytännössä merkitystä.³⁵¹ Organisoitussa urheilussa yhteisen riskinoton tilanteita esiintyy, kun oman tiimin jäsen asettaa riskinotollaan toisen oman tiimin jäsenen vaaral-

³⁴⁸ Hahto 2004, s. 295.

³⁴⁹ Nuutila 1996b, s. 460, 489–492; Nuutila 1997, s. 182, 184–186; Hahto 2004, s. 295; Tapani – Tolvanen 2008, s. 258; Rikosoikeus / Nuutila – Ojala 2009, s. 527–528; Frände 2012, s. 99.

³⁵⁰ Nuutila 1996b, s. 460, 480–493; Hahto 2004, s. 287–288, 295.

³⁵¹ Hahto 2004, s. 288, 300–301.

le alttiiksi.³⁵² Esimerkiksi ralliautoilussa kuljettaja asettaa autoa ajaessaan kartanlukijan vaaralle alttiiksi. Tällöin riskinotto vastaa edellä ensin mainittua yhteisen riskinoton muotoa. Toisesta yhteisen riskinoton muodosta voidaan mainita esimerkkinä rattikelkkailu (*bobsleigh*), jossa kaksi tai neljä henkilöä ohjaa vajereilla kelkkaa. Tällöin kaikki ohjaajat asettavat toimenpiteillään toisensa alttiiksi samanveroiselle riskille ja sitä, kenen virheestä mahdollinen vahinko aiheutuu ja kuka joutuu vahinkoseurauksen uhriksi, voidaan pitää sattumana.

Laissa ei ole säännöksiä siitä, miten yhteinen riskinotto vaikuttaa rangaistusvastuuseen. Oikeustieteessä ja -käytännössä esitetyn argumentoinnin perusteella kysymystä yhteisen riskinoton merkityksestä vahingonaiheuttajan teon rangaistavuuteen voidaan luonnehtia epäselväksi, koska siitä vallitsee erilaisia näkemyksiä. Esitettyjen kannanottojen mukaan yhteinen riskinotto voi poistaa tietyin edellytyksin vahingonaiheuttajan teon rangaistavuuden³⁵³, korottaa tunnusmerkistön sisäistä sallitun riskinoton rajaa³⁵⁴, toimia lieventämisperusteena rangaistuksen mittaamisessa³⁵⁵ tai teon kokonaisarviointissa (mm. törkeysarvostelussa)³⁵⁶ taikka jäädä vaille rikosoikeudellista merkitystä³⁵⁷. Yksiselitteistä tulkintalinjaa yhteisen riskinoton merkityksestä vahingonaiheuttajan teon rangaistavuuteen ei siis ole muodostunut.

Nuutilan mukaan yhteisessä riskinotossa vahingonaiheuttajan rikosvastuu voi poistua tietyin edellytyksin. Nuutila perustaa yhteisen riskinoton rangaistavuuden ratkaisumallinsa suojelutarpeen periaatteeseen. Sen ydinkysymyksenä on, tarvitseeko toinen rikosoikeudellista suojaa vai ei. Rikosoikeudellisesti kysymys on siitä, miten pitkälle tunnusmerkistön suoja on tarpeen ulottaa yhteisessä riskinotossa. Nuutilan mukaan rikosvastuu voi poistua yhteisessä riskinotossa tunnusmerkistön ulottuvuuden puutteen – ja siten suojelutarpeen puuttumisen – vuoksi. Nuutila perustelee tätä sillä, että koska täysivaltaisen ihmisen itseloukkaus on rankaisematon, myös osallistumisen riskejä sisältävään toimintaan pitää voida tapahtua tietyin edellytyksin omalla vastuulla.³⁵⁸ Hänen mukaansa osallistuminen yhteiseen riskinottoon on rinnastettavissa tietyin edellytyksin

---

³⁵² Nuutila 1999, s. 31.

³⁵³ Nuutila 1996b, s. 460, 480–491, 493; Nuutila 1997, s. 182–186; Frände 2012, s. 100. Ks. myös KKO 1982 II 21 (ään.).

³⁵⁴ Hahto 2004, s. 295, 298–302, 532–533.

³⁵⁵ THO 2.2.1995, R 93/2024 (KKO 21.6.1995: ei valituslupaa); Hahto 2004, s. 302.

³⁵⁶ KKO 2006:13 (ään.).

³⁵⁷ KKO 1950 II 36; VHO 31.3.1995, R 95/166 (lainvoimainen); I-SHO 18.1.2001, R 00/999 (lainvoimainen).

³⁵⁸ Nuutila 1996b, s. 484–491; Nuutila 1997, s. 184.

edellä (luku 4.4.3.3) käsiteltyyn itsevaarantamisen edistämiseen. Tapaukset eivät ole kuitenkaan täysin rinnasteisia, koska yhteiseen riskinottoon osallistuvalla ei ole mahdollisuuksia samalla tavoin vaikuttaa tapahtumien kulkuun kuin itsensä vaarantajalla. Tämän vuoksi yhteisen riskinoton rankaisemattomuudelle on asetettava lisäedellytyksiä. Jos yhteisen riskinoton tilanteessa aiheutetaan vahinko toiselle osalliselle, vastuuvapaus edellyttää Nuutilan mukaan seuraavien kriteerien täyttymistä: (1) vahinkoseurauksen on oltava seurausta sovitusta riskistä, (2) yhteinen vaarantaminen on tapahduttava tahallaan ja tietoisesti, (3) riskinottajan on oltava syyntakeinen, (4) riskinottajan on antauduttava vaaraan vapaaehtoisesti ja (5) vaarantaja ei saa olla suojeluvastuussa riskinottoon osallistuvasta. Lisäksi Nuutilan mukaan (6) pätevän yhteisymmärryksen laatu vaihtelee riskipotentiaalin mukaan (ts. mitä suurempi riskipotentiaali on, sitä selkeämpi on yhteisymmärryksen ilmauksen oltava) ja (7) yhteisen riskinoton seuraukset voidaan lukea osallistuneen syyksi, jos riskipotentiaali on erityisen korkea. Viimeisellä kriteerillä (kohta 7) Nuutila tarkoittaa, että yhteisymmärrys lähes varman vahinkoseurauksen aiheuttamisesta voidaan rinnastaa loukatun suostumukseen. Esimerkiksi jos venäläistä rulettia pelattaisiin kuudesti laukeavalla revolverilla niin, että rullaa ei pyöräytettäisi ammuntojen välissä ja kumpikin pelaaja ampuisi vuorollaan toista, peli olisi rinnastettavissa viimeistään viidennen laukauksen jälkeen pyynnöstä surmaamiseen eikä se olisi enää yhteiseen riskinottoon perustuvaa hengen vaarantamista. Koska pyynnöstä surmaaminen on rangaistavaa (RL 21:3), toisen surmanneen vastuuvapaus ei Nuutilan mukaan voi tulla tilanteessa kysymykseen.³⁵⁹ Jos todennäköisyys kuolemasta tai vakavasta vammasta on "erityisen korkea", vaarantaminen ei enää juurikaan eroa vahingon tahallisuudesta aiheuttamisesta eikä yhteinen riskinotto siten ole rankaisematonta.³⁶⁰

Nuutilan malli vaikuttaa sinänsä käyttökelpoiselta yhteisen riskinoton rangaistavuuskysymyksen ratkaisemiseen urheiluloukkausten yhteydessä, mitä voidaan perustella seuraavasti. Lähtökohtana voidaan pitää, että syyntakeinen urheilija tietää lajille tyypilliset riskit. Organisoituun urheiluun osallistutaan vapaaehtoisesti, eivätkä saman tiimin samanveroiset urheilijat ole suojeluvastuussa toisistaan. Lisäksi vakiintuneen aseman saaneisiin urheilulajeihin eivät kuulu lajit, joissa riskipotentiaali ylittää aidon riskinoton rajan niin, että kysymys olisi pikemminkin suostumuksesta kuolemaan tai vakavaan vammaan kuin vahinkoseurauksen riskiin. Vahingonaiheuttajan vastuuvapaus kuitenkin

---

³⁵⁹ Nuutila 1996b, s. 486–493; Nuutila 1997, s. 184–185.

³⁶⁰ Nuutila 1996b, s. 487; Nuutila 1997, s. 184–185; Hahto 2004, s. 297.

edellyttää, että vahinko on seurausta juuri siitä riskistä, josta on ollut yhteisymmärrys, eikä hänen omatoimisesti ottamistaan ylimääräisistä riskeistä.³⁶¹

Yleisenä yhteisen riskinoton rangaistavuuden rajanvetomallina Hahto kuitenkin kritisoi Nuutilan mallia siitä, että rangaistavuuden rajan perustuminen – muiden edellytysten täytyessä – "erityisen korkeaan" riskipotentialiin on liian epämääräinen tulkintaohje yksittäistapauksen arviointiin, sillä Nuutila ei selvennä, miten määritetään vaarantamisen ja varman oikeudenloukkauksen – eli rangaistavuuden – rajapinta.³⁶² Lisäksi Hahto katsoo, että on perusteetonta edellyttää, että vahinkoseurauksen on oltava seuraus nimenomaisesti sovitusta riskistä. Hähdön mukaan ei ole perusteita ratkaista eri tavoin esimerkiksi sellaista matkustajan kuolemaan tai vammautumiseen johtanutta tapausta, jossa uhri on sopinut taksinkuljettajan kanssa ylinopeudella ajamisesta, ja tapausta, jossa uhri on mennyt vapaaehtoisesti ja riskeistä tietoisena rattijuopon kyytiin. Kummassakin tapauksessa uhri on ollut tietoinen riskeistä ja riskinoton tahallisuus täyttyy. Rattijuopon kyytiin menneen matkustajan käsitys riskin suuruudesta on saattanut olla jopa korkeampi kuin taksimatkalaisella. Hähdön mukaan esimerkki osoittaa, että Nuutilan mainitsema edellytys riskinoton nimenomaisesta sopimisesta on käytännössä näennäinen.³⁶³ Hähdön mukaan yhteisen riskinoton edellytyksiksi riittää, että (1) vaarannettu on tehnyt vapaaehtoisen päätöksen riskiin alistumisesta, (2) vaarantamisesta vallitsee yhteisymmärrys (ts. yhteinen riskinotto tapahtuu tahallaan ja tietoisesti) (3) eikä vahingonaiheuttaja ole vastuuasemassa uhrin turvallisuudesta.³⁶⁴

Toisin kuin Nuutila, Hahto katsoo, että uhrin toimintavapauteen ja suojelutarpeeseen vetoaminen ei riitä perusteeksi poistaa vahingonaiheuttajan rangaistusvastuuta yhteisessä riskinotossa. Hahto perustelee kantaansa sillä, että yhteisen riskinoton rangaistavuudella ei rajoiteta huomattavasti sen henkilön toimintavapautta, joka vaarantaa itsensä, vaan hän voi vapaasti altistaa itsensä mille tahansa vaaroille ilman rikosoikeudellista vastuuta. Rangaistavuus rajoittaa ainoastaan oikeutta altistaa toinen henkilö perusteettomalle vaaralle. Näin ollen Hahto katsoo, että yhteisen riskinoton pitää olla normaalilla tavalla rangaistavaa silloin, kun kielletyn riskinoton raja on ylitetty eli vastaavasti kuin riskinotossa ilman yhteisymmärrystä. Yhteinen riskinotto ei siis Hähdön mallissa merkitse vahingonaiheuttajan vastuuvapautta. Uhrin riskinottopäätös nostaa kuitenkin Häh-

---

³⁶¹ Nuutila 1999, s. 32.

³⁶² Hahto 2004, s. 298, 307.

³⁶³ Hahto 2004, s. 298.

³⁶⁴ Hahto 2004, s. 301–303.

don mukaan hyväksyttävän riskinoton rajaa niin, että uhrin myötävaikutuksella on oikeutettua ottaa jossain määrin isompia riskejä kuin ilman yhteistä riskinottopäätöstä.³⁶⁵ Hahto ei kuitenkaan täsmennä, missä määrin sallitun riskinoton ala laajenee, kun kyse on yhteisestä riskinotosta.

Nähdäkseni Nuutilan ja Hahdon yhteisen riskinoton rangaistavuuden ratkaisumallien keskeinen ero on siinä, miten rankaisemattoman riskinoton ala määritetään. Nuutilan mallissa rankaisemattoman riskinoton raja määrittyy sen perusteella, millaisen riskin ottamisesta on vallinnut yhteisymmärrys. Yhteiseen riskinottoon osallistuvat voivat tällöin keskenään määrittää sallitun riskinoton alan laajuuden, kunhan riskinoton riskipotentiaali ei nouse niin korkeaksi, että kysymys olisi loukatun suostumukseen rinnastettavasta hengen riistämisestä tai vakavan vamman aiheuttamisesta, joihin oikeusjärjestyksemme mukaan ei voi pätevästi suostua³⁶⁶. Hahdon mallissa rankaisemattoman riskinoton raja määrittyy puolestaan kulloisessakin toimintaympäristössä normatiiviseksi oletetun huolellisuusstandardin perusteella. Mallien yhtäläisyytenä on, että kummassakin mallissa yhteisen riskinoton rangaistavuus perustuu – Nuutilan mallissa riskinottajien yhteisymmärryksen ja Hahdon mallissa normatiivisen huolellisuusstandardin määrittämisen – kielletyn riskinoton rajan ylittämiseen ja tuo raja voi olla korkeammalla yhteisessä riskinotossa kuin riskinotossa ilman yhteisymmärrystä.

Nähdäkseni oikeuskäytännöstä saadaan enemmän tukea Hahdon esittämälle yhteisen riskinoton rangaistavuuden ratkaisumallille. Esimerkkinä voidaan mainita niin sanottu Wilhelm Tell -tapaus:

KKO 1950 II 36: A oli päähtyneenä yrittänyt ampua 2–3 metrin matkalta B:n suostumuksen mukaisesti B:n päässä ollutta hattua, jolloin luoti oli osunut B:tä päähän. A tuomittiin kuolemantuottamuksesta.

Tapauksessa Nuutilan esittämät yhteisen riskinoton edellytykset täyttyvät. Tapauksessa seurauksen todennäköisyyttä ei voida Hahdon mukaan pitää niin korkeana, että kysymys olisi lähes varman vahinkoseurauksen aiheuttamisesta, sillä pään yläpuolelle hatuun tähtäävän ampujan todennäköisyyttä osua kohdettaan kuolettavasti ei voida pitää lähes varmana eli vähintään todennäköisempänä kuin seurauksen sattumatta jäämistä. Tämä johtuu siitä, että jos epäonnistunut laukaus olisi osunut muualle kuin alaspäin,

---

³⁶⁵ Hahto 2004, s. 302.

³⁶⁶ KM 1976:72, s. 107; Nuutila 1995, s. 143; Nuutila 1997, s. 184, 313.

toisin sanoen ylöspäin tai sivulle, laukaus ei olisi osunut uhriin lainkaan.³⁶⁷ Vaikka korkein oikeus ei nimenomaisesti ottanut ratkaisun perusteluissa kantaa kyseisen ampuma-leikin yleiseen sallittavuuteen, korkein oikeus katsoi, että A:n olisi pitänyt varoa aiheutuneen seurauksen syntymistä. Nähdäkseni tämä indikoi, että korkeimman oikeuden arvioinnin lähtökohdaksi on ollut se, voidaanko sanotunlaista riskinottoa eli ampuma-leikkiä harrastaa edes yhteisessä ymmärryksessä molemminpuolisilla suostumuksilla: jos riskinottoa olisi pidetty sallittuna, A:ta ei olisi voitu asettaa vastuuseen riskinottonsa seurauksista. Näin ollen korkeimman oikeuden on pitänyt asettaa arviointinsa lähtökohdaksi – kuten myöhemmin Hahto on omassa mallissaan esittänyt – normatiivinen huolellisuusstandardi. Sen nojalla on arvioitu, millaista riskinottoa yhteiskunnassa on voitu pitää hyväksyttävänä ja, kuten tapaus osoittaa, sen perusteella määritetyn riskinoton alaa riskinottoon osallistuneet eivät ole voineet edes yhteisymmärryksessä keskinäisillä suostumuksilla laajentaa, mikä puolestaan Nuutilan mallin mukaan olisi mahdollista. Lisäksi Hahdon malli saa tukea alla esitettävistä liikenneonnettomuustapauksista.

KKO 2006:13: A ja B olivat tien risteyksessä kohdattuun ryhtyneet ajamaan yleisellä tiellä henkilöautoilla kilpaa huomattavaa ylinopeutta käyttäen ja ohittaen muita autoja. A oli ajettuaan tällä tavoin seitsemän kilometrin matkan B:n perässä lähtenyt ohittamaan tätä ja välittömästi törmännyt vastakkaisesta suunnasta tulleeseen autoon, jolloin A ja vastaan tulleen auton kuljettaja kuolivat ja A:n kyydissä olleet matkustajat loukkaantuivat. Myös B:n katsottiin osallistumalla kilpa-ajoon huolimattomuudellaan aiheuttaneen A:n ja vastaan tulleen auton kuljettajan kuoleman sekä matkustajien vammat. (Ään.)

Tolvanen toteaa, että A:n kuolema oli johtunut yhteisestä riskinotosta, vaikka korkein oikeus ei siitä ratkaisussaan nimenomaisesti lausunutkaan.³⁶⁸ Tolvasen mukaan ratkaisun perusteluista on pääteltävissä, että riskinoton yksituumaisuus ei poista vastuuta toisen riskinottoon osallistuneen kuolemasta silloin, kun riskinotto sisältää liikennesääntöjen törkeän rikkomisen.³⁶⁹ Ratkaisussa yhteinen riskinotto vaikutti kuitenkin teon kokonaisarvosteluun niin, että A:n kuolema luettiin B:n syyksi vain kuolemantuottamuksena, kun taas vastaan tulleen auton kuljettajan kuolema luettiin B:n syyksi törkeänä kuolemantuottamuksena.³⁷⁰ Ratkaisu antaa tukea Hahdon mallille, jonka mukaan sallitun yhteisen riskinoton mittapuuna määritetään saman normatiivisen huolellisuusstandardin (tässä tapauksessa liikennesääntöjen) avulla kuin riskinotossa ilman yhteisymmärrystäkin – ei sen mukaan, mistä riskinottoon osallistuneiden kuljettajien yhteisymmärryksen katsotaan

---

³⁶⁷ Hahto 2004, s. 299.

³⁶⁸ Tolvanen 2006, s. 106.

³⁶⁹ Tolvanen 2006, s. 106.

³⁷⁰ Tolvanen 2006, s. 106.

vallinneen. Samalla tavoin yhteistä riskinottoa on arvioitu myös seuraavissa liikenneonnettomuustapauksissa:

I-SHO 18.1.2001, R 00/999: A oli 2,14 promillen humalassa ylinopeutta käyttäen ajanut kolarin, jonka seurauksena hänen kyydissään ollut B oli kuollut. B:n oli täytynyt olla tietoinen A:n vahvasta humalatilasta. A tuomittiin muun ohella kuolemantuottamuksesta. (Lainvoimainen.)

VHO 31.3.1995, R 95/166: A oli 2,36 promillen humalassa ylinopeutta käyttäen ajanut kolarin, jonka seurauksena, muun ohella, hänen kyydissään ollut B oli kuollut. B:n oli täytynyt olla tietoinen siitä, että A:n kyky virheetömiin suorituksiin oli tuntuvasti huonontunut vahvan humalatilasta vuoksi. A tuomittiin muun ohella kuolemantuottamuksesta. B:n tietoisuus otettiin huomioon pelkästään A:n vahingonkorvausvelvollisuutta harkittaessa. (Lainvoimainen.)

THO 2.2.1995, R 93/2024: A oli saanut käyttöönsä B:ltä tämän omistaman pulpettiveneen, jolla A oli lähtenyt vesille pimeässä ja kovassa tuulessa nautittuaan sitä ennen alkoholia niin, että hänen verensä alkoholipitoisuus oli ollut veneen kuljettamisen aikana vähintään 1,5 promillea. B ja C olivat lähteneet A:n mukaan. A oli törmännyt kovalla nopeudella ajaessaan aallonmurtajaan, jolloin C oli paiskautunut veteen ja hukkunut. A tuomittiin muun ohella kuolemantuottamuksesta. Rangaistusta mitattaessa lieventävänä seikkana otettiin huomioon, että C oli ollut tietoinen kuljettajan humalatilasta ja ettei tämä sen vuoksi kyennyt kuljettamaan venettä turvallisesti. (KKO 21.6.1995: ei valituslupaa.)

Edellä esitetyissä ratkaisuissa yhteinen riskinotto ei poistanut vahingonaiheuttajan rikosoikeudellista vastuuta, vaan riskinoton yksituumaisuudesta huolimatta vahingonaiheuttaja oli vastuussa seurauksista, jotka hän oli aiheuttanut liikennesääntöjä rikkomalla. Myös urheilussa sallitun yhteisen riskinoton rajaa on määritetty toimintaa säätelevän huolellisuusstandardin eli lajin luonteenomaisen harjoittamisen perusteella:

KKO 1982 II 21: Rallikilpailun erikoiskokeessa auto oli suistunut tieltä seurauksin, että ohjaajan vieressä istunut kartanlukija oli kuollut. Kun ohjaajan ei ollut näytetty laiminlyöneen sellaisen huolellisuuden ja varovaisuuden noudattamista, mitä häneltä ko. kilpailuolosuhteissa oli voitu vaatia, häntä vastaan ajettu syyte kuolemantuottamuksesta hylättiin. (Ään.)

Ratkaisussa todettiin, ettei kilpailijoilta voitu kilpailun luonteen vuoksi edellyttää yhtä suurta huolellisuutta ja varovaisuutta kuin yleisessä tieliikenteessä, mutta tällöinkin oli yleisen turvallisuuden vuoksi vaadittava, etteivät kilpailijat ajotavallaan osoittaneet suoranaista välinpitämättömyyttä toisten henkilöiden turvallisuutta tai omaisuutta kohtaan ja siten varomattomuudella aiheuttaneet onnettomuutta. Kuljettajan vastuuvapautta perusteltiin sillä, ettei hänen näytetty ajaneen kerrotuin tavoin varomattomasti eikä hän ollut rikkonut kilpailusääntöjä. Kuljettaja oli siis toiminut tilanteessa sallitun riskinoton rajoissa. Lisäksi vastuuvapautta perusteltiin kuljettajan ja kartanlukijan yhteisellä riskinotolla sekä kartanlukijan riskitietoisuudella ralliautoilun kilpailijalle aiheuttamista

vaaroista. Perusteluista käy ilmi, ettei yhteisen riskinottajan tarvitse varautua riskeihin, jotka toinen aiheuttaa välinpitämättömyydellään toisten henkilöiden turvallisuutta kohtaan. Jotta riskinotto voidaan määritellä välinpitämättömäksi, sen arvioimiseksi on oltava objektiivinen huolellisuusstandardi. Urheilutilanteessa huolellisuusstandardi määrittyy lajin luonteenomaisen harjoittamisen, toisin sanoen lajin sääntöjen ja pelin hengen, perusteella, jonka mukaan myös urheilijoiden riskitietoisuus määrittyy. Sen mukaan yhteistä riskinottoa myös ratkaisussa arvioitiin.

Tässä tutkielmassa päädytään kannattamaan Hahdon esittämää mallia yhteisen riskinoton rangaistavuudesta, koska se on linjassa vallitsevan oikeuskäytännön kanssa. Mallin mukaan yhteisestä riskinotosta on kysymys silloin, kun (1) vaarannettu on tehnyt vapaaehtoisen päätöksen riskiin alistumisesta, (2) vaarantamisesta vallitsee yhteisymmärrys (ts. yhteinen riskinotto tapahtuu tahallaan ja tietoisesti) (3) eikä vahingonaiheuttaja ole vastuuasemassa uhrin turvallisuudesta. Yhteinen riskinotto ei poista vahingonaiheuttajan rikosoikeudellista vastuuta, kun vahingonaiheuttajan toiminta on ylittänyt kielletyn riskinoton rajan, mutta uhrin riskinottopäätös nostaa hyväksyttävän riskinoton rajaa.³⁷¹ Siten seuraavassa luvussa (luku 5) käsiteltävät sallitun ja kielletyn urheiluloukkauksen rajanvetokriteerit voidaan ottaa myös urheilussa tapahtuvan yhteisen riskinoton vastuuarvioinnin normatiivisiksi mittapuiksi. Siihen, missä määrin uhrin riskinottopäätös voi nostaa hyväksyttävän riskinoton rajaa, on todettava *ensinnäkin*, että vahvistettujen sääntöjen mukaisessa urheilussa urheilijan riskitietoisuudelle on annettava merkitystä hyväksyttävän riskinoton rajaa asetettaessa: myös yhteisen riskinoton urheilutilanteessa urheilijan riskitietoisuus kattaa vain sellaisten riskien konkretisoitumisen, jotka syntyvät toisen urheilijan lajin sääntöjen tai pelin hengen mukaisen käyttäytymisen seurauksena. Yhteisen riskinoton urheilutilanteissa urheilijan ei siten tarvitse varautua toisen urheilijan ottamiin ylimääräisiin riskeihin. *Toiseksi* on todettava, että urheilussa sallitun riskinoton rajaa on viety muutenkin pidemmälle kuin urheilun säännöt edellyttävät. Näin ollen vaatimukselle siitä, että yhteisessä riskinotossa uhrin riskinottopäätös nostaa hyväksyttävän riskinoton rajaa, ei nähdäkseni tarvitse antaa urheilun toimintaympäristössä tapahtuvassa yhteisessä riskinotossa itsenäistä merkitystä.

---

³⁷¹ Hahto 2004, s. 301–303.

4.5 Tiivistelmä urheiluloukkausten oikeuttamisesta rikoslainopissa

Koska rikoslaki tai muukaan laki ei sisällä säännöstä, joka poistaa urheiluloukkauksissa teon rangaistavuuden, urheiluloukkausten oikeuttaminen on jäänyt rikoslainopissa oikeuskirjallisuuden varaan. Oikeuskirjallisuudessa urheiluloukkausten oikeuttamista on perusteltu suostumusopilla, sosiaaliadekvanssilla ja riskinottoon perustuvilla teorioilla. Tässä jaksossa tehdyn analyysin perusteella voidaan todeta, että urheiluloukkausten oikeuttamista ei voida tyydyttävästi perustella suostumusopilla eikä sosiaaliadekvanssilla, koska urheiluloukkausten oikeuttamisessa oppien soveltamiseen liittyy avoimeksi jääviä ongelmia ja heikkouksia.

Riskinottoon perustuvissa teorioissa urheiluloukkaukset määritetään loukkauksen luonteen perusteella sallituksi tai kielletyksi riskinotoksi. Moderneissa riskinottoon perustuvissa teorioissa riskinoton asema rikoksen rakenteessa on jäsennetty alun perin teon huolimattomuus -oppia soveltaen. Teon huolimattomuus -oppiin sisältyy kuitenkin systemaattisia ongelmia, joista keskeisin on opin soveltuminen tahallisiin rikoksiin. Teon huolimattomuus -opin ongelmista johtuen Tapani ja Tolvanen ovat viimeisimmässä rikosoikeuden yleisten oppien esityksessään³⁷² luopuneet teon huolimattomuus -opista ja esittäneet mallin, jossa riskinotto jäsennetään rikoksen rakenteessa suoraan tunnusmerkistötekijäksi. Tällöin on vältettävissä ongelmat, jotka liittyvät teon huolimattomuus -opin soveltamiseen erityisesti tahallisissa rikoksissa. Tässä tutkielmassa päädytään kannattamaan mallia, jossa urheiluloukkausten rikosoikeudellinen jäsentäminen tapahtuu riskinoton alaisuudessa ja jossa riskinotto jäsennetään rikoksen rakenteessa Tapanin ja Tolvasen esittämän mallin tavoin suoraan tunnusmerkistötekijäksi.

Kun urheiluloukkausten oikeuttaminen perustellaan riskinottoon perustuvalla teoriolla, on otettava huomioon, millaisesta riskinoton lajista kulloisessakin tilanteessa on kysymys, koska riskinoton lajilla on merkitystä rikosoikeudellisen vastuun jaossa. Toisen etuihin kohdistuvan riskinoton lajit voidaan systematisoida kolmeen kategoriaan. *Ensimmäkin* riskinotto voi tapahtua ilman yhteisymmärrystä vaarannetun kanssa, jolloin toisen turvallisuuden kohdistuvan riskinoton rangaistava luonne ratkaistaan suoraan sallitun ja kielletyn riskin käsitteiden avulla. *Toiseksi* riskinotto voi olla myötävaikuttamista itsevaarantamiseen, jota pidetään määrättyjen edellytysten täytyessä rankaisemattomana. *Kolmanneksi* kysymys voi olla yhteisestä riskinotosta vaarannetun kanssa.

---

³⁷² Tapani – Tolvanen 2008.

Laissa ei ole säännöksiä siitä, miten yhteinen riskinotto vaikuttaa rangaistusvastuuseen. Myöskään oikeustieteessä ja -käytännössä kysymystä ei pidetä kiistattoman selvänä. Tutkielmassa päädytään kannattamaan Hahdon esittämää mallia yhteisen riskinoton rangaistavuudesta, koska sille on osoitettavissa tukea vallitsevasta oikeuskäytännöstä. Mallin mukaan yhteinen riskinotto ei poista vahingonaiheuttajan rikosoikeudellista vastuuta, kun vahingonaiheuttajan toiminta on ylittänyt kielletyn riskinoton rajan, mutta uhrin riskinottopäätös nostaa hyväksyttävän riskinoton rajaa. Nähdäkseni vaatimukselle riskinoton rajan korottamisesta ei tarvitse antaa kuitenkaan urheilun toimintaympäristössä tapahtuvassa yhteisessä riskinotossa itsenäistä merkitystä. Tämä johtuu siitä, että yhteisen riskinoton urheilutilanteessa urheilijan riskitietoisuus kattaa vain sellaisten riskien konkretisoitumisen, jotka syntyvät toisen urheilijan lajin sääntöjen tai pelin hengen mukaisen käyttäytymisen seurauksena. Lisäksi urheilussa sallitun riskinoton rajaa on viety muutenkin pidemmälle kuin urheilun säännöt edellyttävät. Näin ollen vahingonaiheuttajan vastuuarviointi voidaan tehdä yhteisen riskinoton urheilutilanteessa samoin edellytyksin kuin riskinotossa ilman yhteisymmärrystä eli suoraan sallitun ja kielletyn riskin käsitteiden avulla.

5 SALLITUN JA KIELLETYN URHEILULOUKKAUKSEN RAJANVETOKRITEERIT

5.1 Yleistä

Edellisessä luvussa (luku 4) on tarkasteltu erilaisia selitysmalleja, joiden avulla urheiluloukkaukset on pyritty rikoslainopissa oikeuttamaan. Tarkastelussa on päädytty lopputulokseen, että urheilussa on oltava tietty sallitun riskinoton alue, jonka rajoissa pysyneistä teoista urheilija ei voi joutua rikosoikeudelliseen vastuuseen ja jonka mukaisia tekoja on perusteltua pitää jo yleisellä tasolla sallittuina.

Urheiluloukkauksen rikosoikeudellisessa vastuuarvioinnissa on keskeistä, onko teko pysynyt sallitun riskinoton rajoissa vai onko siinä otettu kielletty riski. Tässä luvussa selvitetään kriteereitä, joiden avulla urheiluloukkauksen sallitun ja kielletyn riskinoton rajaa on oikeuskäytännössä³⁷³ ja -kirjallisuudessa linjattu.

5.2 Urheiluloukkauksen ajallinen yhteys urheilutilanteeseen

Urheiluloukkauksen ajallinen yhteys urheilutilanteeseen on yksi sallitun ja kielletyn riskinoton rajaa määrittävä kriteeri. Keskeisenä kriteerinä pidetään tällöin sitä, onko urheiluloukkaus sattunut peli-, kilpailu- tai otteluajalla (jatkossa peliaika) vai sen ulkopuolella.³⁷⁴ Urheiluloukkauksen ajallinen liittymättömyys urheilutilanteeseen on ollut esillä seuraavassa ennakkopäätöksessä:

KKO 1996:74: B oli 2–3 sekuntia sen jälkeen, kun erotuomari oli viheltänyt jääkiekkopelin poikki, huitaissut jäällä maannutta vastapuolen pelaajaa A:ta mailalla päähän, jolloin A:n kolme hammasta oli irronnut. B:n katsottiin aiheuttaneen A:n vammat tahallisesti, koska hänellä vihellyksen jälkeen oli ollut riittävä aika pelaamisen lopettamiseen ja hänen oli täytynyt käsittää, että vammojen aiheutuminen oli lyönnin varsin todennäköinen seuraus.

---

³⁷³ Huomautettakoon, että tässä luvussa yksittäisiä rajanvetokriteereitä analysoitaessa kunkin kriteerin yhteydessä esitetyt oikeustapaukset kuvaavat vain esimerkkejä tilanteista, joihin ratkaisun perusteluissa on kiinnitetty huomiota. Lopullinen ratkaisu on perustunut aina useamman, tässä luvussa erillisenä esitetyn kriteerin perusteella tehtyyn kokonaisharkintaan.

³⁷⁴ *Matikkala* 1996, s. 181; *Hirsimäki* 1997, s. 103–104; *Nuutila* 1997, s. 148; *Nuutila* 1999, s. 31; *Tapani – Tolvanen* 2008, s. 257.

Korkein oikeus perusteli ratkaisuaan nimenomaan sillä, että loukkaus oli tapahtunut pelin ollessa keskeytettynä. Korkein oikeus katsoi perusteluissaan, että vaikka jääkiekkopeli oli luonteeltaan nopeatempoista, 2–3 sekuntia oli riittävä aika reagoida erotuomarin vihellykseen ja keskeyttää pelaaminen. Ratkaisun jälkeen oikeuskirjallisuudessa on vakiintunut kanta, jonka mukaan urheilusuoritusta koskevien sääntöjen jurisdiktion katsotaan alkavan siitä hetkestä, kun peliaika alkaa, ja päättyvän sillä hetkellä, kun peliaika päättyy.³⁷⁵ Näin ollen urheiluloukkauksella ei katsota olevan ajallista yhteyttä urheilutilanteeseen enää silloin, kun erotuomari on ehtinyt viheltää pelin poikki. Pelin ollessa keskeytyneenä kysymys on pelin ulkopuolisesta tilanteesta, jolloin myös pelin sääntöjen voimassaolo on lakannut ja loukkausta voidaan arvioida normaalielämän mittapuiden mukaan.³⁷⁶ Tässä yhteydessä voidaan viitata myös Rovaniemen hovioikeuden ratkaisuun 25.5.2007, R 06/458 (lainvoimainen), jossa A oli pari sekuntia sen jälkeen, kun erotuomari oli viheltänyt jääkiekkopelin poikki, taklannut kyynärpäällään vastustajajoukkueen pelaajaa B:tä päähän niin, että tämä oli paiskautunut päin kaukalon reunaa ja menettänyt tajuntansa. A tuomittiin pahoinpitelystä. Koska pelin poikkiviheltämisestä taklaukseen oli ehtinyt kulua pari sekuntia ja lisäksi A oli ennen taklausta havainnut päätuomarin nostaneen kätensä B:lle tulossa olleen siirretyn rangaistuksen merkiksi, tuomioistuin katsoi, että A:lla olisi ollut mahdollisuus jättää taklaus tekemättä. Samalla tavoin asiaa arvioitiin Päijät-Hämeen käräjäoikeuden ratkaisussa 30.9.2011, R 11/1966 (lainvoimainen), jossa A tuomittiin pahoinpitelystä, kun hän oli jääkiekkopelin päätösvihellyksen jälkeen lyönyt vastustajajoukkueen pelaajaa B:tä poikittaisella mailalla päähän aiheuttaen tälle lievän retkahdusvamman niskaan.

Peliaika muodostaa sinänsä selväpiirteisen rajan urheilsääntöjen jurisdiktion voimassaololle. Urheiluloukkaus, joka tehdään ennen pelin keskeyttämistä tai viimeistään samanaikaisesti pelin keskeyttämisen kanssa, täyttää ajallisen yhteyden vaatimuksen.³⁷⁷ Lisäksi katson, että viimeistään pelin keskeyttämishetkellä aloitetun teon välttämättömyyden seurausten, kuten taklauksesta johtuvan pelaajan kaatumisen tai törmäämisen laitaan, on myös ulotettava ajallisen yhteyden vaatimukseen, vaikka seuraukset aiheutuisivat vasta pelin poikkiviheltämisen jälkeen. Hirsimäki problematisoi, että ajallisen yhteyden vaatimuksessa tulkinnanvaraisuutta saattaa sisältyä siihen, miten pitkää aikaa peliajan päättymisestä urheiluloukkaukseen on pidettävä merkityksellisenä, sillä nopeatempoisessa pelissä pelaaja ei välttämättä kykene reagoimaan pelin keskeyttämiseen välittö-

³⁷⁵ *Matikkala* 1996, s. 181; *Hirsimäki* 1997, s. 103–104; *Nuutila* 1997, s. 148.

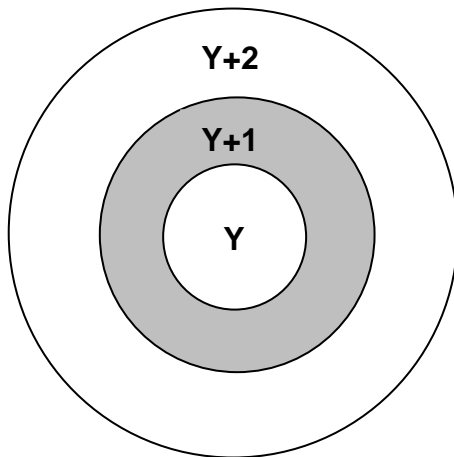
³⁷⁶ *Matikkala* 1996, s. 181; *Hirsimäki* 1997, s. 103–104; *Nuutila* 1997, s. 148.

³⁷⁷ *Hirsimäki* 1997, s. 104.

mästi poikkiviheltämisen jälkeen.³⁷⁸ Edellä esitettyjen oikeustapausten perusteella voidaan kuitenkin tehdä johtopäätös, että pelaajan on seurattava tarkoin pelitilannetta ja pystyttävä reagoimaan nopeastikin pelitilanteeseen myös hektisessä pelissä. Ratkaisevana rajanvetokriteerinä voidaan pitää sitä, onko urheiluloukkauksen tekona aloitettu viimeistään pelin keskeyttämishetkellä vai vasta sen jälkeen. Selvää on, että uusi loukkausteko, joka aloitetaan pelin poikkiviheltämisen jälkeen, ei enää täytä ajallisen yhteyden vaatimusta, vaikka tekoon johtaneet tapahtumat olisivatkin saaneet alkunsa peliajalla esimerkiksi uhrin provosoivan teon johdosta.

5.3 Urheiluloukkauksen luonne

Urheiluloukkauksen luonne on toinen sallitun ja kielletyn riskinoton rajaa määrittävä kriteeri. Vaikka urheiluloukkauksen olisi ajallisessa yhteydessä urheilutilanteeseen, pysyäkseen sallitun riskin rajoissa sen on oltava luonteenomainen urheilulajille. Sen sijaan jos loukkaus ylittää sen, mitä voidaan pitää lajille luonteenomaisena, urheilija ottaa kielletyn riskin.³⁷⁹ Arvioitaessa urheilulajin luonteeseen kuuluvia ja kuulumattomia loukkauksia voidaan erottaa kolme tasoa.³⁸⁰ Malmstenin kuvaava tasoja kuviossa 2 esitettyllä tavalla.

KUVIO 2. Urheiluloukkauksen ja rikoslain suhde³⁸¹

³⁷⁸ Hirsimäki 1997, s. 104.

³⁷⁹ Matikkala 1996, s. 180–181; Hirsimäki 1997, s. 104–105; Backman 1998, s. 16; Nuutila 1999, s. 30; Tapani – Tolvanen 2008, s. 257.

³⁸⁰ Malmsten 1985, s. 194–195; Hirsimäki 1997; Malmsten 2001, s. 123.

³⁸¹ Malmsten 1985, s. 195; Malmsten 2001, s. 123.

Kuviossa Y kuvaa tekoa, joka täyttää rikoksen tunnusmerkistön, mutta teko on lajin sääntöjen mukainen. Teko ei johda rikosoikeudelliseen vastuuseen. Y+1 kuvaa tekoa, joka täyttää rikoksen tunnusmerkistön ja on lajin sääntöjen vastainen, mutta tekoa on pidettävä pelin hengen mukaisena.³⁸² Tilannetta voidaan kuvata harmaaksi alueeksi, koska ratkaisevaksi kriteeriksi teon rikosoikeudellisessa arvioinnissa muodostuu pelin hengen mukaisuus, joka määrittää rikosoikeudellisesti rangaistavan urheiluloukkauksen luonteen alarajan alueiden Y+1 ja Y+2 rajapinnassa. Koska urheiluloukkausta pidetään tilanteessa pelin hengen mukaisena, teko ei johda rikosoikeudelliseen vastuuseen. Y+2 kuvaa tekoa, joka täyttää rikoksen tunnusmerkistön sekä on lajin sääntöjen ja pelin hengen vastainen. Vasta tällainen urheiluloukkaus voi johtaa rikosoikeudelliseen vastuuseen.³⁸³ Näitä rajanvetoperusteita käsitellään seuraavaksi tarkemmin.

(1) Lajin sääntöjen mukainen urheiluloukkaus. Kun urheilua harjoitetaan lajin sääntöjen mukaisesti, ollaan sallitun riskin puolella (alue Y kuviossa 2). Lajin sisäiset säännöt ovat keskeisessä asemassa arvioitaessa sallitun riskinoton aluetta. Ne muodostavat lähtökohtastandardin sallitun ja kielletyn riskinoton rajanvedolle.³⁸⁴ Fyysistä kontaktia sisältävissä joukkuelajeissa ja kamppailulajeissa urheiluloukkausta on pidettävä sallittuna riskinottona silloin, kun lajin säännöt sen sallivat. Jos riskinotto on ollut sallittua, vahinkoseurauksia ei lueta aiheuttajan syyksi niiden vakavuudesta riippumatta.³⁸⁵ Sen sijaan väkivallattomissa urheilulajeissa fyysistä kontaktia ei ole otettu säännöissä huomioon, koska se ei kuulu lajin luonteeseen.³⁸⁶ Niissä urheiluloukkaus tarkoittaa siten kiellettyä riskinottoa.

Kansainvälisillä ja kansallisilla urheilulajiliitoilla on omia määräyksiä esimerkiksi urheilijalta vaadittavasta huolellisuudesta sekä urheilupaikoilta ja -välineiltä vaadittavasta turvallisuudesta.³⁸⁷ Tässä yhteydessä voidaan viitata ratkaisuun KKO 1982 II 21 (ään.), jota arvioitiin lajin sääntöjen perusteella. Rallikilpailun erikoiskokeessa auto oli suistunut tieltä seurauksin, että kuljettajan vieressä istunut kartanlukija oli kuollut. Kuljettaja

³⁸² *Malmsten* 1985, s. 194–196; *Malmsten* 2001, s. 122–124.

³⁸³ *Malmsten* 1985, s. 194–196; *Malmsten* 2001, s. 122–124.

³⁸⁴ *Malmsten* 1985, s. 194–195; *Matikkala* 1996, s. 180; *Nuutila* 1996a, s. 212–213; *Nuutila* 1996b, s. 318–319; *Hirsimäki* 1997, s. 104–105; *Nuutila* 1997, s. 147–148; *Backman* 1998, s. 16; *Nuutila* 1999, s. 30; *Malmsten* 2001, s. 123; *Tapani – Tolvanen* 2008, s. 257; *Jareborg* 2009, s. 223–224; *Frände* 2012, s. 94.

³⁸⁵ *Nuutila* 1996a, s. 212–213; *Nuutila* 1996b, s. 319; *Hirsimäki* 1997, s. 103–104; *Backman* 1998, s. 19; *Frände* 2012, s. 94.

³⁸⁶ *Backman* 1998, s. 19.

³⁸⁷ *Nuutila* 1996a, s. 213; *Nuutila* 1996b, s. 318; *Nuutila* 1997, s. 147.

ei ollut ajotavallaan osoittanut suoranaista välinpitämättömyyttä toisten henkilöiden turvallisuutta ja omaisuutta kohtaan eikä hän ollut laiminlyönyt sitä huolellisuutta ja varovaisuutta, jota häneltä kilpailuolosuhteissa voitiin edellyttää. Häntä vastaan ajettu syyte kuolemantuottamuksesta hylättiin. Ratkaisussa merkityksellistä oli se, ettei kuljettaja ollut rikkonut kilpailusääntöjä. Myös käytetyt turvalaitteet olivat olleet asianmukaiset. Kuljettaja oli siten toiminut lajin sääntöjen mukaisesti eikä hän ollut ottanut kiellettyä riskiä. Urheilun sääntöjen ohella sallitun riskin määrittämisessä oikeuskäytännössä on annettu merkitystä myös vakiintuneen käytännön noudattamiselle, lajin oppimiseen liittyvien kurssien käymiselle, urheilijan osaamiselle ja kokemukselle sekä turvamääräysten ja muiden ohjeiden noudattamiselle (ks. KKO 1997:73 ja Keski-Suomen KäO 30.8.2011, R 11/1341 [lainvoimainen]).

Hahto kyseenalaistaa, voidaanko lajin sääntöihin vetoamalla hyväksyä toisen urheilijan vahingoittaminen miten pitkälle tahansa.³⁸⁸ Nuutilan mukaan sallitun riskin rajoissa tehdyn teon vahinkoseurauksia ei lueta aiheuttajan syyksi niiden vakavuudesta riippumatta.³⁸⁹ Nuutilan näkemystä voidaan pitää johdonmukaisena rikoslainopissa vallalla olevien riskinottoon perustuvien selitysmallien kanssa, joiden mukaan tunnusmerkistön täytyminen edellyttää aina kielletyn riskin ottamista. Lisäksi Nuutilan näkemystä voidaan pitää urheilijan oikeusturvan kannalta perusteltuna, sillä urheilijalla pitää olla oikeus luottaa siihen, että toimimalla lajin sääntöjen mukaisesti hän ei voi joutua rikosoikeudelliseen vastuuseen.

Hahdon kritiikki on kuitenkin aiheellinen siksi, että se nostaa esiin kysymyksen, millaisia sääntöjä urheilulajeissa voidaan ylipäänsä pitää hyväksyttävänä ja miten velvoittavina niitä on oikeudellisesti pidettävä. On huomioitava, että lajin säännöt ovat sopimusperusteisia ja ei-oikeudellisia normeja, kun taas rikoslaki koskee kaikkia henkilöitä yhdenvertaisesti.³⁹⁰ Kuten luvussa 3.3.3 on tarkemmin selvitetty, ei-oikeudelliset normit voivat sinänsä saada oikeusnormatiivista merkitystä ja ne voivat tulla myös rikosoikeudellisen normin sisällöksi, koska tunnusmerkistön täyttymisen arvioinnissa niissä asetetut käyttäytymisvelvoitteet voidaan ottaa huomioon henkilön tekoa tai laiminlyöntiä arvioitaessa.³⁹¹ Kuitenkaan edes se, että laissa on säännöksiä oikeushenkilön sääntöjä koskevista vähimmäisvaatimuksista tai että oikeushenkilön rekisteröinti tai sen sääntöjen vahvistaminen edellyttää viranomaisen myötävaikutusta, ei tee Backmanin mukaan oikeushenkilön säännöistä oikeusnormeja.³⁹² Lisäksi saattaa osoittautua, että urheilulajissa vakiintunut tapa ei ole hyväksyttävä³⁹³ taikka lajin säännöt ovat

---

³⁸⁸ Hahto 2004, s. 306–307.

³⁸⁹ Nuutila 1996a, s. 212–213; Nuutila 1996b, s. 319; Nuutila 1999, s. 30.

³⁹⁰ Backman 1992, s. 118, 140–141; Hirsimäki 1997, s. 106–107; Rauste 1997, s. 43–48; Viljanen 2006, s. 455.

³⁹¹ Backman 1992, s. 118, 140–141. Ks. myös Nuutila 1996b, s. 320–322; Nuutila 1997, s. 149–150; Jareborg 2009, s. 223.

³⁹² Backman 1992, s. 118, 140–141. Ks. myös Nuutila 1996b, s. 320–322; Nuutila 1997, s. 149; Jareborg 2009, s. 219.

³⁹³ Esimerkiksi ennakkopäätöksessä KKO 2005:137 (ään.) korkein oikeus katsoi, että ravikilpailussa miesohjastaja oli syyllistynyt kunnianloukkaukseen nimiteltyään kilpailutilanteessa naisohjastajaa sukupuoleen viitanneella halventavalla ilmaisulla, vaikka ravikilpailussa ohjastajien välisen karkean ja kovanpuoleisen kielenkäytön todettiin olleen tavanomaista. Tämä ei kuitenkaan tehnyt korkeimman oikeuden perustelujen mukaan hyväksyttäväksi sellaista kielenkäyttöä, joka sisältönsä puolesta täytti kunnianloukkauksen tunnusmerkistön eikä sisältänyt kilpakumppanin urheilusuorituksen arviointia. Korkein

vanhentuneita tai tilanteeseen muuten soveltumattomia.³⁹⁴ Selvää on, että vaikka lajin säännöt muodostavat vahvan indision sallitusta ja kielletystä riskinotosta *de facto*, niille ei voida antaa oikeudenkäytössä sitovaa merkitystä *de jure*, vaan viime kädessä tuomioistuin harkitsee, millainen merkitys niille annetaan sallitun ja kielletyn riskinoton rajan määrittäjänä. Vaikka tämä on ymmärrettävää, oikeusvarmuus ja urheilijan oikeusturva asettuisivat epävarmaan asemaan, jos tuomioistuin tosiasiaassa asettaisi vahvistettujen lajisääntöjen mukaan toimineen urheilijan vastuuseen teostaan. Kotimaista oikeuskäytäntöä tällaisesta ratkaisutavasta ei ole.

(2) Pelin hengen mukainen urheiluloukkaus. Fyysistä kontaktia sisältävissä joukkuelajeissa ja kamppailulajeissa myös pelin henkeen kuuluvat sääntörikkomukset hyväksytään sallittuun riskiin kuuluviksi (alue Y+1 kuviossa 2). Kysymys on tällöin lajin luonteeseen kuuluvista sääntörikkomuksista.³⁹⁵ Niistä voi seurata pelin sääntöjen mukainen rangaistus, mutta se ei vielä merkitse rikosoikeudellisesti relevantin kielletyn riskin ottamista. Myös korkein oikeus on todennut ratkaisussaan KKO 1996:74, että rikosoikeudellisesti arvioitavaksi voivat pääsääntöisesti tulla vain teot, jotka poikkeavat luonteeltaan selvästi tavanomaisista pelitapahtumista.

Rikoslainopillisesti keskeinen ongelma on, millä tavoin pelin henkeen kuuluvat ja siihen kuulumattomat sääntörikkomukset voidaan erottaa, toisin sanoen miten rajanveto tehdään alueiden Y+1 ja Y+2 välillä. Koska kysymys on sallitun ja kielletyn sääntörikkomuksen eronteosta, rajanveto ei tällöin määräydy enää suoraan lajisääntöjen perusteella. Alueiden Y+1 ja Y+2 rajapinnassa onkin kysyttävä, milloin sääntörikkomus on luonteeltaan sellainen, ettei sitä voida pitää enää pelin hengen mukaisena.

Kysymystä voidaan lähestyä Mikkosen esittämän objektiivisten odotusten mallin avulla. Mikkosen mukaan pelin hengessä on kysymys objektiivisista odotuksista, joita urheilijalla on kanssapelaajien käyttäytymisestä.³⁹⁶ Urheilija ei voi odottaa kanssapelaajien käyttäytyvän täysin sääntöjen mukaisesti, vaan hänen on hyväksyttävä lajille luonteenomaisten sääntörikkomusten mahdollisuus.³⁹⁷ Urheilijalla on kuitenkin oikeus odottaa, että kanssapelaajat urheilevat pelin hengen mukaisesti.³⁹⁸ Tällöin sallitun ja kielletyn sääntörikkomuksen eli alueiden Y+1 ja Y+2 rajanveto määräytyy sen perusteella, mil-

---

oikeus torjui näin ollen sen, että lajin harjoittajien keskuudessa vallinnut yleinen tapa olisi oikeuttanut rikostunnusmerkistön täyttävän teon.

³⁹⁴ Nuutila 1996b, s. 322; Kinnunen 1999, s. 77; Jareborg 2009, s. 224.

³⁹⁵ Malmsten 1985, s. 194–196; Backman 1992, s. 140–141; Matikkala 1996, s. 180; Nuutila 1996a, s. 212; Nuutila 1996b, s. 319; Hirsimäki 1997, s. 104; Nuutila 1997, s. 148; Backman 1998, s. 16; Kinnunen 1998, s. 23; Kinnunen 1999, s. 84–85, 93–94; Nuutila 1999, s. 30–31; Malmsten 2001, s. 123–124; Tapani – Tolvanen 2008, s. 257; Jareborg 2009, s. 224; Frände 2012, s. 94–95.

³⁹⁶ Mikkonen 2001, s. 27, 41. Ks. myös Malmsten 2001, s. 119, 125; Carlsson 2007, s. 69–70.

³⁹⁷ Mikkonen 2001, s. 27, 41; Carlsson 2007, s. 69–70.

³⁹⁸ Nuutila 1996a, s. 213; Mikkonen 2001, s. 27.

laisia odotuksia urheilijalla katsotaan objektiivisesti olevan kanssaurheilijan käyttäytymisestä: jos urheiluloukkaus on objektiivisten odotusten mukainen, tekoa on pidettävä pelin hengen mukaisena, mutta jos loukkaus ylittää objektiiviset odotukset, se ei enää kuulu pelin henkeen. Kytettäessä pelin henki objektiivisiin odotuksiin vältetään Mikkonen mukaan ongelma siitä, että odotusten voitaisiin ajatella sisältävän myös pelin hengen ylittäviä tekoja.³⁹⁹ Mikkonen pitää pelin henkeä objektiivisena kriteerinä.⁴⁰⁰ Objektiiviset odotukset määrittyvät aina urheilulajin, sarjataso ja kulloisenkin urheilutilanteen mukaan.⁴⁰¹ Kaikki nämä osatekijät vaikuttavat siihen, millaisia odotuksia pelaajalla voi objektiivisesti olla kanssapelaajan käyttäytymisestä. Vaikka pelin hengen sisältö vaihtelee lajeittain ja samankin lajin sisällä eri sarjatasoilla,⁴⁰² samassa ottelussa urheilevien odotetaan tietävän ja ymmärtävän kulloisessakin ottelussa ja urheilutilanteessa vallitsevan pelin hengen mukaisen käyttäytymisen tason.⁴⁰³ Urheilijalle allokoituu riski siitä, että hän on ymmärtänyt sen oikein. Tällöin pelin henkeen kuuluvat vastavuoroiset käyttäytymisodotukset ovat objektiivisen luonteisia eikä yksittäisen urheilijan subjektiivisille odotuksille voida antaa relevanssia.⁴⁰⁴

Pelin hengen määrittely pelaajan objektiivisiksi odotuksiksi kanssapelaajan käyttäytymisestä antaa *käsitteellistä* sisältöä sille, millaisesta kriteeristä pelin hengessä on kysymys. Tämän lisäksi on määritettävä, millaisesta *normatiivisesta* kriteeristä pelin hengessä on rikoslainopillisesti kysymys, toisin sanoen millaisin normatiivisin perustein pelin hengen mukainen urheiluloukkaus on rikoslainopillisesti määritettävissä. Objektiivisten odotusten mallissa lähtökohtana pidetään sitä, että vastustaja odottaa teon tarkoituksen olevan urheilullinen.⁴⁰⁵ Urheilijan ei siten tarvitse varautua tekoihin, joita ei tehdä objektiivisesti arvioiden urheilullisesti hyväksyttävässä tarkoituksessa; ne eivät kuulu urheilijan objektiivisiin odotuksiin. Näin ollen objektiiviset odotukset kohdistuvat teon tarkoitukseen, joka heijastuu urheilijan käyttäytymiseen.⁴⁰⁶ Tällä tavoin objektiiviset odotukset kytkeytyvät seuraavassa luvussa (luku 5.4) käsiteltävään urheilullisen tarkoituksen kriteeriin, jonka perusteella pelin henki saa normatiivisen sisältönsä.

---

³⁹⁹ Mikkonen 2001, s. 27.

⁴⁰⁰ Mikkonen 2001, s. 27.

⁴⁰¹ Matikkala 1996, s. 180; Malmsten 1997, s. 241; Mikkonen 2001, s. 42.

⁴⁰² Matikkala 1996, s. 180; Malmsten 1997, s. 241.

⁴⁰³ Mikkonen 2001, s. 27; Foster 2012, s. 41.

⁴⁰⁴ Backman 1998, s. 18; Mikkonen 2001, s. 27, 41.

⁴⁰⁵ Mikkonen 2001, s. 45.

⁴⁰⁶ Mikkonen 2001, s. 45.

Määriteltäessä pelin hengen mukaisuus objektiivisten odotusten avulla havaitaan, että fyysistä kontaktia sisältävissä joukkuelajeissa pelin henki on dynaaminen kriteeri: se, millaista käyttäytymistä pelaaja voi perustellusti odottaa kanssapelaajilta, vaihtelee pelitilanteittain ja riippuu siitä, millainen rooli pelaajalla pelitilanteessa kulloinkin on. Esimerkiksi ratkaisussa NJA 1957 C 676 todettiin, että kun pelaaja oli täyttänyt tehtävänsä pelitilanteessa ja laukaissut kiekon muualle pelattavaksi, hänen ei tarvinnut enää varautua vastapuolen pelaajan voimankäyttöön. Sen sijaan on katsottavissa, että kiekollisen pelaajan objektiivisiin odotuksiin kuuluu laajemmassa määrin se, että häntä häiritään pelitilanteessa sääntöjenvastaisinkin ottein. Joukkuepeleissä objektiiviset odotukset kanssapelaajien käyttäytymisestä ovat siis pelitilannesidonnaisia. Puolestaan kamppailulajeissa pelin henkeä voidaan pitää stabiilimpana kriteerinä, koska niissä urheilijan asema voimankäytön kohteena ja odotukset vastustajan käyttäytymisestä eivät muutu otteen kestäessä samalla tavoin kuin joukkuepeleissä.

(3) Lajin sääntöjen ja pelin hengen vastainen urheiluloukkaus. Kolmannessa tasossa on kysymys selvästi lajin sääntöjen vastaisesta ja pelin henkeen kuulumattomasta teosta, joka kuuluu kiellettyyn riskinottoon (alue Y+2 kuviossa 2).⁴⁰⁷ Vasta tällainen teko voi tulla rikosoikeudellisesti arvioitavaksi, mistä on esimerkkinä seuraava ratkaisu:

KKO 1997:129: A oli jääkiekkopelin ollessa käynnissä lyönyt vastustajan pelaajaa B:tä poikittaisella mailalla niskaan niin, että B oli saanut aivotärähdyksen ja muita vammoja. Koska A:n teko ylitti pelitilanteessa jääkiekolle tavanomaisen rajuuden ja voimankäytön rajat, hänen katsottiin syyllistyneen pahoinpitelyyn.

Vaikka jääkiekkopelin luonteeseen kuuluu pelaajien fyysinen kontakti ja myös rajut taklaukset, ratkaisussa keskeistä oli, että pelaajan niskaan kohdistama taklaus oli ollut pelin sääntöjen vastainen ja se oli kyseisessä pelitilanteessa ylittänyt pelin tavanomaisen rajuuden ja voimankäytön rajat. Sen vuoksi loukkausta ei voitu pitää kyseisessä pelitilanteessa pelin hengen mukaisena eikä luonteenomaisena urheilulajille ja A oli siten ottanut kielletyn riskin. Vastaavalla tavalla urheiluloukkausta arvioitiin seuraavassa ratkaisussa:

RHO 25.5.2007, R 06/458: A oli 2 sekuntia sen jälkeen, kun erotuomari oli viheltänyt jääkiekkopelin poikki, taklannut kiekkoa tavoitellutta vastustajajoukkueen pelaajaa B:tä niin, että hän oli luistellut kyynärpää kohotettuna kovalla vauhdilla B:tä päin ja

⁴⁰⁷ *Malmsten* 1985, s. 194–196; *Matikkala* 1996, s. 180–181; *Nuutila* 1996b, s. 319; *Hirsimäki* 1997, s. 104–105; *Nuutila* 1997, s. 148; *Backman* 1998, s. 16; *Kinnunen* 1998, s. 23; *Kinnunen* 1999, s. 84–85; *Nuutila* 1999, s. 30–31; *Malmsten* 2001, s. 124; *Tapani – Tolvanen* 2008, s. 257; *Jareborg* 2009, s. 224; *Frände* 2012, s. 94.

tehostanut taklauksen voimaa hyppäämällä ennen törmäystä, jolloin B oli, A:n kyy-närpään osuttua tätä päähän, paiskautunut päin kaukalon reunaa. Taklauksen seurauk-sena B oli menettänyt tajuntansa useiden minuuttien ajaksi. A tuomittiin pahoinpite-lystä. (Lainvoimainen.)

Ratkaisussa katsottiin selvitettyksi, että vaikka päähän kohdistuneet taklaukset olivat jää-kiekon säännöissä kiellettyjä, siitä huolimatta niitä pelissä toisinaan tehtiin. Kysymys ei siten ollut lajille täysin epätavanomaisesta teosta. Ratkaisussa kuitenkin katsottiin, että kyseinen taklaus oli voimakkuudeltaan poikkeuksellisen raju ja koska se oli tehty pelin ollessa poikki, sitä oli pidettävä yllättävänä tapahtumana, johon B:n ei tarvinnut enää varautua. Näin ollen taklausta ei voitu pitää pelin hengen mukaisena eikä luonteenomai-sena urheilulajille, jolloin kysymys oli kielletystä riskinotosta. Puolestaan seuraavissa ratkaisuisissa oli kysymys urheiluloukkauksista, jotka olivat jo tekoina selvästi lajin luon-teeseen ja siten myös pelin henkeen kuulumattomia:

Päijät-Hämeen KäO 30.9.2011, R 11/1966: A oli jääkiekkopelin päätösvihellyksen jälkeen lyönyt vastustajajoukkueen pelaajaa B:tä poikittaisella mailalla otsaan, minkä seurauksena B oli kaatunut jäähän ja saanut lievän retkahdusvamman niskaansa. A tuomittiin nuorena henkilönä tehdystä pahoinpitelystä. (Lainvoimainen.)

Pirkanmaan KäO 19.4.2011, R 11/1001: A oli jääkiekkopelin ollessa käynnissä lyö-nyt vastustajajoukkueen pelaajaa B:tä nyrkillä kasvoihin, minkä seurauksena B oli kaatunut jäähän ja saanut kasvoihinsa leikkaushoitoa vaatineita murtumia. Lyöntihet-kellä B ei ollut kiekollinen pelaaja eikä hän tavoitellut tilanteessa kiekkoa. A tuomit-tiin pahoinpitelystä. (Lainvoimainen.)

I-SHO 12.5.2009, R 08/966: A oli koulun liikuntatunnilla salibandypelissä vapaa-lyöntiä seuranneen aloitustilanteen jälkeen tarttunut B:tä kuristusotteella takaapäin, vääntänyt B:n päätä ja puristanut tätä kaulasta sekä lyönyt B:tä kasvoihin ja lopuksi potkaissut tätä rintaan. Tämän seurauksena B:n etuhampaisiin aiheutui vaurioita ja hän sai mustelmia eri puolille kehoa. A:n katsottiin syyllistyneen nuorena henkilönä teh-tyyn pahoinpitelyyn, mutta hänet jätettiin rangaistukseen tuomitsematta. (Lainvoimai-nen.)

Ratkaisuisissa urheiluloukkaukset eivät liittyneet millään tavoin lajin tavanomaiseen har-joittamiseen. Jos jääkiekkopelaaja lyö vastustajaansa mailalla otsaan tai nyrkillä kasvoi-hin taikka salibandypelaaja kuristaa, lyö ja potkii vastustajaansa, teoilla ei ole mitään tekemistä lajin harjoittamisen kanssa. Ratkaisuisissa kysymys ei ollut enää edes lajin sääntöjen mukaisen teon ylittämisestä kielletyllä tavalla, vaan teot olivat luonteeltaan selvästi pelin henkeen ja lajiin kuulumattomia väkivallantekoja ja merkitsivät kiellettyä riskinottoa. Tarkemmin pelin hengen mukaisen ja sen vastaisen sääntörikkomuksen (alueiden Y+1 ja Y+2) normatiivista erontekoa selvitetään seuraavan kriteerin eli urhei-lullisen tarkoituksen yhteydessä.

5.4 Urheiluloukkauksen urheilullinen tarkoitus

5.4.1 Urheilullisen tarkoituksen rajaukset

Urheilullinen tarkoitus on erotettavissa kolmanneksi urheiluloukkauksen sallitun ja kielletyn riskinoton rajaa määrittäväksi kriteeriksi: jotta tekoa voidaan pitää sallittuna, loukkauksen pitää perustua urheilullisesti hyväksyttävään tarkoitukseen.⁴⁰⁸ Ennen kriteerin lähempää tarkastelua on kuitenkin syytä kiinnittää huomiota kahteen seikkaan.

Ensinnäkin osassa oikeuskirjallisuutta⁴⁰⁹ urheilullisen tarkoituksen vaatimus liitetään urheilijan subjektiivisen tarkoituksen huomioon ottamiseen. Tällöin katsotaan, että jos urheilija on tehnyt urheiluloukkauksen ainoastaan toisen urheilijan vahingoittamistarkoituksessa, hänen tekonsa ei voi olla milloinkaan rikosoikeudellisesti sallittu. Urheilijan subjektiivisen tarkoituksen huomioon ottaminen merkitsisi sitä, että vaikka loukkaus olisi lajille luonteenomainen (so. lajin sääntöjen tai ainakin pelin hengen mukainen), sitä ei voitaisi pitää oikeudenmukaisena, jos urheilijan tarkoituksena olisi ollut muun kuin urheilullisen päämäärään saavuttaminen.⁴¹⁰ Malmstenin mukaan urheilijan subjektiivinen tarkoitus on otettava urheiluloukkauksen rikosoikeudellisessa arvioinnissa huomioon sen vuoksi, että urheilulajille luonteenomaiset, rikostunnusmerkistön täyttävät teot ovat hyväksyttäviä ja oikeutettuja yhteiskunnassa ainoastaan urheilun sisältämän sosiaalidekvanssin eli urheilun harrastamiseen liittyvien positiivisten yhteiskuntaintressien vuoksi. Näin ollen ainoastaan sellaista tekoa, joka on tehty urheilullisen päämäärän saavuttamistarkoituksessa, on pidettävä yhteiskuntaintressien mukaisena ja sallittuna, kun taas vahingoittamistarkoituksessa tehty loukkaus on aina yhteiskuntaintressien vastainen ja kielletty.⁴¹¹ Malmsten tarkentaa, että sallittuina on pidettävä kaikkia muita urheiluloukkauksia kuin niitä, joissa urheilijan nimenomaisena tarkoituksena on ollut vahingoittaa toista urheilijaa. Tällöin toisen urheilijan kielletty vahingoittaminen edellyttää Malmstenin mukaan *dolus determinatus* -asteista tahallisuutta eli tarkoitustahallisuutta.⁴¹² Koska urheilijan motiivilla on Malmstenin mukaan ratkaiseva asema siinä, voidaanko urheilulajin luonteeseen sinänsä kuuluvaa urheiluloukkausta pitää sallittuna, hän

⁴⁰⁸ Malmsten 1985, s. 203–205; Matikkala 1996, s. 180; Hirsimäki 1997, s. 105; Malmsten 1997, s. 247–248; Kinnunen 1999, s. 95; Nuutila 1999, s. 31; Malmsten 2001, s. 122–124; Jareborg 2009, s. 296.

⁴⁰⁹ Zipf 1970, s. 91; Malmsten 1985, s. 196, 203–205; Hirsimäki 1997, s. 105; Malmsten 1997, s. 247–248; Malmsten 2001, s. 122–123; Jareborg 2009, s. 296.

⁴¹⁰ Ks. Zipf 1970, s. 91; Malmsten 1985, s. 196, 203–205; Hirsimäki 1997, s. 105; Malmsten 1997, s. 247–248; Malmsten 2001, s. 122–123; Jareborg 2009, s. 296.

⁴¹¹ Malmsten 1985, s. 200, 204–205; Malmsten 1997, s. 247–248; Malmsten 2001, s. 122–123.

⁴¹² Malmsten 1985, s. 204–205.

esittää urheiluloukkausten rikosoikeudelliseen arviointiin mallin, jossa subjektiivinen momentti (urheilijan motiivi) liitetään rikoksen objektiiviselle puolelle (osaksi tunnusmerkistön täyttymistä).⁴¹³

Tekijän tarkoituksen huomioon ottaminen urheiluloukkauksen sallittua tai kiellettyä luonnetta arvioitaessa saattaa vaikuttaa ensi näkemältä perustellulta. Koska urheiluloukkausten legitimizeetti ja erityisasema rikoslainopissa perustuvat urheilun sosiaaliadekvaatteihin lähtökohtiin, vaikuttaisi ymmärrettävältä, että ainoastaan sellaisia urheiluloukkauksia voitaisiin pitää yhteiskunnassa hyväksyttävänä ja oikeudenmukaisina, jotka urheilija on tehnyt saavuttaakseen urheilullisen päämäärän. Tällöin urheilijalla ei olisi mahdollisuutta väärinkäyttää urheilun toimintaympäristöä urheilulle vieraiden tarkoitusten toteuttamiseen, kuten yksinomaan toisen urheilijan vahingoittamiseen.

On kuitenkin todettava, että tekijän tarkoituksen huomioon ottaminen osana teon moitittavuutta on rikoslainopille vieras,⁴¹⁴ sillä tekijän subjektiivisen tarkoituksen huomioon ottamisessa on kysymys teon objektiiviseen moitittavuusarviointiin nähden erillisestä tahallisuus- eli syyksiluettavuusarvioinnista.⁴¹⁵ Rikoslainopillisesti olisikin outoa, jos tietyn urheiluloukkauksen, esimerkiksi taklauksen jääkiekkopelissä, katsottaisiin täyttävän rikoksen tunnusmerkistön sillä perusteella, että tekijän tarkoitus (tarkoitustahallisuus) olisi ollut sallituin ottein vahingoittaa vastustajaa, mutta sama teko ei täyttäisikään tunnusmerkistöä, jos tekijän motiivi olisi ollut urheilullisesti perusteltu. Outoa tämä olisi siksi, että tekorikosoikeuteen perustuvan rikosoikeutemme tarkoituksena ei ole rangaista ajatuksista vaan teoista.⁴¹⁶ Malmstenin malli, jossa subjektiivinen momentti liitetään rikoksen objektiiviselle puolelle, onkin rikoslainopissamme vaikeasti ymmärrettävä.⁴¹⁷ On myös huomionarvoista, että kummassakaan ennakkopäätöksessä (KKO 1996:74 ja KKO 1997:129), jotka koskivat jääkiekkopahoinpitelyjä, korkein oikeus ei teon oikeudenvastaisuutta pohtiessaan ottanut kantaa tekijän mahdollisiin motiiveihin eikä myöskään asettanut pelaajalta vaadittavalle tahallisuudelle tavanomaisesta tahallisuusarvioinnista poikkeavia kriteereitä. Ennakkopäätöksessä KKO 1996:74 käräjäoikeus oli katsonut, että pelaajan tekoa pelitilanteessa olisi voitu pitää rangaistavana vain silloin, kun hänen nimenomaisena tarkoituksenaan olisi ollut toisen pelaajan vahingoit-

---

⁴¹³ *Malmsten* 1985, s. 196.

⁴¹⁴ *Matikkala* 1996, s. 180; *Kinnunen* 1999, s. 108; *Backman* 2006, s. 6–8.

⁴¹⁵ *Nuutila* 1997, s. 18, 79–87; *Kinnunen* 1999, s. 108; *Koskinen* 2004, s. 516–519; *Rikosoikeus/Koskinen* 2009, s. 160–161; 171–176.

⁴¹⁶ *Backman* 2006, s. 6–8.

⁴¹⁷ *Kinnunen* 1999, s. 108. Ks. myös *Matikkala* 1996, s. 180.

taminen. Jotta tekoa olisi käräjäoikeuden mukaan pidetty tahallisenä, tahallisuuden olisi pitänyt olla *dolus determinatus* -asteista. Korkein oikeus kuitenkin sovelsi molempiin tapauksiin todennäköisyystahallisuuden perusteluja. Lisäksi on todettava, että sääntöjen tai pelin hengen mukaisissa teoissa tekijän motiivin erottaminen ja sen toteennäyttäminen voi olla mahdotonta.⁴¹⁸ Voidaan siis todeta, että kun urheilullisen tarkoituksen vaatimus otetaan sallitun ja kielletyn urheiluloukkauksen rajanvetokriteeriksi, kysymys ei ole tekijän subjektiivisesta tarkoituksesta, vaan siitä, miten loukkaus objektiivisesti arvioiden (objektiivisesti tekona) on urheilullisen tarkoituksen mukainen.

Toiseksi on syytä korostaa, että urheilijan oikeusturvan takaamiseksi lähtökohtana on pidettävä sitä, että lajisääntöjen mukaan toiminutta urheilijaa ei voida asettaa teostaan rikosvastuuseen. Oikeusvarmuuden ja urheilijan oikeusturvan kannalta olisi ongelmallista, jos lajisääntöjä noudattaneen urheilijan tekoa ei pidettäisikään sallittuna sen vuoksi, että teolta katsottaisiin puuttuneen urheilullisen tarkoituksen. Tämän vuoksi on katsottava, että lajisääntöjen mukaisella teolla on aina myös urheilullinen tarkoitus. Siksi lajisääntöjen mukaisen teon urheilullista tarkoitusta ei tarvitse erikseen selvittää. Näin ollen urheilullisen tarkoituksen vaatimuksella on tulkinta-apua antavaa merkitystä vain sääntörikkomustapauksissa tehtäessä rajanvetoa sallitun ja kielletyn sääntörikkomuksen välillä. Samalla urheilullisen tarkoituksen kriteeri kytkeytyy pelin hengen ja urheilijan objektiivisten odotusten käsitteisiin (luku 5.3) niin, että niiden normatiivinen sisältö määrittyy urheilullisen tarkoituksen kriteerin perusteella: kuuluakseen pelin henkeen ja urheilijan objektiivisiin odotuksiin sekä pysyäkseen sallitun riskinoton rajoissa *sääntörikkomuksella* on oltava objektiivisesti arvioiden urheilullisesti hyväksyttävä tarkoitus.

5.4.2 Objektiivinen urheilullinen tarkoitus

Tässä luvussa pyrin perustelemaan urheilulliselle tarkoitukselle antamani formuloinnin: jotta teolla (sääntörikkomuksella) olisi objektiivisesti arvioiden urheilullinen tarkoitus, teon on oltava (1) urheilutilanteessa (2) lajin tavoitteen edistämiseksi (3) puolustettava. Erotan urheilullisen tarkoituksen kriteerissä näin ollen kolme vaatimusta. Kaksi ensimmäistä vaatimusta nostan esiin oikeuskirjallisuudesta.⁴¹⁹ *Ensinnäkin* teon on liityttävä urheilutilanteeseen (jatkossa pelitilanne). Teon on siten liityttävä esimerkiksi peliväli-

---

⁴¹⁸ Kinnunen 1999, s. 107.

⁴¹⁹ Hirsimäki 1997, s. 103, 105; Kinnunen 1998, s. 23; Kinnunen 1999, s. 95–96; Nuutila 1999, s. 31; Mikkonen 2001, s. 45–46.

neen tavoitteluun, sen hallussapitoon tai siitä kamppailuun taikka liittyvä muulla tavoin meneillään olevaan varsinaiseen pelitilanteeseen.⁴²⁰ *Toiseksi* teon on oltava lajin (jatkossa peli) tavoitetta edistävä: teon on aina palveltava pelin tarkoitusta tai oltava tarpeellinen pelin päämäärän saavuttamiseksi.⁴²¹ *Kolmanneksi* liitän kriteeriin – tässä luvussa myöhemmin tarkasteltavan oikeuskäytännön perusteella – teon puolustettavuusvaatimuksen: vain sellainen teko osoittaa urheilullista tarkoitusta, jossa fyysinen voimankäyttö ei ylitä sitä, mikä pelitilanteessa pelin tarkoituksen edistämiseksi on puolustettavaa (hyväksyttävää). Käytännössä vaatimus merkitsee sitä, ettei pelin tavoitteen saavuttamiseen ole edes pelitilanteessa sallittua pyrkiä millä tahansa keinoilla, vaan urheiluloukkauksen on pysyttävä aina luonteenomaisena urheilulajille. Jos voimankäyttö ylittää puolustettavuuden rajan, tekoa ei voida enää pitää objektiivisesti urheilullisen tarkoituksen mukaisena. Seuraavaksi näitä vaatimuksia tarkastellaan lähemmin.

Ensinnäkin voidaan katsoa, että jos teko ei liity millään tavoin pelitilanteeseen, vaan se tapahtuu varsinaisista pelitapahtumista täysin erillään, sillä ei voi olla myöskään urheilullista tarkoitusta.⁴²² Tästä voidaan esittää esimerkkeinä seuraavat ratkaisut:

HHO 12.1.1989, R 87/1507: A oli jääkiekkopelin ollessa käynnissä lyönyt vastustajajoukkueen pelaajaa B:tä poikittaisella mailalla kasvoihin seurauksin, että B oli kaatunut jäähän vatsalleen. A oli vielä jatkanut tekoaan tarttumalla kaksin käsin B:tä pelipaidan selkämyksestä kiinni hartioiden kohdalta ja takomalla B:n kasvoja kaksi tai kolme kertaa jäähän. Mailalla lyömisen seurauksena B oli muun muassa saanut yläleukaansa murtuman sekä menettänyt keskimmäiset etuhampaansa. B ei ollut ollut taklaustilanteessa kiekkoa hallussa pitänyt pelaaja, vaan hän oli joutunut A:n pahoinpitelemäksi kiekon ollessa kummankin pelaajan ulottumattomissa. A tuomittiin pahoinpitelystä. (Lainvoimainen.)

VHO 28.12.1982, R 81/995: A oli jääkiekkopelin ollessa käynnissä lyönyt B:tä mailalla kasvoihin tilanteessa, jossa B ei enää pitänyt kiekkoa hallussaan. B sai vammoja kasvoihinsa. Koska lyönti ei kuulunut jääkiekkopelin luonteeseen, A tuomittiin pahoinpitelystä. (Lainvoimainen.)

Skellefteå tingslags HR, B 12/62, DB 58/62: A oli jääkiekko-ottelussa lyönyt B:tä mailalla päähän 4–5 sekuntia sen jälkeen, kun B oli menettänyt kiekon. Koska lyönti ei liittynyt kiekosta kamppailuun, A tuomittiin pahoinpitelystä. (Lainvoimainen.)

Växjö TR, B 459/86, DB 528/86: Potkaistuaan vapaapotkun jalkapallo-ottelussa A lähti juoksemaan pallon perässä kohti vastustajan kenttäpuoliskoa. A:n juostessa vastustajajoukkueen pelaaja B löi tätä tahallisesti nyrkillä kasvoihin. Tämän jälkeen A löi B:tä kasvoihin. Lyöntihetkellä pallo oli noin 50 metrin päässä pelaajista. Koska lyönit eivät liittyneet pallosta kamppailuun, kummatkin pelaajat tuomittiin lievistä pahoinpitelystä. (Lainvoimainen.)

⁴²⁰ *Hirsimäki* 1997, s. 103; *Kinnunen* 1998, s. 23; *Kinnunen* 1999, s. 95–96; *Nuutila* 1999, s. 31.

⁴²¹ *Hirsimäki* 1997, s. 105; *Kinnunen* 1998, s. 23; *Kinnunen* 1999, s. 95–96; *Nuutila* 1999, s. 31; *Mikkonen* 2001, s. 45–46.

⁴²² *Hirsimäki* 1997, s. 103; *Kinnunen* 1998, s. 23; *Kinnunen* 1999, s. 95–96; *Nuutila* 1999, s. 31.

Mainituissa ratkaisuissa urheiluloukkaukset eivät olleet millään tavoin yhteydessä meillä olleeseen pelitilanteeseen, vaan ne kohdistuivat pelaajiin, joilla ei ollut enää pelivälinettä hallussaan. Loukkausten kohteeksi joutuneet pelaajat olivat ikään kuin pelitilanteeseen nähden ulkopuolisia. *Toiseksi* havaitaan, että teot eivät olleet millään tavoin pelin tavoitetta edistäviä, vaan ne olivat varsinaisesta pelitilanteesta täysin irrallisia ja peliin kuulumattomia väkivallantekoja. On kuitenkin syytä huomioida, että myös urheiluloukkauksella, joka ei liity pelivälineestä kamppailuun, voi olla pelitilanteessa muulla tavoin urheilullinen ja pelin tavoitetta edistävä tarkoitus.⁴²³

HovR:n för Övre Norrland, B 237/82, DB 2066/83: A oli jääkiekko-ottelussa taklannut sääntöjenvastaisesti vastustajajoukkueen pelaajaa B:tä, jolloin A:n maila tai hansikas oli osunut B:n kasvoihin aiheuttaen muun muassa leikkausta vaatineen muruman oikeaan poskiluuhun. Taklauksen sattuessa B odotti hyökkäysalueella ruuhkatilanteen selviämistä ja syöttöä noin 5–6 metrin etäisyydelle vastustajajoukkueen maalin eteen. Koska B seurasi kiekon liikkumista keskittyneesti, hän ei huomannut, kun A luisteli vinosti B:n takaa hänen päälleen. Alioikeus tuomitsi A:n pahoinpitelystä katsoen taklauksen olleen sääntöjen ja pelin hengen vastainen sekä tarkoitukseton pelitilanteen kannalta, koska kiekko oli tapahtumahetkellä molempien pelaajien ulottumattomissa heistä noin 10 metrin päässä. Hovioikeus vapautti A:n katsoen muun muassa, että B:n asema vapaana ja pelattavissa olleena pelaajana vastustajajoukkueen maalin edustalla antoi A:lle syyntaklata B:tä kyseisissä pelitilanteissa. (Lainvoimainen.)

Vaikka A:n sääntöjen vastainen teko kohdistui pelaajaan, jolla ei ollut kiekkoa hallussaan ja joka ei osallistunut kiekosta kamppailuun, hovioikeus katsoi A:n teolla olleen urheilullisen tarkoituksen sen vuoksi, että B oli hyökkääjäpelaajana sijoittunut vastustajajoukkueen maalin edustalle vapaaseen maalintekopaikkaan odottamaan syöttökiekkoa. A:n teon tarkoituksena oli saada B kontrolliinsa ja estää tämän maalintekoaikheet. Rikosoikeudellisesti keskeistä tapauksessa oli se, että A:n teko oli yhteydessä käynnissä olleeseen pelitilanteeseen: vaikka kumpikaan pelaajista ei osallistunut ruuhkatilanteessa olleen kiekon pelaamiseen, A:n teko oli kyseisessä pelitilanteessa luonteenomainen osa pelitaktiikkaa. Siten A:n tekoa ei ollut pidettävä varsinaiseen pelitilanteeseen liittymättömänä. A:n teko oli myös pelin tarkoitusta palveleva, koska sen päämääränä oli pelitaktiikan mukaisesti estää vastustajapelaajan maalin teko. Tapaus tuokin esille sen, että urheilullinen tarkoitus voi ilmetä pelitilanteessa myös pelin tarkoitusta palvelevan taktiikan toteuttamisena. Vastaavana esimerkkinä voidaan mainita jääkiekon alivoimapelin puolustuspelitaktiikka, jossa puolustajapelaajien tehtävänä on saada pidettyä vastustaja-

---

⁴²³ Kinnunen 1999, s 96; Mikkonen 2001, s. 45.

joukkueen hyökkääjät poissa oman maalin edustalta, vaikka näillä ei olisikaan kiekkoa hallussaan eikä kysymys olisi kiekon tavoittelusta.⁴²⁴

Vaikka sääntörikkomus olisi yhteydessä varsinaiseen pelitilanteeseen ja se olisi pelin tavoitetta edistävä, *kolmanneksi* on edellytettävä, että osoittaakseen objektiivisesti urheilullista tarkoitusta tekoon sisältyvän voimankäytön on oltava pelitilanteessa puolustettavaa. Esimerkkinä tästä voidaan esittää seuraava ratkaisu, jossa samalla tulee havainnollisesti esiin kaikkien kolmen urheilullisen tarkoituksen vaatimuksen täyttyminen:

Sunnerbo HR, B 223/66, DB 300/66: B oli lähtenyt jääkiekko-ottelussa kiekollisena pelaajana hyökkäämään kohti vastustajan maalia. Hyökkäysalueen siniviivan kohdalla B kaartoi vasemmalle, jolloin hän menetti kiekon hallinnan. Samanaikaisesti vastustajajoukkueen pelaaja A yritti riistää B:ltä kiekon pyrkimyksenään nostaa omalla mailallaan takaa päin B:n mailaa, mutta B:n vasemmalle kaarron vuoksi A:n mailan lapa nousi ylöspäin osuen B:tä palleaan, minkä seurauksena B kaatui ja hänen palleansa kipeytyi. Koska teon *ei* näytetty sisältäneen tahallista *kielletyn väkivallan käyttöä*, vaan se liittyi kiekosta kamppailuun, syyte pahoinpitelystä hylättiin (kurs. tässä). (Lainvoimainen.)

Ratkaisussa erotuomari oli tuominnut A:lle rangaistuksen jääkiekon sääntöjen mukaisesti keihästämisestä, koska A oli iskenyt vastustajaa mailan lappeen kärjellä. A:n teko oli ollut siten pelin sääntöjen vastainen. Rikosoikeudellisesti ratkaisevaa oli kuitenkin se, että A:n teko oli liittynyt pelivälineestä kamppailuun, jolloin teolla oli ollut yhteys pelitilanteeseen ja kiekonriistoyrityksenä teolla oli ollut pelin päämäärää (lajin tavoitetta) palveleva tarkoitus. Teko ei ollut myöskään sisältänyt lajin luonteeseen kuulumatonta väkivaltaa, vaan tuomioistuimen mukaan voimankäyttö oli ollut pelitilanteessa puolustettavaa. Sen sijaan jos tekoon sisältyvä voimankäyttö ei ole pelitilanteessa puolustettavaa, teolla ei voida katsoa olevan objektiivisesti urheilullista tarkoitusta, vaikka teko sinänsä olisi yhteydessä varsinaiseen pelitilanteeseen ja se sellaisenaan olisi pelin tarkoitusta palveleva. Tässä yhteydessä voidaan viitata seuraavaan, jo aiemmin esillä olleeseen ennakkopäätökseen:

KKO 1997:129: A oli jääkiekkopelin ollessa käynnissä lyönyt vastustajan pelaajaa B:tä poikittaisella mailalla niskaan niin, että B oli saanut aivotärähdyksen ja muita vammoja. Koska A:n teko *ylitti* pelitilanteessa jääkiekolle *tavanomaisen rajuuden ja voimankäytön rajat*, hänen katsottiin syyllistyneen pahoinpitelyyn (kurs. tässä).

Pelitilanteessa A:n joukkue pelasi ylivoimapeliä hyökkäyspäässä. B oli ollut maalin edustalla A:han nähden selin. Ratkaisun hovioikeuden perusteluista selviää, että A veto-

⁴²⁴ Esimerkki on Mikkoselta. Ks. *Mikkonen* 2001, s. 45.

si puolustuksessaan siihen, että pelitilanne oli edellyttänyt hänen hyökkääjäpelaajana pyrkineen maalin edustalle, kun kiekko oli ajautunut rännin kautta siniviivalle. Vaikka A:n teko olisikin ollut pelitilanteessa taktisesti pelin tarkoitusta palveleva, korkein oikeus katsoi A:n teon ylittäneen kyseisessä pelitilanteessa pelille tavanomaisen voimankäytön rajat. A:n voimankäyttöä ei siis voitu pitää pelitilanteessa puolustettavana. Huomionarvoista ratkaisun perusteluissa oli se, että rikosoikeudellisesti kysymys ei kiertynyt sääntörikkomuksen vaan voimankäytön tavanomaisuuden arviointiin. Ratkaisussa katsottiin selvitettyksi, että vaikka mainittu taklaustapa oli jääkiekkopelin säännöissä kielletty, kysymys oli siitä huolimatta pelissä usein esiintyneestä sääntörikkomuksesta; mainittu sääntörikkomus ei siten ollut lajissa epätavanomainen. Rikosoikeudellisesti merkityksellistä olikin siis se, että sääntörikkomuksessa voimankäyttö ei ollut puolustettavaa.

Voimankäytön puolustettavuuden arviointiperusteeksi on *ensinnäkin* oikeuskäytännön perusteella määritettävissä voimankäytön tavanomaisuus. Tällöin kysymys voi olla *ensinnäkin* siitä, onko jokin *voimankäyttökeino* ylipäättään tavanomainen urheilulajille. Esimerkiksi jääkiekkopelin tavanomaiseen harjoittamiseen ei kuulu vastustajan kasvoihin lyöminen⁴²⁵ eikä salibandypeliin vastustajan potkiminen, kuristaminen ja kasvoihin lyöminen⁴²⁶. Kun teko (voimankäyttökeino) on selvästi lajin luonteeseen kuulumaton, se jää suoraan sallitun riskinoton ulkopuolelle. *Toiseksi* voimankäytön tavanomaisuudessa kysymys voi olla siitä, onko *voimankäyttö* ylittänyt sinänsä lajille ominaisessa sääntörikkomuksessa sen, miten voimaa vastaavassa sääntörikkomuksessa tavanomaisesti lajin sisällä käytetään.⁴²⁷ Oikeuskäytännössä⁴²⁸ voimankäytön tavanomaisuuden arviointi on perustunut henkilötodisteluun, jossa on kuultu muun muassa erotuomareita, toimitsijoita ja muita pelaajia siitä, miten tekoon ja siihen liittyneeseen voimankäyttöön lajissa suhtaudutaan.

Toiseksi voimankäytön puolustettavuutta arvioitaessa voidaan ottaa huomioon voimankäytön vahingoittamisriski.⁴²⁹ Kinnunen katsoo, että mitä todennäköisemmin ja

---

⁴²⁵ VHO 28.12.1982, R 81/995 (lainvoimainen); HHO 12.1.1989, R 87/1507 (lainvoimainen); KKO 1996:74; Pirkanmaan KäO 19.4.2011, R 11/1001 (lainvoimainen); Päijät-Hämeen KäO 30.9.2011, R 11/1966 (lainvoimainen).

⁴²⁶ I-SHO 12.5.2009, R 08/966 (lainvoimainen).

⁴²⁷ KKO 1997:129; RHO 25.5.2007, R 06/458 (lainvoimainen).

⁴²⁸ KKO 1996:74; KKO 1997:129; RHO 25.5.2007, R 06/458 (lainvoimainen); Pirkanmaan KäO 19.4.2011, R 11/1001 (lainvoimainen); Päijät-Hämeen KäO 30.9.2011, R 11/1966 (lainvoimainen). Ks. myös Kinnunen 1999, s. 98.

⁴²⁹ Kinnunen 1998, s. 23.

vakavammin teko voi vahingoittaa urheilijaa, sitä paheksuttavampana tekoa pidetään,⁴³⁰ jolloin myös teon puolustettavuus laskee. Koska selvästi lajiin kuulumaton urheiluloukkaus (voimankäyttökeino) jää jo sellaisenaan sallitun riskinoton ulkopuolelle, tässä tapauksessa vahingoittamisriskin arviointia ei tarvitse tehdä teon sallitun tai kielletyn luonteen arvioimiseksi; sen sijaan seuraamusharkinnassa teon vahingoittamisriskillä voi olla tällöinkin merkitystä. Vahingoittamisriskin arviointi tulee nähdäkseni kysymykseen nimenomaan sellaisen tapauksen yhteydessä, jossa arvioitavana on, onko voimankäyttö ylittänyt sinänsä lajille ominaisessa sääntörikkomuksessa tavanomaisen voimankäytön rajan. Tällöin voimankäytön puolustettavuuden kokonaisarvioinnissa voidaan ottaa huomioon sekä voimankäytön tavanomaisuus että voimankäytön vahingoittamisriski. Vahingoittamisriskiä lisäävinä tekijöinä on oikeuskäytännössä otettu huomioon muun muassa niskaan tai päähän kohdistuneet lyönnit sekä iskut lyömävälinettä käyttäen.⁴³¹ Vahingoittamisriskiä vähentävänä tekijänä on puolestaan huomioitu muun muassa pelaajaa suojanneet suojarusteet.⁴³²

On otettava huomioon, että urheilullisen tarkoituksen kriteeri näyttäytyy erilaisena fyysisistä kontaktia sisältävissä joukkuelajeissa ja kamppailulajeissa. Ero johtuu fyysisen kontaktin merkityksestä lajien harjoittamisessa ja niiden tavoitteiden saavuttamisessa. Fyysisen koskemattomuuden loukkaus kuuluu mainittuihin joukkuelajeihin vain välillisesti, koska urheilusuorituksen välittömänä kohteena niissä on peliväline. Sen sijaan kamppailulajeissa urheilijan tarkoituksena on kukistaa vastustaja ja fyysisen koskemattomuuden loukkaus on niissä itsetarkoitus.⁴³³ Tällöin voidaan katsoa, että kaikilla kamppailulajeissa tehtävillä urheiluloukkauksilla on sinänsä olemassa urheilulajin tavoitetta edistävä tarkoitus,⁴³⁴ joka on yksi urheilullisen tarkoituksen kriteeriin sisältyvistä edellytyksistä: vaikka tietty teko olisi lajin säännöissä kielletty, se ei merkitse, etteikö teko kiellettyisyydestään huolimatta edistäisi urheilijaa urheilulajin tavoitteen saavuttamisessa eli vastustajan kukistamisessa. Lisäksi kamppailulajeissa tehtävät urheiluloukkaukset täyttävät sellaisenaan toisenkin urheilullisen tarkoituksen kriteeriin sisältyvän edellytyksen: kamppailulajeissa urheiluloukkaukset ovat aina sidoksissa urheilutilantee-

---

⁴³⁰ Kinnunen 1998, s. 23.

⁴³¹ KKO 1996:74; KKO 1997:129; Päijät-Hämeen KäO 30.9.2011, R 11/1966 (lainvoimainen).

⁴³² Päijät-Hämeen KäO 30.9.2011, R 11/1966 (lainvoimainen).

⁴³³ Hirsimäki 1997, s. 103; Backman 1998, s. 19–20; Kinnunen 1999, s. 13–14; Nuutila 1999, s. 29.

⁴³⁴ On huomautettava, että kamppailulajissa tehtävällä sääntöjenvastaisellakin urheiluloukkauksella on katsottava olevan urheilullinen tarkoitus nimenomaan urheilulajin tavoitteen saavuttamista edistävänä (objektiivisena) *tekona*, vaikka se ei ole hyväksyttävä eettisesti. Sääntörikkomukset ovat urheilussa aina eettisesti paheksuttavia, koska ne ovat vastoin reilun pelin (*fair playn*) periaatetta. Ks. Tarasti 1996, s. 83, 87.

seen. Näin ollen urheilullisen tarkoituksen kriteeriin sisältyvät urheilutilanteen yhteyttä ja urheilulajin tavoitteen edistämistä koskevat edellytykset täyttyvät kamppailulajeissa suoraan lajin ja loukkauksen luonteen perusteella. Tästä johtuen kyseiset edellytykset eivät ole kamppailulajeissa erottelevia ja tulkinta-apua antavia tekijöitä sääntörikkomuksen urheilullista tarkoitusta tarkasteltaessa, toisin kuin puheena olleissa joukkuelajeissa. Voidaankin päätellä, että kamppailulajeissa sääntörikkomuksen urheilullinen tarkoitus ratkeaa yksinomaan kriteerin kolmannella edellytyksellä eli voimankäytön puolustettavuudella, joka samalla määrittää niissä pelin hengen ja objektiivisten odotusten mukaisuuden ja niiden vastaisuuden rajanvedon. Tätä johtopäätöstä voidaan pitää siinä mielessä selvänä, että kamppailulajeissahan urheilijan objektiiviset odotukset vastustajan käyttäytymisestä kohdistuvat nimenomaan vastustajan voimankäyttöön.

5.5 Tiivistelmä sallitun ja kielletyn urheiluloukkauksen rajanvetokriteereistä

Urheiluloukkauksissa sallitun ja kielletyn riskinoton rajanvetoa on oikeuskirjallisuudessa ja -käytännössä linjattu kolmen kriteerin avulla. Tässä luvussa kriteerit ja niiden perusteella tehtävät johtopäätökset esitetään tiivistetysti.

Ensimmäinen kriteeri on urheiluloukkauksen ajallinen yhteys urheilutilanteeseen. Jotta urheiluloukkausta voidaan pitää sallittuna, sen pitää olla ajallisessa yhteydessä urheilutilanteeseen, koska peliaika muodostaa rajan urheilusääntöjen jurisdiktion voimassaololle. Ajallisen yhteyden vaatimuksessa olennaista on se, milloin teko tehdään; ei se, milloin teon seuraukset ilmenevät. Näin ollen urheiluloukkaus, joka tehdään ennen pelin keskeyttämistä tai viimeistään samanaikaisesti pelin keskeyttämishetkellä, täyttää ajallisen yhteyden vaatimuksen, vaikka teon välttämättömät seuraukset aiheutuisivat vasta pelin keskeyttämisen jälkeen. Sen sijaan urheiluloukkaus, joka aloitetaan pelin keskeyttämisen jälkeen, ei täytä ajallisen yhteyden vaatimusta, vaikka tekoon johtaneet syyt olisivatkin saaneet alkunsa peliajalla. Voidaan tehdä johtopäätös, että ajallisen yhteyden vaatimuksen on täytyttävä, jotta tekoa voidaan pitää sallittuna. Sen sijaan jos ajallisen yhteyden vaatimus ei täyty, teon voidaan katsoa olevan kielletty ja sitä voidaan pitää rangaistavana.

Toinen kriteeri on urheiluloukkauksen luonne. Vaikka urheiluloukkaus olisi ajallisessa yhteydessä urheilutilanteeseen, ollakseen sallittu sen on oltava luonteenomainen urhei-

lulajille. Arvioitaessa urheiluloukkauksen luonnetta on erotettavissa kolme tasoa. *Ensinnäkin* kun urheilua harjoitetaan lajin sääntöjen mukaisesti, urheiluloukkaus kuuluu sallittuun riskinottoon. Voidaan tehdä johtopäätös, että urheilulajin sääntöjen mukainen teko, joka täyttää ajallisen yhteyden vaatimuksen, ei voi johtaa rikosoikeudelliseen vastuuseen, vaan tekoa voidaan pitää suoraan sallittuna. *Toiseksi* fyysistä kontaktia sisältävissä joukkuelajeissa ja kamppailulajeissa myös pelin henkeen kuuluvat sääntörikkomukset hyväksytään sallittuun riskinottoon kuuluviksi. Tilannetta voidaan kuvata harmaaksi alueeksi, koska sallitun ja kielletyn sääntörikkomuksen eronteossa ratkaiseva kriteeri on pelin hengen mukaisuus. Pelin hengen mukaisuus voidaan käsitteellisesti määritellä urheilijan objektiivisiksi odotuksiksi kanssapelaajan käyttäytymisestä: jos urheiluloukkaus on objektiivisten odotusten mukainen, tekoa on pidettävä pelin hengen mukaisena, mutta jos loukkaus ylittää objektiiviset odotukset, se ei enää kuulu pelin henkeen. Jos urheiluloukkausta pidetään pelin hengen mukaisena, teko ei ajallisen yhteyden vaatimuksen toteutuessa johda rikosoikeudelliseen vastuuseen. Sen sijaan *kolmannessa* tasossa on kysymys lajin sääntöjen ja pelin hengen vastaisesta urheiluloukkauksesta. Vasta tällainen, pelin hengen ylittävä sääntörikkomus merkitsee kiellettyä riskinottoa ja tekoa voidaan pitää rangaistavana. Eronteko toisen ja kolmannen tason eli sallitun ja kielletyn sääntörikkomuksen välillä tehdään tosiasiallisesti kolmannen rajanvetokriteerin eli urheilullisen tarkoituksen kriteeriin perusteella.

Kolmas kriteeri on urheiluloukkauksen objektiivinen urheilullinen tarkoitus. Oikeusvarmuuden ja urheilijan oikeusturvan takaamiseksi on katsottava, että lajin sääntöjen mukaisella teolla on aina myös objektiivisesti arvioiden urheilullinen tarkoitus. Näin ollen sääntöjen mukaisen teon urheilullista tarkoitusta ei tarvitse erikseen selvittää. Urheilullisen tarkoituksen kriteerillä onkin tulkinta-apua antavaa merkitystä, kun arvioidaan sallitun ja kielletyn sääntörikkomuksen rajanvetoa, toisin sanoen sitä, onko teko ollut pelin hengen mukainen vai sen vastainen. Näin ollen pelin henki saa normatiivisen sisältönsä urheilullisen tarkoituksen kriteeristä. Jotta teolla olisi objektiivisesti urheilullinen tarkoitus, teon on oltava (1) urheilutilanteessa (2) lajin tavoitteen edistämiseksi (3) puolustettava. Jos edellytykset täyttyvät, sääntörikkomuksella on ollut objektiivisesti urheilullinen tarkoitus, jolloin teko on myös pelin hengen mukainen eikä se johda ajallisen yhteyden vaatimuksen toteutuessa rikosoikeudelliseen vastuuseen. Jos puolestaan edellytykset eivät täyty, teolta puuttuu urheilullinen tarkoitus, jolloin sitä ei voida pitää pelin hengen mukaisena ja se voi johtaa rikosoikeudelliseen vastuuseen.

Urheiluloukkausten sallitun ja kielletyn riskinoton rajanvedosta voidaan tehdä seuraava johtopäätös: ollakseen sallittua riskinottoa (1) urheiluloukkauksen on oltava ajallisessa yhteydessä meneillään olevaan urheilutilanteeseen, (2) sen on oltava lajille luonteenomainen, jolloin loukkauksen on oltava joko lajin sääntöjen mukainen tai sääntörikkomuksena tehtynä pelin hengen mukainen, ja (3) sillä on oltava objektiivisesti arvioiden urheilullinen tarkoitus. Elleivät kaikki kolme kriteeriä täyty samanaikaisesti, kysymys on kielletystä riskinotosta.

Tämän tutkielman tarkoituksena oli selvittää urheilijan rikosoikeudellista vastuuta urheiluloukkauksessa. Vastuukysymystä lähestyttiin kolmen tutkimusongelman avulla.

Ensimmäisenä tutkimusongelmana oli selvittää, miten urheiluloukkausten legitimizeetti olisi perusteltavissa. Koska urheiluloukkausten oikeuttaminen ei perustu lakiin, niiden legitimizeetti on perusteltava muulla tavoin. Tutkielmassa urheiluloukkausten legitimizeettiperusteita tarkasteltiin kontekstisidonnaisesti selvittämällä, millaiset determinantit olivat urheiluloukkausten yleisen hyväksyttävyyden taustalla. Legitimizeettiperusteita tarkasteltiin siten yhteiskunnan, urheilun ja urheilijan näkökulmista. Tutkielmassa urheiluloukkausten legitimizeetti organisoiduissa ja vakiintuneissa urheilulajeissa systematisoitiin kolmen erillisen mutta yhtä aikaa vaikuttaneen perusteen varaan, jotka olivat (1) yhteiskunnan hyväksyntä, (2) urheilun autonomia sekä (3) urheilijan yksilöautonomia ja riskitietoisuus. Urheiluloukkausten legitimizeettiperusteet tekevät yleisesti hyväksyttäväksi sen, että urheilun toimintaympäristössä toista urheilijaa saatetaan vahingoittaa teolla, jota kyseisen toimintaympäristön ulkopuolella pidetään rangaistavana tekona.

Toisena tutkimusongelmana oli selvittää, millä perusteella urheiluloukkausta olisi pidettävä rikoslainopillisesti sallittuna. Rikoslaki tai muukaan laki ei sisällä säännöstä, joka oikeuttaa urheiluloukkaukset tai poistaa niiltä teon rangaistavuuden. Urheiluloukkausten oikeuttamisen määrittäminen onkin jäänyt lähinnä oikeuskirjallisuuden varaan. Oikeuskirjallisuudessa urheiluloukkausten oikeuttamista on perusteltu suostumusopilla, sosiaaliadekvanssilla ja riskinottoon perustuvilla teorioilla. Tutkielmassa tehdyn analyysin perusteella urheiluloukkausten oikeuttamista ei voitu tyydyttävästi perustella suostumusopilla eikä sosiaaliadekvanssilla, koska urheiluloukkausten oikeuttamisessa oppien soveltamiseen liittyi avoimeksi jääneitä ongelmia ja heikkouksia. Tutkielman perusteella urheiluloukkausten rikoslainopilliseen oikeuttamiseen ja jäsentämiseen olisi johdonmukaisinta soveltaa riskinottoon perustuvaa teoriaa, jolloin urheiluloukkaus määritettäisiin loukkauksen luonteen perusteella sallituksi tai kielletyksi riskinotoksi. Lisäksi tut-

kielmassa päädyttiin kannattamaan mallia, jossa riskinotto jäsenettiin rikoksen rakenteessa suoraan tunnusmerkistötekijäksi Tapanin ja Tolvasen⁴³⁵ esittämän mallin tavoin.

Riskinottoon perustuvaa teoriaa sovellettaessa on otettava huomioon, millaisesta riskinoton lajista kulloisessakin tilanteessa on kysymys, koska riskinoton lajilla on merkitystä rikosoikeudellisen vastuun jaossa. Toisen etuihin kohdistuvan riskinoton lajit systematisoitiin tutkielmassa kolmeen kategoriaan, joita olivat (1) riskinotto ilman yhteisymmärrystä, (2) myötävaikuttaminen itsevaarantamiseen ja (3) yhteinen riskinotto. Riskinotossa ilman yhteisymmärrystä toisen turvallisuuteen kohdistuvan riskinoton rangaistava luonne ratkaistaan suoraan sallitun ja kielletyn riskin käsitteiden avulla. Myötävaikutusta itsevaarantamiseen pidetään puolestaan määrättyjen edellytysten täytyessä rangaistamattomana. Sen sijaan kysymystä siitä, miten yhteinen riskinotto vaikuttaa rangaistusvastuuseen, ei ole pidetty oikeustieteessä ja -käytännössä kiistattoman selvänä. Tutkielmassa päädyttiin kannattamaan Hahdon esittämää mallia yhteisen riskinoton rangaistavuudesta, koska sille oli osoitettavissa tukea vallitsevasta oikeuskäytännöstä. Mallin mukaan yhteinen riskinotto ei poista vahingonaiheuttajan rikosoikeudellista vastuuta, kun vahingonaiheuttajan toiminta on ylittänyt kielletyn riskinoton rajan, mutta uhrin riskinottopäätös nostaa hyväksyttävän riskinoton rajaa. Vaatimukselle riskinoton rajan korottamisesta nimenomaan urheilun toimintaympäristössä tapahtuvassa yhteisessä riskinotossa ei kuitenkaan nähty perusteita. Tämä johtuu siitä, että yhteisen riskinoton urheilutilanteessa urheilijan riskitietoisuus kattaa vain sellaisten riskien konkretisoinnin, jotka syntyvät toisen urheilijan lajin sääntöjen tai pelin hengen mukaisen käyttäytymisen seurauksena. Lisäksi urheilussa sallitun riskinoton rajaa on viety muutenkin pidemmälle kuin urheilun säännöt edellyttävät. Näin ollen vahingonaiheuttajan vastuuarviointi voidaan tehdä yhteisen riskinoton urheilutilanteessa suoraan sallitun ja kielletyn riskin käsitteiden avulla.

Kolmantena tutkimusongelmana oli selvittää, miten rikosoikeudellisesti sallitun ja kielletyn urheiluloukkauksen raja olisi määritettävissä. Rikosoikeudellisesti sallitun ja kielletyn urheiluloukkauksen erottamiseksi tutkielmassa systematisoitiin kolme rajanvetokriteeriä, jotka olivat (1) urheiluloukkauksen ajallinen yhteys urheilutilanteeseen, (2) urheiluloukkauksen luonne ja (3) urheiluloukkauksen urheilullinen tarkoitus. Urheiluloukkausten sallitun ja kielletyn riskinoton rajanvedosta voitiin tehdä seuraava johtopäätös: ollakseen sallittua riskinottoa (1) urheiluloukkauksen on oltava ajallisessa yh-

---

⁴³⁵ *Tapani – Tolvanen* 2008, s. 185–188, 250–258, 264–269.

teydessä meneillään olevaan urheilutilanteeseen, (2) sen on oltava lajille luonteenomainen, jolloin loukkauksen on oltava joko lajin sääntöjen mukainen tai sääntörikkomuksena tehtynä pelin hengen mukainen, ja (3) sillä on oltava objektiivisesti arvioiden urheilullinen tarkoitus. Elleivät kaikki kolme kriteeriä täyty samanaikaisesti, kysymys on kielletystä riskinotosta.

Koska urheiluloukkausten oikeuttaminen ei perustu lainsäädäntöön, sekä tekijän että uhrin asemassa olevan urheilijan oikeusturvan, oikeusvarmuuden ja lainkäytön ennakoitavuuden varmistamiseksi on olennaista, että urheilijan rikosoikeudelliseen vastuuseen liittyvät kysymykset urheiluloukkauksessa on tietoisopissa riittävän täsmällisesti määritetty. Tässä tutkielmassa urheilijan rikosoikeudellista vastuuta koskevien kysymysten ratkaisemiseksi on pyritty perustelemaan ja systematisoimaan johdonmukaiset jäsenysmallit urheiluloukkausten legitimitteettiperusteiksi, urheiluloukkausten rikoslainopilliseksi oikeuttamiseksi sekä sallitun ja kielletyn urheiluloukkauksen rajanvetokriteereiksi. Tällä tavoin tutkielmassa on pyritty selkeyttämään urheilijan rikosoikeudellista vastuuta koskevaa oikeustilaa urheiluloukkauksessa.